Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

HAMMERUM HERREDS LANDBOFORENING GENNEM HUNDREDE AAR

ET JUBILÆUMSSKRIFT
UDGIVET AF LANDBOFORENINGEN

1846 - 1946

HAMMERUM HERREDS LANDBOFORENING

1846—1946

ET JUBILÆUMSSKRIFT VED
ELVIG LARSEN

MED FAGLIGE BIDRAG AF
A. BINDERUP OG E. OLSEN

Udgivet af Foreningen

HERNING
HERNING FOLKEBLADS BOGTRYKKERI
1946

FORORD

Hammerum Herreds Landboforening udgiver i Anledning af sin 100 Aars Bestaaen dette Festskrift. Journalist Elvig Larsen har forestaaet Redaktionen og paa en sjælden god Maade forstaaet at fremdrage det mest interessante af Foreningens gamle Protokoller. De faglige Afsnit er skrevet af vore Konsulenter.

Paa Landboforeningens Vegne takker jeg saavel vore Konsulenter som Elvig Larsen for deres store Arbejde for at gøre Festskriftet saa udførligt som muligt. Vi haaber, det maa interessere Medlemmerne baade i By og paa Land at læse et kort Rids af Foreningens Virke gennem de svundne 100 Aar.

Vi skylder de Mænd stor Tak, som for 100 Aar siden samlede Landbrugets Mænd i en landøkonomisk Forening. Maalet for Foreningen var den størst mulige landbrugsmæssige Fremgang og saadan, at saa mange Hjem som muligt, smaa og store, kom med i Arbejdet og Fremgangen.

Faa Egne af vort Land er undergaaet saa stor Forandring som Hammerum Herred. Hvor der før var Lyngbakker, daarlig merglet Jord og sure Engdrag, er der nu store Plantager, frugtbar Agerjord og gode Græsgange. Husfliden, som i den svundne Tid her paa Egnen spillede en stor Rolle og stadig gør det, er ikke mere Karter og Spinderokke, men store Fabrikker med moderne Maskiner, som i normale Tider gaar i Døgndrift og beskæftiger Hundreder af Arbejdere.

Derfor har vi, som i Dag staar i Arbejdet, den dybeste Respekt for de Mænd, som var før os, og som ofrede Tid og Kræfter for at gavne de mange Hjem, og vi føler Forpligtelse til, saa langt vore Evner rækker, stadig at arbejde videre paa Landbostandens Dygtiggørelse. Derved gavner vi ikke alene dansk Landbrug, men hele Danmarks Befolkning.

Hammerum Herreds Landboforening

Faarehyrde paa Heden (efter Vermehrens Maleri)

TIDEN FORUD

Hvordan saa Hammerum Herred ud for Hundrede Aar siden? Den unge Landmand, der en Sommeraften cykler en Tur gennem Egnen, vil se de velbyggede Gaarde og Husmandssteder, det velpassede Kvæg, den hyggelige og lunende Beplantning, det frodige Korn og de grønne Græsmarker, men vil næppe rigtigt kunne forestille sig, hvor fattig og øde Egnen egentlig var i hans Oldefars Tid. De ældre ved jo nok, at det ikke altid har været, som det er nu. De ved at fortælle om Fattigdom og Nøjsomhed og om det store Slid, det var for de gamle at faa Heden dyrket op, at faa plantet og kultiveret og skabt Forudsætningerne for det høje Stade, Landbruget paa vor Egn nu indtager. Men selv de ældste nulevende husker ikke tilbage til Tiden før Midten af det forrige Aarhundrede, da dygtige og fremsynede Mænd stiftede Hammerum Herreds Landboforening og dermed skabte en af Betingelserne, og det langtfra den ringeste, for den Udvikling, der siden er sket.

Lad os forsøge at tænke os tilbage tilTiden før 1850 og i det Billede af Egnen, vi i Dag har for Øje, slette alt det ud, der ikke eksisterede dengang. Først forsvinder da vor driftige Købstad Herning med dens 16,000 Indbyggere, dens mange Forretninger og Fabrikker,

dens smukke Kirke, dens Banegaard, Slagteri, Samlestald, Kartoffelcentral og meget andet. Tilbage bliver nogle sandede Veje gennem Lyngen, en Kro, et beskedent Apotek, en lav Tinghusbygning samt nogle faa Gaarde og Huse med opdyrkede Pletter, Herregaarden Herningsholm og Gaardene Laulund og Holtbjerg. Ude i Sognene forsvinder i Billedet samtlige Stationsbyer, Jernbaner og brolagte Veje, Plantagerne og en stor Del af Kirkerne. Nogle Steder er det andre og mindre Kirker end nu, men vi genkender Egnen paa de ældgamle Gudshuse i Gellerup, Snejbjerg og Rind. Det er dog ikke de smukke Kirkegaarde som i Dag, der omgiver dem. Græsset gror mellem de faa gamle Gravminder. Ud over Sognene breder sig den brune Lyng i et saadant Omfang, at vel næppe mere end en Tiendedel af Herredets samlede Areal er opdyrket. De kønne Gaarde og Huse forsvinder ligeledes, og i Stedet kommer lave, lyngklædte Længer, i Stedet for de frodige Haver med deres Frugttræer, Blomster og rødmende Jordbærbede kommer forblæste Kaalgaarde (Kal'go'er) med et Par forkrøblede Hyldebuske, lidt Grønkaal og Timian og et lavt Jorddige omkring. Paa Vejene, der forøvrigt kun er sandede Hjulspor, kører ingen Biler, i Hjemmene er der ingen Radio, ingen Telefon, ingen Aviser, ingen Støvsugere eller andre af de Hjælpemidler, der har gjort Livet lettere for Husmødrene. Der er ingen Mejerier, hvor Landboerne kan aflevere deres Mælk, ingen Slagterier til at aftage Svinene, ingen Brugsforeninger og kun et Par enkelte Købmænd i hele Herredet. Bortset fra Grovsmede er der kun faa Haandværkere. Folk hjælper sig selv og hinanden, naar der skal bygges og repareres. Man binder og bager, brygger og slagter, støber Lys og kærner Smør. Kort sagt, hver Gaard er et Rige for sig, der maa klare sig selv eller ty til hjælpsomme Naboers Bistand.

Lad os prøve at kigge ind til Oldefar i hans beskedne Vaaning. Vi dukker Hovedet under den lave Dør med Klinkfald og gaar ind i en mørk Forgang, hvis eneste Lys kommer fra et grønligt Glar i Døren. Vi kommer ind i Stuen og byder Guds Fred til Folkene, der sidder om Bordet og binder. Oldefar for Bordenden skubber den uldne Lue lidt op og ser de indtrædende an. Hvem er æ Folk, og hvor kommer de fræ osv. — De sædvanlige Spørgsmaal til fremmede maa først overstaas, inden vi faar Lov at kigge os nærmere omkring. Det er en ret rummelig Stue gennem hele Huset med smaa Vinduer til Gaardsiden, hvor der er en fast Bænk og et hvidskuret langt Bord. Paa den anden Side af Bordet staar en løs Skammel. Paa Væggene hænger et Par indrammede Gravvers. I Stuens anden Side er der to

faste Senge, der kan lukkes med Skydedøre. Oppe ved Loftet ses Hylder med Lerfade med Mælk, der skal staa og trække Fløde. Lergulvet er tørt og haardt i Dag, men paa fugtige Dage kan der være noget sølet, navnlig ved Døren, og man beholder Træskoene paa ogsaa herinde i Huset. Saa er der en Bilægger, og dermed er den væsentligste Del af Indboet overset. Oldemor viser rundt i de andre Rum. Først er der »æ Frammers«, Køkkenet. Her er der stor, aaben Skorsten med et lille Ovnsted under. Røgen gaar lige op i Skorstenen, naar den vil trække, men den slaar jævnligt ned og fylder Rummet med en kvælende Tørverøg. Ved Ovnstedet er der en Fordybning i

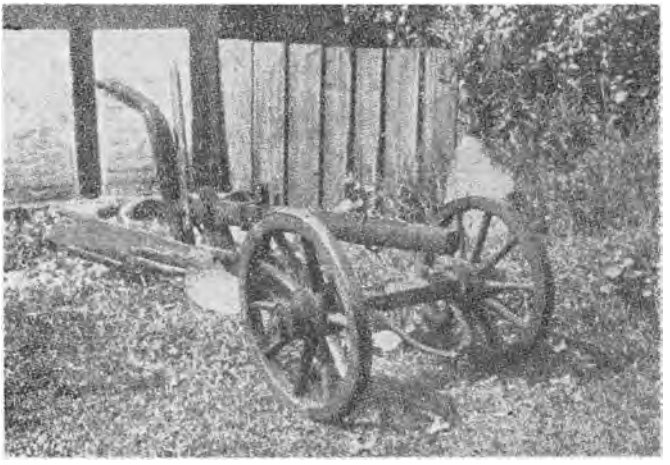

En Hjulplov

Lergulvet, hvor Aske og alt muligt Affald kastes ned. Bryggerset er betydeligt større end Køkkenet. Her bages og slagtes der, her kærner man Smør og klipper Faar. Gulvet er brolagt med Kampesten. Endelig er der tilbage at kigge op i »æ Fre'stow« paa den anden Side af den lille Forgang. Den bruges kun ved højtidelige Lejligheder som Bryllup, Barselgilde og Begravelser. Den rummer Gaardens Dragkister og Skabe. Luften er muggen og indelukket.

Oldefar med den strikkede Lue og Knæbukserne følger med ud for at se paa »æ Bedrøwt«. I »æ Kjørhus« staar fire magre Hjaller og et Par Stude. Redskaber er der ikke mange af, en klodset Hjulplov, en Harve og en »Hjølli«. Af Vogne har Oldefar et Par Stykker. Haven bliver vi snart færdig med. Der er lidt Grønkaal og Timian. Jord har Oldefar nok af, vel en 150 Tdr. Land, naar de da er hjemme, for den slemme Knog kan tit give Jorden Flyvenykker. Det meste af Jorden ligger hen i Hede, Mose og sure Kærstrækninger, mere end

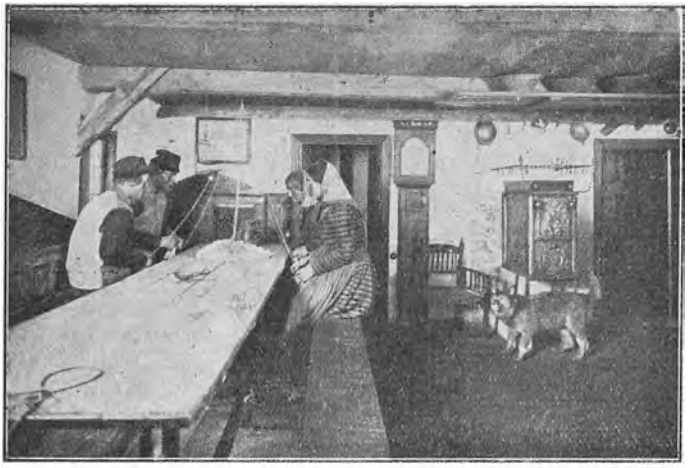

E Bindslouw
(Herning Museum)

en Snes Tdr. Land er ikke opdyrket, og Avlen er lille. Om »Sædskiftet« fortæller Oldefar, at han gerne begynder med Byg et Aar, saa har han Rug i tre Aar, derefter »Gjær« (Spergel) eller Boghvede et Aar, saa igen Rug et Par Aar, hvorefter Marken faar Lov at hvile i 6—8 Aar. Maaske tager han i Stedet et Par Skæpper Land ind af sin Hedejord, medens den gamle Ager efterhaanden igen springer i Lyng. Rodfrugter kender Oldefar ikke, men Kartofler har han en lille Plet af. Vi kommer ud i hans Hede. Her gaar en lille Knægt og vogter Faarene, af hvilke Oldefar har et halvt Hundrede Stykker. Det er noget smaa magert Kræ, men alligevel de vigtigste af Oldefars Husdyr. Megen Uld giver de ikke, kun et Par Pund hver i to Klipninger, men de er med til at betale de faa Dalere, Oldefar skal ud med i Skatter og Afgifter. Af deres Uld bindes de tykke Uldsokker og Trøjer, som Familien selv bruger, og som de ogsaa faar en Del af til Salg. Det sker, at Oldefar køber noget »Tow«, som saa forarbejdes til Uldtøj og sælges.

Vi spørger Oldefar, hvorfor han ikke tager noget mere af sin Jord ind til Dyrkning. Han klør sig betænkeligt under den uldne Lue og siger, at han jo ikke har »Gye« til det, og det kan jo da heller ikke hjælpe, at han helt splitter sin gode Hede ad. Den giver ham Lyngtørv til Brændsel, Skorpe til at blande i hans lille Beholdning af Staldgødning, Tækning til Husene og Revlingris til Koste, og hvor skal de gøre af Faarene, hvis de ikke kan bjerge Føden derude. Nej, saa foretrækker han at lade de fem Pinde »list ve«. Og hvad kan det ogsaa blive til med de forblæste Marker. Naar Vinden rejser sig af

»æ Væ'sten«, staar Knoget jo ind over dem, pisker snart hvert Straa til Døde og suger hver Draabe Væde af Jorden.

Og Oldefar havde Ret. Det var haabløst at tænke paa en rationel Opdyrkning dengang. Der var ingen Læbælter, ingen Kunstgødning, ingen ordentlige Redskaber, for slet ikke at tale om saa moderne Ting som Radrensere, Saa- og Slaamaskiner. Arbejdskraften kneb det ogsaa med. Indbyggertallet i Hammerum Herred var dengang kun en Femtedel af, hvad det er i Dag (omkring 1840 godt 9000 mod nu over 45,000). Mange af de unge foretrak Bindingen for Landbruget. Karlene drog ud med Uldpakken, og Pigerne vilde helst have Pladser, hvor der var mest mulig Tid til at binde. Husmænd og Indsiddere gik nødigt paa Dagleje. Ogsaa de foretrak Bindhosen og interesserede sig kun lidt for Arbejdet med Jorden. Det var jo ogsaa ulige rarere at sidde inde i den lune Stue end at ase paa de forblæste Marker, der selv med den største Flid kun kunde bringes til at give en kummerlig Afgrøde.

Om Gødningsmangelen hedder det i en samtidig Beretning, at den, der ikke ved Staldfodring eller ved, at han raader over megen Eng, har Gødning at undvære, skal se sig vel for, at han ikke tager for megen Jord ind, saa hans opdyrkede Lod kommer til at lide af Mangel paa tilstrækkelig Gødning. Et morsomt Eksempel paa denne Gødningsmangel faar slippe med her. Det er H. P. Hansen, der i en af sine Bøger fortæller, at en Mand i Sunds en Dag stod og rodede i sin Mødding, der jo væsentligst bestod af Tørvestrøelse, muggen Rughalm og Lyngtotter. Hans lille Dreng stod og hjalp ham. Pludseligt raabte Purken: »Faa'er her er en Lo't«, hvorefter den gamle jo straks kom springende for at se dette Særsyn.

Det var som nævnt Bindingen, der gav Hovedparten af Folks Indtægter dengang. Den og »e Bindstouw'er« er der jo skrevet om saa mange Gange, at vi her kan fatte os i stor Korthed. Et Par faktiske Oplysninger skal dog med. De stammer

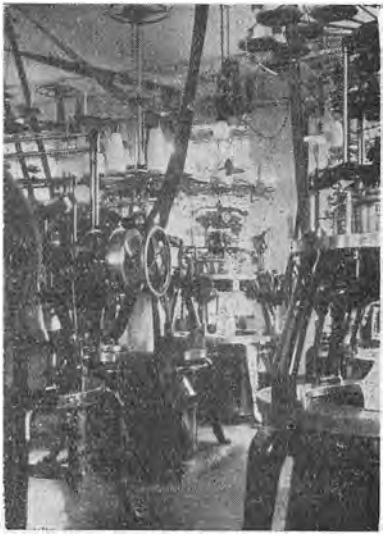

Interiør fra moderne Trikotagefabrik (S. Truelsen & Søn, Herning)

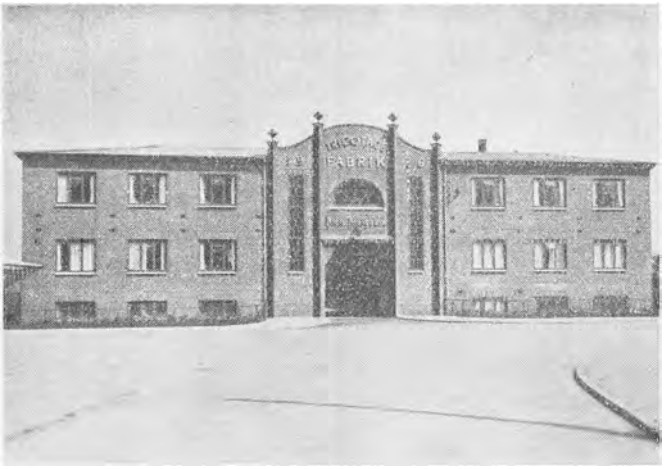

Moderne Trikotage-fabriks Hovedbygning.
(N. Krøjgaard, Herning)

fra Blichers Beskrivelse af Viborg Amt fra 1839. Det oplyses her, at Bindingen paa den Tid udøvedes i mindst 90 Sogne med en Befolkning paa 40,000 Mennesker, hvoraf omtrent de 27,000 kunde regnes til Bindere, og Totalbeløbet af deres Arbejdsfortjeneste udgjorde paa det nærmeste 100,000 Rbd. Regnedes hertil Uldens Værdi kom man op paa 180,000 Rbd. Dette mener Blicher er Aarsagen til, at Bindeegnen, for at bruge et jysk Kraftudtryk »hidindtil har holdt Hundene fra Døren«. Uldbindingen naaede sit højeste omkring 1840, saa gik det jævnt nedad til omkring 1875. Da holdt Bindestuerne op de fleste Steder. Maskinerne begyndte saa smaat at holde deres Indtog, og dertil kom, at der da var ved at komme mere Gang i Landbruget, saa man fik nok at gøre med dette. Alligevel var det i mange Aar efter Skik, at selv bosiddende Landboere om Efteraaret tog Uldpakken paa Nakken og drog over paa Øerne for at tjene en Skilling til Hjælp ved Landeriet.

Dagliglivet paa Heden for 100 Aar siden var ensformigt, men næppe saa slidsomt, som det senere blev, da Hedeopdyrkningen for Alvor tog fat. De milevide træløse Hedestrækninger gjorde et trøstesløst Indtryk, og en sær Uhygge kunde der være over dem, navnlig en Efteraarsaften, naar Vinden for hylende over Heden, hvinede om de lave, lyngklædte Vaaninger og peb i Skorstenene. Da var det bedst at hytte sig inden Døre, men ogsaa dér kunde Uhyggen snige sig ind, naar de gamle begyndte at fortælle om Ugerningsmænd, der havde drevet deres Spil i lignende Nætter, om Røverne i Ildsgaard eller Mordet i Klode Mølle, om Kræmmere, der efter Besøg i ensomt-

liggende Hedegaarde paa deres videre Færd over Heden var sporløst forsvundne, eller hvis Lig var blevet fundet plyndret for alt af Værdi. Børnene og de unge fik store, rædde Øjne og skævede frygtsomt mod de mørke gardinløse Vinduer.

End værre var det dog, naar Aftægtsmanden kom rokkende fra sin Krog ved Bilæggeren og begyndte at fortælle sælsomme Oplevelser om Spøgeri i mørke Nætter, om Varsler og hovedløse Heste, om de gamle Præster, der modigt tog Kampen op for deres fattige Sognebørn mod alt ondt, manede Gengangere ned i den Jord, hvor de rettelig hørte hjemme, og talte sære og uforstaaelige Ord mod usynlige Magter. Bankede det saa paa Ruden, kunde Angsten stige til Rædsel. Maaske var det en fredelig Vejfarende, der bad om Husly i Stormnatten, maaske en Flok af Hedens løse Fugle, Natmandsfolket, der mere truede end tiggede om Lov til at ligge i Laden med deres Hunde og Glarkister. Og hvem turde nægte det? Man vidste at fortælle om den »røde Hane«, der havde galet over mangt et ensomt Hedebo, som havde vovet at afslaa deres Bøn.

Men der var ogsaa glade Dage, hvor man slog sig løs og for en Stund rystede Hedens Tungsind af sig. Der var Bryllupper, der varede 2—3 Dage og samlede alt, hvad der kunde krybe og gaa fra en vid Omkreds. Og der var Markedsdagene, navnlig det store Efteraarsmarked i Lund, der var kendt over det ganske Jylland, ja saa kendt, at Børnene nævnte det blandt Aarets Højtider: »Ywl, Po'sk o Pins o saa Luen Marken«. Afdøde Sognefoged Marinus Pedersen fortalte fra sin Skoletid, at Degnen (den senere Landstingsmand Thomas Nielsen) en Dag fortalte om det i fordums Dage saa berømte Marked i den russiske By, Nishnij Novgorod, der varede i 40 Dage og for rigtigt at gøre det anskueligt for Børnene, hvor stort det var, føjede han til: »Ja, I ka' sjæl tænk' jer Baen, det war næsten sta'er end Luen Marken«. Da har Børnene nok tænkt, at nu rendte det rundt for Degnen, for noget større end Lund Marked maatte anses for umuligt. — Officielt varede Markedet kun i to—tre Dage, men det skete, at det for adskillige Markedsgæster varede 8—10 Dage, inden de fik hand-

Mindesten for Lund Marked

let — eller drukket — færdig og fik vendt Næsen hjemad. Her mødtes Godtfolk og Skidtfolk, Handelsmænd og Kræmmere, Præster, Degne og Bønder i broget Blanding for at handle, for at more sig og for at spørge nyt. Det var navnlig Stude, der handledes med, og de købtes for Størstedelen af Folk fra Østeregnen til Opfedning. Men desuden omsattes en Del gamle Heste, Jydepotter og andre Lervarer. Fra Østeregnen kom de med Kramvarer og Havesager. Lund Marked, der i 1877 flyttedes til Herning, kunde fortjene et helt Kapitel for sig, men vi faar henvise særligt interesserede til de udmærkede Skildringer af Markedet i Justitsraad Krarups Bog »Fra det svundne Hammerum Herred«, Side 44—60, og til H. P. Hansens Bog »Fra gamle Dage« III, S. 81—134. Det Marked var Festdage for Hedefolket, og det bevaredes i Erindringen længe efter, at det var flyttet til Herning, hvor det vist forøvrigt endnu i adskillige Aar kaldtes »Luen Marken«. Senere fik det som bekendt Betegnelsen »Stuer Marken«. Foruden Markedet i Lund holdtes der Markeder i Kollund, Snejbjerg og Assing, men de havde ikke paa langt nær samme Omfang eller Betydning. Endelig var der Dalager Marked, der ogsaa i vore Oldeforældres Tid var af ret betydeligt Omfang.

Under »Besøget« hos Oldefar kiggede vi ikke nærmere paa hans Bygninger, men det kan siges, at de baade hos ham og andre var »simpels« paa de Tider. Præsten i Gellerup indberetter i 1768 til sin foresatte, Biskoppen i Ribe, at Bygningerne her paa Egnen »kun er for Pindeværk« at regne. Han finder Aarsagen hertil i den store Mangel paa Træ og Vanskelighederne ved at skaffe det fra mere skovrige Egne. Om Avlingen skriver Præsten, at Sognets bedste Kornavl er Rug, som »paa denne sandagtige Jord voxer, skiønt tynd men og god hvoraf faae eller ingen her i Sognet faar noget mere nogen Aar, end hans egen Husholdning behøver«. Byg avles kun til Husbehov og falder det ind med en tør Sommer avles næsten intet. Enkelte Steder i Sognet avler man lidt Havre, mens Boghvede derimod avles overalt, og den er en god Hjælp i Husholdningen, forsikrer Præsten. Var det saaledes i et Sogn, der nu regnes til de bedste paa Egnen, maa det jo have været endnu ringere paa de mere skarpe Jorder. Præsten kalder iøvrigt sit Sogn for »en lyngagtig Egn«.

Det var altsaa i 1768, men de næste 75 Aar bragte næppe større Fremskridt paa det dyrkningsmæssige Omraade. Derimod skete der noget andet, der fik den største Betydning for dansk Landbrug som Helhed. De store Landboreformer af 1788 med Stavnsbaandets Ophævelse, Hoveriets Afløsning og Jordens Udskiftning indvarslede en

ny Tid. Napoleonskrigene derefter skabte et stærkt øget Behov for Korn til de store Hære og betød for det kornproducerende Danmark en Opgangstid, der hjalp med til at føre de omvæltende Reformer ud i Praksis. Men Inflationens uhyggelige Spøgelse fulgte i Krigens Kølvand, og i 1813 kom Statsbankerotten, hvorefter en Sekstendedel af Værdien af hver Landejendom belagdes med Bankhæftelse som Garanti for den nyoprettede Nationalbank. De usikre Pengeforhold viste sig i Begyndelsen at være en Fordel for det almindelige Landbrug. Mange af de Selvejere, Landboreformerne havde skabt, smøgede Gælden af sig ved Betaling med reelt værdiløse Pengesedler, og en Mængde Herremænd og andre Pengemænd, der havde realiseret deres Jorder, bragtes i disse Aar til Tiggerstaven. Men først efter Krigens Afslutning blev det for Alvor galt. Alle Priser faldt, men hvad der var endnu værre, vore Produkter kunde ikke længere finde Afsætning. Fallitterne gik deres Gang over Landet. Alene i København gik 250 af de største Firmaer fallit. Staten maatte overtage en stor Part af Landets Herregaarde, og en Mængde Bønder gik ogsaa reelt fallit, men blev i mangfoldige Tilfælde reddet ved Slægtssammenholdet. I Hammerum Herred var i Begyndelsen af 1820'erne omkring 70 Gaarde beslaglagt for Skatter. De fleste af dem blev senere enten solgt eller bortforpagtet. Ved Salg gav de sjældent mere end til Dækning af Skatterestancen, og Ejendomme, der var højt skyldsatte, kunde endda ikke afhændes paa anden Maade, end ved at Køberen indrømmedes Skattefrihed for det løbende Aar. Som Eksempel paa de lave Ejendomspriser i disse Aar kan nævnes, at en Gaard i Skjærk i Aulum paa 5½ Td. Hartkorn i 1828 blev solgt for 60 Rbd. Sedler. En Gaard i Trælund paa 4½ Td. Hartkorn kostede 146 Rbd. De store Gaarde faldt næsten mere i Pris. Det kan saaledes nævnes, at Herningsholm, hvor Prioriteterne udgjorde næsten 18,000 Rbd. Sølv, i 1823 blev solgt for 6300 Rbd. Sølv. I 1831, da Tiderne var begyndt at lysne for Landbruget, kostede den 11,200 Rbd. Tanderup solgtes ligeledes i 1823 for kun 2000 Rbd., skønt Prioriteterne var 8000 Rbd. En Bondegaard, der i 1825 kostede 600 Rbd., var i 1830 steget til 800 Rbd., og ogsaa de større Gaarde steg med de bedre Tider i Pris. Saaledes solgtes Højris i Ikast i 1829 for 14,000 Rbd. og Laulund Aaret efter for 5550 Rbd.

Krisen for Landbruget regnes at have varet til og med Aaret 1828. Saa begyndte ganske langsomt en Opgangens Tid, der med enkelte Afbrydelser, som Krisen i Firserne og Krisen først i 1930'erne, har holdt sig til vore Dage, men herom senere.

Den bedste Kilde til Oplysning om Landbrugets Forhold her i Hammerum Herred før Midten af det forrige Aarhundrede er en Beskrivelse, som Det kgl. danske Landhusholdningsselskab udgav i 1833 af Ringkøbing Amt. Det er en Bog paa ikke mindre end 289 tættrykte Sider, forfattet af Selskabets Sekretær, den da 35-aarige Jurist I. C. Hald. Han var Københavner af Fødsel, og man skulde synes, at det var en næsten haabløs Opgave for ham at give en Skildring af Landbruget og dets Forhold i et Amt, han næppe kendte stort til, samtidigt med, at han ganske savnede landbrugsfaglig Uddannelse. Men dengang havde man jo ingen Landbrugskandidater eller Konsulenter, og saa maatte man bruge dem, man havde, og det blev altsaa i dette Tilfælde en københavnsk Jurist. Han var imidlertid en grundig Natur og forstod at komme i Forbindelse med de rigtige Folk paa Stedet. Allerede i 1825 foretog han en 6 Ugers Studierejse rundt i Amtet, og han var paa denne Tur ledsaget af en af Amtets mest kendte og ansete Landmænd, Justitsraad F j e l s t r u p fra Sindinggaard, en Mand, vi senere skal vende tilbage til. Han blev nemlig den egentlige Stifter af Hammerum Herreds Landboforening og var i det hele en Foregangsmand af betydeligt Format. Der gik 8 Aar, inden Hald fik sin Bog færdig. I disse Aar stod han i livlig Brevveksling med en Række af Amtets førende Landmænd og samlede en Mængde Oplysninger. Pennen — eller rettere Gaasefjeren —, der har skrevet Bogen, er ganske vist Halds, men en stor Part af de Meninger, Bogen udtrykker, er sikkert Fjelstrups, hvem Hald da ogsaa i Forordet takker varmt for ufortrøden Bistand under Arbejdet. Det vil føre for vidt her at give en udtømmende Redegørelse for Indholdet af Halds Bog, der da ogsaa for en betydelig Dels Vedkommende omhandler andre Egne af Amtet, men noget af det, han fortæller, særligt om Hammerum Herred, skal dog kort omtales.

Udskiftningen her i Vestjylland var efter Landboreformerne gaaet hurtigt fra Haanden. En Aarsag hertil finder Hald i den Omstændighed, at Folk af Stand foretrak at bo i andre og mere frugtbare Egne, hvorfor de var særligt raske til at realisere deres vestjyske Besiddelser. Udstykning og Gaardslagtning var Tidens Løsen, og en Mængde vestjyske Bønder blev hurtigt Selvejere. Et typisk Eksempel paa den hurtige Udstykning er Kammerherre Holger Sehesteds Realisation af Bøndergodset til Herningsholm, som der gøres udførligt Rede for i P. Stavnstrups udmærkede lille Bog om Herningsholms Historie, som interesserede henvises til. Her i

Herredet var Udskiftningen for Agrenes Vedkommende allerede tilendebragt omkring Aar 1800. Adskillige fik dog Heder udskiftet lige til 1818. Endnu da Hald i 1833 udsendte sin Bog, laa der enkelte Steder Heder og Overdrev i Fællesskab, skønt Arealet forlængst var maalt op. Det gjaldt saaledes i Sunds og Ørre. I Hedeegnene kunde Udskiftningen let gennemføres, saa Gaardene fik den væsentligste Del af deres Jorder samlet omkring Bygningerne, fordi der sjældent i disse Egne har eksisteret »Byer« af nogen Betydning. Hvor der var mere samlede Bebyggelser, som i Sunds, Lundby, Gellerup, Kollund og Lind, stødte næsten hver Mands Lod til Byen, hvorved Lodderne fik en kileformet Dannelse. Dette Forhold gør sig sikkert gældende sine Steder den Dag i Dag, og det stammer altsaa helt tilbage fra Udskiftningstiden for ca. 150 Aar siden. Flere Godsejere nøjedes ikke med at sælge deres Bøndergods, men solgte endog væk af selve Hovedgaardsjorden. Det gjaldt bl. a. baade Herningsholm og Lergrav, der dog begge beholdt Jord nok til, »at en Mand udenfor Bondestanden derved kunde have et nogenlunde Udkomme«. Nogle Gaarde, f. Eks. de tiendefrie Sædegaarde Ørnhoved og Skaaphus, blev derimod ganske adsplittede ved Bortsalg og beboedes i 1833 af fattige Bønder, oplyser Hald. Det nævnte Aar var der i hele Amtet kun to komplette Hovedgaarde tilbage, nemlig Ausumgaard med 375 Tdr. Hartkorn Bøndergods og Lønborggaard med 307 Tdr. De øvrige 28 Hovedgaarde var mere eller mindre udstykkede. Der var i 1833 kun 1045 Tdr. Hartkorn Fæstegods tilbage, medens Amtets samlede Hartkorn udgjorde godt 20,000 Tdr. I 1830 var der i Amtet 4583 Bøndergaarde med 1 Td. Hartkorn og derover og 3353 Gaarde med mindre Tilliggende.

Befolkningen har Hald faaet et godt Indtryk af. Han skildrer den som et »godmodigt, nøjsomt, vindskibeligt og haardført Folkefærd, og den overgaar i disse Egenskaber saavel de øvrige Beboere af den jyske Halvø som Nationen overhovedet«. Vestjyderne er ogsaa i Almindelighed veloplyste. De fleste kan baade læse og skrive. Om Oplysningen her en lille Historie fra anden Side. Omkring 1840 slog 7 sjællandske Husmænd sig sammen og holdt en Student til at undervise deres Børn i Skrivning. En af Husmændene lærte saa at skrive af sine Børn. Da man spurgte ham, hvorfor han vilde bruge sin Tid til noget saadant, som hans Forældre dog saa udmærket havde kunnet undvære Færdighed i, svarede han, at han havde lovet sig selv, at det skulde ikke gaa hans Børn, som det var gaaet ham selv, da han var Soldat. Da blev de altid kommanderet af Jyder, der

blev taget til Underofficerer, fordi de kunde skrive, hvad de andre ikke kunde. Skolevæsenet blev i de fleste vestjyske Sogne ordnet saa nogenlunde allerede i Aarene omkring 1740, og selv om Degnene ikke alle Steder var lige gode og nogle af dem slemt fordrukne, kan det dog vist som Helhed siges, at Oplysningen stod forholdsvis højt her i Vestjylland.

Om Dagliglivet oplyser Hald, at man staar op en halv eller en hel Time før Solens Opgang. Saa spiser man Davre, der gerne bestaar af Mælkogbrød. Kl. 9 tager man sig en Mellemmad, og Kl. 12 spises der til Middag. Det er gerne Søbemad som Vælling eller Øllebrød, sur Ost med varm Mælk eller Øl paa, Fisk, Grød, Kaal eller Ærter, maaske ogsaa undertiden Kød eller lidt Flæsk og dertil gerne Kartofler, eller man faar kogte Æg, Røræg eller Pandekage. Kl. 5 faar man igen en Mellemmad og i Høst og andre travle Tider dertil en Snaps. Efter Solnedgang spiser man »Nætter«, der gerne bestaar af Grød eller Surmælk.

Om Vinteren staar man op Kl. 5, oplyser Hald videre. Saa binder man, til det bliver lys Dag. Kl. 8 faar man Øllebrød og Kl. 2 Middag, som bestaar af grøn Søbekaal eller Mælkemad, den første Ret næsten altid tre Gange om Ugen. Hos Fattigfolk koges Kaalen sjældent paa Kød, men paa et Stykke saltet ofte harsk Ister. Kartofler, Kaalrabi og Byggryn er sædvanlige Ingredienser i denne Ret. Hvor Hald har sin ret omfangsrige Spiseseddel fra, er ikke godt at sige, men mange Steder levede man ganske afgjort betydeligt mere spartansk. Det siges, at Spisesedlen sine Steder stod paa Grød 21 Gange om Ugen, og Kartofler var vist ikke saa almindelig Kost endnu paa de Tider, som Hald synes at mene. Sine Oplysninger paa dette Felt har han antagelig fra sine Venner blandt de store Ejendomsbesiddere.

Næsten i ethvert Bondehjem, skriver Hald videre, slagtes inden Vinter et eller to Faar eller Lam af de ringeste, hos de mest formuende vel ogsaa et Svin eller et Fækreatur, og de senere Aar har man i Hammerum Herred med Kartofler fedet mange udmalkede Køer til Slagtning. I rigtigt fattige Hjem bruges ikke Øl, men Valle blandet med Vand og bart Brød.

Om Jorden i Hammerum Herred skriver Hald, at den overalt er sandet, men dog med mange Forskelligheder i Jordblandingen. De fleste Steder er Muldlaget kun tyndt og Underlaget oftest Sand eller Al. De ringeste Sogne var dengang Skarrild, Arnborg og Sunds, men ogsaa Rind, Assing, Tjørring, Ørre, Sinding og Aulum havde for Størstedelen meget skarpe Jorder. I Rind fandtes endog nogle

Strækninger med Flyvesand, som »for noget over 50 Aar siden« (altsaa omkring 1780) helt ødelagde en Bondegaard »Baslund« (Bærslund). Præstegaarden maatte engang flyttes, fordi den truedes af samme Skæbne. Adskillige af de nævnte Sogne havde dog gode Enge ved Aaerne.

Det bedste Strøg af Herredet gik gennem Sognene Vildbjerg, Nøvling, Snejbjerg, Herning, Gellerup og Ikast. Her var Jorderne gode sandmuldede, for det meste med lerblandet Underlag. Navnlig berømmer Hald Holing Bymark, som »nok er den frugtbareste Plet i hele Herredet med et dybt muldrigt Jordsmon og Ler til Underlag«. De nævnte gode Sogne havde de fleste Steder Mergel i Mængde og tillige gode Engstrøg, bortset fra Vildbjerg, der kun havde lidt Eng, og Snejbjerg, som næsten var blottet for Eng. Snejbjerg var Hald ellers meget begejstret for. »Der er udmærkede Agermarker«, skriver han, »og naar disse Marker prange med rige Sædafgrøder og yppig Græsvext, frembyde de en behagelig Kontrast mod de tilgrænsende lyngklædte Heder«.

Vi har tidligere omtalt Sædskiftet paa almindelige Gaarde. Enkelte Foregangsmænd havde dog forsøgt sig med nye Metoder. Saaledes havde Fjelstrup paa Sindinggaard prøvet med følgende Sædskifte: 1. Aar Spergel i Brakmarken, der beredtes med to Pløjninger. 2. Aar Byg, gødsket. 3. Aar Rug. 4. Aar Kartofler i Gødning. 5. Aar Rug. 6. Aar Boghvede. 7. Aar Vaarrug og Havre og derefter udlagt med Græsfrø i 5 Aar. Nogle Steder i Herredet eksperimenterede man, efter hvad Hald oplyser, med delvis Staldfodring, mest i Rind og Sinding. Man saaede Spergel og St. Hansrug og lod Kreaturerne faa nogle »Gjav« deraf paa Stald i den tørre Aarstid. Baade Køer og Faar toges hjem om Middagen og om Natten, og herved »befinde de sig vel og megen Gjødning samles«. Man ser her igen det store Problem med at skaffe Gødning berørt. De fleste Steder brugtes Stude som Trækkraft, kun paa de større Gaarde havde man Heste, og de brugtes der ofte i Spand med Stude. Enkelte Husmænd maatte endog nøjes med Køer som Trækkraft.

I det store og hele var man, som nævnt, paa de Tider endnu ikke begyndt paa en rationel Opdyrkning af Heden, men paa enkelte større Gaarde havde man dog gjort Forsøg i den Retning, saaledes paa Højris, Sindinggaard, Tanderup og Laulund. Ved Højris havde den i 1825 afdøde Herredsfoged, Kammerraad Møller, opbrudt 80 Tdr. Land Hedejord. Fjelstrup paa Sindinggaard havde taget 60 Tdr. Land Mosejord ind. Han havde dels brændt Jorden, dels ladet den

forraadne ved Brak, hvilken første Metode ansaas for den bedste. Ved Laulund var 50 Tdr. Land opdyrket, og her var der udkørt ialt 15—16,000 Læs Mergel, dog iberegnet hvad der var kørt paa Agermarken. En Hedemose, hvis Overskorpe blev afbrændt og derefter straks merglet, havde givet et fortrinligt Udbytte af Hvede og Byg.

Om Kornsorterne oplyser Hald, at man er gaaet over til at købe Provstirug, hvorved Handelen med den danske Sæderug er skrumpet ind. Den bedste Sæderug kom iøvrigt fra Sunds, Ørre og Sinding. Sædebyg avledes ikke til Salg i Hedeegnene, og Sædehavre købtes jævnligt fra bedre Egne. Toradet Byg dyrkedes lidt nogle Steder, saaledes paa Højris, Sindinggaard og Herningsholm. Boghveden dyrkedes almindeligt i de ringere Egne. Kartoffelavlen var saa smaat ved at brede sig. Det var her, som paa talrige andre Felter, Fjelstrup, der var Foregangsmanden. Han havde i 1827 paa 15 Tdr. Land efter 119 Tdr. Udsæd avlet 2460 Tdr. Kartofler og Aaret efter endnu mere. Han opbevarede sine Kartofler i lange »Batterier« paa Marken, dækket af Halm og Jord. Ved Tanderup dyrkede man ogsaa Kartofler, som anvendtes til Kvæget og til Faarefoder. Af de mere menige Landmænd nævner Hald en Mand i Timring, der har gjort en god Begyndelse med Kartoffelavl. Fjelstrup havde ogsaa forsøgt med Kaalrabi og Turnips, men han kunde ikke faa dem til at holde sig i »Batterierne«, og han havde ikke Jordkældre at opbevare dem i, og derfor havde han igen omtrent ophørt med at dyrke disse Afgrøder. Spergelavl var ret almindelig i Hedeegnene paa de Tider, og Fjelstrup havde endog forsøgt at dyrke Hør. Man forskrev en Hørbereder, og dennes Virksomhed resulterede i en ret udstrakt Høravl i nogle Aar, navnlig i Egnen omkring Sindinggaard.

Fra Hammerum Herred solgtes der dengang en Del Rug, men hverken Havre eller Byg af nogen Betydning. Heller ikke Boghveden spillede nogen Rolle som Handelsvare. Men der dreves en ikke helt ringe Handel med Stude, og paa det saakaldte Store Mandags Marked i Holstebro først i Oktober var der gerne tilført 3—4000 Stude og Køer, der væsentligst solgtes til holstenske og sjællandske Prangere. Ogsaa paa Lund Marked handledes der som omtalt en Del med Stude. Ellers var Herredets vigtigste »Udførselsartikler« Bindtøj, Uld, Huder og Skind samt lidt Smør og Flæsk. En meget generende Ulempe var de store Afstande til Byerne og de elendige Veje. Horsens var den By, man i Almindelighed maatte søge, naar man skulde gøre Indkøb eller sælge. Afstanden dertil var 7—11 Mil, og Vejen var over al Beskrivelse slet. Omtrent hvor Vrads Herred begyndte,

ophørte Landevejen, og den begyndte først igen ved Gredstrup Kirke. Mangfoldige Hjulspor var den eneste Vej gennem Lyngen. Ingen Egn trængte, mente Hald, mere til ordentlige Veje end Hedeegnen, og ingen Steder savnedes de som her. De »Veje«, der var, kom der aldrig Grus paa, men kun Opfyld fra Grøfterne, og dette fik Lov til at ligge uhakket i store Spadestik. Hvor det var bedst, var det bestrøet med Lyngtoppe, som hindrede Hjulene i at synke ned i Sandet. Omsætningen lettedes dog noget ved Prangeriet.

Vi har tidligere kigget ind til Oldefar og set paa hans beskedne Landbrug, men der var jo ogsaa en Del store Gaarde paa Egnen, og dér dreves et efter Tidens Forhold ret godt Landeri. Det kan saaledes oplyses, at der paa Herningsholm omkring 1830 stod en Besætning paa 90—100 Stk. Hornkvæg, 10—12 Heste og 100 Faar. Paa Sindinggaard var der 56 Køer, 40 Stk. Stude og Ungkvæg, 14—18 Heste og 4—500 Faar. De store Gaarde havde selv Mejeridrift og havde dermed Mulighed for at faa Mælken udnyttet og omsat. Hald oplyser videre, at det dengang i Almindelighed ansaas for fordelagtigere at have Stude end Køer, dels fordi Handelen med levende Kreaturer betragtedes som lige saa sikker som Smørrets Afsætning, dels fordi alle Slags Trævarer til Mejeri-Indretninger var uforholdsmæssigt dyre i den træfattige Egn. Næsten alle større Gaarde i Amtet holdt Stude som Hovedbesætning. Lidt Svineavl havde man ogsaa. Hald opgiver, at der fra en almindelig Gaard aarligt solgtes et Fedesvin og nogle Grise, af hvilke sidste en Del blev drevet til Holsten.

Om en saadan Svinedrift sydpaa fortælles i en Bog om Otto Lawaetz, der i Aarene 1849—52 var Mejeriforpagter paa Bjødstrup ved Hammerum. Det gengives her med hans egne Ord:

Da vi nu havde saa mange Svin hjemme, at vi ikke kunde huse dem, maatte jeg og en Dreng afsted med dem, og for at faa saa mange som muligt i Flokken, købte jeg nogle til for 2 Specier Stykket. Vi drev 4 Mil om Dagen og fodrede Svinene Aften og Morgen med Korn. For at faa dem til at gaa, gik vi skiftevis i Spidsen med en Pose med lidt Brød, hvoraf de nu og da fik en Smulé. Paa den Maade gik det helt godt, dog husker jeg, at paa den tredie Dag blev de bange for en Vejrmølle og stak af over Heden, men da vi fik fanget en og fik den til at skrige, vendte de andre om. Efter fem Dages March kom vi til Store Tønder, en Gaard ved Tønder. Derfra tog vi til Tønder Marked, hvor jeg kun fik solgt tre. Derefter søgte jeg at sælge nogle omkring paa Egnen. Derfra gik vi til Aabenraa, hvor

Markedet imidlertid var forbi, men dér traf jeg en Handelsmand fra Flensborg, der vilde købe hele Flokken, for at sende den til Lybæk, men de skulde leveres i Flensborg, og da der ikke var nogen Udsigt til at komme af med dem, maatte jeg sælge ham dem til en Gennemsnitspris af 5 Kr. pr. Stk. Derfra havde vi saa 24 Mil at gaa hjem, 6 Mil om Dagen.

Det siger sig selv, at det ikke var nogen fed Forretning at trave med en Flok Svin fra Bjødstrup til Flensborg for saa at faa 5 Kr. for Stykket, skønt nogle af dem havde kostet 8 Kr. i Indkøb. Lawaetz var dengang kun en Snes Aar og havde maattet overtage Mejeriforpagtningen efter sin Far, der var død i 1849, og som ligger begravet paa Gellerup Kirkegaard under det eneste Kors dér med tysk Inskription. Slægten stammede fra det holstenske. Havde Lawaetz været noget ældre og mere erfaren, havde han jo nok faaet noget mere ud af Handelen.

Hald fortæller i sin Bog ogsaa en Del om Plantning og Havedyrkning. Paa de almindelige Gaarde gjordes der, som allerede fortalt, ikke meget ud af Haven. Nogle Steder dyrkedes lidt Kartofler og Gulerødder til Familiens eget Forbrug samt Grønkaal, Timian og Løg. I Snejbjerg, der i det hele synes at have været noget af et Foregangssogn, var der dog flere Haver paa 2 Skp. Land endog med frugtbærende Træer, meddeler Hald. Enkelte Husmænd i Sinding havde ligeledes Frugttræer, som de fik paa Sindinggaard. I 1798 anlagde Herredsfoged Kaspar Møller ved Højris en Have paa næsten 6 Tdr. Ld., i Udkanten blev den beplantet med mange Slags vilde Træer, især Naaletræer, der kom i god Vækst, og i Haven plantede han udsøgte Frugttræer, der gav et udmærket Udbytte. Haven ved Sindinggaard blev anlagt nogle Aar senere. Den var paa op mod 5 Tdr. Land, og den altid eksperimenterende Fjelstrup forsøgte sig her endog med Vindruer, Ferskner og Abrikos. Haverne ved Herningsholm og Tanderup samt Præstegaardshaverne i Gellerup, Ikast, Snejbjerg, Ørre og Rind var ogsaa værd at bemærke, men ellers var det smaat med Interessen for at forskønne Gaardenes nærmeste Omgivelser. Enkelte havde allerede omkring 1830 saa smaat begyndt at plante. Det er altsaa ikke noget, Hedeselskabet alene har fundet paa. Fjelstrup havde saaledes plantet Birk og El, Møller paa Højris havde beplantet en Strækning ved Nørlund paa Grænsen af Hammerum og Vrads Herred med Fyr, Gran og Birk, og Mads Schou paa Holtbjerg havde tilplantet en 5 Tdr. Land stor Mosestrækning vestfor Gaarden. Men ellers var Egnen som nævnt nøgen og bar og blev ved at være

det endnu i adskillige Aar, indtil Hedeselskabet for Alvor fik sat Gang i Plantningen.

Det kunde være interessant at stifte lidt nærmere Bekendtskab med de Mennesker, der levede her paa Egnen dengang. Hald nævner i sin Bog nogle af Egnens »fortrinlige Agerdyrkere«, som han kalder dem, og fra anden Side kan vi lære flere af dem at kende. Om Fjelstrup siger Hald, at af Mænd af videnskabelig Dannelse gives der kun faa, der føler sig saa levende gennemtrængt af Iver for Landbruget, og som saa ganske har ofret det sin Flid og sine Kræfter. Kaspar Møller, Herredsfogden paa Højris, der forøvrigt allerede var død 1825, var Hald ogsaa meget begejstret for. Han fortæller, at Møller drev Opdyrkning af Hedejord med sjælden Kraft og Sagkundskab, og paa den opbrudte Hede kunde man her se den »skjønneste Kløver at prange ved Siden af høj Lyng paa Grøftekanten«. I Ager og Eng lod han kaste henved 85,000 Alen Grøfter og gjorde »herlige Anlæg til Engvanding«. Han var den første paa Egnen, der brugte tilstrækkelig Mergel til allerede dyrket Agermark. Alene i 1815 lod han ved Holstenere udkøre 11,000 Læs Mergel fra en Grav paa sin Mark. Gaardens Besætning tredobledes i hans Tid, og han skabte en Have, der blev kendt som den skønneste i Miles Omkreds. Saa var der Proprietær Sørensen paa Laulund. Han var ogsaa en meget dygtig Mand. Ved Opdyrkning og Mergling bragte han Gaardens Avl op til det dobbelte. Proprietær Tvede, der købte Tanderup i 1825, forbedrede Engene ved Grøftning, nedpløjede Spergel som Grøngødning, brugte halv Staldfodring og indførte forædlet Faareavl. Mads Schou paa Holtbjerg interesserede sig særligt for Plantning, og Præsten i Rind, der bar det ejendommelige Navn Næblerød, bragte sin Præstegaard i »herlig Drift«, bl. a. ved at dyrke Kartofler, Spergel og Græsfrø. Provst Hübertz, der var Præst først i Ørre, senere i Ikast og Gellerup, berømmes navnlig som Havedyrker og Plantningsmand. Han drev tillige nogen Kartoffelavl og merglede lidt. Pastor Selchior i Skarrild var en god Kartoffeldyrker.

I Aarene mellem 1835 og 45 begyndte der ligesom at komme en anden Luftning ind over Heden paa Grund af den almindelige Stigning i Ejendomspriserne, skriver forlængst afdøde Justitsraad Helmuth Krarup i sin Bog »Fra det svundne Hammerum Herred«. Regnestykket for dem, der ønskede at købe Jord, var let at gøre, thi naar en Tønde Land i de bedre Egne af Landet kostede fra 100 til 500 Rdl. kunde det nok betale sig at købe Hede til fabelagtig billig Pris, f. Eks. 10 Rdl. pr. Td. Land eller endog billigere, og dyrke den op,

hvilket efter Krarups Mening let kunde gøres for 40 Rdl. Havde man Held til at faa et godt Stykke Hedejord eller endnu bedre halvt Mose og halvt Kær, kunde det blive en god Forretning. Det trak yngre, dygtige Landmænd til Egnen, og de tog fat paa Opdyrkningen paa en Maade, der vakte de indfødtes store Forundring. De øste Penge ud til Daglejere, Akkordarbejde for Grøftegravning, Mergelgravning osv., og Egnens egne Folk rystede paa Hovedet og dømte dem snart færdige. Men det gav Resultater, og efterhaanden begyndte Opdyrkningen at tage Fart ogsaa blandt Landets »egne Børn«. Blandt de fremmede, der lod sig lokke af de lave Jordpriser, var Philip Davidsen, der købte Herningsholm og her udførte et stort Opdyrkningsarbejde. Ejsingkjær i Vildbjerg blev i 1839 købt af en stenrig tidligere Grosserer i Hamborg, men det blev hans Søn, L. H. Schnackenburg, der kom til at forestaa Driften, og snart efter købte Gaarden af Faderen. Den havde et Tilliggende af henved 1000 Tdr. Land, og den gamle Schnackenburg vilde have det hele opdyrket i en Ruf, ligegyldigt hvad det kostede. Men da det ikke gik hurtigt nok med den Hedeopdyrkning, tabte han Interessen for Eksperimentet og lod Sønnen faa Gaarden. Denne var endog særdeles dygtig og skabte sig en Ejendom, der var et Mønster paa fornuftig og sparsommelig Opdyrkning. Omtrent samtidigt med, at Schnackenburg kom til Vildbjerg, kom der en Mand ved Navn Lacoppidan til Fjederholt i Rind. Han var Farmaceut og en teoretisk dygtig Landmand, men Teorien slog ikke rigtigt til her, og det blev sagt om ham, at han dyrkede sine Jorder saaledes, at de aldrig vilde glemme ham. Siden blev Lacoppidan Forstander paa Næsgaard Agerbrugsskole og blev en kendt og anset Mand. Omkring 1841 købte Grev Vincent Lerche fra Lerchenborg Møltrup, hvis Opdyrkning han nærmest drev som en Sportssag. Paa Bjødstrup i Gellerup Sogn sad en ung Landmand fra det slesvigske, August Petersen, der drev denne Gaard op fra en almindelig Bondegaard til en værdifuld større Avlsgaard. Han udrettede umaadelig meget for Opdyrkningen her i Herredet, købte efterhaanden flere større Gaarde som Albæk i Snejbjerg, Trøstrup i Timring og Gabs i Aulum, drev dem godt frem og afhændede dem saa igen. I Slutningen af 1830'erne var Godt ved Giftermaal kommet i Besiddelse af Højris i Ikast. Han blev i en Aarrække ogsaa regnet til Egnens dygtigste Landmænd. Han døde i Krigsaaret 1864. Paa Lindbjerggaard i Gellerup sad »gamle« Tronhiem, der oprindelig havde været Manufakturhandler, senere en kort Tid Ejer af Herningsholm. Derefter købte han Lindbjerggaard og

lagde senere Bitzow (Bessegaard) ind under den. De to Gaarde drev han stærkt frem. En af hans Sønner, Tronhiem paa Laulund, vil sikkert en Del af de ældre endnu huske.

I Begyndelsen af 1840'erne blev der stærk Interesse for en Metode til Hedejordens Forbedring, som man dog ogsaa havde kendt tidligere, nemlig Engvanding. I Tyskland var der anstillet omfattende Forsøg med denne Engvanding, og Regeringen sendte nogle unge Landmænd derned for nærmere at studere disse Forsøg. Der blev efter deres Hjemkomst agiteret stærkt for Metoden, og da Begejstringen for Sagen var paa sit højeste, stiftedes »Ringkjøbing Amts Engvandingsselskab« med en Aktiekapital paa 4000 Rdl. Man købte Nørre Søbygaard, der havde et stort Hedeareal beliggende langs et Vandløb og anlagde her Engvandingsanlæg efter alle Kunstens Regler, men det blev alt for dyrt, og det varede ikke længe, inden Aktiekapitalen var sat overstyr. Mange af Amtets kendte Mænd var med i Selskabet, og der holdtes en Mængde Møder om Sagen. Aktionærerne maatte punge ud igen, og man maatte gøre Laan, men de store Forventninger blev langtfra indfriede. Saa slog man ind paa Opdyrkning af Gaardens Moseareal ved Brænding og oprettede et Schæferi for spanske Merinofaar. Men Personalet paa Gaarden kunde ikke enes indbyrdes, og da Treaarskrigen udbrød, gik Selskabet i Opløsning med stort Tab for Aktionærerne. Noget godt havde man dog faaet ud af det kostbare Eksperiment, idet Interessen for Engvandingen var blevet vakt i Befolkningen. Snart enhver, der havde nogenlunde Vandforhold paa sin Ejendom, forsøgte sig nu med Engvanding og Overrisling. Det var dog som nævnt prøvet længe før. Hald oplyser i sin Bog fra 1833, at Engvanding alt længe havde været almindelig i Hammerum Herred og havde bevirket en Forøgelse af Høavlen. Hist og her havde man endog forsøgt at overrisle Agermarken, ja selv Mose- og Hedejord. Hald fortæller, at Landboerne i Herning og Rind paa den Maade havde skabt Eng af deres raa Mosejorder. Navnlig havde Palle Fløe i Kollund givet »et herligt Exempel« i saa Henseende.

Omkring 1840 begyndte Landbruget saa smaat at faa Øjnene op for Betydningen af at organisere sig. Ganske vist havde der ogsaa tidligere eksisteret visse Foreninger med landbrugsfaglige Spørgsmaal paa Programmet — ældst blandt disse »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« stiftet 1769. Dette Selskab virkede i sine første Aar navnlig ivrigt for Udskiftningen og søgte ved Prisbelønning at opmuntre til Udarbejdelse af oplysende Skrifter for Landbruget. I

Begyndelsen var de fleste Medlemmer hjemmehørende i og omkring Hovedstaden, og Selskabet savnede i nogen Maade Kontakt med Landbruget ud over Landet. Efterhaanden opstod der en Del lokale Datterselskaber først paa Bornholm i 1805, og i de følgende Aar indtil 1812 oprettedes der en halv Snes saadanne Selskaber bl. a. i Aarhus og Aalborg Amter. De var lige saa lidt som Moderselskabet egentlige Landboforeninger, idet de ogsaa varetog andre Erhvervs Interesser, Initiativet til dem udgik da heller ikke fra Landboerne, men fra de højere Embedsmands- og Officerskredse. I Bestyrelserne sad Amtmænd, Provster og enkelte af de største Jordbesiddere. Alligevel var deres Formaal navnlig at tage sig af det mindre Landbrug. De var nærmest filantropiske, og det jævne Landbrug var slet ikke repræsenteret i dem. I Kriseaarene efter Napoleonskrigene bukkede flere af disse Foreninger under, idet Medlemmerne i stort Tal meldte sig ud.

Efterhaanden opstod der dog nye Foreninger, saaledes i 1820 Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab, den første Landboforening i Ringkøbing Amt. I 1830 var vist kun 7 af de gamle Foreninger i Live, men i det følgende Tiaar kom der 5 nye Foreninger til, og i Aarene 1840—50 tog Udviklingen Fart. Da oprettedes der ikke mindre end en Snes Foreninger, deriblandt Hammerum Herreds Landboforening eller landøkonomiske Selskab, som den hed de første Aar. Den var en Filial af Holstebro-Selskabet og dermed igen af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, men fik senere en selvstændig Stilling. Vi skal nu først høre lidt om Holstebroselskabet, der tre Aar før, Foreningen i Hammerum Herred oprettedes, tog Navneforandring til Ringkøbing Amts landøkonomiske Selskab.

DEN FØRSTE LANDBRUGSORGANISATION I RINGKØBING AMT

Allerede i 1820 — altsaa midt under den voldsomme Landbrugskrise efter Napoleonskrigenes Ophør — mødtes en Oktoberdag i Holstebro en lille Flok Mænd for at søge dannet en Landboforening for Vestjylland. Den Mand, der havde taget Initiativet hertil, var Præsten J. B. K r a r u p i Vejrum, der var levende interesseret i Landbrugets Forhold og en Foregangsmand for sin Tid. Han havde faaet nogle af sine Embedsbrødre og en Del af Amtets større Landmænd interesserede for Tanken, og Mødet resulterede da ogsaa i Oprettelsen af en Forening under Navnet "Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab«.

Det var her, som ved saa mange af den Tids almennyttige Foretagender, Præsterne, der gik i Spidsen. En senere Tids mere aandeligt nidkære Præster har jo talt haarde Ord om de gamle rationalistiske Præster, der talte om Kartoffelavl og andre jordbundne Emner, men de maa retfærdigvis bedømmes paa Baggrund af den Tid, i hvilken de levede og virkede. Til Præsteembederne hørte der dengang ret betydelige Landbrug, og Præsterne maatte tildels selv holde sig med Løn af de Indtægter, de kunde faa af deres Landbrug. Det var derfor saare naturligt, at mange af dem havde en levende Interesse for Landbrugets Anliggender. Landbruget var for dem som for deres Sognebørn et Spørgsmaal om det daglige Brød. Og de Erfaringer, Præsterne høstede ved deres Landbrug eller læste sig til, lod de gaa videre til Sognets Folk. Dengang var der jo ingen Konsulenter, ingen Forsamlingshuse og ingen Landbrugslitteratur eller Aviser tilgængelige for den jævne Mand. Men Præsterne gjorde en god Indsats i det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde, og naar Landbruget er naaet saa langt frem, som det er, har ogsaa disse gamle, maaske undertiden lidt for jordbundne Præstemænd deres Del af Æren derfor.

Blandt de Mænd, der hin Oktoberdag i 1820 var med til at stifte Foreningen i Holstebro, hilser vi først paa vor gamle Bekendt, Fjelstrup fra Sindinggaard. Saa var der Herredsfoged Kaspar Møller fra Højris og Præsterne Hübertz, Ørre, og Hansen, Bording. Ialt var der fra Starten kun 27 Medlemmer, saa nogen stor Forening var det ikke. Man tænkte heller ikke paa at optage almindelige Gaardmænd og Husmænd som Medlemmer. Hensigten var alene at samle en Kreds af landbrugsinteresserede Præster, enkelte andre Embedsmænd samt de dygtigste og mest oplyste af Proprietærerne. Det nye Selskabs Formaal fremgaar tydeligt af Lovene, hvori det hedder, at man vil »fremme et bedre Landbrug, først og fornemmeligen hos sig selv og dernæst om muligt hos Egnens Almue«. Dette skulde søges opnaaet ved fri Drøftelse af fælles Anliggender, Anskaffelse af Bøger, Fællesskab om nye Idéer, saa deres Iværksættelse ikke bliver for kostbar for den enkelte, og endelig Præmiering af Husmænd, hvis Midlerne tillod det. Man mærker tydeligt det filantropiske Islæt fra de gamle »Selskaber« og ogsaa, at det er en Forening for de »fine«, ikke for jævne Bønder. Stor Tilgang fik Foreningen da heller ikke. I flere Aar varierede Tallet mellem 27 og 36. Man holdt Møder ca. 8 Gange om Aaret og udvekslede her egne Erfaringer eller diskuterede de landbrugsfaglige Spørgsmaal, der var oppe i Tiden. Man fik endog en vis Forsøgsvirksomhed igang. I 1823 holdtes der saaledes Plovprøver med amerikanske og andre Plove paa Sindinggaard, og i 1845 var der Præmiepløjning paa Laulund, hvor Svingplovene vandt 9 Præmier, Hjulplovene 6 og Husmandsplove med Køer som Forspand 2. Saadanne Præmiepløjninger holdtes ogsaa andre Steder i Amtet. Iøvrigt virkede Selskabet for Indkøb af nye Redskaber, søgte at fremme Hede- og Moseopdyrkning og anstillede Gødningsforsøg m. m. Ogsaa her afspejlede sig den store Mangel paa dyrisk Gødning. Man prøvede med forskellige Erstatninger, bl. a. noget saa mærkeligt som Fiskehoveder, der blev stukket ned i Mulden. Man regnede, at der skulde

Præsten J. B. Krarup, Stifteren af Ringk. Amts første Landboforen.

anbringes et Hoved for hver Kvadratalen! Ellers prøvede man med Aske som Gødning til Kartofler, men det oplyses, at det blev en Skuffelse. Og endelig forsøgte man med Benmel og Gibs. Kunstgødninger kendte man jo ikke paa de Tider.

Man interesserede sig for Engvanding, Have- og Plantningsarbejder, Husmændenes saakaldte »Spadekultur« og meget andet. Det var i det hele taget en lille Forening med et betydeligt Initiativ. I 1827 foranledigede den en Sparekasse oprettet i Holstebro. Man fik begyndt paa Dyrskuer, og det første her i Amtet holdtes i Ulfborg i 1831.

Den øverste Leder af Foreningen var Amtmanden, men den egentlige Formand var den saakaldte Førstedirektør, i de første 10 Aar Stifteren, Pastor (senere Provst) Krarup i Vejrum og derefter til 1838 Fjelstrup, Sindinggaard. Saa blev Pastor Ove Krarup i Ulfborg Meddirektør, og Fjelstrup fik da den fornemme Titel »Æresdirektør«. I de første Aar holdtes alle Møderne i Holstebro, men efterhaanden, som man fik flere Medlemmer, holdtes der enkelte Møder i Ringkøbing og Lemvig og en sjælden Gang i Herning. I 1843 ændredes Navnet til Ringkøbing Amts landøkonomiske Selskab, og 20 Aar senere sov Foreningen stille hen uden nogen Opløsningsakt. Forinden var den blevet Moderforening for fem Landboforeninger i Amtet, deriblandt Hammerum Herreds Landboforening. De Læsere, der kunde ønske at vide mere om denne Amtets første Landboforening, henvises til den udmærkede Skildring i »Hardsyssels Aarbog 1916—18« af H. Okholm. Vi skal nu høre om de første Forsøg paa at organisere Landbruget i Hammerum Herred.

EN FORLØBER FOR LANDBOFORENINGEN — DET GAMLE DYRSKUESELSKAB

Hammerum Herreds Landboforening, eller, som det oprindelige Navn var, Hammerum Herreds landøkonomiske Selskab, var ikke det første Forsøg her paa Egnen paa at samle Landbrugets Mænd til fælles Løsning af foreliggende Opgaver. Allerede 6 Aar tidligere — i 1839 — var der blevet dannet et saakaldt »Dyrskueselskab«, hvis Formaal jo tydeligt fremgaar af Navnet.

Det var den 10. Maj 1839, dette Selskab blev stiftet og dets Love vedtaget. Der er i Landboforeningens Besiddelse en gammel Protokol om Selskabet og dets Virksomhed. Den indledes med en Fortegnelse over Medlemmerne eller Interessenterne, som de kaldtes, og den omfatter 55 Navne. Blandt disse bemærker man naturligvis først den allestedsnærværende Fjelstrup fra Sindinggaard. Endvidere er der en Del af Egnens større Ejendomsbesiddere, bl. a. Waad og Tronhiem fra Herningsholm, Schou fra Holtbjerg, Øllgaard, Tanderup, Crone, Møltrup, og Schnackenburg, Ejsingkjær. Saa er der nogle Præster: Hansen, Snejbjerg, Leunback, Ikast, og Glud, Vildbjerg, samt Herredsfogden, Cancelliraad Landt og hans Fuldmægtig, Berthelsen, og endelig en Del af de mest ansete og største blandt Egnens Gaardmænd, saaledes Søren Michelsen, Snejbjerg (J. P. Michelsens Far), Chr. Næstholt, Niels Lauridsen Sahlholdt, Hans Jensen, Lundgaard, Jens Thygesen, Remme, Forligskommissær Kolbye, Nygaard, Ikast, Niels Abildtrup, Gellerup, Jens Kølbæk, Amtrup, Jens Chr. Jørgensen, Amtrup, Iver Merrild, Vildbjerg, m. fl. samt en enlig Degn, nemlig Kirkegaard, Ikast.

Den gamle Protokol indeholder videre »Love for Dyrskuet i Hammerum Herred og Timring Sogn, saaledes som disse ere vedtagne den 10. Maj 1839«. Naar Timring Sogn nævnes særskilt har det sin Aarsag i, at dette Sogn ikke hører til Hammerum Herred. Af Lovene fremgaar, at man havde vedtaget at holde Dyrskue en

Gang aarligt i tre paa hinanden følgende Aar, første Aar ved Snejbjerg Kro, næste ved Gellerup Kro og saa igen i Snejbjerg. Det første Skue var bestemt til Afholdelse ved Snejbjerg Kro 6. Juli 1839 Kl. 10. Af Præmier havde man besluttet at udsætte følgende: For Hopper 2 Præmier a 10 Rigsbankdaler rede Sølv, for Tyre 2 a 5 Rbd. og 2 a 3 Rbd., for Kvier 2 a 5 Rbd. og 2 a 3 Rbd., for Væddere 1 a 3 Rbd. 3 Mark, 1 a 2 Rbd. 3 Mark og 1 a 2 Rbd., for Faar 2 a 2 Rbd., for Orner 1 a 2 Rbd. og endelig for Søer ligeledes 1 a 2 Rbd., hvilket ialt blev 78 Rbd. rede Sølv. Det oplyses, at man for Tiden ikke har Midler til at udsætte Præmier for Hingste. Hopper kunde

Gl. Hedegaard (Kølvraagaard, der nu findes paa Landbrugsmuseet ved Lyngby)

tage Præmie i enhver Alder, dog skulde under ellers lige Betingelser Dyr mellem 4 og 10 Aar have Fortrinet. De skulde have en Højde paa mindst 9 Kvarter og 4 Tommer. En Betingelse for at faa Præmie var det, at Hoppen var bedækket ved en »kongelig Hingst« (Staten havde dengang Stutterier, hvorfra Hingste udstationeredes, og disse benævntes »kongelige«) eller ved en af Stutterikommissionen godkendt Hingst eller endelig ved en ved et Dyrskue præmieret Hingst. Præmien udbetaltes først ved det Dyrskue, der afholdtes, efter at Hoppen havde folet, og Føllet skulde da ogsaa fremstilles.

I Lovene bestemtes endvidere, at Hornkvæg af hvid, gul eller lyserød Farve ikke kan faa Præmie. Tyre, der fremstilles, skal være mellem 2 og 4 Aar, og Kvier skal være i 3. eller 4. Aar. Præmierne udbetaltes først, naar Kvien havde baaret sin Kalv og saa fremstilledes ved det følgende Dyrskue. Kvien skulde helst være bedæk-

ket ved en af de præmierede Tyre. Orner skulde være over 1 Aar og Søer mindst 1 Aar. Af Faar kunde kun jyske Racer præmieres, »dog udelukkes de aldeles stridhaarede«. Faarene skulde have mindst et halvt Aars Uld paa Kroppen.

Dommerne skulde være fem sagkyndige, hvoraf een udpegedes af Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab, der aabenbart har staaet bag Selskabets Oprettelse og i hvert Fald ses at bidrage med et Tilskud paa 10 Rbd. De øvrige 4 valgtes af Interessenterne »og er for i Aar Justitsraad, Ridder Fjelstrup, Forligscommissair Kolbye, Jens Thygesen (Remme) og Lars Buck (Snejbjerg)«. For Selskabets Regning var anskaffet en Protokol og et Brændjern. Da man mente, Dommerne havde nok at gøre med at bedømme Dyrene, havde man valgt en »Kommithe til at overholde god Orden«. Den bestod af Proprietær Øllgaard, Tanderup, Pastor Glud, Vildbjerg, og Fuldmægtig Berthelsen, Herning. Lovene er undertegnet af Fjelstrup, Øllgaard, Glud, Søren Michelsen, L. Buck og Jens Chr. Jørgensen, Amtrup, der antagelig er Ophavsmændene til Selskabets Oprettelse.

Det første Dyrskue i Hammerum Herred afholdtes saa som bestemt den 6. Juli 1839 ved Snejbjerg Kro. Proprietær Crone, Møltrup, var mødt som Repræsentant for Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab. Der præmieredes 4 Hopper, 4 Tyre, 3 Kvier og en Vædder, og de bedømtes efter et meget omfangsrigt Skema, omfattende Alder, Højde, Kulør, Aftegning, Hoved, Hals, Ryg, Ribben, Lænd, Ben, Fodskifte og »Slag«. Vi ser lidt paa »Fløjdyrene«. Blandt Hopperne var det en 5 Aars jysk, tilhørende Peder Grimstrup, Timring, Den var 10 Kvarter 3½ Tm., sort med Stjern og hvide Bagfødder. Hovedet fik Betegnelsen: Simpelt, Halsen var godt ansat, Ryggen god, Ribbene velrebet, Lænden altfor afskydende, Benene ret sunde og Fodskiftet tarveligt. Den bedste Tyr tilhørte Laust Gade i Gellerup. Den var 2 Aar, havde god Dybde, var sortbroget, havde lidt hængende Horn, Hals og Ryg var gode, Lænden lidt afskydende, Benene stærke, Gangen god og Hovedet smukt. Skuets bedste Kvie tilhørte Chr. Medom i Albek. Den var 2½ Aar, havde god Højde, graa Farve, noget fremlægget, godt Hoved, Hals og Ryg, Ribben og Lænd ret gode, gode Ben og smukt Fodskifte. Præmievædderen var fra Møltrup. Den var 4 Aar, stærk af Bygning, ikke stor, men med gode Ben, meget uldrig og af jysk Race.

Den 14. Juli 1840 holdtes det andet Dyrskue, denne Gang ved Kroen i Gelleruplund. Her præmieredes 4 Hopper, 1 Tyr, 2 Kvier,

2 Faar og en So. Peder Grimstrup mødte med samme Hoppe som Aaret før, og den besatte paany Fløjen. Soen var fra Hernings-holm. Den var 1¼ Aar, sortbroget og lang, hvilket er det eneste, der anføres om Dyret, der altsaa fik Æren af at blive det første Svin, der blev præmieret i Hammerum Herred.

Næste Foraar fik Selskabet en lille, glædelig Overraskelse. Ved et Møde i Snejbjerg Kro i April oplystes det, at Amtmanden havde meddelt, at Selskabet kunde forvente et aarligt Tilskud i tre Aar paa 20 Rbd. Sølv fra Det kgl. Landhusholdningsselskab. Man ved-tog nu ogsaa at udsætte en Præmie for den bedste Hingstplag. Ved det tredie Dyrskue, der fandt Sted i Snejbjerg den 8. Juli 1841, var Stænderdeputeret Ole Kirk mødt som Repræsentant for Holstebro-foreningen. Det var et efter Tidens Forhold meget stort Skue, idet der præmieredes ikke mindre end 8 Hopper, 4 Tyre, 8 Kvier, 4 Køer, 3 Orner, 2 Søer og 4 Faar. Peder Grimstrup mødte trofast for tredie Gang med sin Præmiehoppe, der paany besatte Fløjen. Dermed var den første 3 Aars Periode udløbet, men ved et Møde i April 1842 vedtog man at fortsætte. En Tegning i Sognene havde indbragt 45 Rbd., og man ventede endnu nogle Bidrag. Det Aar holdtes Dyrskuet i Gellerup. I 1843 var det paany i Snejbjerg. Man valgte Pastor Randrup, Ikast, til Komitéen i Stedet for Jens Thygesen, der havde ønsket sig fritaget for Hvervet. Aaret efter kom Præsten i Rind, Svejstrup, forøvrigt en Svoger til Øllgaard paa Tanderup, ind i Komitéen i Stedet for »den nu ved Døden afgaaede ForligskommissærKolbye«. Det Aar — altsaa 1844 — var der et meget stort Skue i Gellerup. Der præmieredes 7 Hopper, 6 Tyre, 8 Køer, 8 Kvier, 2 Væddere, 3 Faar og 2 Orner. Dermed var Perioden paany udløbet, og i 1845 holdtes der intet Dyrskue. Næste Aar, der altsaa er det Aar, da Landboforeningen stiftedes, holdt man Skue for de resterende Penge fra den afsluttede Periode. Man havde søgt at tegne Penge til en ny Periode, men det havde givet for lidt. Fjel-strup syntes dog, man skulde forsøge igen »under Henvisning til den Betydning, Skuet har for Egnen«, og man nedsatte en Komité til at arbejde videre. Skuet i 1846, der holdtes i Gellerup, præmierede 2 Hopper, 7 Køer, 3 Kvier, 4 Tyre, 1 Vædder og 1 Faar med Lam. Præmierne var smaa, da man kun raadede over 32 Rbd. Det lykkedes at rejse Penge til en ny Periode, men herom senere. Vi skal nu høre lidt om Stiftelsen af selve Landboforeningen samme Aar.

LANDBOFORENINGENS STIFTELSE OG FØRSTE AAR

Den 19. Marts 1846 var der stort Rykind paa Gæstgivergaarden i Herning. Ridende, gaaende og kørende rundt omkring fra Egnen kom ad de sandede Veje til »Byen«, der dengang ikke var nogen By, men blot enkelte spredt liggende Gaarde og Huse. Gæstgivergaarden var ret ny, opført 7 Aar tidligere af Herredsfuldmægtig P. C. Berthelsen. I 1832 var der blevet bygget et Apotek som Filial af Apoteket i Ringkøbing. Som Bestyrer af dette virkede i en lang Aarrække en farmaceutisk Kandidat Jens Gundorph, der foruden at handle med Medicin ogsaa drev en omfattende Handel med Urtekram, Kolonial, Brændevin m. m. Han var meget afholdt paa Egnen, en saare gemytlig Mand, hvis »søde Bjædskere« eller smaa Apotekersnapse stod højt i Kurs. Berthelsen var hans Svoger, og da han saa, hvor godt det gik for Apotekeren med Udskænkningen, fik han den Tanke, at en Gæstgivergaard vist maatte kunne gaa her i Herning. Han byggede saa en saadan paa det Sted, hvor nu Hotel Eyde ligger. Den lignede i det Ydre Stuehuset til en almindelig Bondegaard.

De Folk, der hin Martsdag i 1846 tog ind paa Berthelsens Gæstgivergaard, var væsentligst Egnens større Landmænd, enkelte Præster og nogle Gaardmænd. Det saa dog ikke ud til, at det blot var for at komme paa Kro, at de havde gjort Turen til Herning. De begav sig alle efter en lille Hjertestyrkning i Krostuen hen til Tinghuset, en lav, straatækt Bygning lidt østfor Kroen. Man samledes i den rummelige Tingstue. Da alle var kommet til Sæde, traadte en gammel Mand, ret fornemt klædt og med en grøn Skærm over de svage Øjne, frem, bød velkommen og redegjorde for Mødets Formaal. Den gamle Mand var den 72-aarige Ejer af Sindinggaard, Justitsraad Søren Fjelstrup. Han oplyste, at der havde været nedsat en Komité for her paa Egnen at faa oprettet en Filial af

Landhusholdningsselskabet. En af denne Komités Medlemmer, Grev Lerche paa Møltrup, havde desværre ikke kunnet komme til Stede i Dag, da han var paa Rejse til København. Han redegjorde videre for de Love, der var gældende for Amtsselskabet og opfordrede de tilstedeværende til at indmelde sig i den nye Forening. Amtmanden, Grev Schulin, havde vist Komitéen den Ære at komme til Stede ved Mødet i Dag, og Fjelstrup foreslog, at man valgte Amtmanden til Præces for den nye Forening. Endvidere maatte man jo have en Direction, og Komitéen var af den Opfattelse, at denne burde be-

Hernings første Tinghus, hvor Landboforeningen stiftedes

staa af en fungerende Direktør, en Protokolsekretær og en Kasserer.

Under Fjelstrups indledende Ord havde en yngre, energisk udseende Mand siddet og noteret flittigt i en Protokol, og da Fjelstrup havde sluttet, rejste han sig og læste op, hvad han havde skrevet om Fjelstrups Udtalelser. Den unge Mand var den 35-aarige Ejer af Tanderup, Proprietær og Prokurator Baltazar Øllgaard. Den gamle Forhandlingsprotokol findes endnu i Landboforeningens Besiddelse, og den indledes med følgende Ord:

Aar 1846 den 19 Martz havde Filiallandhuusholdningsselskabet for Hammerum Herred sit 1.ste Møde paa Tingstedet i Hammerum Herred efter forud skeet Bekjendtgjørelse ved alle Herredets Kirker. Den i sin Tid udvalgte Comitees Medlemmer vare alle tilstede med Undtagelse af Kammerjunker, Grev Lerche til Møltrup, som var i Kjøbenhavn. Fjelstrup som Commiteemedlem fremlagde 3

Eksemplarer af de Love, som for omtrent en halv Snes Aar siden vare udarbeidede for Amtsselskabet osv. . .

Efter at Øllgaard havde sluttet sin Oplæsning af Protokollen, tog gamle Fjelstrup paany Ordet og bad Forsamlingen ikke vælge ham til »Directionen«, idet han henviste saavel til sin »Alder som hyppige Svagheder«.

Derefter indtegnede man Medlemmer. Desværre er den gamle Protokol sine Steder saa slidt, at det ikke er muligt at læse alle Navnene, men det ses, at bl. a. følgende har indmeldt sig: Præsterne Christiansen, Skarrild, og Randrup, Ikast, Sognefoged N. Birkebæk, Arnborg, Proprietær Tronhiem, Lindbjerggaard, N. Schou, Holtbjerg, Davidsen, Herningsholm, Jens Thygesen, Remme, Chr. Næstholdt, Gødstrup, J. Chr. Jørgensen, Amtrup, Chr. Gravesen, Linaa, Lars Okkels, Rind, Herredsfoged Toxwærd og Skolelærer Mortensen, Snejbjerg. Saa skred man til Valg. Til »Directeur« valgtes Proprietær Øllgaard med 22 St., til Sekretær Forligskommissær Berthelsen, Herning, ligeledes med 22 St. Berthelsen var identisk med Ejeren af Kroen i Herning. Til Kasserer valgtes Tronhiem, Lindbjerggaard. De tre valgte opfordrede Herredsfogden til »at tage Deel med samme i Selskabets Forhandlinger«, hvilket denne indvilgede i.

Saa tog Amtmanden Ordet og oplæste en Skrivelse fra det kgl. General Toldkammer- og Commercecollegium om Resultaterne af »forskjellige angaaende de af Sygdom angrebne Kartoflers Opbevaring og Spirekraft anstillede Forsøg«. Efter Ordre fra Rentekammeret skulde han spørge Forsamlingen, om der var tilstrækkeligt med Læggekartofler i Hammerum Herred. Man beroligede Amtmanden med, at det var der, ja, der var endog saa mange Kartofler, at man nok kunde afse en Del. Naar der var saa mange Kartofler, mente Forsamlingen, det skyldtes, at mange havde holdt tilbage af deres Beholdninger. Den faste Pris for Tiden angav man til 1 Specie (4 Kr.) pr. Tønde. Det bemærkedes, at de fleste Kartofler her »ere blegrøde«. Saa anmodede Peder Knudsen, Sneftrup, om at faa tilstaaet gratis Hjælp af en Engvandingselev 14 Dage i »anstundende Sommer«. Øllgaard lovede at gøre Indstilling herom til Moderselskabet, og dermed sluttede det stiftende Møde.

Ved det næste Møde, der vistnok afholdtes først i Juni, vedtog man bl. a., at Selskabet skulde lade afholde fire Møder om Aaret, nemlig i Januar, April, Juni og Oktober. Man havde faaet Brev fra Provst Krarup i Ulfborg, om at man kunde faa en Engvandingselev

til Egnen, og Kromand Søren Michelsen, Snejbjerg, samt Chr. Pallesen, Rind, fremsatte Ønske om at faa denne Elev. Saa vedtog man et Forslag om, at Skolelærere med Hensyn til Kontingentet til Selskabet skulde stilles lige med »Bondestanden« og slippe med at betale 1 Rdl. aarligt. En Husmand, Søren Jensen i Lustrup, havde ansøgt om at maatte faa en Præmie, fordi han drev sin Lod udelukkende med Køer. Man vedtog at indstille ham til Præmie.

Ved et Møde i December samme Aar meddeltes det, at Engvandingseleven var blevet syg under Opholdet hos Niels Birkebæk, hvorfor man havde maattet sende ham bort. Samme Niels Birkebæk havde sendt en Skrivelse, hvori han foreslog, at man skulde uddele Præmier for lang og tro Tjeneste til Tyende, der havde tjent samme Sted i 10 Aar og derover. Saa behandlede man endvidere et Forslag om at lade 2—3 Karle oplære i Haveculturen hos Riegels paa Snoghøj, men hvad man besluttede i den Sag, har man ikke faaet indført i Protokollen.

Allerede det følgende Aar synes Interessen for den nye Forening at være i Aftagende, hvad saa end Aarsagen kan have været. Til Mødet i April var kun mødt meget faa. Det oplystes, at der nu igen var kommet en Engvandingselev til Egnen. Husmanden med Køerne havde faaet sin Præmie. Gdr. Helmuth Krarup, Skibildgaard, oplyste, at man havde faaet en Anmodning fra Moderselskabets Formand om at opkræve mindst 10 Skilling courant pr. Dag hos hver, der benyttede Engvandingseleven. Herover blev de tilstedeværende meget fornærmede, idet det hævdedes, at dennes Hjælp var blevet lovet gratis. Man vedtog at erindre Moderselskabet om Forslaget om at faa 2—3 Karle oplært i Havekultur. Tronhiem omtalte den store Mangel paa Hingste paa Egnen og mente, det vilde være gavnligt at faa en af de kongelige Hingste opstaldet her. Man vedtog, at interessere sig for Sagen, skønt ingen af Medlemmerne vidste, hvor man skulde henvende sig herom. Endvidere drøftede man Mangelen paa Agerdyrkningsredskaber paa Egnen og vedtog at stille Forslag til Moderselskabet om saadanne. Som Eksempel paa saadanne manglende Redskaber nævntes: En Harve til at forberede Mosejord til Sæd uden Pløjning, saasom skotske og svenske. I Anledning af en Forhandling i Moderselskabet om Oprettelse af flere Bomskoler (Planteskoler af det tyske Ord Baum, et Træ) og muligt en saadan her i Herning, vedtog man at indstille, om ikke Moderselskabet kunde tænke sig at forhøje sit Tilskud til hver Bomskole til 20 Rdl. aarligt. Man troede ikke her at kunne faa et passende Areal til under

10 Rdl. aarligt, og naar de øvrige Udgifter i Anledning af Bomskolen skulde betales af dem, der ønskede Planter, mente man, at Udgifterne for disse ikke vilde blive ganske smaa, hvilket man fandt vilde være nødvendigt, om Bomskolen skulde blive til Gavn for Egnen.

Ved et Møde senere paa Aaret, der holdtes paa Kroen, var Amtmanden med. Ved den Lejlighed udmeldte Sognefoged Peder Thomsen og Sognefoged Niels Birkebæk sig, uden at det kan ses, hvad Aarsagen hertil har været. Maaske har Foreningen været dem lidt for »fin«. Til Gengæld indmeldte Distriktslæge Hoffbauer, Procurator Trap, Niels Merrild, Bærslund, og endnu et Par Stykker sig. Moderselskabet havde afvist Kravet om gratis Assistance af Engvandingseleven. Øllgaard oplyste, at han ikke havde faaet noget gjort ved Sagen om at faa en Hingst opstaldet paa Egnen, da han ikke vidste, hvor man skulde henvende sig. Man besluttede saa at forsøge en Henvendelse gennem Amtet. Man vedtog endvidere at søge Moderselskabet om, at Selskabet her blev spurgt, inden man uddelte Præmier til Folk i Hammerum Herred. Flere Medlemmer havde begæret at faa en Engvandingselev, og man besluttede at lade Begæringerne gaa videre til Moderselskabet. Sluttelig bemærkes i Referatet af Mødet, at Proprietær Davidsen, Herningsholm, efter Forlangende blev udmeldt.

I Aaret 1848 ses der kun at have været afholdt et Møde, og det blev det sidste i en Aarrække. Forhandlingsprotokollen meddeler herom kort, at det fandt Sted paa Tingstedet, og at »kun de undertegnede havde indfundet sig, og derfor blev aldeles intet forhandlet«. Saa vidt det kan ses, er der fem Underskrivere. Hvad Grunden kan have været til, at Forsøget paa at faa en Landboforening stablet paa Benene her i Herredet i første Omgang fik en saa krank Skæbne, lader sig ikke afgøre ud fra Forhandlingsprotokollen. Maaske er det Treaarskrigen, der har givet Folk andet at tænke paa. Maaske har almindelige Bønder heller ikke rigtigt kunnet finde sig til Rette blandt Proprietærerne og »Byfolkene«, der saa afgjort dominerede indenfor Foreningen og besatte dens Tillidsposter. Fjelstrup følte sig vel for gammel til at holde sammen paa Stumperne, men det er ejendommeligt, at den unge Øllgaard fra Tanderup, der var en meget dygtig og energisk Mand, hvilket han viste paa mange andre Omraader, heller ikke kunde gøre det.

Ogsaa Dyrskueselskabet gik i Opløsning, men eksisterede dog et Par Aar længere. I 1847 havde der været Skue i Snejbjerg, og her var for første Gang fremstillet en Hingst, »men denne fandtes ikke

værdig til at brændes«. Næste Aar var der Dyrskue i Gellerup faa Dage efter det bedrøvelige sidste Møde i Landboforeningen. Her præmieredes en Hingst fra Mouritz Vestergaard i Rødding. Den var 10 Kvarter og 2 Tommer, og Udseendet var ikke det bedste. Ryggen hældede, Forbenene var skæve og Fodskiftet var kun »taaleligt«. Men den havde et smukt Hoved, en god Hals og gode Ribben, og det forsonede de strenge Dommere lidt, saa de gav den 6 Rdl. i Præmie og tillod, at den maatte »brændes«. I 1849 holdt man først Dyrskue i Oktober, antagelig paa Grund af Krigen. Det var i Snejbjerg, og der præmieredes kun 2 Hopper, 2 Tyre, 4 Køer og 3 Kvier samt 2 Væddere og 2 Faar. Man stemte om, hvorvidt dette Skue skulde være det sidste, da baade Landhusholdningsselskabet og Ringkøbing Amts Selskab havde meddelt, at de ikke mere vilde give Tilskud. Man besluttede dog at holde et Skue igen det følgende Aar. Dette, der fandt Sted i Gelleruplund den 14. August 1850, blev saa den foreløbige Afslutning. Man havde kun 60 Rdl. tilbage til Præmier, og man vedtog straks at udbetale disse Penge, ikke som ellers at vente til Aaret efter. Der var fremstillet en Hingst fra Møltrup, som brændtes med Foreningens Mærke. Iøvrigt præmieredes 1 Hoppe, 7 Køer, 9 Kvier, 3 Væddere og 1 Faar. Fjelstrup, der nu var en Mand paa 76 Aar, spurgte sluttelig, hvem han skulde aflevere Protokol og Brændjern til, og man vedtog, at Øllgaard skulde opbevare disse Effekter. Der gik nu fem Aar, inden der atter kom Gang i Arbejdet baade med Dyrskuerne og Landboforeningen. Vi vil benytte dette Pusterum i Foreningens Historie til at fortælle lidt om den Mand, der allerede saa ofte er nævnt i det foregaaende, at man sikkert har faaet et Indtryk af, hvad han paa de Tider betød for Egnen, Landboforeningens Stifter, S ø r e n F j e l s t r u p, Sindinggaard.

SØREN FJELSTRUP — LANDBOFORENINGENS STIFTER

Naar man vil studere vor Egns Historie i Tiden før Midten af det forrige Aarhundrede, vil man Gang paa Gang støde paa Navnet Søren Fjelstrup. Snart ligegyldigt hvad der skulde sættes i Værk paa de Tider, saa man Fjelstrup som den ledende, som den, der tog Initiativet og førte Sagen igennem. Ogsaa Landboforeningen skylder, som man har kunnet se af det, der allerede er fortalt, ham sin Oprettelse. Men hvem var Fjelstrup?

Han sad, som bekendt, i en lang Aarrække som Ejer af Sindinggaard, som han drev frem til et Mønsterbrug, men det var ikke sunget for hans Vugge, at han skulde komme til at tilbringe Størstedelen af sit Liv paa den jyske Hede, og at det skulde blive her, han skulde komme til yde sin store og betydningsfulde Indsats. Søren August Fjelstrup, som hans fulde Navn var, fødtes den 2. September 1773 paa Hørsholm Slot, hvor Faderen var Slotsforvalter. Han døde, da Drengen kun var et Par Aar, og Moderen flyttede saa til København. Hun sad ret smaat i det og havde ikke Raad til at holde Sønnen til Bogen, som hans Hu stod til. Da han kom til Skels Alder, blev han sat i Lære hos en Isenkræmmer, men en Tid efter fik Moderen en lille Arv paa et Par Tusind Rigsdaler udbetalt, og nu fik Søren sit Ønske opfyldt og kom til at læse. Han tog Studentereksamen, men saa berøvede en Ildebrand Moderen snart alt, hvad hun ejede, og Sønnen maatte opgive Juraen, som han var begyndt at studere. Et halvt Aars Tid studerede han saa Teologi, der vist dengang ansaas for et mere sikkert »Brødstudium«. Saa tog han en Huslærerplads for at tjene Penge til at læse videre for. Først var han hos en Provst Birch i Skjoldelev ved Aarhus, hvor han ikke alene underviste Børnene, men ogsaa undertiden prædikede for Provsten i Kirken, og det var han ikke saa ringe til. Det blev sagt, at Provsten selv prædikede Menigheden ud af Kirken, men Studenten (altsaa Fjelstrup) prædikede den ind igen. Som Skik var dengang, var der et betydeligt Landbrug til Præstegaarden, og Arbejdet i Stald og

Mark vakte Fjelstrups Interesse, og han tog med Liv og Lyst Del i det. Efter at have været hos Provstens i tre Aar fik Fjelstrup en lignende Plads hos en Proprietær Schmidt, der ejede en større Gaard mellem Aarhus og Odder. Det var ikke store Sager, han tjente i disse Pladser, kun 60 Rdl. om Aaret, og der kunde ikke blive Penge fra til at afslutte Studierne.

Imidlertid blev han forlovet med Proprietærens Datter, og da han stadig nærede stor Interesse for Landbruget, besluttede han sig til at søge en Forvalterplads. Den fik han paa Demstrup ved Udbyhøj, og trods sin mangelfulde Oplæring ved Landbruget, gjorde han god Fyldest. Senere blev han Forvalter paa Visborggaard, og mens han var her, stiftede han Bekendtskab med en Provst Vagaard i Skelund, der som saa mange af Rationalismens Præster var meget landbrugsinteresseret. De slog sig sammen om at købe en Gaard, og Valget faldt paa Sindinggaard, antagelig fordi den, som man siger, har været let at »gaa til« økonomisk. Egnen mellem Herning og Holstebro regnedes da for noget af det ringeste i Landet. Skønt Sindinggaard var en gammel Herregaard, der bl. a. i sin Tid havde været ejet af Palle Dyre, en af den sagnomspundne Marie Grubbes Ægtemænd, var der ikke meget ved Gaarden, der kunde give Herremandsfornemmelser. Jord var der ganske vist nok af, ikke mindre end 1128 Tdr. Land, men heraf var kun 418 Tdr. Land Ager og 140 Eng, medens Resten laa hen i Hede og Mose. At der heller ikke var stort ved det, der betegnedes som opdyrket, turde med al ønskelig Tydelighed fremgaa af, at da Fjelstrup i 1809 rykkede ind paa Gaarden, var Besætningen kun 14—16 Køer, 9 Heste og 140 Faar. Det store Hestehold var snart den eneste »Herlighed« ved Gaarden, og det var jo nødvendigt paa en Tid, da Landbrugsmaskiner var Fremtidsmusik.

Søren Fjelstrup
Landboforeningens Stifter

Men Fjelstrup var ung, energisk og initiativrig, og han tog fat paa at forvandle Gaarden til et Mønsterbrug. Det, han først lagde an paa, var at skabe god Græsning paa de udstrakte Sand- og

Mosejorder. Paa en Rejse i Marsken havde han lagt Mærke til det bløde Fløjlsgræs, der var særligt eftertragtet af Kreaturerne. Han samlede noget Frø i et Kræmmerhus, som han tog med hjem og saaede i sin Have. Senere blev der saaet af samme Slags i Marken. Naboerne troede, at »Herremanden« var blevet »towle« at saa fint Græs paa Sandjord, men til deres Forbavselse groede Græsset udmærket, og snart blev der stor Efterspørgsel efter Fløjlsgræsset fra Sindinggaard. Fjelstrup eksperimenterede med Held med andre Græsarter og fik af Landhusholdningsselskabet tilkendt en Anerkendelse paa 100 Rdl., samtidig med, at han fik overdraget den Opgave at tilvejebringe saa meget Frø, at der kunde uddeles af det til Dyrkere af Sandjord og Hede. Ogsaa andre Landmænd paa Egnen slog sig paa Frøavl efter den fjelstrupske Recept, og det tog et saadant Omfang, at der aarligt produceredes over 1000 Lispund.

Efterhaanden fik Fjelstrup sat Skik paa Jorderne paa Sindinggaard, og allerede i 1815 var han kommet saa meget ovenpaa, at han kunde købe Provst Vagaard ud, saa han nu blev Eneejer af Gaarden. Han opdyrkede over Halvdelen af Arealet og købte endog en Gaard i Nabolaget til, og her opdyrkede han mere end 100 Tdr. Land. Han avlede en Mængde Hvede, og Sindinggaards Hvedemarker var i disse Aar noget af en Seværdighed paa disse Egne. Fjelstrup begyndte tidligt at mergle og fulgte godt med i, hvad der kom frem af nyt paa Landbrugets Omraade. Han var saaledes en af de første, der anskaffede sig den saakaldte Hyppeplov. Sidst, men ikke mindst bør det nævnes, at Fjelstrup længe før Dalgas forsøgte sig som Plantningsmand, og han var paa dette Omraade en uforfærdet Pionér. Allerede i 1821 anlagde han en større Plantning, og han tilplantede gennem Aarene et ret betydeligt Areal. Han søgte ogsaa at interessere andre for at plante og uddelte gratis Tusinder af unge Naaletræer til Egnens Folk. Typisk for Fjelstrups store Ihærdighed var en Udtalelse, han fremkom med et Aar, da han havde plantet 5—6000 Stk. Gran og Fyr. En Mængde af de spæde Planter frøs imidlertid bort, men Fjelstrup gav ikke op. »Saa planter vi igen«, sagde han. Omkring sin Hedeherregaard plantede han en Park paa 4 Tdr. Land. Han plantede El, Birk og Poppel, Frugttræer i Mængde og smukke Buske. Engang, Fjelstrup var i Audiens hos Kong Frederik 6., spurgte Kongen, der vidste god Besked med hans Virksomhed paa Heden, om han ikke havde et eller andet Ønske, Kongen kunde opfylde. Fjelstrups Tanke faldt straks paa hans kære Have, og han svarede: »Deres Majestæt har paa Jæ-

gerspris og i Søndermarken nogle Sølvpopler, et Træ, som jeg meget ynder, maaske turde jeg udbede mig nogle af dem«. Kongen studsede lidt over dette ejendommelige Ønske, men gav sit Ja. Kort efter fik Fjelstrup tilsendt 300 unge Sølvpopler. Senere forærede Christian den Ottende ham yderligere 600 af disse Træer.

Under Landbrugskrisen kneb det en Tid svært for Fjelstrup, der havde en stor Familie, at blive ved Gaarden. Men han vilde ikke give op, og det lykkedes ham da ogsaa at ride Stormen af. I 1835 fik han et nyt Knæk, idet en voldsom Storm ødelagde næsten hele Kornhøsten. Men Aaret efter kom han ganske uventet pludseligt ovenpaa. Han var nemlig saa heldig at vinde den store Gevinst i Lotteriet, der dengang var paa 50,000 Rdl. Det var et rent Tilfælde, at han overhovedet var i Besiddelse af Sedlen. Ganske vist havde han spillet paa den i samfulde 27 Aar, men paa Grund af sine økonomiske Vanskeligheder havde han besluttet at afsige den. Kollektøren i Ringkøbing havde imidlertid bestilt den for hele Aaret, og han overtalte Fjelstrup til i hvert Fald at beholde den Aaret ud. Det vakte stor Opsigt paa Sindinggaard, da Kollektøren kom kørende og havde en lang Samtale med Fjelstrup. Denne vilde imidlertid intet sige om, hvilket Ærinde Gæsten havde haft. Han rejste selv til København for at hente de mange Penge og vendte hjem i en Vogn med fire Heste for. Pengene — Sølvdalere og Specier — havde han i Sække, og nu kunde hans Held naturligvis ikke længere skjules. Fjelstrup betalte sin Gæld og udlaante omtrent 30,000 Rdl. til Egnens Landboere, hvilket reddede mange af dem fra Ruin. Fra den Tid fik Fjelstrup Tilnavnet »Hedekongen«. Fjelstrup gik iøvrigt stadig med stor Iver op i Gaardens Drift. Familien saa ikke meget til ham til daglig. Bortset fra Middagen spiste han gerne alene paa sit Værelse, og om Aftenen gik han tidligt til Ro. Han fordrede meget af sig selv, og — som det vel oftest er Tilfældet med den Slags Mennesker — derfor ogsaa meget af andre, og det gav ham, maaske med Urette, Ord for at være streng og vanskelig.

Fjelstrup fik, som den dygtige Mand han var, naturligvis en hel Del Tillidshverv. Vi har allerede hørt om nogle af dem, hans Standsfæller betroede ham, Formandsposten i Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab og hans Virke for at skabe en lignende Organisation paa Herningegnen. Allerede i 1832 havde Kongen udnævnt ham til Medlem af de »35 oplyste Mænd«s Forsamling, der skulde forberede Stænderforsamlingernes Indførelse, denne Enevældens første Indrømmelse til det groende Demokrati. Senere

blev Fjelstrup Medlem af Stænderforsamlingen i Viborg som kongevalgt. Skønt han jo paa saa mange Omraader var en Fremskridtets Mand, repræsenterede han dog her meget konservative Synspunkter. Han blev, sikkert meget mod sin Vilje, den direkte Anledning til den berømte Stændervise, der i utallige Afskrifter spredtes over det ganske Jylland og morede Folk meget, uvant som man var med politisk Satire. Den Historie faar slippe med her. I 1838 drøftede man en Sammenslutning af de to Stænderforsamlinger i Roskilde og Viborg, hvilket man kaldte at »forlige dem«. En Aften, de Viborg-Deputerede var samlede til et lille Gilde, vendte en af dem, Stiftsprovst Hald, sig til sin Sidemand, som netop var den, der var fremkommet med Forslaget, en Assessor With, og bemærkede:

Hvad siger De om Fjelstrup vel,
Han vil sig ei forlige?

Det verslignende Spørgsmaal fik With til at svare:

Saa lad ham gaa ad Helved' til,
Thi der er Tvedragts Rige.

Fjelstrup blev meget fornærmet over den kaade Spøg og vilde ikke tro, at det var et øjeblikkeligt Indfald. Han mente, at Rollerne var fordelt paa Forhaand. De to Spøgefugle fandt imidlertid Spasen saa god, at de en Aften, de mødtes, besluttede at fortsætte med at lave Smaavers om andre af deres værdige Kolleger. Disse fandt imidlertid slet ikke Spøgen morsom, navnlig ikke da Versene, som nævnt, spredtes over det ganske Jylland. Enkelte af dem udlovede endog store Ducører for Oplysninger om, hvem der havde lavet Versene, ja, det gik saa vidt, at man aftalte ved næste Forsamling at lade hver af de Deputerede spørge, om han vidste, hvem »de rimende Niddinger« var. Fandtes de da blandt de Deputerede, vilde man andrage om deres Udelukkelse af Stænderforsamlingen. Imidlertid døde Landsfaderen, Frederik den Sjette, og man fik andet at tænke paa.

Fjelstrup førte, efter at være blevet velhavende, stort Hus paa Sindinggaard. Han var en ivrig Jæger og havde lejet Jagtretten i flere Sogne. For at beskytte Vildtet valgte han den snedige Udvej at leje nogle af Egnens dygtigste Krybskytter til at passe paa. Om Efteraaret holdtes der store Jagtselskaber. Saa kom Vennerne fra Fyn, Greverne Bernstorff og Petersdorff, paa Besøg med Jægere og Tjenerskab, og det hændte ogsaa, at Digterpræsten St. Blicher var med. Saa gik Jagten fra den aarle Morgen paa Urfugle, Bekkasiner og Agerhøns. Og Præsten fra Spentrup var Mand for at un-

derholde Selskabet efter Middagen, der pompøst indledes med Valdhornmusik.

Men ellers var Fjelstrup, som nævnt, en Arbejdets Mand. Helt op i sin høje Alderdom bevarede han Interessen for Hedens Opdyrkning og Beplantning. Som 79-aarig var han paa Studierejse til Belgien for at se, om de dér anvendte Metoder til Opdyrkning med Held vilde kunne omplantes til den jyske Hede. Og han var ikke den Mand, der rugede over sine Iagttagelser for egoistisk at udnytte dem til egen Fordel. Gennem Aarene var han en flittig Medarbejder ved den Tids Landbrugsblade, hvor han redegjorde for sine Erfaringer.

Bedre end Ord vil et Par Tal illustrere den mægtige Indsats, han øvede paa Sindinggaard. Da han overtog den i 1809, var Besætningen som nævnt 14—16 Køer, 9 Heste og 140 Faar. Da han døde i 1859, var der 100 Køer, 13 Heste og 290 Faar, store Arealer var bragt under Kultur, og meget var plantet.

Fjelstrups Datterdatter, Frk. Augusta Fenger — forøvrigt en Søster til afdøde kgl. Konfessionarius, Provst Fenger — omtaler i sine Erindringer kort Bedstefaderen, hvis Begravelse hun som 15-aarig overværede i 1859. Han havde om Efteraaret været til »Luen Marken«, og efter at være vendt hjem, satte han sig veltilpas til sit Skrivebord for at indføre et Par Poster i sin Regnskabsbog. Pludseligt segnede han om, ramt af et apoplektisk Tilfælde. Han blev bragt til Sengs og laa et Par Dage bevidstløs hen, inden han døde, 86 Aar gl. Hans Begravelse blev saa storstilet, som man aldrig havde oplevet det dér paa Egnen. Alle — høj og lav — vilde vise den gamle Etatsraad den sidste Ære, og Vogntoget naaede fra Sindinggaard helt til Kirken, der blev overfyldt af det mægtige Følge.

Augusta Fenger fortæller et lille pudsigt Træk i Forbindelse med Fjelstrups Udnævnelse til Etatsraad et Par Aar før hans Død. Da Meddelelsen om hans Udnævnelse naaede hendes Hjem, udbrød hendes Søster med Stolthed i Stemmen: "Nu er Mor da blevet v i r k e l i g Frøken!«. Den »virkelige« Frøken var da Mor til 12 Børn, tilføjer Frk. Fenger let ironisk.

Naar engang den jyske Hede ikke er mere, og det hele er blevet Agerland, skal vel den jyske Hedes Historie skrives til Paamindelse for kommende Slægter, og da vil Søren Fjelstrup — Københavneren, der blev Jyde og endda Hedeopdyrker, Manden, der længe før Dalgas saa Plantningens Nødvendighed og store Betydning — med Rette komme til at indtage en ærefuld Plads.

LANDBOFORENINGEN GENOPRETTES

I de Aar, fra 1848 til 1855, da Landboforeningen her i Hammerum Herred ikke var i Virksomhed, var en Del af de mere fremtrædende paa Egnen vistnok Medlemmer af Amtsforeningen, altsaa den i Holstebro allerede i 1820 stiftede Landboforening. Det gjaldt i hvert Fald den Mand, Landvæsenskommissær, Gdr. Helmuth K r a - r u p, Skibildgaard, der i 1855 tog Initiativet til en Genoplivelse af Hammerum Herreds Landboforening. Det nævnte Aar rejste han i Holstebroforeningen Spørgsmaalet, om ikke det vilde være formaalstjenligt at faa oprettet en Landboforening i hvert Herred. Sammen med Herredsfogden, Kammerjunker Tillisch og Ejeren af Herningsholm, Proprietær C. Wolff, agiterede han for at faa en Forening genoprettet her i Herredet, og ved et Møde den 22. Marts 1855 blev Foreningen dannet og dens Love vedtaget. Skønt det ikke fremgaar af Forhandlingsprotokollen, hvor dette konstituerende Møde fandt Sted, kan man sikkert gaa ud fra, at det ligesom ved Oprettelsen af den første Forening har været i det gamle Tinghus, hvor det eneste nogenlunde rummelige Lokale til Møder fandtes.

Inden vi gaar videre med Skildringen af den nye Forenings første Leveaar, skal vi lige se lidt paa, hvordan det var gaaet med det gamle Dyrskueselskab. I 1850 havde man, som tidligere omtalt, holdt et lille Skue i Gelleruplund for de sidste Penge, man havde til Raadighed fra den foregaaende 3 Aars Periode. Ved den Lejlighed afleverede gamle Fjelstrup Protokol og Brændjern til Øllgaard paa Tanderup, som man havde vedtaget skulde opbevare disse Effekter til eventuelt senere Brug. Saavel Landhusholdningsselskabet som Amtsselskabet havde nægtet at give Tilskud mere, og tilstrækkeligt med Penge til en Fortsættelse kunde man aabenbart ikke rejse paa selve Egnen, saa det hele saa ud til at skulle løbe ud i Sandet.

Imidlertid var der sket store Ting i Landet. Treaarskrigen var

endt med et for Danmark gunstigt Resultat. Grundloven var midt under Krigen blevet gennemført, og »Aanden fra 1848« skabte en folkelig Rejsning, der ogsaa kom Bondestanden til Gode. Værnepligten havde indtil 1848 hvilet udelukkende paa Bønderne. Alle Byboer og alle »udenfor Bondestanden« var fritagne for denne Pligt. Men den Følelse af Samhørighed med Fædrelandet, der greb høj og lav i Krigens Aar, gjorde det umuligt, at denne Uret fortsat kunde bestaa. Ved en kongelig Forordning indførtes den almindelige Værnepligt, hvorefter alle Samfundsklasser var Værnepligten underkastet. Og under den folkekære Konge, Frederik den Syvende, indlededes en ny Reformperiode i Landbolovgivningen. Hoveriet, som endnu bestod mange Steder, navnlig paa Øerne, blev under denne Konge næsten helt ophævet, og af Fæstegodset gik mange Tusinde Tdr. Hartkorn over til Selveje. Der gennemførtes en Række Love, som fremmede den frivillige Afløsning af Fæstegodset, og i Frederik den Syvendes Regeringstid sank derfor Fæstegodset fra en Trediedel til en Sjettedel af alt Kongerigets Hartkorn. Disse Love fik vel ikke større Betydning her paa Egnen, hvor Bønderne som Helhed allerede forlængst var Selvejere, men een Lov fik i hvert Fald nogen Betydning ogsaa her, nemlig Husdyrloven af 1852. Den tilsigtede bl. a. en Forbedring af Husdyrholdet ved Præmiering, og den indeholdt Tilsagn om Statsstøtte til Dyrskuer. Til Ringkøbing Amt bevilgedes den efter Tidens Forhold betydelige Sum af 400 Rdl., og ved et Møde i Holstebro i Marts 1852 drøftede man dette Tilskuds Fordeling. Der var ganske vist den Betingelse knyttet til Tilskudet, at der skulde indsamles et tilsvarende Beløb ad privat Vej. Det var altsaa en Hjælp til Selvhjælp. Det landøkonomiske Selskab vedtog at inddele Amtet i 5 Distrikter, hvoraf Hammerum Herred skulde udgøre et Distrikt, der saaledes kunde faa 80 Rdl. af Statstilskudet. Man dannede en Centralkomité for hele Amtet med Prokurator Repsdorph i Holstebro som Formand, og for Hammerum Herred valgtes en Komité til at fremme Sagen. Den kom til at bestaa af Fjelstrup, der sine 78 Aar til Trods stadig syntes at være lige uundværlig, Landvæsenskommissær Helmuth Krarup, Skibildgaard, og Proprietær Schnackenburg, Ejsingkjær. Fjelstrup blev naturligvis Formand. Ved et senere Møde i Ringkøbing vedtog man Love for Dyrskuerne. Disse blev trykt, og det ses, at Hammerum Herred fik tilstillet 100 Eksemplarer. Man besluttede saa at lægge ud med et Skue i Herning den 5. Juli 1852, og man begyndte at tegne Bidrag i Sognene. Hvad nu Grunden kan have været, synes der at have været

meget lidt Interesse for Sagen, og det ser ikke ud til, at der har været afholdt noget Dyrskue hverken i 1852 eller de to følgende Aar. I hvert Fald nævner den gamle Protokol intet herom. Det næste Dyrskue, der omtales, holdtes i Juni 1855, og da er det økonomiske Grundlag omsider kommet i Orden. Inden vi aflægger Dyrskuet et lille Besøg, maa vi dog se paa Genoprettelsen af Landboforeningen, der fandt Sted godt et Par Maaneder før.

Det nye Afsnit i Forhandlingsprotokollen indledes med Ordene: Forhandlings-Protocol for Hammerum Herreds Landoeconomiske Selskab. Oprettet d. 22de Martz 1855.

— Aar 1855 blev den 22de Martz Hammerum Herreds Landoeconomiske Selskab constitueret og bleve dets Love vedtagne at skulle være overensstemmende med det af d'Hrr. Krarup, Tillisch og Wolff gjorte Forslag osv.

Desværre er disse første Love ikke indført i Forhandlingsprotokollen, men de har vel svaret til andre Landboforeningslove. Det oplyses videre, at Herredsfoged T i l l i s c h blev valgt til Formand, Krarup til Kasserer og Proprietær Leth (Tanderup) til Sekretær. Formanden fremlagde paa dette første Møde et Forslag fra Proprietær Bluhme, Lauralyst i Tvis, gaaende ud paa at tilvejebringe et Laan for at lette Herredets Beboere Opdyrkningen af deres Heder. Forsamlingen kunde godt indse Betydningen af denne Sag og nedsatte straks et Udvalg bestaaende af Proprietærerne Beisenhertz, Troelstrup, Leth, Tanderup, og Petersen, Bjødstrup, til sammen med Forslagsstilleren og andre, der maatte interessere sig for Sagen, at arbejde videre. Man stemte om, hvorvidt man skulde optage Bluhme som Medlem, da han jo ikke boede i Herredet, men i Betragtning af, at han ejede og drev Jord i Hammerum Herred, enedes man om at optage ham. Formanden foreslog at udnævne Fjelstrup til Æresmedlem, hvilket naturligvis straks vedtoges. Endelig vedtog man, at Bestyrelsen skulde drage Omsorg for at faa indsamlet de fornødne Midler til Dyrskue her i Herredet. Man bemyndigede Bestyrelsen til at tilskyde indtil 20 Rdl. aarligt i tre Aar af Selskabets Midler, hvis Pengene ikke kunde skaffes paa anden Maade.

Formanden for den nye Landboforening, Herredsfoged, Kammerjunker George Flemming Tillisch, havde i de faa Aar, han da havde været i Herning (fra 1849), gjort sig almindeligt afholdt. Skønt han var ud af en meget fornem Familie, var han en jævn og folkelig Mand, gemytligt anlagt og med et vist praktisk Greb paa

Tingene. Allerede samme Aar, som han kom til Herning, stillede han sig som Kandidat til Rigsdagen, men blev slaaet af Peder Knudsen, Sneftrup (Oldefar bl. a. til Sognefoged Knud Sneftrup, Sunds). Ham kendte man bedre, og saa havde han desuden en udmærket Fortaler i en af Egnens mest ansete Handelsmænd, Gdr. Jens Østergaard i Gullestrup. Senere blev Tillisch iøvrigt Landstingsmand, og han døde i 1872 som Herredsfoged i Bjerre Herred paa Horsensegnen. Tillisch var, da han blev valgt til Formand for Landboforeningen, en Mand i sin bedste Alder, og han tog med Iver og Interesse fat paa Opgaven. Det gjaldt nu først om at faa Dyrskuerne i Gang, og det lykkedes hurtigt at rejse de fornødne Midler. Paa et Bestyrelsesmøde sidst i Maj paa Nørholm, hvor Herredsfogden dengang boede, oplystes det, at man havde udarbejdet Love for Dyrskuet, og at disse havde været indsendt til Amtsselskabet til Godkendelse. Dette havde godkendt dem bortset fra en Paragraf om eventuel Opsparing af Præmier fra det ene Aar til det andet, hvilket man fandt ulovmedholdeligt. Man vedtog nu at indbyde til Dyrskue. Paa Bestyrelsesmødet drøftedes ogsaa et Møde, der nogle Dage i Forvejen havde været afholdt i Amtsselskabet i Holstebro, hvor man havde behandlet Spørgsmaalet om »dette Selskabs Forhold til Amtets landoeconomiske Selskab«. Man havde dér drøftet, om det var betimeligt, at der i Amtet stiftedes flere Selskaber for mindre Distrikter som det i Hammerum Herred. Det har man aabenbart ikke ment i Holstebro, thi det hedder i Forhandlingsprotokollen her, at »vi allerede i Holstebro protesterede mod vor Afhængighed af Amtsselskabet«. Det hedder ogsaa, at »det dér vedtagne af andre, ikke kan blive forbindende for os«. Den nye Forening synes saaledes besluttet paa at ville indtage en fri og selvstændig Stilling og at frabede sig blot at være en Filial af Amtsselskabet.

Herredsfoged G. F. Tillisch
Formand 1855—56

Den 26. Juni 1855 lagde man ud med det første Dyrskue arrangeret af den genopstaaede Landboforening. Det fandt Sted i Her-

ning, der paa det Tidspunkt saa smaat var ved at tage Luven fra Gelleruplund som Herredets Centrum, og siden da er alle Dyrskuerne blevet afholdt i Herning. Maaske er det Herredsfogden, der har faaet denne Flytning gennemført. Det blev et meget stort Skue. Wolff fra Herningsholm mødte med en brun Hingst, der tilkendtes 10 Rdl. i Præmie. Endvidere præmieredes 5 Hopper, 4 Tyre, 11 Køer, 12 Kvier, 3 Væddere og 2 Orner. Man er nu gaaet bort fra at indføre Skemaer over Bedømmelsen i Protocollen, og man kan derfor ikke se, hvilke Principper, man er gaaet frem efter. I samlet Præmiesum udbetaltes der 160 Rdl.

Det ser ud til, at det har knebet at samle Medlemmer til selve Landboforeningen, thi ved et Bestyrelsesmøde »paa Tingstedet« først i Oktober nævnes det, at en af Grundene til, »at ikkun saa faae nye Medlemmer ere indtraadte i Selskabet« sikkert maa være den, at dets Love ikke er rigtigt bekendt blandt Folk, hvorfor man vilde se at faa disse trykt i 500 Eksemplarer til gratis Uddeling i Herredet. Endvidere drøftede man Muligheden af at faa en virkelig god Hingst opstaldet her. Man snakkede ogsaa noget om den »meget følelige Mangel paa Arbejdskraft« paa Egnen og besluttede at søge denne afhjulpet ved Indkaldelse af f. Eks. svenske Arbejdere. Gartner Berthelsen havde henvendt sig til Bestyrelsen og forelagt denne en Plan om Oprettelse af en Planteskole i Herning, hvortil han ønskede Foreningens Understøttelse. Bestyrelsen kunde godt indse, at det var en »i og for sig vigtig Sag«, men ønskede dog lidt nærmere skriftlig Redegørelse fra Gartneren.

I November 1855 holdt Foreningen sit andet Medlemsmøde. Her gav Formanden en Oversigt over de siden sidste Møde indtraadte Medlemmer. Kassereren (Krarup) fremlagde Regnskabet. Der var indgaaet 50 Rdl., som var indsat i Holstebro Sparekasse. Man vedtog at tilbyde et Bidrag paa 50 Rdl. i 2 Aar til den af Medlemmerne, der anskaffede den bedste Hingst til Opstaldning i Herredet, og man nedsatte et Udvalg til at bedømme saadanne Hingste. Det kom til at bestaa af Godt, Højris, Wolff, Herningsholm, Jens Eriksen, Amtrup, Niels Bladbjerg, Kjærsgaard, og Jens Østergaard, Gullestrup. Man opfordrede de Medlemmer, der kunde ønske svenske Tjenestefolk, til at meddele Bestyrelsen dette inden 8. Januar. Sluttelig oplystes det, at Gartner Berthelsen havde taget sit Forslag om en Planteskole tilbage.

Først paa Aaret 1856 blev Formanden, Herredsfoged Tillisch, forflyttet til Bjerre-Hatting Herreder, og ved et Bestyrelsesmøde

paa Tanderup i Februar vedtog man foreløbig at supplere Bestyrelsen med Proprietær Wolff, Herningsholm. Tanken om at skaffe svenske Tjenestefolk var blevet en Fiasko. Kun to af Medlemmerne havde ønsket saadanne, og da den ene hørte, at den »adspurgte Commissairs Forlangende var 12 Rdl. i Rejseomkostninger og Salær« skulde han ingen Svenskere have. Sekretæren havde meddelt det andet Medlem de fornødne Oplysninger og overladt til ham selv at afgøre, om han vilde have nogen. Man vedtog at stille Forslag om, at Selskabet skulde anskaffe en Del forbedrede Agerdyrkningsredskaber til Bortlodning eller Forauktionering.

Hen i Marts holdt man Medlemsmøde paa Tingstedet. Der var fremstillet tre Hingste til Bedømmelse, men ingen af dem fandt Naade for den strenge Bedømmelseskomité, og man vedtog at gemme de udsatte 50 Rdl. til næste Aar, og saa forhøje Præmien til 100 Rdl. Til ny Formand valgtes Landvæsenskommissær Helmuth Krarup, Skibildgaard, og til Kasserer valgtes Gdr. Søren Michelsen, Snejbjerg. Foreningen havde nu 104 Rdl. i Aktiver. Bestyrelsen fik Bemyndigelse til at anskaffe nogle Agerbrugsredskaber til Forauktionering, og det vedtoges at tegne Abonnement paa 4 Eksemplarer af »Ugeskrivt for Landmænd« til Cirkulering blandt Medlemmerne. Man besluttede ikke at ville staa i Forbindelse med Amtsselskabet, men man vilde dog »beredvilligt indgaa paa, hvad der maatte blive foreslaaet i det heles Interesse«. Man vilde se at faa en Part af det Bibliotek, det forrige Amtsselskab ejede. Og endelig vedtoges det at andrage om, at Foreningen her maatte beholde sin Part af det kgl. Dyrskuebidrag, saa Skuet kunde forblive her i Herredet.

Ved et Bestyrelsesmøde nogle Dage senere hos den nye Kasserer, Søren Michelsen i Snejbjerg, besluttede man at anskaffe følgende Redskaber: 2 Plove, 2 Rensemaskiner, 1 Hestehakke, 8 Spader og en Vandfureplov. Leth fra Tanderup lovede at skaffe dem fra Allerups Fabrik i Odense med Skib til Vejle. Ved et senere Bestyrelsesmøde lovede Søren Michelsen at hente Redskaberne i Vejle mod at faa sine Udgifter dækket. Man havde omsider faaet Lovene trykt i Ringkøbing, hvilket kun havde kostet 6 Rdl. Man havde skrevet til Etatsraad Tang, Nr. Vosborg, vedrørende det forrige Amtsselskabs Bibliotek, som man ønskede delt i 4 eller 5 Dele, der kunde cirkulere. Endvidere havde man forespurgt Tang, om man ikke kunde faa Lov at beholde de 80 Rdl. i Statstilskud til Dyrskuet, uanset om det øvrige Amt forenede sig om et større Skue.

Man mente nemlig, at de lokale Forhold her »gjorde det hensigtssvarende især for den mindre Jordbruger, at Skuerne holdtes i Herning«, og man henviste i denne Forbindelse til Egnens Udstrækning og den mindre Frugtbarhed.

Inden vi gaar videre, skal der lige fortælles lidt om den nye Formand, Krarup fra Skibildgaard. Han var en Søn af Stifteren af den første Landboforening her i Amtet, Holstebroselskabet af 1820, Provst J. B. Krarup i Vejrum, og var født 1819. Efter at have opgivet sine Studeringer (Teologi) lærte han Landvæsen baade herhjemme og paa Skoler i Tyskland og købte i 1846 Skibildgaard ved Auktion. Det var en forsømt Ejendom paa 400 Tdr. Land med daarlige Bygninger, men gode Enge. Det var hans Tanke her at oprette en Art Landbrugsskole. Han havde tidligere en Overgang været Lærer ved Rødding Højskole. En Del Aar havde han en lille Understøttelse af Landhusholdningsselskabet til sin »Skole«, der bestod i, at han havde nogle Landvæsenselever paa sin Gaard. Nogle Aar efter at han i 1852 var blevet Branddirektør, opgav han dog sit »Landvæsensinstitut«, som han selv kaldte det. Han fik gennem Aarene en lang Række Tillidshverv, var bl. a. Tiendekommissær, Landvæsenskommissær, Forligsmægler, Amtsvandinspektør og, som allerede nævnt, Branddirektør. 1857 blev han Kancelliraad og senere Justitsraad. Enkelte af de ældste paa Egnen kan maaske endnu huske Krarup, der døde i Herning i 1899. En nulevende Slægtning af ham har karakteriseret ham saaledes: Krarup skal have været forfærdelig behagelig og charmerende, naar det passede ham, og han var vist ogsaa en ret begavet Mand.

Helmuth Krarup, Formand 1856—63

Vi gaar videre med Landboforeningen. I Juni 1856 holdt man Auktion paa Tinghuset over de anskaffede Agerbrugsredskaber. Det oplyses, at Rahbek fra Karstoft købte en Jernplov for 19 Rdl., Tronhiem, Lindbjerg, en dito for 22 Rdl., Frausing en Hestehakke for 9 Rdl. osv. Wolff paa Herningsholm foreviste Medlemmerne en Tærskemaskine, han havde anskaffet sig, og tilbød at udleje den for

4 Rdl. om Dagen. Den kunde tærske 50 Traver daglig og blev trukket af to Heste. Proprietær Røgind viste en Hakkelsesmaskine frem, han havde købt for 37 Rdl. paa Allerups Fabrik i Odense. To Karle kunde paa den skære Hakkelse til 7 Heste paa en Time, og det var Hakkelse nok til et Døgns Forbrug. Formanden (Krarup) havde taget en Vandpumpe med, der havde kostet 40 Rdl. Man drøftede et Forslag fra Søren Ottosen, Lonnebjerg, om at Foreningen skulde interessere sig for Træplantning og udsætte Præmier herfor. Formanden mente, at det var bedre at støtte Træplantningen ved at leje Befordring til at afhente de Planter, der ønskes af Foreningen, for dennes Regning og saa sælge dem for moderat Pris. Man nedsatte en Komité til at tage sig af denne Sag, bestaaende af Wolff, Herningsholm, Leth, Tanderup, og Forslagsstilleren, Søren Ottosen. Af Kassen bevilgede man 30 Rdl. og man vedtog, at Medlemmerne skulde have Planterne for ¼ Pris.

I de følgende Aar gaar Arbejdet jævnt og støt videre. Man afholder Dyrskuer, anskaffer Planter til Medlemmerne, køber forskellige Redskaber, som bortauktioneres, og faar opstaldet en »kongelig« Hingst »Havreballegaard« fra Stutteriet paa Koldinghus. Af en Medlemsfortegnelse fra 1856 fremgaar det, at Foreningen da havde 69 Medlemmer. Af de mere kendte Navne kan nævnes Pastor Blicher, Ikast, Chr. Buur, Næstholdt, Herredsfoged Feddersen, Nørholm, Fjelstrup, Sindinggaard, Godt, Højris, Glæsel, Clasonsborg, Hans Chr. Berthelsen, Lundgaard, Jacob Sivebæk, Lundmølle, Lawaetz, Møltrup, Mads Larsen, Sinding (Egnens første Dyrlæge), Laust Nybo Sahlholdt, Niels Schiøler, Fastrup, Peder Skovhus, Gellerup, Peder Nielsen, do. (Sognefoged Marinus Pedersens Fader), Søren Michelsen, Snejbjerg, Tronhiem, Lindbjerggaard, Tolderlund, Holtbjerg (senere mangeaarig Formand), Valeur, Birk (der ogsaa blev Formand), Søren Pallesen Fløe, Rind, Petersen, Bjødstrup, m. fl.

Dyrskuerne fortsattes, som nævnt, nu hvert Aar i Herning. Ved Skuet i 1857 præsenteredes den kongelige Hingst »Havreballegaard«, der var lysebrun, 10 Kvarter 3½ Tm. Den var faldet efter Yorkshirehingsten »Pizarro« og Moderen var en Regulator-Hoppe. »Havreballegaard« var født 1853. Den fik man en Del Fornøjelse af her paa Herningegnen. Den Sommer, den var her i første Omgang, bedækkede den 68 Hopper, og det oplyses senere, at man skønner, Afkommet er faldet godt ud. Man havde den flere Gange senere, sidst vistnok i 1868, og den var da opstaldet hos Tronhiem paa Albek. Iøvrigt fik Egnen efterhaanden ogsaa selv brugbare Hingste. Ved

Skuet i 1858 præmieredes saaledes to, den ene tilhørende Godt paa Højris. Det var en 3 Aars blankbrun, »10 Qvarter, meget før og svær, velsluttet og et regelmæssigt let Fodskifte, af jysk Race«. Den anden, der tilhørte Proprietær Petersen, Albæk, var en Knapstrupper, 3 Aar, »meget svær af Hals, lidt hjortelivet, med let og godt Fodskifte, tillagt efter en Knapstruphoppe og en Yorkshirehingst«. Næste Aar, da selveste Landstutmesteren, Professor With, beærede Skuet med sin Nærværelse, fremstilledes de to Hingste igen, men desuden mødte en Hingst fra Herningsholm. Det var ogsaa et ret godt Dyr, selv om det havde lidt Spat.

Fremskaffelsen af Planter tog efterhaanden et ret betydeligt Omfang. I 1857 skaffedes der 15,000 Planter. Det var Ædelgran, Rødgran, Hvidtjørn, Elletræer, Røn og Ahorn. Blandt Køberne var Tronhiem, Peder Nielsen og Peder Skovhus i Gellerup, Niels Schiøler, Fastrup, Chr. Buur, Næstholt, Hans Chr. Berthelsen, Lundgaard, Godt, Højris, Herredsfoged Feddersen, Nørholm, m. fl. I 1859 solgtes ikke mindre end 26,000 Planter, der var fremskaffet fra Riegels Planteskole ved Viborg.

Købet af Redskaber til Bortauktionering gik ogsaa godt. Det er Plove, Harver, Kjærner, Hakkelsesmaskiner, en Muldsluffe, en skotsk Hesterive samt Bistader, man anskaffer.

Ved Møderne drøfter man forskellige Erfaringer, man har gjort i det daglige Landbrugsarbejde. Konsulenter havde man jo ikke dengang, saa nogen egentlig Foredragsvirksomhed kunde der ikke blive Tale om. Man maatte selv forsøge sig frem. Ved et Møde i November 1857 rejste Søren Michelsen, Snejbjerg, saaledes Spørgsmaalet om Udsæd af fosforsur Kalk paa Plovfuren i Efteraaret. Han mente at have kunnet spore nogen Virkning først paa Aaret, men fandt dog ikke Resultatet særligt lovende. Andre Medlemmer havde ogsaa prøvet og været godt tilfredse. Det oplystes, at der skulde bruges ca. 600 Pund pr. Tønde Land, og det kostede ca. 24 Rdl., saa nogen helt billig Fornøjelse var det ikke. Endvidere diskuterede man, om Rug, som er særlig frodig, kunde græsses eller afhugges om Efteraaret. Nogle raadede til at lade Rugen afgræsse af Faar, naar Frosten var kommet. Man havde Erfaring for, at hvis der kom tidlig løs Sne uden Frost, gik Vintersæden bort.

I Foraaret 1858 holdt man for første Gang Møde i det nye Tinghus, der var opført 1857 til Afløsning af Tinghuset fra 1827. Det hedder herom, at »da det var første Gang, Tinghusets store Sahl afbenyttedes til saadan Samling anbragte Stedets Herredsfoged, Can-

celliraad Feddersen, et Par Ord i den Anledning«. Hvad det var for Ord, Cancelliraaden »anbragte«, meddeles ikke.

Forholdene for Landet som Helhed mærkes naturligvis ogsaa indenfor Landboforeningen her. I 1857 indtraadte som bekendt en voldsom Handelskrise, der navnlig ramte Hamborg haardt. Denne By havde i Aarhundreder betydet mere for Jylland end København, men Krisen bidrog til at løsne den jyske Handels Afhængighed af Hamborg-Kreditten, og efterhaanden tog den danske Udenrigshandel en anden Kurs vestpaa, men herom senere. Pengeknapheden berøres ogsaa indenfor Hammerum Herreds Landboforening. I 1858 drøfter man saaledes, om man skal slutte sig til den landøkonomiske Forening i Aarhus for at opnaa et Laan af Regeringen til de Landmænd, der saa sig i Stand til at stille rimelig Sikkerhed. Aarsagen til denne Plan er »den nærværende almindelige Pengeforlegenhed«. Man vedtog at sende Formanden til et Møde i Aarhus om Sagen. Senere nedsætter man et Udvalg til at træde i Forbindelse med de øvrige Foreninger i Amtet navnlig med det Formaal at formaa Laanecassen til at lade sine udsatte Penge staa og faa Amtsraadet til at optræde som Autoritet i Sagen. I 1860 stiftes Den vest- og sønderjyske Kreditforening, der fik stor Betydning ogsaa for Egnen her.

Af mere lokale Anliggender, Foreningen tog sig af, kan nævnes Oprettelsen af et »Bibliotek for Landoeconomi«. Det var vist navnlig Krarup, der interesserede sig for denne Sag, og han var i mange Aar Bibliotekar, ogsaa efter at han var fratraadt som Formand. Starten skete paa et Møde i November 1858, og man begyndte med at bevilge 40 Rdl. til Formaalet. I 1859 bevilgedes yderligere 40 Rdl., og det oplystes da, at Biblioteket allerede talte henved 300 Bind. Hvad det indeholdt, eller med Aarene kom til at indeholde, vil vi senere kigge lidt nærmere paa. Saa begyndte man ogsaa saa smaat at arbejde for Oprettelsen af en Sparekasse i Herredet. Det var Gartner Brandt, Herning, der rejste dette Spørgsmaal i et Møde i April 1859, og ved et senere Møde nedsatte man et Udvalg til at arbejde videre med denne Sag.

Indenfor Bestyrelsen, der bestod af tre Mand, skete der i Aarene indtil 1860 ikke større Ændringer. Krarup fortsatte som Formand og Leth, Tanderup, som Sekretær. Derimod var der et Par Personskifter paa Kassererposten, idet Søren Michelsen i 1857 afløstes af Sognefoged Niels Chr. Bladbjerg, Snejbjerg, og denne igen af Hans Chr. Berthelsen, Lundgaard, i 1859.

1860—70

Treserne var paa mange Omraader en bevæget Periode i vort Lands Historie, markeret særligt ved Krigen 1864 og Grundlovsrevisionen 1866. Begge disse Begivenheder skabte stærkt Røre i Befolkningen. I dette Tiaar drøftedes ogsaa ivrigt Anlægget af Jernbaner, og de Spørgsmaal, der optog Sindene andetsteds i Landet, mærkedes naturligvis ogsaa i stærkere eller svagere Dønninger i den afsides Egn, Hammerum Herred dengang var.

Ved et Møde i Landboforeningen i Foraaret 1860 vedtager man, at man ikke alene vil drøfte landbrugsfaglige Spørgsmaal ved Møderne, men ogsaa »diskutere Spørgsmaal, der kunde antages at have almen Interesse for Herredet, selv om de just ikke berøre landøkonomiske Forhold«. Og denne Vedtagelse blev i de følgende Aar praktiseret i en saadan Udstrækning, at Landboforeningen paa mangfoldige Omraader blev et Talerør for Egnen og dens Befolkning. Dette var saa meget mere naturligt, som Landboforeningen gennem mange Aar faktisk var den eneste Forening paa Egnen, der samlede Folk af alle Klasser. Det var ikke blot Landmænd, men ogsaa Præster, Prokuratorer og andre Embedsmænd samt »Byfolk« fra Herning (der dengang kun var en beskeden Landsby paa faa Hundrede Indbyggere), der var Medlemmer af Landboforeningen.

Om Foreningens mere landbrugsprægede Virksomhed kan oplyses, at man fortsatte med at anskaffe Træplanter til Medlemmerne, og der skaffedes i disse Aar Tusinder af Planter til Egnen, væsentligst fra Riegels Planteskole ved Viborg. Paa Initiativ navnlig af Prokurator Valeur, der blev Formand i 1864, skaffede man ogsaa en hel Del Frugttræer og Buske. Af disse sidste nævnes i 1869 baade Ribs, Solbær og Stikkelsbær, ja endog Hindbær. Engvandingen spøgte stadigt. I November 1860 henstillede saaledes Beboere i Skarrild og Sdr. Felding til Foreningen at søge Regeringen om at faa en kyndig Mand til at undersøge Vandløbene i disse Sogne »til Vandets

Udnyttelse til Bevanding«. I Vinteren 1861—62 begynder man saa smaat at optage en Foredragsvirksomhed. Den første fremmede Foredragsholder var en Lærer Rasmussen fra Tarm, der med offentlig Understøttelse havde studeret »Agerdyrkningschemi« i København, som man fik til at holde et Par Foredrag i Herning. Desværre findes der intet Referat af hans Udtalelser, men Aaret efter faar man en Anmodning fra ham om en Anbefaling, og man vedtager da at udtale, at hans Foredrag havde været »lærerige for Landmanden«. Ellers er det mest lokale Kræfter, man benytter. I 1862 holder Gartner Brandt, Herning, saaledes Foredrag om Blandingsmøddin-

Herning ca. 1860 th. Kroen, hvor Foreningen jævnlig holdt sine Møder.

ger. Senere drøfter man bl. a. Høravl, og man mener, at Egnen her maa være »passende til Høravl«, men man savner Folk til at give Vejledning. I Krigsaaret 1864 holder Forpagter Dohm, Herningsholm, Foredrag om Smørproduktionen, og der »udspandt sig en livlig Diskussion, hvorunder fremhævedes den store Fordel, der er forbundet med Kornfodringen, navnlig med nærværende lave Kornpriser og høje Smørpriser«. Bortset fra de større Gaarde, der selv havde Mejeri, blev det dog næppe til noget større med Smørproduktionen, før Mejerierne for Alvor kom i Gang i Firserne. Saa har man lokale Foredragsholdere som Krarup om Brak og Faareavl, Landinspektør Klein om Dræning, Prokurator Valeur om Træplantning osv. I Diskussionsform drøfter man ogsaa andre landbrugsfaglige Spørgsmaal, saaledes hvordan man bedst skal fodre. Ved et Møde i November 1865 er det Fodringen næste Aar, der er paa Dagsordenen, og mens nogle tilraader at opfodre Avlen »utorsken«, er andre af den Opfattelse, at man bør skære Straaet i Hakkelse og dertil give Mel. Havren var man enig om ikke burde tærskes, der-

imod anbefalede man en »lemfældig Tærskning« af Rug og Byg. Ved samme Møde forelaa der Tilbud fra en Mejerske, der vilde undervise »Bønderkonerne i Hammerum Herred i Mejerivæsen«. I 1867 taler man om Dyrkning af Lupiner, og man mener, at Lupinerne er fortrinlige som Grøngødning paa magre, lette Sandjorder. Samme Aar ses, at Rodfrugtdyrkning har været drøftet, men den synes der ikke foreløbig at have været synderlig Interesse for.

Det vigtigste og samlende indenfor det landbrugsfaglige er dog

Hernings andet Tinghus (1857—94) hvor Foreningen ogsaa undertiden holdt sine Møder

stadig de aarlige Dyrskuer. I 1860 havde man et meget stort Skue i Herning. Der præmieredes 1 Hingst, 7 Hopper, 8 Tyre, 18 Køer, 11 Kvier og 2 Væddere. Foruden det saaledes præmiebelønnede, oplyses det, var Dyrskuet særdeles talrigt og samtlige Individer særdeles godt holdte, saa Dyrskuet i det hele tør kaldes det bedste og mest tilfredsstillende her er afholdt, hvilket vidner om en glædelig Fremgang i Egnen i denne Retning. Skuet overværedes iøvrigt af Landstutmesteren, Professor With, der ogsaa udtrykte sin Tilfredshed og »bevidnede Bestyrelsen sin Anerkjendelse for den gode Orden i Arrangementet og Dyrenes Fremstilling«. Ogsaa de to følgende Aar var der gode Skuer. I 1864 var der paa Grund af Krigen intet Skue, men i 1865 var der paany Dyrskue. Næste Aar fik man

intet Tilskud fra Regeringen og maatte derfor opgive Skuet, men saa bevilgedes der igen Støtte, og nu fortsattes Skuerne hvert Aar med stigende Tilslutning. Mens man tidligere i Dyrskueprotokollen kun har anført, hvor mange Dyr, der præmieredes, faar man nu ogsaa at vide, hvor mange, der var a n m e l d t, og det er — ogsaa set med Nutidsøjne — imponerende Tal, man kommer op paa. I 1869 f. Eks. var der anmeldt ikke færre end 90 Dyr, fordelt saaledes: 2 Hingstplage, 11 Hopper, 12 Tyre, 12 Stk. Fedekvæg, 40 Stk.

Hjortsballehøje. — Hedeselskabets „hellige Bjerg"

Malkekvæg, 10 Væddere og 3 Orner. Det var naturligvis ikke altsammen lige godt (af de 90 Dyr præmieredes 33), men det store Fremmøde vidner dog om en betydelig Interesse allerede dengang for Husdyrbruget.

Vel nok den mest betydningsfulde Begivenhed for Egnen her i Treserne var Oprettelsen af Det danske Hedeselskab i 1866. Det er ikke Stedet her at skildre Hedeselskabets Historie. Det er allerede gjort i Jubilæumsskrifter for dette, men ogsaa i Landboforeningens Historie sætter denne Begivenhed sine Spor. I et Møde i Maj 1866 oplyses det, at Hedeselskabet den 22. Maj vil komme til Herning for at »se paa Heden«, og det bemærkes, at Selskabets Formaal er at

anlægge Engvanding i stor Stil, at beplante Heden »i det store« og at anlægge bedre Veje. Aaret efter meddeles det i et Møde, at Hedeselskabet har købt et Stykke Jord ved Herning for der at oprette en Planteskole (den, der senere blev til Herning vestre Anlæg). Den skulde ledes af Gartner Østergaard, Herning. Endvidere havde Selskabet til Hensigt at købe flere Stykker Hede i Omegnen. I 1869 købte Dalgas sammen med Etatsraad M. P. Brun, Jægergaarden ved Aarhus, og Fabrikejer Brun, København, to Gaarde i Skarrild Sogn, Hesselvig, med ialt 700 Tdr. Land, med det Formaal her at anlægge en stor Vandingskanal til Overrisling samt foretage omfattende Plantninger. Prisen for hver af Gaardene var 5000 Rdl.

I Januar 1868 stiller Landinspektør Klein, der boede i Birk og var Ejer af den Gaard, Johs. Gadegaard nu har, Forslag om Afholdelse af en Produkt- og Redskabsudstilling. Tanken vandt Bifald, men blev først gennemført i Efteraaret 1869. Desværre melder Forhandlingsprotokollen intet nærmere om denne Foreningens første Udstilling, men heldigvis var der i Mellemtiden sket en anden Begivenhed paa Egnen, der ogsaa fik sin Betydning, nemlig Grundlæggelsen af Herning Folkeblad, eller, som Bladet oprindeligt hed, »Vestjylland«, der begyndte at udkomme i Juli 1869, og her findes en ret udførlig Omtale af Udstillingen, der varede i samfulde tre Dage. Den havde til Huse i en 40 Alen lang og 12 Alen bred Bygning, men desuden var der Udstilling i Postmester Theills Stue af en Del Ting, der daarligt kunde taale Vand. Eftermiddagen før bedømte Dommerne de i Hammerum Herred »producerede Gjenstande«, Smør og Ost, Husflidsgenstande, Havesager, Korn og Frøsorter. Videre hedder det i Referatet bl. a.: Præmierne vare efter de Kræfter, Bestyrelsen raadede over, ikke store, men særdeles velkomne for den nøjsomme Bonde, i hvis Hænder de næsten udelukkende kom. Desværre bringer Bladet ingen Præmieliste, saa man kan ikke se, hvem Præmietagerne var. Udstillingen aabnedes pompøst den 21. September med Salut, hvorefter Udstillingens Formand, Landinspektør Klein, holdt en Indledningstale. Der var senere Foredrag af Pastor Fjelstrup, Aulum (en Søn af Fjelstrup, Sindinggaard), der »i et længere Foredrag udviklede Betydningen af Haveculturens Fremme her i Midtjylland«. Han fremhævede, at det var bevist, at saavel Træplantningen som den øvrige Havekultur de allerfleste Steder vil kunne lykkes, blot Sansen derfor var tilstede, og man vilde gøre den Overvindelse at frede om det plantede.

Saa var der Rundgang paa Udstillingen, og Bladet oplyser, at

denne var særdeles heldigt ordnet, flere Steder var der ophængt Navne paa Mænd, der havde gjort sig fortjent af Landbostanden »ligesom Vers af dygtige Digtere vare anbragte saaledes, at de let faldt for Øje«. Alle Søjler og Loftet var behængt med Korn og Grønt, og de udstillede Genstande var anbragt saaledes, at hver »Gren af Industrien« havde sit Rum. Udstillingen havde godt Besøg navnlig paa Andendagen, da der ogsaa var Rigsdagsvalg i Herning. Trediedagen var der ligeledes pænt Besøg, idet der den Dag tillige var Dyrskue. »Dog skulde det ikke nægtes«, bemærker Bladet lidt spydigt, »at Udstillingens Tombola væsentligt bidrog til at øge Besøget og Overskudet«. Foruden lokale Udstillere var der ogsaa en Del fra andre Egne af Landet. Der var Frøsorter fra en Gartner i Horsens, Træfrugt fra Haveselskabet, Redskaber, Kurvemagerarbejde, Støbegods og Maskiner, ja, endog Koge- og Vaskekedler samt Vridemaskiner og Symaskiner, Broderier, Tegninger og meget andet. Udstillingen sluttede med et Festmaaltid paa Gæstgivergaarden, hvor der bl. a. blev talt af Kancelliraad Krarup, Skibbildgaard, der priste Ledelsen for det gode Resultat og omtalte de to »Stænder«, der fandtes, nemlig de Kjole- og de Kofte- eller Trøieklædte. Han roste de af Ledelsen, der hørte til de Trøieklædte, for deres Virksomhed for Udstillingen og udbragte et Leve for dem. Bladet takker Kancelliraaden for disse Ord, der betragtedes som et godt Varsel for, at »de Trøieklædte og de Kjoleklædte kunde bøje sig lidt mod hinanden«. Bladet fremhæver, at uden de Trøieklædtes Medvirken havde Udstillingen næppe faaet saa god en Tilslutning, ligesom den uden de Kjoleklædte »vel ikke havde erholdt, om man saa maa kalde det, en saa net Afslibning«. Et helt lille Tidsbillede i disse faa Ord fra en Tid, hvor Standsforskellen var langt mere mærkbar end nu! Men altsaa, det var en rigtig Udstilling! Vil en eller anden af Læserne fundere over, hvem der dengang hørte til de Kjoleklædte og hvem til de Trøieklædte her paa Egnen, skal Navnene paa Udstillingskomitéen slippe med her. Det var: Landinspektør Klein, Birk, Proprietær Claudi, Ikast, Gdr. Enevold Kjær og Gartner Østergaard, Herning, samt J. Jepsen, Skærbæk. Dommerne var: Niels Merrild, Bærslund, Pastor Fjelstrup, Aulum, Proprietær Busch, Trøstrup, Forpagter Harrsen, Bjødstrup, Købmand Christoffer Eyde, Herning, Forpagter Lawaetz, Møltrup, Proprietær Henriksen, Okkels, Søren Michelsen, Snejbjerg, og Proprietær Schnackenburg, Ejsingkjær.

Som allerede nævnt tog Landboforeningen sig gennem Aarene ogsaa af en hel Del Opgaver udenfor det rent landbrugsmæssige. I

1861 tog man saaledes paa Forslag af Herredsfogden, Cancelliraad Feddersen. Initiativet til at faa oprettet en Skytteforening for Hammerum Herred. Til Bestyrelsen valgtes Herredsfogden, Rentier C. P. Fløe og Dr. Wedel. Man indsamlede Midler og fik anskaffet 2—3 Rifler, men desværre sygnede Foreningen snart hen af Mangel paa Interesse. Først efter Krigen 1864 kom der atter Liv i Skyttesagen, der nu toges op af de unge under Mottoet: Sønderjylland vundet — det er Kampens Maal. I 1869 vedtog man at udlaane de to Remington-Rifler, Foreningen ejede, til den nye Skytteforening for Herredet. Det var dog vist ikke i Begyndelsen en Forening for hele Herredet. Den dannedes nemlig i Hammerum af den senere Landstingsmand Th. Nielsen, som dér drev en lille Højskole og et Seminarium, og havde til at begynde med 18 Medlemmer. Den tog Navnet Hammerum Skyttelaug og blev senere til den berømmelige Gjellerup søndre. Det var denne Forening, der fik Landboforeningens Rifler overladt. Landboforeningen kan saaledes ikke tilskrive sig Æren for at have faaet det store og betydningsfulde Ungdomsarbejde, Skytte- og Gymnastikforeningerne siden har udrettet, igang, men da Lejligheden nu er der, skal det ikke forties, at det er en historisk Kendsgerning, at det var Landboforeningen, der begyndte.

I 1862 dukker Jernbanesagen op. Det er i første Omgang en Bane til Silkeborg østfra, det drejer sig om, og Landboforeningen nedsætter en Komité, bestaaende af Herredsfogden, Amtsraadsmedlem Niels Merrild, Bærslund, Dr. Wedel, Tronhiem, Lindbjerg, og Bestyrelsen, til at arbejde for denne Sag. Der gik dog lang Tid, inden den blev gennemført. Først i Maj 1871 rullede det første Tog fra Skanderborg til Silkeborg. I Mellemtiden var man her i Hammerum Herred kommet i Tanker om, at der maaske kunde være Chance for at faa Banen forlænget ogsaa ud over Heden til Herning og videre vestpaa. I Foraaret 1869 rejste Formanden, Prokurator Valeur, Sagen ved et Møde, hvor han fremhævede Jernbanernes Nytte, idet han mente, at Landejendommenes Værdi derved vilde stige. Han bemærkede, at denne Udtalelse fremkom for at imødegaa »den Animositet, som han mente paa sine Steder her blandt Befolkningen fandtes mod Jernbanesagen«. Krarup mente dog ikke, at en saadan Uvilje var til Stede. Efter en Del Snak frem og tilbage nedsatte man en Komité til at arbejde for Sagen. Den kom til at bestaa af Bestyrelsen (Valeur, Klein og Tolderlund) samt Herredsfoged Feddersen, Krarup, Vistoft, Lægdsgaard, Niels Merrild, Lærer Thomas Nielsen og Postmester Theill. Denne Komité vedtog at samle Underskrifter

paa en Adresse om at faa Silkeborgbanen forlænget til Herning og Borris. Først 8 Aar senere kom Banen, og da kun til Herning, men da denne Sag optog Foreningen meget i det næste Tiaar, venter vi med Omtalen af dens Gennemførelse.

Allerede i 1859 rejste som omtalt Gartner Brandt Spørgsmaalet om at faa oprettet en Sparekasse for Hammerum Herred. Det kostede mange og lange Forhandlinger og Overvejelser, inden denne Tanke førtes ud i Livet, og en Overgang midt i Treserne saa det endog ud til, at den helt skulde strande, idet et af Foreningens mest ansete og fremtrædende Medlemmer, Proprietær Tronhiem, Lindbjerg, blev valgt ind som Direktør i Silkeborg Sparekasse, og derfor naturligvis agiterede for, at Egnens Befolkning skulde benytte dette Pengeinstitut. Omsider lykkedes det dog i 1868 at faa en Sparekasse oprettet i Herning, men om den og dens Historie er der fortalt andetsteds (i det store og smukke Jubilæumsskrift til Sparekassens 75 Aars Jubilæum i 1943).

Foreningen virkede ogsaa for Vejenes Forbedring, vistnok navnlig ved at animere Medlemmerne selv til at udbedre de Vejstykker, der laa dem nærmest. Chauseen fra Silkeborg var blevet anlagt allerede i Aarene omkring 1850, og efterhaanden blev ogsaa de øvrige Veje forbedret noget. I 1863 begynder man at arbejde paa at faa Sessionen flyttet til Herning. Hidtil havde det værnepligtige Mandskab maattet møde i Holstebro eller Ringkøbing. Der gik dog en Del Aar, inden det lykkedes at faa denne saare fornuftige Reform gennemført, men i 1869 afholdtes, saa vidt vides, den første Session i Herning.

Indenfor Foreningens Ledelse skete der i Løbet af Treserne en hel Del Ændringer. Af det, der er fortalt om Virksomheden, kunde man jo let faa det Indtryk, at disse Aar var en Fremgangens Tid for Foreningen, hvor mange Opgaver toges op og adskillige af dem førtes til en heldig Løsning. Men den Tid havde ogsaa sine Vanskeligheder, ja, endog saa store, at det en Overgang saa ud til, at Foreningen paany skulde gaa i Opløsning. I November 1861 var Prokurator Valeur (ikke at forveksle med Sønnen, Sagfører C. W. T. Valeur, der døde for faa Aar siden) blevet valgt til Sekretær efter Kammerraad Leth, Tanderup, der var fraflyttet Egnen. Og det blev Valeur, der reddede Foreningen over den Krise, den kom ind i i Aarene 1863—64. Valeur skrev i sin Tid en lille Bog om Herning 1852—88, og heri oplyser han, at den hidtidige Formand, Krarup, Skibbildgaard, blev grebet af Tvivl om at kunne holde sammen paa Foreningen. Det var,

skriver Valeur videre, under mislige Forhold, jeg overtog Formandsposten for at redde Foreningen fra Opløsning. Det faar man ogsaa et tydeligt Indtryk af ved at læse Forhandlingsprotokollen. Ved et Møde i Oktober 1863 udeblev Krarup, og Valeur holdt saa en sikkert temmelig skrap Tale, som Forhandlingsprotokollen dog kun giver en svag Antydning af. Han oplyste, at adskillige Medlemmer havde undladt at betale deres Bidrag, uden at man (altsaa Bestyrelsen) fandt sig foranlediget til at foretage sig noget i denne Sag. Det efter Lovene fornødne Medlemstal var ikke til Stede, hvorfor ingen ny Bestyrelse kunde vælges. Valeur luftede videre Sparekassesagen og mente, at naar man satte denne paa Dagsordenen, kunde der maaske skaffes et større Fremmøde næste Gang. I Mellemtiden har Valeur jo nok talt Donner til Krarup. Ved det næste Møde i December er Krarup i hvert Fald mødt og redegør her for Foreningens hidtidige Virksomhed, hvoraf han særligt fremhæver Biblioteket, Træplantningen og Udbredelsen af bedre Redskaber. Han frabeder sig Genvalg, og bortset fra Valeur vælges der nu en helt ny Bestyrelse. Man har aabenbart ment, at der trængtes til friskt Blod, og til Formand vælger man den kun 29-aarige Proprietær Vilhelm Claudi, Nygaard i Ikast, medens Niels Merrild, Bærslund, der var en af Egnens mest kendte og ansete Mænd, vælges til Kasserer. Valeur beholder sin Sekretærpost. Som et Plaster paa Saaret vælger man den afgaaede Formand, Krarup, til Foreningens Bibliotekar, en Post, som Tolderlund paa Holtbjerg havde haft nogle Aar.

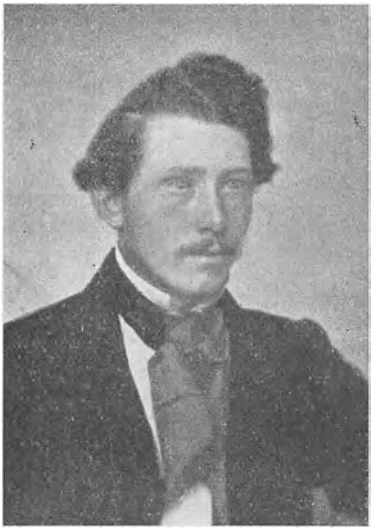

Vilh. Claudi
Formand 1863—64

Claudi, der var en Herredsfogedsøn fra Mariager, havde købt Nygaard i Ikast i 1862 og boede der, til han i 1879 maatte gaa fra Gaarden, der købtes af Johan Christensen fra Elling i Funder, hvis Søn var den kendte Hesteopdrætter Erik Christensen, kendt under Navnet »Jerrik i æ Nøjgor«. Claudi var en interesseret Landmand med mange Idéer, og han spillede en Overgang en betydelig Rolle i Ikast, hvor han bl. a. en Tid var Sogneraadsformand. Hans For-

mandstid i Landboforeningen blev kun kort, idet han snart efter at være blevet valgt blev indkaldt til Krigen 1864, og samme Foraar blev man saa enig om at vælge Valeur til Formand, en Post, han beklædte til 1872, da de mange andre Hverv, han i Mellemtiden havde faaet, lagde saa megen Beslag paa hans Tid, at han maatte opgive Formandspladsen i Landboforeningen. Valeur var utvivlsomt en meget dygtig Foreningsleder, maaske noget aristokratisk i sin Fremtræden, udgaaet, som han var, fra et af de gamle Præstehjem, men en Mand, der med Myndighed og Held varetog Foreningens og Egnens Interesser paa mangfoldige Omraader. Dertil kom, at han nok var Prokurator, men ogsaa samtidig praktisk Landmand, idet han i en lang Aarrække ejede og drev en Gaard i Birk (den Knud Hjørnholm nu har). Senere tvang hans Virksomhed, navnlig som Direktør i Hedebanken, der oprettedes i 1872, ham til at flytte til Herning.

W. T. Valeur
Formand 1864—72

Paa Sekretærposten afløstes Valeur i 1864 af Forpagter Dohm, Herningsholm, og han fortsatte til 1868. Det Aar blev Landinspektør Klein Kasserer i Stedet for Niels Merrild, og Klein blev senere Valeurs Afløser paa Formandsposten. Som ny Sekretær valgtes i November 1868 Proprietær Tolderlund, Holtbjerg, der ligeledes senere blev Formand.

Inden vi forlader Tiaaret 1860—70 vil vi lige høre lidt om, hvad der var ved at komme frem af nyt paa Landbrugets Omraade. Det faar vi et godt Indblik i ved at lytte til et Foredrag, Valeur holdt i Foreningen i November 1869. Om Sommeren havde han været i København til en af de saakaldte »Landmandsforsamlinger«, der var en Art Landsmøder for Landbruget, som var blevet paabegyndt allerede i 1845. Han var aabenbart blevet meget imponeret af, hvad han der havde hørt og set, og han indleder sin Beretning med at fremhæve »det Opsving, Landbruget i sin Helhed har taget, navnlig ved Brak, Mergling, Dræning og forbedrede Redskaber, og rimeligvis vilde tage ved Dampkraftens Anvendelse«. Blandt de Maskiner,

Valeur havde set paa Udstillingen i København, havde han særligt lagt Mærke til en Mejemaskine fra Samuelson i Odense. Den kunde høste 8—10 Tdr. Land om Dagen. Desuden var der Slaamaskiner, Høvendere, Lokomobiler og den howardske Dampplov, der kunde pløje 8 Tdr. Land daglig. Endvidere var der en Planteavlsudstilling fra Den kgl. Landbo- og Veterinærskole og fra Forstander la Cour, Lyngby Landboskole. Der var Modeller for kunstig Fiskeavl, kunstige Gjødningsstoffer, Silkespind af Orme opfødte paa Skorzonerplanter, Mælkeriprodukter, Uld, Flæsk og Fedt. Der var ogsaa et mægtigt Dyrskue, hvor der var udstillet 500 Stk. Hornkvæg og 400 Heste, Svin og Faar. Valeur fremhæver, at Jylland havde udstillet det langt overvejende Tal af præmiebelønnede Hingste og Hopper, ligesom ogsaa Hornkvæget var godt repræsenteret.

En saadan Udstilling kan man naturligvis ikke tage som Norm for, hvor langt Landbruget i Almindelighed var naaet paa de Tider. Det var Eliten baade af Redskaber og Dyr, der vistes paa en saadan Udstilling, og de gode Hammerum Herredfolk har jo nok lyttet med ikke ringe Overraskelse og Imponerthed til Prokuratorens Skildring af sin »Udenlandsrejse« — men alligevel en stor Udvikling indenfor Landbruget var allerede da paa Vej, og den naaede naturligvis med Tiden ogsaa til vor Egn.

1870—80

Halvfjerdserne var gode og rolige Aar for det danske Landbrug, dog ikke saaledes, at Udviklingen stod stille, tværtimod skete der i dette Tiaar Ting, der fik den allerstørste Betydning for Landbrugets senere mægtige Udvikling. Gennem Aarhundreder havde Danmark været et kornproducerende og korneksporterende Land, og for Jyllands Vedkommende havde ved Siden heraf Studeeksporten sydpaa været af afgørende Betydning. Hvert Foraar pulsede de mægtige Studeflokke ad sandede jyske Hedeveje sønderud. Studedrivernes gjaldende Raab og Piskesmæld lød ud over Flokkene, der taalmodigt

Jysk Studedrift paa Vej mod Syd (Efter Tegning i Illustreret Tidende)

travede de mange Mil til Markederne i Husum og andre Steder dernede i Marsken. Hamborg var vort Hovedmarked for Landbrugsprodukter, og Forbindelsen med denne By var langt vigtigere for Vestjylland end Forbindelsen med vor egen fjerne Hovedstad. Derfra fik vi ogsaa, hvad vi havde fornødent af Varer, men denne Handel skabte et Afhængighedsforhold, der ikke altid var af det gode. De jyske Købmænd blev afhængige af Hamborg-Kreditten og kom efterhaanden »i Lommen« paa de store hamborgske Handelshuse. Dette viste sig navnligt skæbnesvangert under den voldsomme Pengekrise i 1857, da en Række Hamborgfirmaer krakkede. Hvad

der navnlig gjorde Situationen betænkelig, var, at ogsaa det store og ansete danske Handels- og Bankhus H. Pontoppidan & Co. i Hamborg, paa hvilket en stor Del af den danske baade offentlige og private Kredit hvilede, begyndte at vakle. Man sendte Privatbankens unge, energiske Direktør, C. F. Tietgen, derned, og efter at han havde undersøgt Forholdene, anbefalede han, at den danske Stat skulde yde dette Firma, hvis Fald kunde have faaet uberegnelige Følger for det danske Erhvervsliv, et Millionlaan af ganske ekstraordinær Art. Staten og Nationalbanken ydede Laanet og reddede derved Firmaet. Hendrik Pontoppidan glemte aldrig Danmark dette, og han blev Landet og da navnlig Jylland en utrættelig Velgører. Gennem Aarene støttede han med betydelige Pengesummer Foretagender, der kunde gavne Landet. Da han bedre end nogen anden havde haft Lejlighed til at se, hvor farlig Jyllands Afhængighed af en ensidig Hamborgkredit kunde være, tog han Initiativet til Oprettelse af en Række jyske Banker, saaledes Aarhuus Privatbank, Holstebro Bank, Herning Hede- og Discontobank m. fl. Ogsaa det jyske Landbrug nærede han en brændende Interesse for, og han søgte paa forskellig Maade at fremhjælpe det. Hammerum Herreds Landboforening var blandt dem, der kom til at nyde godt heraf i Form af Legater, som senere skal omtales.

I Tiaaret fra 1870—80 begyndte den danske Korneksport at aftage, idet Rusland og Amerika, takket være de bedre Samfærdselsforhold, nu kunde kaste store Mængder Korn ind paa det europæiske Marked til Priser, som vi slet ikke kunde konkurrere med. Dog — det, der saa ud til at kunne være blevet en Katastrofe for dansk Landbrug, ændredes ved Landbrugets Dygtighed og Videnskabens Snille til en betydelig Fordel og til Fremme af den store Udvikling, vi siden har set. Ikke saaledes, at man opgav Kornproduktionen, lagde Hænderne i Skødet og ventede paa, at »noget vilde vise sig«. Nej, paa forbavsende kort Tid skete der en fuldkommen Omlægning af Landbrugets Produktion, fremmet navnlig af to Faktorer, en teknisk, Centrifugen, der muliggjorde Mejeribrugets Udvikling, og en social, Andelsbevægelsen. Alt dette kunde naturligvis ikke ske indenfor et enkelt Tiaar, men Udviklingen begyndte i Halvfjerdsernes relativt gode og rolige Aar. Efterhaanden kom vi endog til at drage Fordel af de lave Kornpriser, idet Danmark blev kornimporterende og omsatte det billige udenlandske Korn i dyriske Produkter.

Som vi herhjemme søgte nye Veje i Produktionen, søgte vi udadtil nye og mere fordelagtige Markeder. Blikket rettedes lidt efter

lidt mod Vest i Stedet for som hidtil mod Syd. Regering og Rigsdag søgte at lette Omlægningen af det danske Landbrug og at støtte Afsætningen af de dyriske Produkter til vor nye Aftager England. Vigtigst i denne Forbindelse er sikkert Anlæget af Esbjerg Statshavn, der indviedes i Juni 1875, og af den jyske Længdebane Holstebro—Esbjerg. Af Anlæg, som den nye Eksportvej fremkaldte, kan nævnes Holstebro Eksportslagteri ved Magnus Kjær, der aabnedes 1879.

Det var egentlig England selv, der tog Initiativet til en Samhandel med Danmark, idet et engelsk Selskab allerede i 1847 sendte et Dampskib til Hjerting for at hente en Ladning jyske Stude. Aaret efter, da Oprøret i Slesvig-Holsten var udbrudt og vor gamle Handelsvej sønderud dermed spærret, kom Skibet igen to Gange. Efter Krigen begyndte man saa at bygge en Landingsbro ved Hjerting. Den kostede 17,000 Rdl., men blev en Skuffelse, idet den ikke kunde modstaa Isgangen om Vinteren. Tilsidst blev den solgt for 3000 Rdl., og dermed var det Kapitel af Studehandelen forbi, men efter Aabningen af Esbjerg Havn tog Eksporten vestpaa Fart, og i de følgende 17 Aar til 1892, da England lukkede for Importen af levende Kvæg, fragtedes vældige Flokke af Kreaturer over Havet. Højdepunktet naaedes i 1883 med 34,000 Stk. Kvæg og 37,000 Faar. Samtidig gik ogsaa en jævn Strøm af Kreaturer sydpaa, indtil tyske Toldforhøjelser og delvise Forbud satte en Stopper derfor. Naar det er blevet sagt, at vi i de Tider opgav Kødproduktionen til Fordel for Smør, Flæsk og Æg er det altsaa ikke rigtigt. Tværtimod tog ogsaa Kødeksporten sideløbende med Mejeribrugets Udvikling og den forbedrede Dyrkning af Jorden, der medførte øget Kreaturhold, et betydeligt Opsving. Og da vi ikke længere kunde eksportere levende Dyr, skabtes der gennem Slagterierne Basis for en betydelig Eksport af Kød og Flæsk. En langt senere Tid har jo iøvrigt set en kraftig Opblomstring af Eksporten ogsaa af levende Dyr.

Det tjener intet Formaal at skjule, at man i Hammerum Herred i landbrugsmæssig Henseende kun langsomt kom med i Udviklingen. En nøgen og bar Egn var det endnu omkring 1870. I Gellerup f. Eks. var der, fortæller den mere end 80-aarige Gaardejer Mads Knudsen, paa de Tider kun Træbevoksning i Præstegaardshaven i Gellerup-lund og ved Bjødstrup. Plantningen var, siger han, den første Betingelse for at faa »æ Knog« standset. Jorden var ikke hjemme hver Dag, i Blæst knøg det med den, saa Himmel og Jord stod i et.

Østergade i Herning ca. 1870

Men mange Faar havde man, de var Grundlaget for Strikningen, der var en væsentlig Indtægtskilde for mange. Vi kunde jo ikke leve af Landbruget dengang, siger Mads Knudsen, Folk i vore Dage har ikke Anelse om, hvordan Hammerum Herred dengang saa ud.

Men lidt efter lidt gik det dog ogsaa fremad her paa Egnen, og heri havde Landboforeningen en ikke ringe Andel. Her mødtes de dygtigste af Egnens Landmænd og drøftede Problemerne, og det er interessant og lærerigt at kigge i de gamle Forhandlingsprotokoller og se, hvilke Problemer, det var, man tumlede med dengang. I 1870 drøftede man ivrigt Værdien af »kunstig Gjødning«, og Tronhiem paa Albek (en Søn af gamle Tronhiem paa Lindbjerg) var endog saa begejstret for denne, at han erklærede, at den helt kunde overflødiggøre Staldgødning. Det oplyses dog, at »en meget stor Majoritet« gik imod denne Opfattelse. Ved et Møde næste Aar, hvor Landinspektør Klein holdt Foredrag om Kunstgødningen, blev der stillet Forslag om at anstille Forsøg med de forskellige Sorter til »anstundende Efteraar«. Det kom der dog intet ud af. Saa drøfter man Prøvning af Kløverfrø og Kalveopdræt, hvor det anbefales at give Kalvene Hørfrø, som skal koges og gives i Forening med Skummetmælk. I 1872 havde man den senere saa kendte Lærer Rom til at holde Foredrag om Husflidssagen, og han »vakte stor Interesse i den talrige Forsamling«, ja, Interessen var endog saa stor, at man straks startede en Husflidsforening, hvori samme Dag indmeldte sig 40 Medlemmer. Senere valgtes der Bestyrelse, og man vedtog at agitere for Sagen ude i Sognene. I Marts 1871 fej-

rede man Foreningens 25 Aars Jubilæum ved et Festmaaltid, men der berettes ikke her noget om Foreningens Historie, derimod oplyses det, at Formanden (Valeur) indledede en Forhandling om Ukrudtsplanternes Udryddelse, hvorefter fulgte en »temmelig livlig Diskussion«. Derefter talte W. Tronhiem om Kunstgjødning, og der udspandt sig en »livlig Diskussion«. Man har altsaa ikke alene tænkt paa Bordets Glæder ved denne festlige Lejlighed, men ogsaa drøftet landbrugsfaglige Spørgsmaal. Iøvrigt opfordrede Formanden ved samme Fest Medlemmerne til at tegne sig, saafremt de ønskede »fortrinlig Sæderug«, og der tegnedes Bestillinger paa 18 Tdr. fransk og Proni-Rug.

Ved andre Møder drøfter man bl. a. Muligheden af at faa en Dyrlæge til Egnen. Man vedtager at avertere efter en saadan, og der forhandles med flere. Krav om en Garantikapital til denne maa man dog afvise. En Dyrlæge Madsen slog sig alligevel ned og blev her nogle Aar. Man drøfter Dyrkning af Huslodder og mener, at Brænding (af Jorden) ikke bør absolut forkastes, da der kan være lokale Forhold, der taler for den, og den kan være »aldeles nødvendig«, hvor der ikke findes Mergel. Den saakaldte »Spadekultur« har man aabenbart helt tabt Fidusen til. Den menes ikke at passe for Egnen »i større Maalestok«. Man snakker om at faa en Mejeriassistent til Egnen og drøfter Mælkens Behandling. Man enes om, at Sød-Smørproduktionen ikke egner sig for Egnen her paa Grund af manglende hurtige Communicationsmidler.

Her røres ved et Problem, der optog Landboforeningen stærkt i Halvfjerdserne, nemlig en Bedring af Forbindelserne med Omver-

Østergade, som den ser ud i Dag

denen. Allerede i 1870 havde man en Deputation i København for at forhandle om en Jernbane til Herning østfra. Man tegnede Bidrag blandt Egnens Folk til forberedende Niveleringsarbejder. Samme Aar rejstes ogsaa Spørgsmaalet om at faa en Telegrafstation oprettet i Herning, og den Sag løstes forbavsende hurtigt. Allerede Aaret efter var Telegrafstationen en Kendsgerning med Postmester Theill som Bestyrer. Han blev forøvrigt i 1877 ogsaa Byens første Stationsforstander og var i det hele taget en Mand, der betød meget for Byen og Egnen. Jernbanesagen var særligt Herredsfogden, Justitsraad Feddersen, og Foreningens Formand, Prokurator Valeur, ivrige Forkæmpere for. Det lykkedes at faa Aarhus Byraad og Aarhus Handelsforening til at yde hver 150 Rdl. til de forberedende Arbejder, og man besluttede at antage en Kaptajn Jacobsen til Nivelleringen, som han tilbød at foretage for 110 Rdl. Ved et Møde i Landboforeningen besluttede man at vælge Linjen Silkeborg—Højager — Christianshede — Kjærshoved — Fonnesbek, sydfor Bjødstrup, Agerskov, Birk og Nordkanten af Knudmose til et Punkt ved Herning. Denne Linje mente man vilde blive den billigste. Det vil føre for vidt her at komme ind paa de mange Forhandlinger om denne Sag. De Navne, der var stærkest fremme i den Jernbanestrid, der opstod paa Egnen, var Vistofts og Claudis. De var fremtrædende Medlemmer af Landboforeningen og var et Par drabelige Kamphaner, hvis Uenighed ogsaa paa andre Felter har sat sine Spor i Landboforeningens Forhandlingsprotokol. Den ene, Claudi, havde, som omtalt, en kort Tid været Formand for Landboforeningen (1863—64). Han ejede Nygaard i Ikast og havde været Sogneraadsformand, hvilket Vistoft, der i 1867 købte Lægdsgaard, senere blev. De var rivaliserende »Sognekonger« i Ikast, den ene (Claudi) konservativ, den anden Bjørnbakker. De skændtes i Bladet »Vestjylland« bravt om Jernbanen, som begge vilde have over deres egen Mark. Claudi sejrede tilsidst, og man kan den Dag i Dag paa Jernbanens Retning se, at den oprindeligt har stilet mod Lægdsgaard, men saa ligesom har betænkt sig og taget Retning mod Nygaard. Begge gav det naturligvis Udseende af, at det var rent idealistiske Motiver, der laa bag deres Standpunkter, men i Virkeligheden var det vist blot Ønsket om at faa Andel i Ekspropriationserstatningerne. Havde Vistoft sejret, vilde den store Ikast Stationsby i Dag sikkert have ligget paa Lægdsgaards Marker. Iøvrigt var det en Privatmand, der til Slut løste Baneproblemet, nemlig Prokurator Efraim Møller, Ringkøbing. Da Staten ikke kunde faa taget sig

sammen til at faa Banen anlagt, søgte han og fik Koncession paa Anlæget. Han opnaaede et Statstilskud paa indtil 80,000 Kr. pr. Mil, men da Banen vilde koste 450,000 Kr. pr. Mil, maatte der rejses betydelige Summer ad privat Vej. De blev vist for en væsentlig Del laant i Handelsbanken i København. Banen blev nu anlagt og toges i Brug den 28. August 1877. Et Par Aar efter overtoges den af Staten for en Affindelsessum til Koncessionshaveren paa 1,8 Mill. Kr. I 1881 lod Staten Banen videreføre til Skern. Denne Bane kom til at koste godt 1,1 Mill. Kr. at anlægge.

Hernings første Banegaard

Indenfor det landbrugsfaglige kom der noget vigtigt frem i Halvfjerdserne, nemlig Præmiering af Husmænd. De gamle landøkonomiske Selskaber havde ganske vist for egen Regning ogsaa søgt at opmuntre de mindre Jordbrugere ved Præmiering f. Eks. af Spadekultur, af Husmænd, der benyttede Køer som Trækkraft osv., men nu var det Staten, der tog Sagen i sin Haand og bevilgede Penge til Præmiering af mindre Jordbrugere. I 1872 modtog Foreningen her en Skrivelse fra Ministeriet om denne Sag. Allerede Aaret før havde man indstillet fem af Egnens Landmænd til Belønning af Landhusholdningsselskabet, og man besluttede nu at foreslaa bevilget 250 Rdl. til dem til Indkøb af et eller andet Landbrugsredskab. I et senere Møde oplystes det, at Staten havde bevilget 100 Rdl. til Præmiering for »ypperlig Dyrkning af Huuslodder«, og disse Penge købte man saa Redskaber for til de fem, der ogsaa

blev tilkendt Sølvbægre af Landhusholdningsselskabet. De fik Sølvbægrene overrakt ved en Festlighed i November 1872, og da det er første Gang, disse Udmærkelser nævnes i Forhandlingsprotokollen, skal Navnene paa de belønnede med her. Det var Anders Andersen, Tanderup Mark, og Jens Thomsen, Birkmose, der begge fik det saakaldte »tredie« Sølvbæger, medens Thøger Christensen, Fonnesbæk, Søren Christensen, Sneftrup, og Mikkel Frandsen, Mørup, fik Bægeret af femte Grad. Endvidere fik de et »Agerdyrkningsredskab«, anskaffet for de af Staten bevilgede Penge. Først i 1875 synes dog Statens Husmandsbevillinger at blive effektive for Egnen her. Det Aar valgte man et Udvalg til at bedømme Husmandsbrug. Det overlodes til Sogneraadene at indstille hver en Husmand, og blandt disse 18 fra Herredets Sogne skulde saa Udvalget udpege 4 til Belønning af den Sum paa 100 Kr., Staten stillede til Raadighed. Senere steg baade det bevilgede Beløb og Antallet af præmierede. I 1877 uddeltes saaledes Præmier til 10 Husmænd. Denne Præmiering har sikkert gennem Aarene haft en ikke ringe Betydning til Opmuntring for det mindre Jordbrugs Mænd.

De nye Signaler, der var ved at blive hejst indenfor Landbruget som Helhed, mærkes efterhaanden ogsaa paa Egnen her. I 1876 holdt man saaledes for første Gang en egentlig Smørudstilling, selv om der ogsaa ved den tidligere omtalte Produkt- og Redskabsudstilling i 1869 havde været udstillet Smør som een Ting blandt mange andre. Om denne Begivenhed meddeler Forhandlingsprotokollen, at der kun var udstillet ganske faa Mærker af de forskellige Klasser og kun et eneste fra Besætninger over 30 Køer. I Klasse A (indtil 10 Køer) fik Søren Krøjgaard, Gellerup, Førstepræmien paa 15 Kr., P. Iversen, Rind, fik 10 Kr., Niels Skave, Assing, 8 Kr., Svend Nielsen, Gellerup, 6, Lærer Eriksen, Snejbjerg, 5, Thomas Hansen, Snejbjerg, 5 og Lærer Petersen, Herning, et Præmieblad. I Klasse B (11—20 Køer) fik Plantør Nielsen, Høgildgaard, Førstepræmie med 15 Kr., Jens Vestergaard, Skarrild, 10 Kr. og Jens Grimstrup, Vildbjerg, 8 Kr. I Klasse C, der var for store Besætninger, fik Vistoft paa Lægdsgaard tildelt et Præmieblad. For Ost fik Claudi paa Nygaard 4 Kr. i Præmie og Krarup, Skibbildgaard, et Præmieblad. Paa Dommernes Vegne udtalte Proprietær Worm, Herningsholm, at den mest gennemgaaende Fejl ved Smørret var »Overarbejdelse«, og at man lod Fløden henstaa for længe. Referatet i Forhandlingsprotokollen slutter: Hvorvel Udstillingen i det

hele var lille, tro vi dog med Rette at turde betragte den som et godt Forvarsel for noget større og bedre.

Dette Haab kom til at gaa i Opfyldelse, selv om der endnu skulde gaa nogle Aar, inden der med Mejerierne rigtigt kom System i Smør- og Ostefremstillingen. Men Interessen var blevet vakt. Man drøfter paany at faa en Rejsemejerske til at besøge Herredet, og man beslutter at lade uddele Vejledninger i Smørtilberedning. Senere tales der om en Forbedring af den »stedlige Mælkerace«, og det oplyses, at De forenede jyske Landboforeninger har oprettet en fælles Stambog for Tillægsdyr af jysk Race. De forenede jyske Landboforeninger eller, som Navnet senere blev, Foreningen af jyske Landboforeninger var oprettet i 1872, og af denne Organisation var Hammerum Herreds Landboforening ogsaa Medlem. Endvidere var Foreningen Medlem af Landhusholdningsselskabet og af Det danske Hedeselskab.

Ved et Møde i 1877 drøftede man den heldigste Kælvningstid for Kvier. Worm, Herningsholm, anbefalede stærkt den 3-aarige Kælvealder, medens Plantør Nielsen, Høgildgaard, mente, at 2 Aar var mest passende, da han saa troede, Malkeevnen udvikledes bedre. Worm holdt paa sit og anbefalede en kraftig Fodring, med hvilken man dog skulde gaa »successive« frem og Aar for Aar fodre lidt kraftigere, da man efter hans Mening derved udviklede Køernes Evne til at producere Mælk. Vistoft mente, at Kvier, der først kælvede som 3-aarige, snarere blev »Kjøddyr«.

I 1877 fik man oprettet en Forening til Indkøb af Foderstoffer, og man vedtog at indføre Pointsgivning ved Dyrskuerne. Samme Aar drøfter man Markedspladsens Beliggenhed. Allerede siden 1868 var der blevet afholdt Marked i Herning, men først med Lund-Markedets Flytning i 1877 fik Markederne i Herning virkelig Betydning. Før havde man holdt Marked i »Knudmose-Landing«, men nu var der Brug for en baade større og bedre beliggende Markedsplads. John Eyde, der da ejede Kroen eller Hotel Eyde, som den kom til at hedde efter ham, havde tilbudt en Plads, men en anden af Byens senere store Navne, Poul Andersen, havde netop Aaret før købt 14 Tdr. Land fra Herninglund, og det lykkedes ham at faa udlagt et Stykke af dette Areal til den Markedsplads, vi har den Dag i Dag. Som Vederlag for Jorden fik Poul Andersen Restauratørbevilling, og han byggede saa sidst i Halvfjerdserne Vestre Gæstgivergaard. Denne bortbyttede han i 1881 med en Gaard i Hjerm, som tilhørte Frederik Nyborg. Poul Andersen solgte Gaarden og købte af »gamle

Søndergade i Herning 1878

Pagh« Hotel Vestjylland, som denne havde ladet opføre i 1872. Striden om Markedspladsens Beliggenhed mærkedes ogsaa i Landboforeningen. Ved et Møde i Januar vedtog man at »udtale sig for Eydes Plads«. Senere meddeles, at det Udvalg, der var nedsat til at tage sig af Sagen, intet havde udrettet, da andre havde taget Sagen i deres Haand, og ved et Møde et Par Maaneder efter beslutter man ikke at støtte Eydes Andragende, idet man finder Pladsen paa Herninglund Mark bedre. Og Poul Andersen løb, som allerede nævnt, af med Sejren.

I Efteraaret 1877 drøfter man paany ivrigt Kunstgødningens Nytte. Worm paa Herningsholm indleder en Forhandling om dette Spørgsmaal, og han hævder, at udenfor nyopdyrket Jord er kunstig Gødning spildt. Vel kunde man med Held anvende fosforsure Gødninger sammen med Staldgødning til Rug, men om det betalte sig, var en anden Sag. Han sluttede med at udtale som »sin og flere større Ejendomsbesidderes Mening, at den udstrakte Brug af kunstig Gjødning er den visse Vej til Armod«. Plantør Nielsen, Høgildgaard, havde paa Sandjord kun set Virkning af dampkogt Benmel, skønt han havde prøvet med flere Slags. Et Par andre havde haft godt Resultat af Kunstgødning sammen med Staldgødning. Indlederen mente, at der skulde bruges store Mængder, indtil 600 Pd. pr. Td. Land, om det skulde betale sig. Søren Krøjgaard var af den Opfattelse, at hvis man kunde komme efter at lave megen Kompostgødning, kunde Kunstgødningen undværes.

Ved et andet Møde diskuterede man Kraftfoderet, og ogsaa her var Meningerne delte. Det var igen Worm fra Herningsholm, der

i de Aar var Formand, som lagde for. Han tvivlede paa, at det for den mindre Jordbruger kunde betale sig at fodre stærkt med indkøbt Kraftfoder. En Deltager i Debatten advarede direkte mod at bruge Kraftfoder. Selv havde han altid fodret med Korn og staaet sig godt ved det. Søren Krøjgaard havde i flere Aar brugt Kraftfoder og mente det nødvendigt for at faa Smør. Worm troede, det var en let Sag at faa Smør selv uden Kraftfoder. Plantør Nielsen, Høgildgaard, oplyste, at han fodrede dels med Spergelfrø, dels med Oliekager, og han havde af 1 Pd. Spergelfrø 2 Pd. Mælk. Paa et Spørgsmaal til Worm om, hvad man ved Opdræt af Kalve kunde bruge som Erstatning for Mælk, anviste han Hørfrø kogt i Vand. Det kunde dog kun »nogenlunde« erstatte Mælken.

Man drøfter i disse Aar ogsaa en Række andre landbrugsfaglige Spørgsmaal, f. Eks. hvornaar man skulde saa sin »Vorsæd«, som det hedder i Forhandlingsprotokollen (den almindelige Mening var, at man skulde vente til hen i Maj), og Rodfrugtdyrkning. Denne sidste var navnlig Claudi, Nygaard, begejstret for. Han hævdede, at Roer var at foretrække for Korn. De øvede desuden en god Indflydelse paa Jorden og forberedte den til at bære gode Sædafgrøder. Her i Vestjylland maatte man dog, mente han, være henvist til at dyrke navnlig tre Sorter, nemlig Gulerødder, Turnips og Kaalrabi. Worm advarede mod stærk Fodring med Rodfrugter til Malkekøer, hvis man ønskede fint Smør, derimod var de at anbefale til Opdrættet. Claudi oplyste, at den bedste Maade at dække sine Roer paa, var at dække dem med lidt Jord. Selv anvendte han dog først Halm, da de saa ikke blev »beskidte«. Krarup fra Skibildgaard rejste ved

Samme Gade nu

samme Møde Spørgsmaalet om at søge et Marked for Egnens Kartofler, der var efterspurgte for deres Melrighed. Harrsen, Bjødstrup, troede ikke, de melrige Kartofler var saa efterspurgte som de faste, navnlig ikke i Købstæderne. Niels Mouritsen, Vildbjerg, fandt, at Kartoflen var den heldigste Rodfrugt, man kunde dyrke, da Rengøringen ikke var saa besværlig. Han anbefalede en Udvidelse af Kartoffelarealet. Det gik Claudi stærkt imod, idet han gjorde gældende, at der kun kunde avles 60 Tdr. Kartofler eller 1200 Pd. svarende til 5000 Pd. Hø, medens der af andre Rodfrugter kunde avles 50,000 Pd. eller den dobbelte Høværdi pr. Td. Land. Rs. Nielsen, Hammerum (den senere Folketingsmand) holdt ogsaa paa Roerne fremfor Kartofler og mente ikke, at 250 Tdr. Roer pr. Td. Land var for højt beregnet. Vistoft, Lægdsgaard, mente, at naar man endnu ikke her paa Egnen var kommet med i Roedyrkningen, havde det sin Aarsag i, at Jorden ikke var i saa stærk Kultur. Han troede dog nok, der var Betingelser for Rodfrugtdyrkning, naar man »ikke tog for meget for til at begynde med«.

Man faar ved at læse de gamle Forhandlingsprotokoller Indtrykket af, at det ogsaa dengang var en vaagen og dygtig Landbostand, der virkede her paa Egnen. Den er stærkt optaget af det nye, der kommer frem, og synes heller ikke at have været bange for at slaa ind paa nye Veje.

Ogsaa i Halvfjerdserne beskæftigede Foreningen sig med en Del Forhold, der ikke havde direkte Tilknytning til det landbrugsfaglige. Jernbanespørgsmaalet og Telegrafstationen er allerede omtalt. I 1873 drøftede man, om Tilladelsen til Omløben med Uldvarer skulde ophæves, og man enedes naturligvis om at udtale sig imod, at denne Rettighed fratoges Herredets Beboere. Aaret efter er Tyendeloven til Behandling, og man slutter sig her til et Forslag fra Randers Amtshusholdningsselskab, bortset fra en Bemærkning om, at Husbonden skulde være berettiget til selv at idømme sine Folk Bøder. Samme Aar søger man at faa den meteorologiske Station ved Herning flyttet til en heldigere Plads i længere Afstand fra Mosen. Det afviser Instituttet i København imidlertid. Bogsamlingen fører man i disse Aar jævnligt Diskussioner om, og en Overgang var man lige ved at sælge det hele, men det blev dog ikke til noget. Samlingen var i 1877 oppe paa 686 Bind »Folkelæsning«, men den betød betydelige Udgifter for Foreningen. Man havde tilbudt Haandværkerforeningen hele Samlingen for 800 Kr., men denne Forening vilde ikke købe den til en saa høj Pris, og det endte med,

at man solgte nogle af Bøgerne, men beholdt de fleste, og fik udarbejdet et Katalog i 1881. Af dette findes der endnu nogle Eksemplarer, og vi skal senere kigge lidt i dette.

Indenfor Foreningens Ledelse skete der adskillige Ændringer i Tiaaret 1870—80, og en Overgang saa det, ligesom i det foregaaende Tiaar, ud til, at Foreningen skulde gaa i Opløsning, men den red paany Stormen af. De første Aar gik det dog under Valeurs myndige Ledelse godt. I hans Formandstid opgav man det gamle, besværlige Navn Hammerum Herreds landøkonomiske Selskab, og Foreningen antog Navnet Landboforening. Valeur oplyser i sine Erindringer, at det var ham, der stillede Forslag herom, da de andre Foreninger, der dukkede op rundt om i Landet, kaldte sig saaledes. Hvornaar det er sket, kan ikke ses, da Sagen ikke er indført i Forhandlingsprotokollen. I Valeurs Tid indførtes ogsaa (i 1872) Kredsformændene, der var Foreningens Repræsentanter ude i Sognene. Det vil føre for vidt at nævne de mange, der gennem Aarene paa disse Poster har gjort et betydeligt Arbejde for Foreningen, men de første 18's Navne skal dog med her. Det var for Herning Enevold Kjær, for Rind Jens Jepsen, Skærbæk, for Gellerup Søren Krøjgaard, for Ikast Vistoft, for Snejbjerg Jens Mikkelsen, for Nøvling Krarup, for Vildbjerg Schnackenburg, for Timring Søren Grimstrup, for Tjørring Leth, for Sinding Møller N. Chr. Nielsen, for Sunds Peder Tvermoes, for Ørre Chr. Romvig, for Aulum Pastor Fjelstrup, for Sdr. Felding J. Pedersen, Drongstrup, for Assing Troels Jensen, for Arnborg Niels Birkebæk den yngre, for Skarrild Fabrikant Glæsel, Clasonsborg, og for Bording Peder Nielsen, Munklinde. Ved Generalforsamlingen i 1872 trak Valeur sig tilbage fra Formandsposten og afløstes af den hidtidige Kasserer, Landinspektør V. A. Klein, Birk. Som ny Kasserer valgtes Chr. Overgaard, Gullestrup. Klein var en dygtig Mand med et betydeligt Initiativ, hvilket han bl. a. havde vist som

V. A. Klein
Formand 1872—75

Formand for den tidligere omtalte Udstilling i 1869, men han havde den for en Foreningsformand kedelige Fejl, at han let blev fornærmet, og denne Omstændighed havde nær slaaet Foreningen i Stykker. Valeur siger i sine Erindringer om Klein, at han afløste ham paa Formandsposten, »men da han ikke taalte Modsigelse, blev han snart kjed deraf«. Det faar man et tydeligt Indtryk af ved at læse Referatet af Generalforsamlingen i 1875. Hvad Klein egentlig er blevet fornærmet over, meddeles ikke, men det oplyses, at baade han, Kassereren Købmand M. Petersen, Herning, der Aaret før havde afløst Chr. Overgaard, samt Sekretæren, Tolderlund, og Bibliotekaren, Krarup, ikke vilde fortsætte, skønt Petersens og Kleins Funktionstid først udløb Aaret efter. Det ser ud til, at det har trukket op til en Sprængning af Foreningen. Man fik dog valgt en ny Formand, men det voldte ogsaa Vanskeligheder. Claudi, Nygaard, fik flest Stemmer, men erklærede ikke at ville være Formand, hvorefter Proprietær Harro Harrsen, Bjødstrup, der havde næstflest, valgtes. Stemmetallene var dog yderst smaa, hvilket vidner om ringe Tilslutning til Generalforsamlingen. Claudi fik saaledes kun 18 St. og Harrsen 15. Til den nye Formand »overleveredes 2 Protocoller og 2 Lister over Frugttræer samt en Klokke uden Knebel«. Til Sekretær valgtes Lærer Rasmus Nielsen, Hammerum, og til Kasserer Gdr. Niels Mikkelsen, Snejbjerg. Ved det næste Møde fremlagdes et Budget udarbejdet »efter Samraad med den afgaaede Bestyrelse«. Det balancerede med 792 Kr.

Harro Harrsen
Formand 1875—77

Det lykkedes at fortsætte Foreningen under Harrsens Ledelse. Han var en stilfærdig og rolig Mand, der imidlertid ikke havde særlig Lyst til offentligt Arbejde, og efter et Par Aars Forløb frasagde han sig Formandsposten. I 1876 blev Søren Krøjgaard, Gellerup, Kasserer, og Aaret efter afløste Proprietær Niels Worm, Herningsholm, Harrsen paa Formandsposten, medens Rs. Nielsen som Sekretær efterfulgtes af Plantør Nielsen, Høgildgaard. Worm var

en ret dygtig Landmand, maaske dog stærkere i Teori end i Praksis. I hans Formandstid havde man adskillige interessante Diskussionsmøder i Foreningen, gerne indledet af Formanden selv. I 1879, da Worm var gaaet fallit paa Herningsholm, afløstes han som Formand af Proprietær Chr. R i e g e l s, Lindbjerggaard. I 1878 blev Enevold Kjær Kasserer. Der skiftedes meget hyppigt Kasserer, en Post, der aabenbart ikke var meget eftertragtet.

Da Herningsholm endnu var en Herregaard

I Halvfjerdserne udnævnte Foreningen to nye Æresmedlemmer, nemlig Hedeselskabets Stifter, Enrico Dalgas, og Generalkonsul Hendrik Pontoppidan, Hamborg, henholdsvis i 1874 og 1878. Udnævnelsen af Dalgas var naturligvis en Hædersbevisning for hans store Indsats for Hedesagen. Pontoppidan fik samme Hædersbevisning, efter at han i 1878 havde skænket Foreningen et Beløb paa 2000 Kr., hvis Renter aarligt skulde anvendes »til Landbrugets og Husdyravlens, særlig Hønseavlens Fremme«. Pontoppidan havde i mange Aar interesseret sig stærkt for Opdyrkningen af den jyske Hede. I 1872 oprettede han som omtalt Hedebanken og to Aar senere købte han af Hedeselskabet Høgildgaard, som dette Selskab havde erhvervet i 1868. Derefter købte Hedeselskabet Birkebæk. Høgildgaard har siden tilhørt Familien Pontoppidan, og der er her udrettet et storstilet Opdyrknings- og Plantningsarbejde. Pontoppidan betænkte ogsaa senere Landboforeningen med Penge og hjalp saaledes Foreningen betydeligt i en Tid, da Pengene var smaa, og en saadan Støtte derfor af stor Betydning for Arbejdet.

1880—90

Firserne var baade politisk, økonomisk og landbrugsfagligt stærke Brydningsaar, og det mærkedes ogsaa indenfor Hammerum Herreds Landboforening. Politisk gik det i disse Provisorieaar endog saa galt, at Foreningen spaltedes i to, en »konservativ« og en »moderat«. Økonomisk oplevede man en meget alvorlig Krise, der havde sin Aarsag i Depression og Krak ude i den store Verden, navnlig i vort Naboland mod Syd, der endnu havde stor Betydning for dansk Landbrug, særligt som Afsætningsmarked for levende Dyr. Og landbrugsfagligt fortsatte den allerede saa smaat paabegyndte Omlægning af den danske Landbrugsproduktion, der hidtil væsentligst havde været baseret paa Korneksport, men som nu mere og mere kom til at lægge Hovedvægten paa Fremstilling og Eksport af forædlede Husdyrprodukter.

Endnu gaar der Frasagn om de svære Tider i Firserne, og en af dem, der havde sin Ungdom i disse Aar, den ca. 75-aarige Godsejer W. Harrsen, Sjørup ved Ringsted (Søn af Proprietær Harrsen, Bjødstrup), fortæller, at han har kendt flere af Ejerne af de større Gaarde paa Herningegnen dengang. Alle maatte de i de svære Aar fra 1880 til 1905 gaa fra Gaardene. Det gjaldt Ejerne af Hernings-holm, Tanderup, Albæk, Møltrup osv. Det var svært at klare de daarlige Aar, siger Godsejer Harrsen, vi fik jo næsten ingenting for det, vi skulde sælge, 8 Kr. for en Tønde Rug og 36—38 Kr. for en Slagterigris.

Værst gik det vel dengang ud over Ejerne af de store Gaarde, der sad med de største faste Udgifter til Forrentning og Folkehold. De mindre Gaardmænd og Husmændene sled sig igennem, spinkede og sparede, ja, halvsultede vel endog undertiden, men de fleste klarede ogsaa disse Kriseaar og holdt Hovedet oven Vande, til det atter begyndte at lysne. Men var Firserne vanskelige Aar, var de ogsaa Aar, hvor meget nyt kom frem til Gavn for baade Landbrug og det øvrige Samfund. I de Aar begyndte Oprettelsen af Andels-

mejerier og Andelsslagterier, og den Andelsbevægelse, der blev saa mægtig en Løftestang for Landbruget og videre ud, tog rigtigt Fart. Ved den store Udstilling i København i 1888 saa man for første Gang elektrisk Lys, og i Herning fik man Aaret før Telefoncentral. I Firserne afløstes ogsaa de forfærdelige »Væltepetere«, som unge Mennesker hidtil havde gjort Landevejene usikre med, saa smaat af de lavstellede Cykler. Det var snart helt overvældende, alt det, der kom frem med sære udenlandske Navne, og det var derfor ikke underligt, om Folk undertiden kørte fejl i Benævnelserne. En brav, jysk Gaardmand, der en Dag saa en Cyklist komme kørende, løb til Køkkenvinduet og raabte ind til Kvindfolkene: »Skynd jer, kom ud og se, der kommer jen ridend' o en Telefon!«. En gammel Kone i Hammerum, der havde faaet nymodens Møbler, betroede en Dag en anden Kone: »Naar A haar faat mi Onden, slænger A mæ gjan lidt o æ Byfe«. Hun havde faaet en Buffet og en Chaiselongue, men kunde heller ikke rigtigt holde rede paa Betegnelserne.

Indenfor selve Foreningsarbejdet mærkedes Krisen ikke saa direkte, thi gik et eller andet Medlem i Stykker økonomisk og forlod Egnen, kom andre i Stedet, og Arbejdet gik ret uforstyrret videre foreningsmæssigt set. I Forhandlingsemnerne ved Møderne mærker man dog nu og da den hærgende Krise, men herom senere.

Endnu i de første Aar af Firserne gik det dog taaleligt her paa Egnen. Man havde endog Kræfter til at afholde en storstilet Produkt- og Redskabsudstilling i Efteraaret 1880 i Forbindelse med Dyrskuet. Det var en Udstilling i Lighed med den, man havde holdt 11 Aar tidligere, i 1869, blot meget større. I Mellemtiden var der jo ogsaa blevet dannet en Haandværkerforening i Herning, ligesom Byen var vokset en Del, og blandt Udstillerne var flere af Byens Haandværkere.

Udstillingen, der varede samfulde tre Dage (18.—20. September), havde til Huse i en særlig Udstillingsbygning af Træ og delvist med Glastag, som man havde faaet opført ved Gæstgivergaarden »Vestjylland«. Man havde faaet Tilskud fra mange Sider, bl. a. endog 300 Kr. fra den kongelige Kasse. Landhusholdningsselskabet havde givet 200 Kr., Amtsraadet 100 Kr., og forskellige andre, bl. a. Generalkonsul Pontoppidan, mindre Beløb. Der var udstillet ikke mindre end 64 Numre Avls- og Haveprodukter, 76 Nr. Smør og Ost. 20 Nr. Haandværkerarbejder, 7 Nr. Biprodukter og 56 Stkr. Husflidsgenstande. Jo, de kunde dengang!

Forhandlingsprotokollen omtaler ikke Udstillingen nærmere,

men i Herning Folkeblad findes et udførligt Referat. Det fremgaar heraf, at Udstillingen aabnedes pompøst med Musik gennem Byen og Møde i »Vestjylland«s Sal, hvor Landstingsmand Thomas Nielsen var Hovedtaler. Saa var der Rundgang paa Udstillingen. Foruden de hjemlige Udstillere var der ikke mindre end 60 Udstillere fra andre Egne af Landet, men de kunde ikke æske Præmie. Blandt de af fremmede udstillede Ting lagde man særligt Mærke til en »kunstig Moder« eller Udrugningsmaskine fra Selmer i Aarhus og en Samling Pølser fra det nye Slagteri i Holstebro.

De fineste Præmier paa Udstillingen var fire »Kongepræmier«, bestaaende af Sølvbægre, indkøbt for det af Majestæten skænkede Beløb. De tildeltes Arrestforvarer Hansen, Herning, for Havesager, Proprietær Harrsen, Bjødstrup, for Smør, Gdr. Jens Fløe Pedersen, Birk (havde den Gaard, Jens Okkels nu ejer), ligeledes for Smør, og Smed Petersen, Herning, for Smedearbejde. Iøvrigt uddeltes godt en Snes Præmier samt nogle Opmuntringspræmier, medens en Del Udstillere fik »Hæderlig Omtale«. Blandt disse sidste var Kontorist Valeur (den senere Sagfører C. W. T. Valeur), der fik denne Anerkendelse for en udskaaret Ramme.

Iøvrigt var der udstillet de mest forskelligartede Ting, lige fra Landbrugsprodukter som Smør, Ost, Hvede, Byg, Humle, Ærter, Turnips og Hør til Strømper, Vadmel, Sivmaatter, Reb, Bødkerarbejde, Mjød og Honningvin. Sidstnævnte var udstillet af Postmester Theill, medens Drejer Kirkegaard udstillede en Pibe. Udstillingen havde stort Besøg og sluttede med Præmieuddeling i Plantagen, hvor der blev talt af selveste Amtmand Bardenfleth.

I 1880 paabegyndtes der Torvedage i Herning. Det var Eyde, der her tog Revanche over Poul Andersen, som tre Aar tidligere havde faaet Markedspladsen udlagt paa sin Jord. Eyde anlagde nu en Torveplads overfor sin Gæstgivergaard (det nuværende Torv), og Fredag den 22. Oktober 1880 var der for første Gang Torvedag i Herning. Folkebladet beretter, at Pladsen var fortrinligt gjort i Stand, jævnet og gruset. Det var godt Vejr, der var godt Besøg og gode Priser. Bedre kunde det jo næsten ikke være. Smør kostede 1—1,05 Kr. Pundet, Oksekød 33—40 Øre og Lammekød 33 Øre. Der var rigeligt med Havesager, men man savnede Kartofler og Æg. Et Aar senere oplyser Folkebladet, at Landboerne har holdt sig noget tilbage med Hensyn til at møde med deres Produkter. De opfordres til at møde navnlig med Smør og Æg. Derimod har Havesager, Kød, Flæsk og Fisk været rigtig godt tilført.

I 1880 fik Herning omsider en Dyrlæge, der vilde blive. Det var Dyrlæge N. M. Holst, som de ældre endnu vil huske. Han praktiserede i Herning helt til sin Død i 1917. Holst var en gemytlig Mand, om hvem der gaar en Del Historier paa Egnen. Her lige en lille Prøve: Dyrlægen var en Dag kaldt til en Gaard i Lind, hvor en Ko havde skudt »æ Lyw« ud. Holst bøvlede og sled og fik omsider Operationen overstaaet. Dyret laa ned, mens han arbejdede, og da han nu vilde gaa om til Koens Hoved for at se lidt nærmere paa dette, opdagede han, at Koen i al Stilhed var død. Halvt ærgerlig udbrød Holst: Her staar man og bøvler for at stoppe »Livet« ind den ene Vej, og saa gaar det ud den anden! — Ved et Møde i Landboforeningen i 1880 foreslog nogle Medlemmer, at man skulde se at faa plantet langs Vejene fra Herning til Birk, Herningsholm, Lind og Snejbjerg, og man vedtog at henvende sig til Amtsraadet derom. Den daværende Formand, Riegels, Lindbjerg, der i 1879 havde afløst Worm, var selv ivrig Plantningsmand og anlagde ved sin Gaard en Planteskole paa 16 Tdr. Land. Han var Broder til den Planteskoleejer Riegels i Viborg, fra hvem Foreningen i Aarene omkring 1860 havde købt saa mange Planter. I en Annonce i Folkebladet 1881 tilbyder Riegels fra sin Planteskole paa Lindbjerg Rødgran, Lærk, Tjørn, El, Ask, Røn og Poppel. Ogsaa Kartoffelavl lagde han megen Vægt paa, og han averterede med »finere og grovere Kartofler i 5 Sorter til 4 a 5 Kr. pr. Tønde«. Af de grovere anbefaler han den skotske Kæmpekartoffel, som han selv for 8 Aar siden indførte fra Skotland og gav 32 Kr. for Tønden af. Den giver dobbelt saa meget som andre Kartofler, forsikrer Riegels, og den er ogsaa en god Spisekartoffel. Han tilbyder endvidere Turnips til 1 Kr. Tønden, naar man vil tage mindst 10 Tønder i en Maaned. Riegels var i det hele en dygtig Landmand, men Krisen i Firserne blev ham for haard, og i 1886 maatte han gaa fra Gaarden, der overtoges af en københavnsk Bank.

Chr. Riegels
Formand 1879—81

Mejerisagen vakte i de første Aar af Firserne stadigt mere Interesse. Man fik en Mejeriassistent Høgh til at rejse rundt paa Egnen og give Vejledning i Smørfremstilling, og ved et Møde i Foreningen holdt han Foredrag om Mejerivæsenet. Det refereres, at han »fornemlig« lagde Vægt paa Renlighed ved Malkningen og ren og tør Luft i Mælkekælderen. Jens Birk spurgte ham, hvorfor det undertiden kneb med at faa Smør. Han svarede, at det oftest skyldtes Unøjagtighed i Varmegraden, men dog ogsaa kunde have sin Aarsag i slet Foder. I 1882 antog man en Rejsemejerske. Man havde fundet Høgh for dyr, idet han skulde have 3 Kr. om Dagen, og man mente, at en Kvinde ikke vilde stille saa store Fordringer. Der meldte sig tre Ansøgere til »Embedet«, nemlig Jomfruerne Lund og Olsen og Mejerske Ida Madsen, der var fra Viborg. Paa Tolderlunds Anbefaling antog man sidstnævnte, »da hun har sendt Anbefalinger og er en gift Kone«. Hun skulde have 2 Kr. om Dagen, hvoraf Foreningen tilskød den ene. Trods de nævnte Kvalifikationer blev man dog ikke glad for Ida. Der ankes senere over, at hun ingen »Udsættelser« gjorde. Hun har altsaa været for skikkelig, og det kan jo ogsaa være galt. I Birk havde Ammentorp i 1883 oprettet et Fællesmejeri og i Lind startede J. Chr. Smedegaard i 1884 et lignende Mejeri (han havde den Gaard, Andreas Merrild nu ejer, og her var Mejeriet indrettet i et Udhus), men efterhaanden vandt Tanken om Andelsmejerier ogsaa Terræn her paa Egnen. Man kan dog ikke sige, at det var Landboforeningen, der var Pioner paa det Omraade. Indenfor denne var Meningerne stærkt delte. I 1884 havde en Mejerist Hansen fra Langeland tilbudt at holde Foredrag om Andelsmejerier, men det afviste den daværende Formand, Tolderlund, Holtbjerg, om-

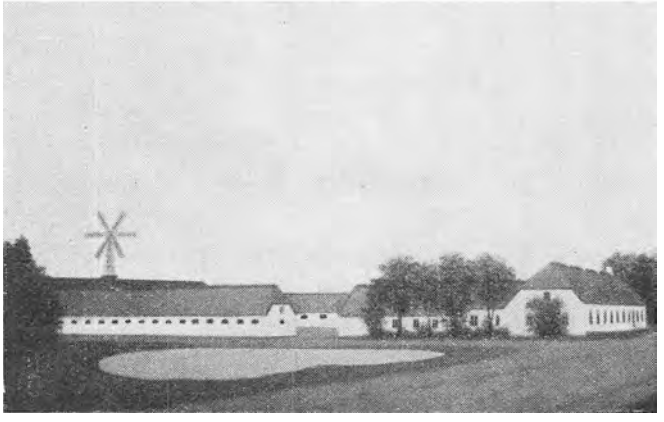

Lindbjerggaard, som den saa ud paa Riegels' Tid (bortset fra Møllen). Gaarden, der senere er ombygget, ejes nu af Laur. Flensborg

gaaende. Saadanne Mejerier havde man ikke her paa Egnen, og baade Tolderlund og Niels Mouritsen, Vildbjerg, udtalte, at de ansaa Andelsmejerier for meget »farlige«, idet de troede, Omkostningerne vilde blive alt for store. Rasmus Nielsen (Folketingsmanden), Enevold Kjær og Lærer Jørgensen var af modsat Mening, og Jørgensen henviste til, at man i Ølgod Sogn allerede havde fem saadanne Mejerier. Trods Modstanden banede Andelsmejerierne sig dog ogsaa Vej til Egnen her, men Landboforeningen var ikke medvirkende. I 1886 anlagdes Herredets to første Andelsmejerier, i Holing (det senere »Danalyst«) og i Assing. Aaret efter blev der Mejeri i Snejbjerg og i 1888 kom Mejerierne i Hammerum, Bording, Ljørring og Sunds, og saa dukkede de jo efterhaanden op ogsaa i de andre Sogne.

Svineavlen drøftedes ligeledes i Foreningen. I 1880 rejste Formanden (Riegels) Spørgsmaalet, om det kunde betale sig at fede Svin. Peder Nielsen (Sognefoged Marinus Pedersens Fader) mente nok, det kunde betale sig, naar man fodrede med Kartofler og Majs, og det sluttede Størstedelen af Forsamlingen sig til. I 1884 begyndte man at drøfte Oprettelsen af et Svineslagteri i Herning, og man nedsatte et 7 Mands Udvalg til at undersøge Sagen. I første Omgang kom der dog ikke noget ud af Overvejelserne. Det ser ud til, at der er kommet en Mand »i Vejen med en Slæde«, som man siger, og man gætter næppe meget fejl, naar man formoder, at det var Holstebros store Mand paa de Tider, Magnus Kjær, som i 1879 havde opført et Slagteri deroppe. I Efteraaret 1887 vedtager man nemlig at tilstille samme Magnus Kjær et Æresdiplom for »hans Fortjenester med Hensyn til Forbedring af Svineracen i Herredet«. Kjær indførte engelske Svineracer til Vestjylland og gjorde i det hele taget meget for Svineavlens Fremme. Aaret efter kvitterer han for Æresdiplomet ved at tilbyde Opstaldning af en »ægte Orne« i Herning. Det modtager man med Glæde og vedtager at yde "Hr. Kjær vor pligtskyldige Tak«. Imidlertid var der allerede i 1887 blevet nedsat et nyt Udvalg til at fundere over Oprettelsen af et Svineslagteri, og man vedtog at søge Samarbejde med Bølling-Nørre Herred og Silkeborgegnen om Sagen. Nu begyndte man at røre paa sig fra en anden Kant, nemlig fra Esbjerg, hvor man havde faaet stablet et Andelsslagteri paa Benene. I December 1888 var en Mand heroppe for at tale for Tilslutning til Esbjerg-Slagteriet. Han mente, Esbjerg var det bedste Sted for et Slagteri, da denne By »laa London nærmest«, og Flæsket kunde fragtes over Havet i fersk Tilstand. I Esbjerg slagtede man ca. 700 Svin om Ugen. (Til Sammenligning kan anføres, at Herning

Svineslagteri en Uge i Januar 1931 var oppe paa en Slagtning af 3417 Svin, og de ugentlige Slagtninger for hele Landet var da 156,000 Stk., hvoraf de 140,000 gik til Eksport). Slagteriet i Esbjerg havde kostet 100,000 Kr. at bygge. Den Limpind hoppede man dog ikke paa, men det saa en Overgang ud til, at det hele skulde løbe ud i Sandet. Ved Generalforsamlingen i 1889 oplyste Formanden, at Tilslutningen havde været saa ringe ved Tegningen, at den Sag maatte anses for lagt til Side. Alligevel var der stadig Røre om Spørgsmaalet, og man lader forespørge hos sagkyndige, hvordan man eventuelt skal gribe Sagen an. De erklærer, at hvis der kan sikres 200 Svin pr. Uge, skulde det nok kunne gaa. Et Slagteri med denne Kapacitet ansloges at ville koste 20,000 Kr. at opføre. Det var jo billigt set med Nutidsøjne, men i disse Kriseaar var det mange Penge for en fattig Egn. Imidlertid tog Landstingsmand Thomas Nielsen sig af Sagen og lod sig indvælge i Landboforeningens Udvalg, hvis Formand han blev. Thomas Nielsen erklærede ved et Møde, at han havde været med til at arbejde for Brugsforeninger, og det gik skidt. Andelsmejerier havde han set paa med vantro Blikke, men de saa jo ud til at gaa godt, og han troede ogsaa, Andelsslagterier kunde komme til at gaa. Man fik en Landbrugskandidat Nielsen fra Kolding herop for at tale om Sagen, og han mente, det var en god Forretning at producere Svin. Det kunde, sagde han, ske for 24 Øre pr. Pund levende Vægt, ja, dygtige Opdrættere kunde endog gøre det for 18 Øre, og naar saa Svin undertiden kostede 34 Øre Pundet, naar de var tjenlige til Salg, skulde der ikke være noget at betænke sig paa. Af Englands samlede Import af Flæsk leverede Danmark kun Tiendeparten. Ved at udvide Svineholdet og sørge for at levere gode Varer skulde vi have store Chancer for at faa et forøget Marked i England.

Omsider fik man i 1890 et lille Slagteri oprettet i Herning, som viste sig at gaa skidt, men herom mere under Omtalen af det næste Tiaar.

De landbrugsfaglige Emner, man drøfter i Firserne, er mange. Det vil føre for vidt at omtale dem alle, men enkelte skal dog nævnes for at give et Indtryk af, hvilke Problemer den Tids Landmænd tumlede med. Ved et Møde drøfter man saaledes Gødningens Nedpløjning. Man mener, den ofte pløjes for grundt ned. Et Medlem beretter, at han har hørt om en Husmand paa Fyn, der endog pløjer Gødningen 18 Tommer ned. Husmanden havde »befunden sig godt ved det« og var af den Opfattelse, at den dybe Pløjning gav staaende

Sæd i Stedet for Lejesæd! Ved et andet Møde fortæller et Medlem om en Metode, man bruger »i Vesteregnen« til Opbevaring af Kartofler. Man koger dem og gemmer dem hen i »Sementkuller« (som Sekretæren staver det sære fremmede Ord). I 1881 havde Foreningen Besøg af Hedeselskabets Stifter, Enrico Dalgas, der slaar et Slag for sin kære Plantningssag. Han fremhæver den Fremgang, der har været især for denne Egn siden 1848. De store Hedestrækninger er nu brudt forskellige Steder, og de vigtigste Midler til fortsat Fremgang mener Dalgas er Moserne og »Plantasierne« (det Ord har Sekretæren heller ikke kunnet klare). Dalgas anslaar Hedens Værdi til 10 Kr. pr. Td. Land og Plantagernes til 2000 Kr., naar de er 50 Aar gamle. Det var jo i Sandhed at spekulere paa langt Sigt, men godt var det, ogsaa for vor Egn, at der var Folk, der var saa fremsynede.

Ogsaa Rodfrugtdyrkningen optog Sindene. En Foregangsmand paa dette Omraade var Tolderlund paa Holtbjerg. Ved et Møde i 1881 foreslog han Rodfrugter indført i Sædskiftet. Han er dog en forsigtig Mand og mener, at Tiden endnu ikke er inde til at tage »en hel Mark« med Rodfrugt. Men Rodfrugtdyrkningen mente han hjalp meget til at forøge Gødningen i et Avlsbrug. Paa lettere Jorder anbefalede han Kartofler, navnlig Rosen. Ved et senere Møde drøftede man Roetoppen, som Tolderlund mener bør pløjes ned, mens N. Pagh (Bogtrykker P. Paghs Fader) og Niels Mouritsen, Vildbjerg, er saa moderne, at de mener, den bør anvendes som Foder.

Flere Gange havde man i Foreningen drøftet, om man skulde købe Tyre, men i 1881 tilbød tre Medlemmer selv at anskaffe Tyre, og man vedtog saa at yde dem et Tilskud paa 25 Kr. hver til Indkøbet. I 1886 diskuterer man Oprettelsen af Tyreforeninger og vedtager at spørge Sogneraadene, om de kunde tænke sig at spendere noget paa Anskaffelsen af Tyre til Egnen. Det oplyses, at de »svarede i forskellig Retning«, men saa meget fik man da ud af det, at der næppe var noget at vente fra den Kant, og man vedtog saa at arbejde for Sagen ude i Sognene og igen at tilbyde et Tilskud paa 25 Kr. til dem, der vilde anskaffe Tyre. Man nedsatte et Udvalg til at bedømme Tyrene. Hvad der senere kom ud af dette Arbejde, melder Forhandlingsprotokollen intet om, men med disse saakaldte »Tyreforeninger« lagdes Spiren til de mange Kvægavlsforeninger, der siden er opstaaet rundt om i Sognene.

I 1881 begyndte man nu og da at holde Møder ude i Sognene tildels ved egne Kræfter. Der lagdes for med et Møde paa Kibæk Gæst-

givergaard i December 1881, hvor Tolderlund talte om Markernes Udlæg og Enevold Kjær om Møddingens Behandling. Tolderlund anbefalede Benmel som Gødning og oplyste, at han først strøede det ud paa sit Logulv, hvor han overhældte det med Ajle. Det havde en god Virkning paa Græsmarkerne, forsikrede han. Som et Middel til at prøve Kløverfrøs Spireevne anbefalede han to uldne Klude godt vædet med Brændevin (da var denne ædle Drik jo billig). Lagde man Frøet mellem Kludene, skulde alt, hvad der kunde gro, nok spire paa 24 Timer. Enevold Kjær anbefalede Afskufning fra Haver og Oprensning fra Grøfter som fortrinlig til Kompost blandet med Ajle.

Ved et Møde i 1882 angreb Tolderlund stærkt Indførslen af Russerheste, som han mente burde modvirkes ved en klækkelig Told.

Efterhaanden fik man ogsaa flere fremmede Talere paa Foranledning af Foreningen af jyske Landboforeninger, der fra 1883 arrangerede fælles Foredrag. Det kostede kun 15 Kr. pr. Foredrag, og den billige Pris tiltalte de sparsommelige Vestjyder, saa de benyttede sig flittigt af Tilbudet. Der blev bl. a. talt af Forstander Nyeland, Vilvorde, om Sommerstaldfodring, et Emne, der stadigt interesserede stærkt, og af en Farmaceut Krarup fra Odense om Tilvirkning af Kompostgødning. Det er stadig Problemet med at skaffe tilstrækkelig Gødning, der gør sig gældende. I 1884 talte en Lærer Nielsen, Lundbæk ved Horsens, om Sommerstaldfodringen, som han stærkt anbefalede. Selv havde han drevet sin Skolelod op fra en Besætning paa 2 Heste og 1 Ko, som han endog maatte købe Foderet til, saa han tre Aar efter havde 6 Køer ved at praktisere Staldfodring. Grøntfoder og Rodfrugt maatte aldrig savnes ved denne Fremgangsmaade. Ved at holde Kreaturerne paa Stald i 12 Maaneder i Stedet for i 7 kunde man, hævdede han, faa 12 Læs Gødning i Stedet for 7. Han var naaet op fra 30 Læs til 170, og han understregede, at man skulde passe bedre paa en Klat Gødning end paa en Klat Smør. Taleren anbefalede hurtig Udbringning og Nedpløjning af Gødningen om Foraaret, thi Agerjorden var det bedste Opbevaringssted for Gødningen — og det havde han jo utvivlsomt Ret i. I Februar 1887 holdt Rasmus Nielsen fra Hammerum (Folketingsmanden) Foredrag om samme Emne. Han var svært begejstret for Sommerstaldfodringen. Paa et spagfærdigt Spørgsmaal fra Formanden, om Kreaturerne dog ikke havde godt af at komme lidt paa Græs hver Dag, svarede Rs. Nielsen, at det ikke var nødvendigt, men ligefrem

skade kunde det dog ikke. Ogsaa han anbefalede hurtig Udbringning af Gødningen og tillige lyse og rummelige Stalde.

I Februar 1886 havde man Foredrag af en Proprietær Branth om de trykkende Tider for Landbruget. Han havde regnet ud, at de væsentligste Aarsager til Vanskelighederne var Møntreformen og Stempelafgiften! Han mente det nødvendigt, at der oprettedes et Landbrugsministerium (kom først 10 Aar senere, i 1896, indtil da varetoges Landbrugets Anliggender af Indenrigsministeriet). Endvidere talte han for en Toldreform med Nedsættelser for Nødvendighedsartikler og Forhøjelser for Luksusvarer.

De daarlige Tider gav sig iøvrigt ogsaa Udslag i, at man det Aar strøg Tombolaen ved Dyrskuet. Derimod beholdt man Fællesspisningen, der iøvrigt kun kostede 1 Krone for 2 Retter varm Mad.

I 1887 talte Pedersen, Klank, ved et Møde i Vildbjerg Kro. Han fandt Aarsagen til Landbrugets trykkede Stilling i den »flotte Levemaade og Ødslen med Penge i alle Retninger, hvorved Landboen havde paadraget sig en meget betydelig Gæld, som truer med at vokse ham over Hovedet«. Man maatte aflægge den »flotte Levemaade og Gæstereren med Fremmede«. Samme Mand holdt ogsaa Foredrag i Ikast, hvor han navnlig paatalte, at man mange Steder havde bygget over Evne. I 1889 havde man Besøg af en anden Moralprædikant, en Lærer Waaben fra Faarup. Han havde regnet ud, at det gjaldt om at skabe Balance mellem Indtægter og Udgifter og anbefalede at føre nøje Regnskab. Navnlig skulde man skrive op, hvad man brugte til »halve Bajere, halv Kaffe og halv The«. Gjorde man det op til Nytaar, vilde man se, at man for disse Penge kunde havde betalt alle sine Skatter. Ved et Møde af samme Degn i Vildbjerg var han særligt ude efter Damerne, idet han paatalte Ødslen i Klædedragt og sagde, at »naar en Madame behøvede 10 Alen Tøj til en Kjole, skulde der købes 20, hvoraf de 10 skulde klippes i Stykker for at pynte«. Nu gaar der jo betydeligt mindre Stof til Damernes Kjoler, men billigere er de ikke blevet!

Ved et andet Møde talte en Landbrugskandidat Iversen (Fader til Karsten Iversen, Askov Forsøgsstation) om økonomisk Fodring. Han var saa pessimistisk, at han ikke mente, mere end en Trediedel af Køerne betalte for det Foder, de fik. Økonomisk Fodring bestod i, sagde han, at fjerne de daarlige Køer og ikke fodre stærkere, end Køerne omsætter i Mælk.

I 1887 havde man Besøg af en tidligere Formand for Foreningen, Claudi, der i 1879 havde maattet gaa fra sin Gaard, Nygaard i Ikast,

og som nu var Agent for et Gødningsfirma. Besøget blev en Skuffelse, idet hans Foredrag, som holdtes baade i Herning og Sdr. Felding, blot var Anbefaling af noget Superfosfat-Gibs, som han hævdede var fortrinligt til at "opbevare den naturlige Gjødnings flydende Bestanddele«. Hans Tilhørere mente, at det var Tørvestrøelse lige saa godt til. Claudi blev aabenbart fornærmet, for det refereres, at han betonede, at han ikke var kommet for at presse nogen til at købe Midlet, men vilde blot henlede Opmærksomheden paa det.

I 1888 drøftede man ivrigt det nyopdukkede »Kunstsmør« (Margarine — Otto Mønsted havde i 1883 oprettet den første danske Margarinefabrik i Aarhus). Mange mente, at Margarinen burde forbydes. Den tidligere omtalte Lærer Waaben var i Herning for at holde Foredrag om »Faren ved Kunstsmør«, men her fik han ikke ubetinget Tilslutning. Han fremhævede Smørproduktionens stærke Fremgang ved Oprettelsen af Andelsmejerier, hvor den mindre Jordbruger fik samme Pris for sit Smør som de større. Men nu var dette Kunstsmør dukket op. Det lavedes af Talg og Fedt, og han mente, det ligefrem var Bedrageri at kalde det for Smør. Fik Englænderne Mistanke om, at vi begik Falsknerier, kunde det faa alvorlige Følger for hele Landet. Derfor burde Kunstsmørret forbydes. — Talen efterfulgtes af en livlig Diskussion. Marinus Pedersen, der da var en ung Mand paa 30 Aar, lagde for, og han gik stærkt mod Taleren. Det var hans Opfattelse, at det »var fejl, om Bonden tog Godsejerne i Haanden i dette Spørgsmaal, hvorved Demokratiet splittedes i Kampen mod Ministeriet«. Lærer Waaben forsvarede sig med, at han ikke havde betragtet Sagen som politisk, men kun som økonomisk. Marinus Pedersen troede endog det vilde splitte Venstre, hvis man forbød Kunstsmørret, og han fik Tilslutning af Lærer Højmark, Bording, der var bange for, at man ved et Forbud vilde drive »Socialisterne bort fra os«. Chr. Damholt syntes, et Forbud var for haardt mod den fattige Befolkning. Sluttelig vedtog man dog en Resolution om, at Kunstsmør burde forbydes for et kortere Tidsrum, nemlig tre Aar. Skrækken for Margarinen viste sig jo iøvrigt ubegrundet, ja, den kom endog til at gavne Smøreksporten, idet Brugen af den herhjemme frigjorde store Mængder Smør til Eksport.

Yngre Billede af Marinus Pedersen

I 1888 drøftede man Oprettelsen af en Hesteavlsforening, og Aaret efter fik man en saadan oprettet. Det blev en selvstændig Forening med egen Bestyrelse. Man købte en Hingst til 6000 Kr., hvoraf man ventede at faa Halvdelen i Statstilskud.

Udenfor det rent landbrugsfaglige beskæftigede man sig ogsaa i dette Tiaar med forskellige Forhold af Interesse for hele Egnen. I 1880 udtalte man sig saaledes for at faa et større Sygehus i Herning, og ved samme Lejlighed berørtes Spørgsmaalet, om det ikke var paa Tiden at faa en yngre Distriktslæge i Byen (en senere Blyant har i Forhandlingsprotokollen her tilføjet et Fy!). Det var gamle, skikkelige Dr. Wedel, man var ude efter, og to Aar senere tog han da ogsaa sin Afsked.

I 1881 skænkede Generalkonsul Pontoppidan Foreningen 1000 Kr. til dennes Bibliotek samt en Del Bøger paa Betingelse af, at Foreningen selv tilskød 50 Kr. aarligt, og man fik nu omsider Biblioteksspørgsmaalet løst paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade. I Slutningen af Halvfjerdserne havde man realiseret en Del af Bøgerne, bl. a. havde Haandværkerforeningen købt for 200 Kr., og en Del Bøger var solgt til Foreningens egne Medlemmer. Nu fik man udarbejdet et Katalog over Bogbestanden, og af dette er det lykkedes at finde nogle Eksemplarer. Det meddeles heri, at Bogsamlingen er oprettet i 1859 og indeholder Bøger skænket af Landhusholdningsselskabet, Bøger skænket af Fjelstrup selv og af hans Arvinger til Minde om hans Virksomhed og om, at det i Maj 1860 var 50 Aar siden, han kom til Sindinggaard, Bøger skænket af Generalkonsul Pontoppidan i 1881 (sammen med de tidligere nævnte 1000 Kr.) og endelig Bøger, Foreningen selv har købt.

Kataloget omfatter 3—400 Bøger, bl. a. en Række Aargange af landøkonomiske Tidsskrifter og Bøger om Agerbrug, Kvægavl, Hedeplantning, Fjerkræavl m. m. Lige et Par Bogtitler: Fogh: Kunsten ej at blive bedraget af Hesteprangere, Krarup: Den landøkonomiske Skoleven (trykt 1837), Fjelstrup: Vejledning i Jordbrug (1820), Begtrup: Det engelske Jordbrug (1800), Hee: Guano som Gødningsmiddel, Borup: Den danske Landboret osv.

Efterhaanden tabte Interessen for Bogsamlingen sig igen, og det er nu mange Aar siden, Landboforeningen har givet sig af med Bogudlaan. Resterne af Biblioteket findes endnu i et gammelt Skab i Højskolehjemmets Redskabsrum. Mange af Bøgerne er helt mugne. Man burde sikkert ved Lejlighed lade en Fagmand kigge lidt paa Skabets Indhold.

I 1881 »følte« Riegels paa Lindbjerg sig for, om der var Mulighed for at faa oprettet en Mønstergaard med Forsøgsstation paa Egnen. Folketingsmand Rs. Nielsen fejede dette til Side med en Bemærkning om, at det vilde blive for kostbart, og iøvrigt vilde, efter hans Opfattelse, saadanne Gaarde kun kunne gavne det store Landbrug og ikke det mindre. I 1906 oprettedes som bekendt Forsøgsstationen i Studsgaard, og den gjorde Rs. Nielsens Opfattelse til Skamme, men om denne Station og dens Betydning senere. — I 1883 vedtog man at købe Æg og Kyllinger til Medlemmerne og betale Halvdelen af Udgifterne med Renterne af Pontoppidans »Hønselegat« fra 1878. Aaret efter forelaa fra Amtet Afslag paa en Henvendelse om Brolægning i Herning, da Beboerne intet vilde betale hertil. Brolægningen kom saa først i 1903. I Efteraaret 1886 drøftede man en eventuel Jernbane fra Holstebro over Herning til Vejle. Man havde nok Interesse for Tanken, men det var i den værste Krisetid for Landbruget, og man turde derfor ikke indlade sig paa at arbejde for en Kommunegaranti for en saadan Bane paa det Tidspunkt. Banen Holstebro-Herning blev først aabnet i 1904, og Banen Herning—Give endog først i 1914. Der var da allerede en Bane fra Vejle til Give. Mod Slutningen af Firserne drøftede man Toggangen paa Skanderborg—Skern-Banen, som man var utilfreds med.

P. Borch
Formand 1881—82

Indenfor Foreningens Ledelse skete der i Firserne talrige Ændringer, og det gik som nævnt endog saa vidt, at Foreningen en Overgang var spaltet i to, som Følge af det stærke, politiske Røre. I 1881 havde Riegels trukket sig tilbage fra Formandsposten og var blevet afløst af Skovrider P. B o r c h. Denne var i 1875 blevet ansat under Hedeselskabet og havde faaet tildelt et meget stort Distrikt med Bopæl i Herning. Borch var en energisk Mand, der med Liv og Lyst gik op i sit Arbejde for Hedeselskabet, hvis Direktør han forøvrigt blev efter gamle Dalgas' Død. Det ser ikke ud til, at han rigtigt har haft Tid til ogsaa at bestride Formandsposten i

Landboforeningen. I hvert Fald fratraadte han allerede Aaret efter, efter samme Aar, som han tiltraadte, at have faaet udvirket, at der blev en Næstformand, hvortil Tolderlund, Holtbjerg, valgtes. Da Borch trak sig tilbage, rykkede Tolderlund op som Formand. Denne, der var Præstesøn fra Vonsild og selv dansk Jurist, lærte Landvæsen og kom her til Egnen som Forvalter paa Tanderup i 1855. I 1856 købte han Holtbjerg, som han drev i en lang Aarrække. Han var en meget anset Mand paa Egnen og stærkt interesseret i Landbruget, som han selv drev med megen Dygtighed. Hans konservative Anskuelser bragte ham dog i Firsernes bevægede Aar i et Modsætningsforhold til Størsteparten af hans Standsfæller paa Egnen, der var ivrige Venstremænd og Modstandere af Estrup og Provisorierne. I 1885 kom det til et skarpt Brud, der senere førte til, at Tolderlund oprettede en konservativ Forening under Navnet »Landboforeningen for Herning og Omegn«. I 1882 var Postkontrahent N. Pagh blevet Kasserer og J. P. Michelsen, Snejbjerg, Sekretær, og samme Aar flyttede man Møderne fra »Vestjylland« til Eydes Gæstgivergaard. Efter at Venstre havde faaet Magten i Ledelsen flyttede man i 1886 tilbage til »Vestjylland«, hvor man saa blev i en lang Aarrække.

Tolderlund
Formand 1882—85 og 1895—1904

Det var altsaa i 1885 ved Generalforsamlingen den 23. Februar, »Ballonen« revnede. Til Bestyrelsen valgtes Møller Niels Mouritsen, Vildbjerg, som Formand, Hans Berthelsen, Herninglund, til Kasserer og Jens Thomsen, Trælund, til Sekretær. Forhandlingsprotokollen meddeler kun de nøgne Kendsgerninger, hvem der var valgt til de forskellige Poster osv., og Folkebladet har overhovedet intet Referat fra den sikkert bevægede Generalforsamling. Sagen var nemlig den, at Pressen endnu ikke deltog i Landboforeningens Møder. I Valeurs Formandstid havde man vedtaget at tilstille Bladet et lille Referat af Møderne, som man selv udarbejdede, og først i 1891 vedtog man at give Adgang for Referenter. I dette Tilfælde har man aabenbart

ikke ment det formaalstjenligt at faa noget frem i Pressen. Og denne lidt pinlige Episode i Foreningens Historie vilde sandsynligvis være gaaet i Glemmebogen, hvis ikke gamle Valeur i 1888 havde udgivet sit lille Skrift om »Herning 1852—88«. Her læser man følgende om Foreningen:

— Ved et politisk Træk for nogle Aar siden blev Foreningen delt i to. Landvæsenskommissær N. Mouritsen er nu (altsaa i 1888) Foreningens Formand, og den tæller 364 Medlemmer, medens Proprietær Tolderlund er Formand for den konservative »Landboforeningen for Herning og Omegn«. Den uheldige Tanke, at Politik skulde blandes ind i alt, selv i en saa uskyldig Institution som en Landboforening, gjorde sig ogsaa gjældende i denne i politisk Henseende fanatiske Egn, hvorfor man viseligen besluttede at afsætte den gamle Bestyrelse med Tolderlund som Formand ved et coup de main og vælge lutter Venstremænd ind i Bestyrelsen. Dette fremkaldte Rivninger og Misnøje, som gav Stødet til Dannelse af en sideordnet Landboforening. Dette er uheldigt til Skade for Foreningen og Splittelse i Landbostanden.

J. P. Michelsen
Medlem af Bestyrelsen 1882—85

Saavidt Valeur. Der er ingen Tvivl om, hvor hans Sympati ligger, men der er som bekendt ikke noget saa galt, at det ikke er godt for noget, thi Splittelsen gav Anledning til, at Egnens Venstremænd agiterede kraftigt for Tilslutning til Foreningen, der i 1886 fik ikke mindre end 95 nye Medlemmer. Det har jo nok mest været de mindre Gaardmænd og Husmændene, man dermed fik draget ind i Foreningsarbejdet. Som nævnt i Valeurs Redegørelse havde Foreningen i 1888 364 Medlemmer. Medlemstallet har iøvrigt ikke tidligere været nærmere berørt, men det kan oplyses, at mens Foreningen i 1857 havde 75 Medlemmer, var man i 1867 naaet op paa 102. Det var ikke nær hvert Aar, man ved Generalforsamlingerne opgav Medlemstallet. I 1887 drøftede man Inddrivelse af gammelt Kontingent hos en Del Medlemmer, der havde udmeldt sig Aaret før. Det har jo nok været den

konservative Fraktion, der vist væsentligst bestod af nogle af de største Ejendomsbesiddere samt en Del Byfolk. Man vedtog eventuelt at inddrive Pengene ad Rettens Vej. Aaret efter drøftede man, hvad man skulde stille op med de Medlemmer, der havde meldt sig ind i »den nye Landboforening her i Herredet« uden at have udmeldt sig af den gamle, og man vedtog ikke at foretage sig noget »saa længe den ny ikke viser noget Livstegn«. Meget Liv kom der vist iøvrigt aldrig i den konservative Forening, og hen i Halvfemserne bøjede det skilte sig atter sammen, saa man i 1895 endog valgte Tolderlund til Formand igen i den »rigtige« Landboforening.

Niels Mouritsen
Formand 1885—92

I 1889 vedtog man at udvide Bestyrelsen med to Mand og valgte Gdr. Chr. Østergaard, Lund (afd. Gdr. Niels Østergaards Fader) og Knud Kr. Thomsen, Drongstrup, der senere blev den første Formand for Sdr. Felding-Assing-Skarrild Landboforening, da de sydlige Sogne i Herredet meldte sig fra. I 1889 begyndte Tendensen til at danne Landboforeninger for mindre Omraader end et Herred at gøre sig gældende. Det var paa Vildbjergegnen, der da rejstes en Agitation for at faa oprettet en selvstændig Landboforening. — Dyrskuerne gik deres Gang i Firserne, men vi kan ikke gaa i Enkeltheder med dem, det vil føre for vidt. Kun skal det lige oplyses, at man i 1882 begyndte med Tombola, hvor Numrene kostede 3 for 1 Krone. Det første Aar var man særligt interesseret i at bortlodde »Marstrandstøj«. Samme Aar vedtog man at afspærre Pladsen og tage 25 Øre i Entré samt at rejse Æresport og en Tribune til Præmieuddelingen, og i 1887 anskaffede man to Flag til Skuet.

1890—1900

Ogsaa Halvfemserne var en streng Tid for dansk Landbrug. Det regnes, at Jordpriserne var faldet næsten 30 pCt., siden Krisen satte ind, Kornpriserne gaaet ned til omtrent det halve af Priserne først i Halvfjerdserne og ogsaa Priserne paa Kvæg og Svin var faldet stærkt. Konkurrencen fra Amerika, Australien og de andre engelske Kolonier gjorde sig stærkt gældende, og den afspærrende Toldpolitik i de europæiske Lande bidrog yderligere til at øge Vanskelighederne. I de Aar var det, talrige af Landbrugets unge rystede Fædrelandets Støv af deres Fødder og drog »over Dammen«, for at se, om ikke Amerika bød dem bedre Kaar. Nogle svang sig op derovre, andre — og det var de fleste — gik det ikke bedre, end det maaske kunde være gaaet dem herhjemme, og enkelte gik i Hundene, og man hørte tilsidst ikke mere fra dem.

Men var Halvfemserne en streng Tid, var det ogsaa en Tid med friskt Initiativ paa mange Omraader. I det Tiaar slog Andelsbevægelsen for Alvor Rod i Danmark. Hundreder af Andelsmejerier skød op, og allerede i 1894 var der oprettet ca. 1400 Mejerier spredt over Landet. Ogsaa Hammerum Herred var med i denne Udvikling. De to første Andelsmejerier her i Herredet var som nævnt blevet oprettet i 1886, og i 1898 var man oppe paa 14 saadanne Mejerier. Andelsslagteriet i Herning gik derimod skidt. Det var som allerede nævnt blevet opført i 1890, og det laa paa samme Sted som det nuværende Slagteri, men man var uheldig med Valg af Ledelse. Bogholderen og Slagtermesteren kunde ikke forliges, og et Aar blev der 6 Svin væk i Regnskabet. Man skumlede om, at Fedtet løb gennem Kloaken ud i Knudmose, og allerede i 1892 hed det i en lokal Revyvise:

Andelsslagteri vi fik,
det var jo saa nydeligt,
Penge i vor Lomme gik,
den Ting var da tydelig,
men længe skar den ej, fordi
Svineflæsket ej var fri
for at ha' en Anke,
det fik en Andelstanke,
Nu saa smaat det klikkede
og faldt rent i Staver.
Efter Mønten kiggede
hver en Andelshaver.
En Bogholder skummede
Fedtet og sig hummede,
da han saa, det revned'.
saadan det sig hævned'.

Den ukendte Forfatter har aabenbart ikke været nogen Tilhænger af Andelsbevægelsen, men en Kendsgerning er det, at Slagteriet efter faa Aars kummerlig Tilværelse blev nedlagt. En Tid lang brugtes Lokalerne til Tagpapfabrikation. Senere ejedes det af forskellige private og blev igen brugt som Slagteri. I 1905 blev det købt af et engelsk Selskab, og under Direktør A. Madsens dygtige Ledelse gik det derefter en stor og betydningsfuld Udvikling i Møde til Gavn for Egnen og Landbruget.

I Halvfemserne holdtes der jævnligt Foredrag i Landboforeningen om Andelssagen. Navnlig syntes man at være glad for Forstander P. Bojsen, Gedved, der talte flere Gange. Han gik stærkt ind for Frihandelstanken og var ogsaa inde paa den Tanke, at der skulde skabes et særligt Landboparti. Det var iøvrigt i Halvfemserne, at den saakaldte Agrarbevægelse opstod, og den fik betydelig Udbredelse og en ikke ringe Indflydelse paa Landbrugslovgivningen. Denne Bevægelse stillede sig ikke, som den L.S.-Bevægelse vi kender fra Trediverne, i Modsætningsforhold til de »gamle« Landboforeninger, men optraadte som en beslægtet og medarbejdende Organisation. Den tog sig af Landbrugets Erhvervspolitk, men anerkendte fuldt ud Landboforeningernes Betydning og mange Opgaver paa det landbrugsfaglige Omraade. Dengang var der intet Landbrugsraad til at tale Landbrugets Sag overfor Regering og Rigsdag, og et Landbrugsministerium fik man, som tidligere nævnt, først i 1896. Ved de jyske Landboforeningers Delegeretmøde i 1894 bragte Formanden, Kammerherre Bech, Bevægelsen en Tak for dens Indsats og for den smukke og loyale Maade, den optraadte paa.

Det, der navnligt prægede Halvfemsernes første Aar var en stærk Interesse for de smaa Brug — Husmændenes og de gifte Landarbejderes — og denne Interesse gav sig ogsaa Udslag indenfor Hammerum Herreds Landboforening. I Februar 1890 havde man Redaktøren af »Husmandsbladet« Fr. Oehlerich som Taler over Emnet: »Den mindre Jordbrugers heldigste Maade at dyrke sin Jord«. Han anbefalede navnligt øget Havebrug, men naturligvis maatte der ogsaa lægges Vægt paa baade Agerbrug og Kvægavl. Jorden skulde dybdebehandles, for Havens Vedkommende burde man efter hans Opfattelse grave 18—20 Tommer dybt, og man maatte sørge for at holde Jorden i god Gødningskraft. Han anbefalede ogsaa Grøntfoder og Rodfrugter. Ved dette Møde forefaldt et lille pudsigt Eksempel paa, at der er »intet nyt under Solen«. Enevold Kjær spurgte Taleren, om han kendte Fremgangsmaaden ved Dannelsen af

Ensilage. Oehlerich svarede, at han ikke personligt kendte den, men han vidste, Ensilage var meget brugt i Amerika. Det skulde presses fast i Rummet, og Majs var af de Afgrøder, der særligt egnede sig hertil.

Store Marked i Herning ca. 1895
(Efter Maleri af Hans Smidth)

Oehlerich var en Pioner paa Husmandsbevægelsens Omraade. Han var Sønderjyde af Fødsel, men boede paa Lolland, og han fik oprettet en Del Husmandsforeninger paa Sjælland og Lolland-Falster. Han var dog mere Teoretiker end Praktiker, han undervurderede Andelsbevægelsens Muligheder og havde den Opfattelse, at en Husmandsfamilie burde tilstræbe at være selvforsynende og undgaa Indkøb af Foderstoffer og Kunstgødning. Hans Foreninger fik ikke større Betydning, men alligevel var de en Begyndelse, og han maa regnes blandt Banebryderne for Husmandsbevægelsen, der fik sit Gennembrud i Aarene omkring Aarhundredskiftet. Mere Betydning fik Anders Jørgensen, Høng Højskole. Han fik Husmandsrejserne begyndt allerede i 1884, men først da Staten 5 Aar senere begyndte at yde Tilskud til disse gennem Landboforeningerne, naaede Bevægelsen ud til alle Landets Egne. I Jylland var det særligt Godsejer H. J. Hansen, Marsvinslund, der blev en Pioner paa dette Omraade. Han ledede selv en Mængde Rejser, og disse Rejser blev store Oplevelser for dem, der var med. Man besøgte veldrevne Brug, Godsejere og Gaardmænd kørte for Husmændene, der ikke havde været

forvænt med at blive gjort Stads af. De Rejser kom for mangen en Husmand til at staa i en særlig Eventyrets Glans og bidrog sikkert i høj Grad til at skabe Forstaaelse og gensidig Respekt mellem de forskellige Grupper indenfor Landbruget. Siden, da Husmændene selv organiserede sig, overtog deres Foreninger jo Administrationen baade af Rejser og Tilskud. Indenfor Hammerum Herreds Landboforening uddeltes de første Rejseunderstøttelser til Husmænd i 1891. Man fortsatte iøvrigt den forlængst paabegyndte Præmiering af veldyrkede Husmandslodder. I 1891 præmieredes saaledes 30 Husmænd, og to Aar senere var Tallet helt oppe paa 42. Man drøftede, om man ikke burde bruge en Del af Præmiebeløbet til Driftslaan til Møddinghuse og Ajlekummer, og denne Ordning indførtes fra 1897, da de første tre fik bevilget saadanne Laan. Ved et Møde i 1892 havde Forstander Mortensen, Barrit, oplyst, at der nu var 150,000 Smaabrug i Landet, og han ansaa det for en af Landboforeningernes vigtigste Opgaver at virke til Gavn og Fremme af disse Smaabrug.

I 1895 rejste Formanden (Tolderlund) Spørgsmaalet om Dannelsen af Arbejder-Tyendeforeninger. Man nedsatte et Udvalg til at arbejde for Sagen, men det ser ikke ud til, at disse Foreninger slog Rod her paa Egnen. I 1897 havde man Besøg af en Flok rejsende Husmænd, og i November 1899 havde man den Glæde, at en af Egnens dygtigste Husmænd, Claus Eskildsen, Birk, fik tildelt Foreningen af jyske Landboforeningers Sølvmedalje for Landboflid, der var indstiftet i 1895 som Belønning for Husmænd, der i tre Aar var blevet tildelt Præmie. I denne Tiaarsperiode fik iøvrigt fire af Egnens Landmænd tildelt Landhusholdningsselskabets Sølvbæger, nemlig Erik Nielsen, Fjederholt, 1892, H. Villumsen, Søby, 1893, P. Troelsen, Arnborg, 1894 og N. Thomsen, Arnborg, 1899. I 1899 drøftede man Oprettelsen af en Tyendespareforening. Man fik udarbejdet Vedtægter, og fra Nytaar 1900 traadte den i Virksomhed. Den har gennem Aarene haft stor Betydning for Landbrugets Medhjælpere, og de gode Sparere er blevet begunstigede med Laan, naar de har skullet sætte Foden under eget Bord.

I Halvfemserne tog Landboforeningen en vigtig Opgave op, nemlig P r æ m i e m a l k n i n g e r for Børn. Det var Jens Birk, der ved et Møde i 1895 udkastede denne Tanke, og Forslaget vedtoges ved GeneralforsamlingenAaret efter, men man kom først igang i Sommeren 1897. Til sammen med Bestyrelsen at arrangere disse Malkninger nedsattes et særligt Udvalg bestaaende af Anders Jensen Rode, Hesselbjerg, Marinus Pedersen, Hammerum, Peder Frandsen, Lind, P.

Buur, Næstholttoft, og P. Madsen, Holtbjerg. Som Formand for Dommerkomitéen valgte man Thyssen, Fjederholt, der paa dette Felt udrettede et udmærket Arbejde. Det første Aar holdt man Malkninger i Herning, Gellerup, Rind, Ikast og Snejbjerg. Der deltog ialt 99 Børn, hvoraf 71 fik Præmie. Blandt Præmietagerne var det nuværende Bestyrelsesmedlem, Jens Okkels, Birk, som da var en rask Gut paa 11 Aar. Han fik mg og i Præmie en blank Daler. Samme Præmie fik Martin Birk (senere Frisenborg). Den yngste Deltager var den 8-aarige Karen Jensen, Kjæret, der fik rent ug og 4 Kr. i Præmie. Næste Aar var Jens Okkels gaaet frem baade i Alder og Visdom og fik mg×. Det Aar var der 125 Deltagere, hvoraf 113 fik Præmie. Den yngste var den 7-aarige Karoline Kristensen, der deltog i Herning og fik mg×. Niels Aagaard Frederiksen, der nu er en agtet Sognefoged i Snejbjerg, fik blankt ug. Arbejdet med Præmiemalkningerne er blevet fortsat gennem Aarene og har haft en gavnlig Indflydelse ved at vække Børnenes Interesse for Malkningens rette Udførelse. — Paa landbrugsfagligt Felt drøftede man ved Møderne i Halvfemserne mange forskellige Emner. Videnskaben er ved at gøre sig stærkere gældende, og det er nu sjældent, at det er Egnens egne Folk, der indleder ved Møderne og udveksler egne Erfaringer. Talerne er Konsulenter, Dyrlæger og Landbrugslærere. Ved et Møde talte en Dyrlæge om Husdyrtuberkulosen, som han anslog paa den Tid angreb 7 pCt. af Landets Kvægbestand. Ved et andet Møde talte Jørgen Petersen, Dalum, om billig Mælkeproduktion. Køerne skulde have, hvad de kunde omsætte, sagde han, og Kraftfoderet skulde man selv avle ved øget Rodfrugtdyrkning. Denne blev der iøvrigt jævnligt slaaet til Lyd for ved Møderne. Den senere saa kendte Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard, talte første Gang i Foreningen i 1896. Ogsaa han gik ind for en øget Rodfrugtdyrkning. Han anslog Roernes Produktionspris til 27—30 Øre pr. 100 Pd. Statskonsulent Fr. Hansen, Askov, der talte samme Aar, omtalte

Jens Birk
Medlem af Bestyrelsen 1891—1912

den Frygt, der gjorde sig gældende overfor Rodfrugtdyrkningen med Hensyn til det for store Arbejde med denne Afgrøde. Han fremlagde en Del Tal fra Askov og Tystofte, hvorefter der i Tystofte avledes 17 Pd. Roer paa Lermark, i Askov 20,3 ligeledes paa Lermark, men 24,9 paa Sandmark. Kartofler var dog efter hans Formening den mest lønnende Afgrøde paa Sandjord. Turnips, der særligt dyrkedes i Jylland, var han ikke saa glad for. Deres Foderværdi var betydeligt ringere end Runkelroers, Kaalrabis og Gulerødders.

Spørgsmaalet om Kunstgødning optog ligeledes Sindene stærkt. I December 1890 dukkede »unge« Dalgas (Birkebæk) for første Gang op som Taler i Foreningen. Han anbefalede stærkt to Kunstgødninger, Hedeselskabet tilbød, nemlig Kainit og Thomasslagger. Den første var en Kaligødning og den anden Fosforsyre. De er nu begge forlængst slaaet ud af bedre Kvaliteter, men dengang betragtedes de som noget nær Vidundermidler. Dalgas slog ved flere senere Møder et Slag for Brugen af disse, og gennem Foreningen bestiltes der i 1892 ca. 20,000 Pd. af hver Slags. To Aar senere redegjorde Dalgas for Forsøg med disse Gødninger, som han havde foretaget i Birkebæk Enge gennem en 3-aarig Periode. Han hævdede, at Udbyttet var steget med 1000 Pd. pr. Tønde Land, og Kvaliteten var blevet Kløvergræs i Stedet for »Katteskæg«.

Der blev iøvrigt talt af Statskonsulent Riedel om Frugttræavl, af Forstander Tuxen, Malling, om Sammenslutninger til Indkøb af Sædekorn, Frø, Gødning og Foderstoffer, af andre om Brak, Svineavl osv. Fra 1897 begyndte man at arrangere Foredragsmøder med to Talere samme Dag, saa at den ene talte om Formiddagen og den anden om Eftermiddagen. Man havde til disse Dobbeltmøder Talere som Jørgen Petersen, Dalum, Anders Nielsen, Svejstrup, Statskonsulent Mørkeberg, Redaktør Bertel Jensen, Aarhus, m. fl. I Efteraaret 1893 drøftede man Oprettelsen af nogle flere Markeder samt Torvedagene, og det meddeles senere, at Ministeriet har givet Tilladelse til fast Torvedag hver Fredag.

De Opgaver udenfor det rent landbrugsfaglige, Foreningen tog sig af, var i dette Tiaar ikke mange. Der var efterhaanden blevet flere Foreninger i Herning, der kunde tage sig af de Opgaver af Interesse for Byen, som meldte sig. I Juni 1890 forelaa der en Meddelelse fra Hedeselskabet, om at man havde i Sinde at anlægge en eller to Mosestationer ved Herning, og Aaret efter blev Mosestationen »Pontoppidan« oprettet. Den fik Navn efter Hedeselskabets Ven

og Velgører, Generalkonsul Hendrik Pontoppidan, der skænkede 9000 Kr. til dens Oprettelse. Det Aar — 1891 — fejrede Hedeselskabet iøvrigt sit 25 Aars Jubilæum bl. a. med en stor Folkefest ved Hjortsballehøje, hvori 2000 Mennesker deltog, og hvor »gamle« Dalgas redegjorde for sit store Livsværk. Mosestationen »Pontoppidan« fik stor Betydning for Egnen, idet der her gennemførtes en Række vigtige Forsøg med økonomisk fordelagtig Opdyrkning af Højmose.

Der var næsten nu Tradition for, at Landboforeningen tog sig af Jernbanesager, og i Halvfemserne berørtes dette Problem da ogsaa. Det var ved et Møde i 1893, at Valeur talte for en Bane fra Herning til Viborg. Der synes dog paa dette Tidspunkt ikke at have været større Interesse for Sagen, og Banen kom først i 1906. Den blev iøvrigt i en Aarrække kaldt »Konebanen«, fordi man havde kvindelige Ekspedienter paa Stationerne.

I 1898 paabegyndtes der indenfor Landboforeningen en vis Forsøgsvirksomhed. Det var en ung Mand i Snejbjerg, Jens Michael J e n s e n, der senere blev Amtsraadsmedlem, Kreditforeningsrepræsentant og meget andet, som havde været paa Kursus i Lyngby og Tystofte, der den Sommer paabegyndte lokale Gødningsforsøg for Foreningen. Denne bevilgede ham 30 Kr. til Forsøgene, og der blev den første Sommer anlagt 7 saadanne Forsøg. Ved et Møde i Februar 1899 redegjorde J. M. Jensen for Resultaterne, og der omdeltes trykte Beretninger om disse. Samtidigt opfordredes Medlemmerne til at lade foretage saadanne Forsøg, der kun vilde koste de paagældende Lodsejere 10 Kr. hver, idet man havde faaet et Tilskud fra Det danske Gødningskompagni paa 150 Kr. Skulde Pengene ikke slaa til, vilde Foreningen dække det resterende Beløb. J. M. Jensen fortsatte i nogle Aar med Forsøg indenfor Foreningen, og han har altsaa Æren af at være dennes første Konsulent.

Samme Aar som disse Forsøg paabegyndtes, bevilgede man Lærer Andreas Pedersen, Herning (den senere Kordegn A. Staunstrup) 35 Kr. til Deltagelse i et Kursus i Landbrugsbogholderi i Odense, og den følgende Vinter underviste han ved Aftenskole i Herningby Skole i dette Fag.

Dyrskuerne gik fortsat deres rolige og støtte Gang, og man havde i Halvfemserne endog Amtsdyrskue to Gange, nemlig i 1892 og 1897. Det blev efterhaanden ret betydelige Beløb, Foreningen ofrede paa Dyrskuerne, i 1890 saaledes 1400 Kr. mod 1200 Kr. Aaret før, heri dog indbefattet Statstilskudet.

Indenfor Foreningens Ledelse skete der i Halvfemserne en Del Ændringer. I 1890 afløste Niels Østergaard, Faurholt (den senere kendte Bankdirektør i Ikast), Farver Larsen i Bestyrelsen og som Kasserer. Aaret efter kom Jens Birk, Birk, ind i Bestyrelsen i Stedet for Jens Thomsen, Trælund, der var død. Denne havde i en Aarrække været Foreningens udmærkede Sekretær. Han havde en meget smuk Haandskrift, som det er en Fornøjelse at læse. En Søn af Jens Thomsen er Højesterets nuværende Præsident, Thomas Frølund. Ved Generalforsamlingen i 1892 trak Formanden, Niels Mouritsen, Vildbjerg, sig tilbage og udnævntes til Æresmedlem for sit dygtige Virke. Han afløstes af den 37-aarige Gdr. Niels Østergaard, Faurholt, der som nævnt var blevet Kasserer i 1890. Til ny Kasserer valgtes Hans Bertelsen, Herninglund, og til Sekretær Skovrider Chr. Dalgas. Østergaard var en rolig og besindig Mand, der nød almindelig Tillid, og han har vel nok virket med til, at det skilte fra Firserne atter bøjede sig sammen, saa man i 1895, da han traadte tilbage, enedes om at vælge den gamle Formand, Tolderlund, Holtbjerg, til Trods for dennes konservative Anskuelser. Niels Østergaard var meget interesseret i Plantesagen og plantede selv en Del ved sin Gaard i Faurholt, ligesom han var med til at stifte Skelhøj Plantage. Senere — i 1916 — blev han Direktør i Ikast Bank, en Stilling, han beklædte i otte Aar. Han døde i 1932, 77 Aar gl. I 1893 var Proprietær Werlauff, Herningsholm, kommet ind i Bestyrelsen, i 1894 afløste P. Chr. Jensen, Studsgaard (senere bl. a. Amtsraadsmedlem), Chr. Østergaard, Lund, og ved Generalforsamlingen i 1895 blev Eugen Tolderlund som nævnt paany Formand. Han havde Aaret før solgt Holtbjerg og havde iøvrigt allerede siden 1876 været Direktør i Hedebanken, en Stilling han nu helt helligede sig. Sin Interesse for Landbruget bevarede han dog usvækket, og han var nu igen i en Aarrække, til 1904, Foreningen en dygtig, myndig og repræsentativ Formand.

Niels Østergaard
Formand 1892—95

I 1896 fejrede Hammerum Herreds Landboforening sit 50 Aars Jubilæum ved en Fest den 28. December. Naar man valgte denne Dato, var det fordi, Foreningens første Love var blevet vedtaget og underskrevet den 28. December 1846. Jubilæet fejredes ved et Møde i Realskolens Gymnastiksal om Eftermiddagen og Fællesspisning paa Hotel »Vestjylland« om Aftenen. Bølgerne efter Spliden indenfor Foreningen synes endnu ikke helt at have lagt sig, thi det hedder i Folkebladets Referat:

— Foreningens Medlemmer har ikke lagt megen Vægt paa denne Mærkedag i Foreningens Historie, thi ved Mødet var kun mødt 25 Medlemmer, og ved Fællesspisningen paa »Vestjylland«, hvori deltog ca. 100 Herrer og Damer, saas kun enkelte Landboere. At der af Foreningens 430 Medlemmer kun mødte saa faa, har flere Grunde, som vi ikke her skal undersøge, men en saa sparsom Deltagelse fra Landbrugernes Side var selvfølgelig ikke skikket til at vække den rette Feststemning hos de faatallige Deltagere. Men da Foreningen fører en virksom og gavnlig Tilværelse til Held for Landbruget her i Egnen, og da den staar midt i en glædelig Fremgang paa alle dens Virkefelter, maa man ikke fra Festen drage Slutninger om Foreningens Livsbetingelser.

Bladet meddeler videre, at man i Dagens Anledning har udnævnt tre Æresmedlemmer, nemlig de tre sidstlevende af dem, der i 1846 var med til at underskrive Lovene. Det var Justitsraad Helmuth Krarup, Herning (tidligere Skibbildgaard), fhv. Gdr. Kr. Pallesen Fløe, Kollund, og pens. Lærer Niels Uglsøe, Sunds. Ved Mødet om Eftermiddagen gav Formanden et Rids af Foreningens Historie. Han nævnte bl. a., at Foreningens Omraade i de senere Aar var blevet betydeligt indskrænket, idet der var dannet selvstændige Landboforeninger i Vildbjerg og Sdr. Felding (sidstnævnte i 1891), og den gamle Forening omspændte nu kun 7 Sogne, men indenfor dette Omraade var Medlemstallet i Stigning. Om Foreningens Budget oplyste Tolderlund, at mens det i 1867 kun var 108 Rdl., var det i 1875 allerede gaaet op til 850 Kr., og nu var det paa 3000 Kr. Statens Tilskud til Dyrskuet var i 1874 kun 54 Rdl., men nu 7—800 Kr.

Ved Festen om Aftenen blev der holdt en Mængde Taler. Formanden talte for de tre nye Æresmedlemmer. Justitsraad Krarup takkede paa disses Vegne og fremhævede, at det var en Julegave, der havde glædet ham meget. Han mindedes Fortiden og betonede, at der ogsaa dengang var mange dygtige Landmænd i Hammerum Herred. De otte Aar, han sad i Bestyrelsen, hørte til hans lykkeligste

Aar, thi da stod han endnu i sin Manddoms fulde Kraft. Senere lagde andet Arbejde Beslag paa hans Tid, og Foreningen fik nye Ledere. Landboforeningen har en Fremtid for sig, udtalte Krarup, thi atter det skilte har bøjet sig sammen.

Lederen af »Oprøret« mod den konservative Bestyrelse i 1885, Niels Mouritsen, Vildbjerg, var ogsaa med til Festen, og han betonede, at skønt han jo nu boede udenfor Foreningens Omraade, fulgte han dog stadig Foreningen med Liv og Sjæl og glædede sig over, at den trivedes godt. Han haabede, at der ud af Foreningens Virksomhed kunde udgaa noget stort og godt for Egnen.

Folketingsmand Rs. Nielsen talte for et godt Samarbejde mellem Land og By og nævnte nogle interessante Tal til Illustration af den Udvikling, der var sket paa Egnen. I 1801 var der i Hammerum Herred kun 6534 Indbyggere, deraf i Herning Sogn 345. I 1890 var der i Herredet 20,931 Mennesker, deraf i Herning 2935. I 1876 var der i Hammerum Herred 2372 Heste, i 1893 5059, af Kreaturer var der i 1876 17,320 og i 1893 26,152, og af Svin i 1876 2320, i 1893 8770. Disse Tal, sagde Rs. Nielsen, belyste en stærk Udvikling i Landbruget herude. Folketallets Stigning i Herning viste, at Herredet nu havde sin egen Hovedstad, en Handelsplads, der kunde tilfredsstille Egnens Omsætning og Handel.

Saa talte Dalgas, Birkebæk, der navnlig fremhævede Heste- og Svineavlens stærke Fremgang. Landbrugets Aktiver her i Herredet ved Besætningsforøgelse, Hedeopdyrkning m. m. var, mente han, steget med 8 Mill. Kr., men samtidig var den faste Gæld paa Landejendomme forøget med et lignende Beløb. Da der imidlertid var Værdier for den forøgede Gæld, var det dog statsøkonomisk set en Fremgang, der kunde noteres.

Sagfører Valeur (den unge, den gamle Valeur var død lidt tidligere samme Aar) talte for Tolderlund og mente, man havde gjort rigtigt i at genvælge ham til Formand, idet han kunde samle Landboer og Byboer under een Hat.

Endnu flere havde Ordet, bl. a. talte Rs. Nielsen for Herredsfoged Siersted, som Landboforeningen for første Gang havde den Glæde at se i sin Midte.

Efter Festen kom Hverdagene igen, men Foreningens Virksomhed gik støt og roligt videre.

P. Jensen, Toftlund
Medlem af Bestyrelsen
1899—1917

I 1896 kom Jens Kølbæk, Bærslund, ind i Bestyrelsen i Stedet for Dalgas, Birkebæk. Han udtraadte sammen med Werlauff i 1899, da P. Madsen, Holtbjerg, og Peder Jensen, Toftlund, Ikast, indvalgtes.

Indenfor de større Sammenslutninger af Landboforeninger var der i 1893 sket det, at de havde sluttet sig sammen i De samvirkende danske Landboforeninger, en Organisation, der jo gennem Aarene har spillet en meget stor Rolle for dansk Landbrug. Endelig skal det nævnes, at Foreningen af jyske Landboforeninger i 1892 paabegyndte sine Ungskuer med et Skue i Viborg. I 1907 kom Turen for første Gang til Herning til at være Vært for et Ungskue, men herom senere.

1900—1910

Tiden fra Aarhundredskiftet op til den første Verdenskrig bliver almindeligt regnet for en gylden Tid for dansk Landbrug. En Kendsgerning er det, at Priserne steg Aar for Aar især paa Heste, Kreaturer og Svin, medens der ikke skete en tilsvarende Prisopgang for indført Korn og andre Raaprodukter, som Landbruget skulde købe. Men med de stigende Eksportpriser fulgte en kraftig Opgang i Ejendomspriserne, der ved Tiaarets Slutning vist var saa høje som ingensinde før. Naar en saadan Tid bedømmes i senere Kriseaar, faar den let et for eventyrligt Skær. Og det er tvivlsomt, om de Mennesker, der oplevede den, følte Tiden slet saa gylden, som man senere har ment, den var. De høje Ejendomspriser var i hvert Fald ikke gunstige for den Ungdom, der stod for at skulle sætte Foden under eget Bord.

Taget som Helhed var det dog en Opgangens Tid for Landbruget, og det gav sig ogsaa Udslag indenfor det organisationsmæssige. Landbruget organiserede sig paa mange Felter, og det skabte en

Hernings Hovedgade ved Aarhundredskiftet. De smukke Vejtræer faldt ved Brolægningen 1903

Forsøgsgaarden i Studsgaard 1907

øget Tryghed indenfor Erhvervet. Samtidig gik Teknikken frem med Kæmpeskridt. Meget indenfor Landbruget, der før følte uoverkommeligt, fordi man ikke havde den fornødne Arbejdskraft, blev nu ved Maskinernes Sejrsgang gjort muligt.

Her i Amtet skete der i 1902 en Sammenslutning af Landboforeningerne i »De samvirkende Landboforeninger i Ringkøbing Amt« (eller som Navnet senere blev »De samvirkende landøkonomiske Foreninger i Ringkøbing Amt«). Det betød dog ikke, at de enkelte Landboforeninger gav Afkald paa noget af deres Selvstændighed. Formaalet var alene at skabe et Samarbejde om større Opgaver, hvor man mente, en Amtsforening kunde tale med større Vægt end de lokale Foreninger. Dette Samarbejde satte snart Frugt i Løsningen af to betydningsfulde Opgaver, nemlig Oprettelsen af Landbrugsskolen i Borris og af Forsøgsstationen i Studsgaard. Det var vistnok i begge Tilfælde fra Hammerum Herred, Initiativet kom. Det gjaldt i hvert Fald Forsøgsstationen i Studsgaard, thi allerede i 1901 var man fra Hammerum Herreds Landboforening indgaaet med et Andragende til Landbrugsministeriet om at faa oprettet en Forsøgsstation ved Herning. Paa det første Møde i Samvirksomheden rejste Landboforeningerne paa Herningegnen paany Sagen, og man vedtog at støtte dens Gennemførelse. Der kom dog ikke noget ud af Sagen i første Omgang, men i 1904 rejstes den paany ved Delegeretmødet, og man indsendte et nyt Andragende. Der blev ogsaa sendt en Deputation over for at forhandle med Ministeriet, og det lykkedes at

faa Forslaget vedtaget i Rigsdagssamlingen 1904—05. Resultatet blev, at der oprettedes en Forsøgsstation i Studsgaard (for Sandjord) med Filialstationer i Borris (Muldjord) og i Herning (Lavmose og Højmose). Som Leder af Forsøgsstationen i Studsgaard ansattes Landbrugskandidat N. J. Nielsen fra Askov. Han var født 1862 i Verninge paa Fyn, blev Landbrugskandidat 1891 og derefter knyttet til Statens Forsøgsvæsen dels i Tystofte, dels i Askov, indtil han i 1906 kom til Studsgaard. Hensigten med Stationen dér var dels i Almindelighed at undersøge, hvad Forsøgene kunde vise paa Sandjord, dels at tage forskellige særlige Opgaver op som Forsøg med Grøngødningsplanter, sammenlignende Forsøg med Staldgødning og Kunstgødning, Forsøg med Bekæmpelse af forskellige Plantesygdomme, navnlig Kaalbroksvampen osv. Forsøgsstationen i Studsgaard har gennem Aarene betydet meget for Egnen og Landbruget. Her samledes Landmændene senere i en lang Aarrække til de berømte Studsgaard-Møder, hvor fremtrædende Mænd baade indenfor Landbruget og det kulturelle Liv førte Ordet. Her høstedes Belæring og Vejledning under Rundgangen i Markerne, og her mødtes Landmændene og drøftede Erfaringerne fra det daglige Arbejde i Mark og Stald.

Oprettelsen af en Landbrugsskole i Vestjylland var vistnok ogsaa først blevet drøftet i Hammerum Herreds Landboforening, og saa vidt vides var der ogsaa gjort et Forsøg paa at rejse Penge til Sagens Gennemførelse. Det var Tanken eventuelt at faa Skolen rejst i Tilknytning til den Forsøgsstation, man samtidig arbejdede paa at

Et senere Billede af Forsøgsgaarden

faa lagt ved Herning. Ved en Lov af 23. Maj 1902 var der givet Bevilling til Oprettelse af en Landbrugsskole i Jylland særligt beregnet paa Husmandsbruget og Landbrugets Bierhverv. Disse Penge gjorde man vistnok et Forsøg paa at laane, uden at det dog lykkedes. I 1904 tog Samvirksomheden Sagen op, og man henvendte sig saa til Kultusministeriet for at laane Pengene. Efter forskellige Genvordigheder blev Sagen ført saa vidt igennem, at man fik aftalt med Forstander Søren Holm, Forsinge, at han skulde overtage Ledelsen af Skolen. Ved Delegeretmødet i Skern 1905 kom han til Stede for at deltage i Drøftelsen af Sagen. Men nu opstod der stor Uenighed om, hvor Skolen skulde ligge. Assistent Westergaard, Herning, der da var Formand for Samvirksomheden, gik stærkt ind for at faa den lagt ved Herning, men da dette ikke vandt almindelig Tilslutning, endte det med, at han nedlagde Formandshvervet. Omsider besluttedes det, at Skolen skulde ligge i Borris. Man fik det omtalte Statslaan og købte en Gaard i Torp i Borris for 33,500 Kr. I Sommeren 1907 opførtes Skolen, og den begyndte om Efteraaret Undervisningen med 13 Elever. Dens økonomiske Forhold var dog de første Aar meget vanskelige, og en Overgang var man ved at opgive det hele. I 1908 garanterede Landboforeningerne i Amtet hver for en Sum til Skolen, Hammerum Herreds Landboforening saaledes for 500 Kr., men først efter at Forstander Jens Nielsen, Klank, i 1910 var tiltraadt som Skolens Forstander kom denne rigtigt igang, og siden har den udviklet sig til en af Landets betydende Landbrugsskoler, hvor ogsaa mange fra vor Egn har høstet Belæring og Dygtiggørelse.

Forsøgsleder N. J. Nielsen
Bestyrelsesmedlem 1909—27

Endnu en Opgave, Samvirksomheden tog op, skal lige nævnes. Det var Starten af et Landboblad i 1904 med Konsulent Christensen-Daubjerg, Herning, som Redaktør. Bladet begyndte ret flot med at udkomme i 3000 Eksemplarer, men Interessen svigtede snart, og efter faa Aars Forløb maatte Bladet gaa ind.

Indenfor Hammerum Herreds Landboforening tog man i Aarene 1900—1910 mange nye Opgaver op, saaledes Fællesindkøb af Gødning, Præmiering af hele Markbrug, Nedsættelse af et Planteavlsudvalg og Ansættelse af Konsulent, Kursus baade for Landbrug og Husholdning, ligesom man drøftede Kontrolforeninger og deres Betydning. Man fortsatte med Præmiemalkninger for Børn og Præmiering af dygtige Husmænd samt Uddeling af Rejseunderstøttelser. — Det var ved Generalforsamlingen i 1902, man besluttede at oprette en selvstændig Forening til Indkøb af Gødning. Aaret før havde man overvejet at indmelde sig i Jyske Gødningsforeningers Sammenslutning, men fandt det nu bedst selv at tage Sagen i sin Haand. Det blev efterhaanden store Mængder Gødning, der indkøbtes, i 1903 saaledes godt 200,000 Pd., Aaret efter 250,000 Pd. og i 1905 endog 400,000 Pd. I 1909 vedtog man at overdrage Leverancen af Kali og Fosforsyregødning til Birkedal, Ringkøbing, og Leverancen af Chilesalpeter til Købmand Præstmark, Herning.

Hans Overgaard
Planteavlsudvalgets første Formand

Ved Generalforsamlingen i 1902 vedtog man ogsaa at nedsætte et Planteavlsudvalg. Det kom til at bestaa af Hans Overgaard (Formand), Peder Veje, Frølund, og Erik Karstoft, Svendlund. Sidstnævnte afløstes i 1909 af Forsøgsleder N. J. Nielsen, Studsgaard. J. M. Jensen, Snejbjerg, der som nævnt allerede i 1898 var blevet knyttet til Foreningen som Konsulent eller Assistent, som man kaldte det i Begyndelsen, antoges nu som fast Konsulent. Allerede ved Generalforsamlingen i 1903 sagde J. M. Jensen sig denne Stilling fra, og man antog saa Christensen-Daubjerg, der virkede her nogle Aar. Senere forestod Tind-Christensen (nu Ribe) og Peder Vestergaard, Birk, Forsøgsarbejdet. En Frugt af Planteavlsudvalgets Arbejde blev Optagelsen i 1905 af Præmiering af hele Markbrug. Dette Aar i November uddeltes de første Præmier i denne Konkurrence. Chr. Jørgensen, Herningby, fik 1. Pr., bestaaende af en Sølvpotageske til 30 Kr., Folketingsmand Rs. Nielsen, Hammerum, 2 Pr., en Opsats, Søren Krøjgaard,

Gellerup, Ole Frølund, do., og Hans Chr. Jepsen, Herning, 3. Pr., henholdsvis 2 Lysestager, en stor Ske og 6 mindre Skeer. Chr. Sørensen, Skaaphus, tilkendtes en Opmuntringspræmie. Blandt de præmierede næste Aar var den senere Folketingsmand Henrik Vejen, Frølund.

Kursussagen toges ligeledes op i dette Tiaar. I 1906 holdtes der indenfor Foreningens Omraade tre Husholdningskursus, der tilsammen havde 191 Deltagere. I November 1905 havde man for første Gang haft en Kvinde til at tale i Landboforeningen, nemlig Fru Marie Jensen, Præstø, der talte om vore Næringsmidler, og i Juni 1907 talte Forstanderinde M. Lauridsen, Sorø, om Ernæringen og Husholdningen. Ved denne sidste Lejlighed var der 200 Tilhørere, mest Kvinder, oplyser Forhandlingsprotokollen. Hvem der har ledet de nævnte Husholdningskursus, kan derimod ikke ses. Men at det var en Idé, der slog an, ses af, at der næste Aar holdtes lignende Kursus i Vester Isen, Snejbjerg og Studsgaard. Samme Aar afholdtes der et Landbrugskursus i Vester Isen. Man fik oprettet en Forsøgshave ved Studsgaard, og i Kølkjær dukkede et Svineavlscenter op. Præmiemalkningerne for Børn fortsattes. I 1903, da 128 Børn fik Præmie, var blandt disse den 12-aarige Niels Thygesen, Remme, som fik 1. Præmie, og Brødrene Alfred og Valdemar Mikkelsen, Ikast, som begge fik 2. Præmie. I 1904 fik Otto Siggaard, Frølund, der da var 9 Aar, 3. Præmie, og den 8-aarige Sehested Fejerskov, Lind (senere Formand for Vildbjerg Landboforening), fik ligeledes 3. Præmie.

Peder Veje, mangeaarigt Medlem af Planteavlsudvalget

Ogsaa Præmieringen af Husmandsbrug og Uddelingen af Rejseunderstøttelser til Husmænd fortsattes. I 1904 indstilledes for første Gang en Kvinde til Rejseunderstøttelse, nemlig Ane Marie Østergaard, Faurholt, og i 1907 var den senere meget kendte Politiker Jens Holdgaard, der da boede i Tulstrup, blandt de præmierede Husmænd. Ved Generalforsamlingen i 1905 havde man nedsat et Udvalg, bestaaende af Jens Hagelskjær, Ikast, Niels Sjørvad, Langelund, og P. Fejerskov, Lind, til at bistaa Husmænd ved Indkøb af Jord til Statshusmandsbrug. Men Husmændenes Trang til at blive mere selvstændige ogsaa paa det foreningsmæssige Omraade gjorde sig snart efter gældende ogsaa her paa Egnen. Ved et Bestyrelses-

møde i December 1905 drøftede man Landboforeningens Stilling til »den paatænkte Husmandsforening i Ikast«, og man enedes om at udtale, at selv om der ingenlunde bevidst var øvet nogen Uret mod Husmændene, og navnlig Husmændene i Ikast havde nydt godt af Foreningens Midler, vilde man dog paa ingen Maade vanskeliggøre Dannelsen af den paatænkte Husmandsforening. Man maatte dog fremhæve det betydningsfulde i, at alle baade store og smaa Landmænd stod sammen, idet de da kunde optræde med størst Virkning og udrette mere. Efterhaanden som Aarene gik, kom der dog et udmærket Samarbejde igang mellem Landbo- og Husmandsforeninger ogsaa her i Hammerum Herred. Ved Generalforsamlingen i 1906 vedtog man at nedsætte et særligt Husmandsudvalg til at syne Husmandsbrug og administrere Rejseunderstøttelser m. m. Det kom i første Omgang til at bestaa af A. Laugesen, Tulstrup, P. Chr. Fenger, Bording, Hans Chr. Jepsen, Sønderager, Jens Albæk, Fastrup, Karl Poulsen, Sikjær, P. Fejerskov, Lind, og Hans Chr. Olsen, Voldsgaard. Næste Aar afløste Aug. Dinesen, Lind, og Karl Jørgensen, Ikast, henholdsvis P. Fejerskov og A. Laugesen, og senere samme Aar tiltraadte man Dannelsen af et saakaldt Kredsudvalg vedrørende Husmandsbevillingerne, saaledes at Ikast Husmandsforening fik Lov at vælge to Medlemmer til »vort Husmandsudvalg«. Efterhaanden gik Administrationen af disse Bevillinger saa helt over til Husmandsforeningerne.

Foreningens Foredragsvirksomhed fortsattes, og der blev i dette Tiaar talt af en Række kendte Mænd, saaledes af Anders Nielsen, Svejstrup, Redaktør Bertel Jensen, Aarhus, Statskonsulent K. Hansen, Lyngby, Statskonsulent Appel, Aarhus, Konsulent Madsen-Mygdal (den senere Statsminister, der talte flere Gange i Foreningen) og mange flere. Emnerne strakte sig fra Problemer som »Kan Landbruget øge sin Indtægt?« til Faareavl, Plantesygdomme, Kontrolforeninger, Fjerkræavl, Avl og Opdræt af Malkekvæg, Bælgplanter, Ukrudtets Bekæmpelse og meget andet. I 1909 holdtes det første Sommermøde i Studsgaard, ved hvilken Lejlighed der blev talt af Statskonsulent Riedel om Havebrug, mens Forsøgsleder Nielsen gav Oplysninger om Forsøgsstationens Opgaver. Forhandlingsprotokollen oplyser følgende om Mødet: Der var mødt en talrig Forsamling af Mænd og Kvinder, ca. 5—600. Efter Foredragenes Afslutning blev der drukket Kaffe, skattefrit Øl og Sodavand til Priser af 25 Øre og 10 Øre. Efter at Vitriolsprøjten var vist i Virksomhed spredtes de besøgende i Mark og Have for under Ledelse af Statskonsulent

Riedel, Forsøgsbestyrer Nielsen og Gartner Kiilerich samt Assistenterne Christensen, Overgaard og Jensen at tage Mark og Have i Øjesyn. Det var i det hele et meget vellykket Møde.

Og det blev altsaa Indledningen til en lang Række lignende Møder i Studsgaard, som hører til de gode Minder blandt Landbrugets Mænd og Kvinder her paa Herningegnen.

Udenfor det rent landbrugsfaglige var der ikke mange Opgaver i dette Tiaar, der lagde Beslag paa Foreningens Opmærksomhed. Nævnes skal det lige, at man i 1906 udtalte sig ret skarpt mod den

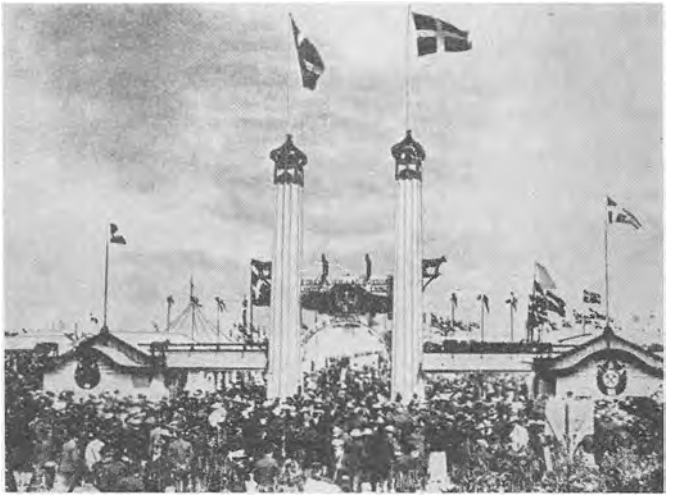

Ungskuet 1907
Hovedindgangen fra Vestergade

paatænkte nye Forening »Hedebruget«, idet man mente, at det burde være Landboforeningernes Opgave at tage sig af Sagen vedrørende Hedens Opdyrkning til Agerland. Man afslog at deltage i et Møde om Sagen i Viborg og udtalte, at man mente, Hededyrkerne bedst kunde hjælpes ved yderligere Fragtlettelser for Mergel og lettere Adgang til det paa Finansloven bevilgede Tilskud paa 40,000 Kr. til Hede- og Moseopdyrkning. I 1907 udtalte man sig mod Bibeholdelse af Andendagen ved Store Marked, men denne bevaredes dog endnu nogle Aar.

Dyrskuerne fortsattes, og der vedtoges enkelte Lovændringer vedrørende Præmieringen som Følge af den nye Husdyrlov. I 1907 var Herning for første Gang Vært for et jysk Ungskue. Initiativet hertil var taget af Hammerum Herreds Landboforening, og det blev det største og bedste Ungskue, Foreningen af jyske Landboforeninger indtil da havde holdt. Tilmeldingen slog alle Rekorder og androg

ikke mindre end 2400 Dyr. Der var 138 Hingste, 111 Hopper, af jysk Kvæg 374 Tyre, 54 Samlinger og 7 Familier, af rødt Kvæg 84 Tyre, 17 Samlinger og 9 Familier, af Yersey 9 Tyre, 3 Samlinger og af Korthorn 60 Tyre og 3 Samlinger, af Væddere 36, af Faar 12 Samlinger, af Svin af Landracen 49 Orner og 48 Samlinger og af Yorkshire 20 Orner og 21 Samlinger. Ungskuet holdtes paa Markedspladsen, og der var et vældigt Rykind af Besøgende de tre straalende Solskinsdage, Skuet varede. Besøget kom tæt op mod de 48,000, og Overskudet oversteg alle Forventninger godt 51,000 Kr. mod de ventede 26,000 Kr. I Tilknytning til Skuet var der en Planteavlsudstilling vestfor Markedspladsen paa ikke mindre end 4½ Td. Land. Den lededes af Konsulent Madsen-Mygdal (senere Statsminister), der i længere Tid boede her i Byen og arbejdede med Udstillingen, der allerede var blevet planlagt i 1905, saa man endog kunde forevise 2-aarige Græsmarker. De sagkyndige erklærede, at Skuet viste uventet stor Fremgang for den jyske Husdyravl. Blandt Hingstene og Hopperne dominerede Aldrup'erne, og en Søn af »Aldrup Munkedal« blev Nr. 1 blandt de treaarige. Der var ogsaa Maskinudstilling, hvor man saa Tærskeværker, Lokomobiler og Saamaskiner, og som noget helt nyt noteredes en Høpresser. Det blev straalende Dage i en ellers graa og trist Sommer, Vejret var ellers meget ugunstigt den Sommer, idet det snart regnede hele Tiden, og Høsten blev elendig. Trods Sukcessen med Ungskuet her i 1907 skulde der gaa ikke mindre end 35 Aar, inden Herning paany blev Ungskueby, skønt der flere Gange i Mellemtiden blev gjort ihærdige Forsøg paa at faa Ungskuet hertil.

J. Westergaard
Formand 1904—10

Indenfor Hammerum Herreds Landboforenings Ledelse skete der i dette Tiaar ikke større Ændringer, ud over, at man i 1904 skiftede Formand. Tolderlund, der nu var 70 Aar, trak sig tilbage og blev som Anerkendelse af sit dygtige Virke for Landbruget her paa Egnen udnævnt til Æresmedlem. Han fortsatte som Direktør i Hede-

banken endnu godt en halv Snes Aar og flyttede saa til København, hvor han døde i 1924, 90 Aar gl. Til ny Formand i Landboforeningen valgtes Assistent ved Hedeselskabet Jens W e s t e r g a a r d, der fik 58 Stemmer, medens 33 Stemmer faldt paa Lærer Bertelsen, Hauge. Westergaard var Landbrugskandidat og en særdeles dygtig og energisk Mand, under hvis Ledelse Foreningen gik stærkt frem. Medens Medlemstallet i 1904 var 470, var det i 1909 steget til 737, skønt de nordlige Sogne, Sunds, Ilskov og Simmelkær i 1905 havde skilt sig ud og dannet deres egen Landboforening. I den øvrige Bestyrelse skete der kun en enkelt Ændring i dette Tiaar, idet Forsøgsleder N. J. Nielsen i 1909 indvalgtes i Stedet for P. Chr. Jensen, Studsgaard.

1910—20

Tiaaret fra 1910—20 faldt i to skarpt afgrænsede Perioder, Tiden op til Verdenskrigens Udbrud, der dannede en Fortsættelse af den rolige Opgangsperiode siden Aarhundredskiftet, og Tiden under og efter Krigen, som stillede dansk Landbrug overfor en lang Række vanskelige og hidtil uprøvede Problemer.

Før Krigen gik det som nævnt jævnt og støt fremad. Der købtes store Mængder Kunstgødning, Jorden kom i stadig bedre Kultur, Afgrøderne øgedes og med deres Vækst steg ogsaa Husdyrholdet, navnlig da Antallet af Køer og Svin, stærkt. Foruden den hjemlige Avl omsattes betydelige Mængder udenlandsk Korn og Foderstoffer. Der var ved at gaa Industri i Landbruget, og det gjaldt ikke mindst de smaa Brug, der fedede langt flere Svin, end de selv kunde skaffe Foder til. Udstykningen skred frem, og Landbruget blev betragtet som noget af det sikreste, de unge kunde slaa ind paa. Mange af de unge, der var født paa Landet, men hvis Hu og Lyst stod til anden Gerning, husker sikkert endnu Forældrenes velmente Raad: »Blyw du o æ Land, mi Dreng, det er alywl det sikrest'«. Konjunkturerne var ogsaa saare stabile, og Landmændene dengang kunde lægge en Driftsplan og foretage Beregninger, de kunde være nogenlunde sikre paa nok skulde holde.

Med Krigens Udbrud sattes der med et Slag en Stopper for disse rolige og stabile Forhold. Havene blev usikre, og en Overgang var vor Eksport af Smør, Flæsk og Æg næsten helt lammet. Mejerier og Købmænd blev bange for, at Landet skulde »kvæles« i Fødevarer, som ikke kunde sælges, og Priserne raslede ned. Smør solgtes saaledes for 60 Øre Pundet og Æg endog for 20 Øre. Efter den første Forskrækkelse kom Skibsfarten dog ret hurtigt nogenlunde igang igen, og i 1915 steg Priserne paa vore Landbrugsprodukter stærkt. Forsyningen af de kæmpende Hære skabte et stærkt

Behov for Fødevarer. Kreatursalget var stort, og der skete en ret kraftig Reduktion af Besætningerne. Det store Eventyr prismæssigt set blev dog Hestehandelen. Snart vrimlede det med tyske Opkøbere paa de danske Markeder, og ogsaa en Mængde hjemlige Spekulanter slog sig paa Hestehandelen, ofte uden at have Begreb om den, men alligevel tjente mange af dem store Penge. Desværre blev Landmændene selv ikke sjældent taget ved Næsen, idet de lokkede af de høje Priser, der blev budt, solgte deres gode Dyr,

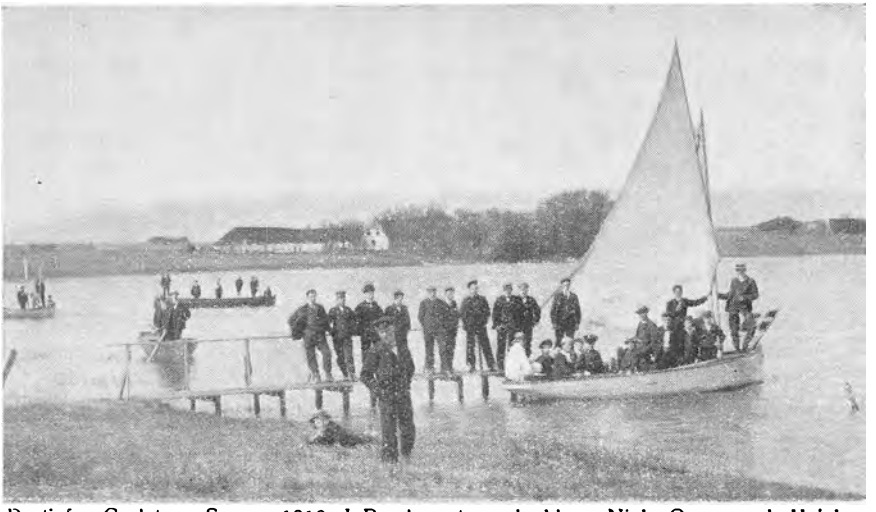

Parti fra Gødstrup Sø ca. 1910. I Baaden staaende bl. a. Niels Overgaard, Vejely

men naar de igen skulde købe, var Priserne blevet endnu højere, og Kvaliteten ringere. I 1918 kostede en god Arbejdshest 4—5000 Kr. og et 4 Maaneders Føl 1000—1500 Kr.

Efterhaanden havde Regeringen grebet regulerende ind overfor den hemningsløse Eksport af Kvæg, Heste og andre Landbrugsprodukter, og herhjemme kom der Maksimalpriser paa en Række Varer, hvilket naturligvis prismæssigt skadede Landbruget. Samtidig steg Priserne paa indført Korn og Foderstoffer stærkt, og de Mængder, der kunde indføres, blev reduceret dels ved engelsk Rationering, dels ogsaa fordi U-Baadskrigen bevirkede, at mange Skibslaster gik til Bunds. Det førte naturligvis til en stærk Opskruning af Fragtpriserne, hvilket jo ogsaa i første Række gik ud over Landbruget. Det haardeste Slag var dog Centralmagternes Erklæring af den uindskrænkede U-Baadskrig i Februar 1917. Eksporten vestpaa blev næsten lammet, og Tilførslerne af Korn og Foder-

stoffer blev minimale. Landbruget stod nu overfor den Situation helt at maatte klare sig med sin egen Avl. Og ikke alene det, men det maatte endog aflevere Korn til Staten for at sikre Befolkningens Ernæring. Det gik haardt ud over Svineholdet, og snart stod de store Svinehuse, mange havde faaet opført, gabende tomme eller rummede kun 2—3 Grise. Medens vi før Krigen havde kunnet eksportere Flæsk for mange Hundrede Millioner Kr., kunde vi nu ikke engang forsyne det danske Hjemmemarked i tilstrækkeligt Omfang. Med Reduktionen af Kvægbestanden holdt man endnu i 1917 noget igen, idet man jo stadig haabede paa en snarlig Krigsafslutning, men i det sidste Krigsaar — 1918 — gik ogsaa Kvægbestanden stærkt tilbage.

Gødningen blev i disse Krigsaar paany et alvorligt Problem. Kunstgødning blev der jo stadigt mindre af, og med de reducerede Besætninger blev ogsaa Mængden af Staldgødning stærkt formindsket. Det gik ud over Jorden, og mange Steder særligt da paa Sandjorderne, der daarligst kunde undvære Gødningen, var der ved at være Tale om Rovdrift. Arealerne med Korn, Roer og Græs holdt sig ret uforandret i Krigsaarene, mens Kartoffeldyrkningen øgedes stærkt paa Grund af de høje Priser paa denne Afgrøde. Man slog ogsaa ind paa Dyrkning af forskellige nye Afgrøder som Frø, Olieplanter, Hør, Hamp og Tobak. Navnlig Frødyrkningen vakte Interesse her paa Egnen. I December 1917 oplyses det, at der har vist sig stærk Stemning for at faa afholdt et Kursus i Frøavl, og det blev ogsaa holdt med kyndige Frøavlere som Talere.

Ejendomspriserne steg stærkt i Krigsaarene paa Grund af de høje Priser paa Landbrugets Produkter. Den nøgne Jord steg ligeledes, men dog ikke saa stærkt som Priserne for Ejendomme med Besætning og Inventar. Gaardslagterne fik derfor travlt med at købe Gaarde op og »klæde dem af«. Ved Generalforsamlingen i Hammerum Herreds Landboforening i 1918 oplyste Formanden (Sjørvad), at Samvirksomheden havde besluttet at indgaa til Regeringen med et Andragende om at faa sat en Bom for Gaardslagtningen, som han betegnede som »en af de værste Samfundsonder for det danske Landbrug«. Gaardene blev afklædt, sagde han, godtroende Folk købte dem nøgne, for saa en kort Tid efter at maatte forlade dem. Ogsaa kommunalt set var det galt, idet ingen Skat kunde svares.

Det siges jo, at Landbruget havde gode Tider under Krigen, det havde det vel ogsaa maalt i Penge, men Jorden udpintes, og

Besætningerne reduceredes. Velstanden var kun tilsyneladende, idet den for en væsentlig Del hidrørte fra en Reduktion af andre Værdier. De mange Penge, Landboerne fik mellem Hænderne, brugtes vel af nogle til at formindske Gælden. Det opfordrede Professor Birck i hvert Fald stærkt til ved et af de store Studsgaardmøder. Andre fik nye Bygninger, hvad nok kunde tiltrænges sine Steder. Maaske blev Stuehusene til Tider lidt for flotte og lidt for dyre. Den, der skriver dette, tillod sig engang en lille Bemærkning herom til nu afdøde Sognefoged Marinus Pedersen i Hammerum uden at skænke det en Tanke, at Marinus ogsaa selv havde faaet sat sig en »kjøn Sals«. Han var der da ogsaa straks med Svaret: »Jow, det ka' wal sæjes, men manne Stæjer war et no osse nødvendig. Som no hær te wos, en Daw vi sad o fik wor Onden fiel æ Kakkelovn nier o æ Buer, o saa maat vi jo leg o vræd i æ Brokler for o fo nøj o eer«.

Niels Sjørvad
Formand 1910—25

Med Krigens Ophør kunde Tilførslerne til Landet atter foregaa frit. De følgende Aars vældige Indførselsoverskud viste, i hvor høj Grad der var tæret paa vore Beholdninger. Der kom nu atter Gang i Mælkeproduktionen, og de stærkt reducerede Svinebesætninger blev der Mulighed for atter at forøge. Det var en voldsom Forandring for Landbruget at indstille sig paa, men takket være, at man trods Krigen i det væsentlige havde bibeholdt det værdifulde Avlsmateriale indenfor Husdyrbestanden lykkedes det forbavsende hurtigt at bringe Bestanden op til fuld Højde og Ydedygtighed.

— — —

Indenfor Hammerum Herreds Landboforening havde Niels Sjørvad, Langelund, i 1910 afløst Distriktsbestyrer Westergaard som Formand, og han beklædte denne Post helt til 1925, en Tid, der bød Landbruget paa mange vanskelige Problemer. Sjørvad, der var født i Langelund i 1863, og som selv drev en Gaard dér i en lang Aarrække, var en Mand, der i sjælden Grad nød sine Standsfællers

Tillid og Respekt. Han kom efterhaanden til at beklæde en lang Række Tillidshverv, var saaledes et Par Aar Sogneraadsformand i Gellerup, kom senere i Amtsraadet, var Næstformand i Dansk Andels Gødningsforretning, Landvæsenskommissær og meget andet. Sjørvad var en vennesæl Mand og havde navnlig Evne til at tale hjerteligt og animerende til de unge. Han var en god Foreningsleder, der forstod at forhandle, men ogsaa en Mand, der kunde holde bestemt paa de Anskuelser, der for ham var kommet til at staa som de rigtige. — I Sjørvads Formandstid blev en Del nye Opgaver taget op og løst. Saaledes fik man en endelig Ordning paa Konsulentspørgsmaalet. Æren herfor tilfalder i første Række Planteavlsudvalgets Formand, nu afdøde Forsøgsleder N. J. Nielsen, der fik et Samarbejde i Stand mellem Herredets Landbo- og Husmandsforeninger om denne Opgaves Løsning. Som Konsulent antoges den da 29-aarige Landbrugskandidat A. Binderup. Han var Landmandssøn fra Hornum og var efter forskellige Høj- og Landbrugsskoleophold kommet ind paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Eksamen i 1910. Binderup var derefter Assistent ved Aarslev Forsøgsstation, Lærer paa Støvring Højskole, Assistent ved Lolland-Falsters Landboforening og Lærer ved Dalbyneder Højskole, inden han i Marts 1913 tiltraadte Stillingen som Planteavlskonsulent i Herning.

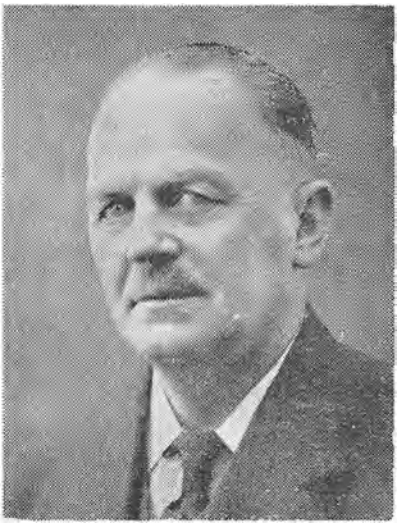
Konsulent Binderup

Der var dengang et ret stort Opdyrknings- og Kultiveringsarbejde igang her paa Egnen, og der var nok at tage fat paa for den nye Konsulent. Binderup faldt godt til her, og han blev gennem Aarene Egnens Landmænd en fortræffelig og næsten uundværlig Raadgiver. Hans praktiske Haandelag kom ham til Nytte ved Anlæg af Forsøg, og naar Arbejdet skulde tilrettelægges indenfor de enkelte Bedrifter, eller naar det var en Planteavlsudstilling, det gjaldt. Landboerne fandt i Binderup en hjælpsom og forstaaende Vejleder, som de altid kunde hente gode Raad hos, hvis der var et eller andet Problem, det kneb med at klare. Hans rige Erfaringer og hans

rolige og beskedne Færd, der passer saa godt til Egnens Befolkning, har gjort ham i sjælden Grad afholdt og respekteret.

Indenfor Landboforeningen fortsatte man i Aarene 1910—20 med Dyrskuer, Gødningsindkøb, Malkekonkurrencer for Børn, Foredrag osv. Et vigtigt Omraade af Foreningens Arbejde, nemlig det, der vedrørte Præmieringen af Husmandsbrug og Uddeling af Rejseunderstøttelser faldt dog bort allerede i 1910. I Marts det Aar var P. Fejerskov, Lind, blevet valgt til Formand for det tidligere omtalte Kredsudvalg, der omfattede Repræsentanter baade for Landboforeningen og Husmandsforeningerne, men i Juni maatte han meddele Bestyrelsen, at Samarbejdet var blevet afbrudt og Kredsudvalgets Virksomhed derfor ophørt. Det var Husmændene, der nu mente sig foreningsmæssigt stærke nok til selv at overtage denne Opgave. De søgte om at faa de 100 Kr., Landboforeningen havde bevilget af sin egen Kasse til dette Formaal, og det bevilgedes, saaledes at Beløbet deltes mellem de to da eksisterende Husmandsforeninger, Ikast og Gellerup, hvis Formænd var henholdsvis Jens Holdgaard og Jens Albæk. Dermed tog Landboforeningen Afsked med et Arbejdsomraade, som den paa en god Maade havde varetaget i omkring 35 Aar, men det skete vist uden Bitterhed fra nogen af Siderne.

Hvad Gødningsindkøbene angik, vedtog man i 1915 at indmelde sig i Dansk Andels Gødningsforretning, og dermed lagdes disse Køb ud i Mejerikredsene, saa Landboforeningen ikke mere havde noget direkte med dem at gøre.

Malkekonkurrencerne for Børn blev som nævnt fortsat, og blandt Præmietagerne i 1910 var den nu 14-aarige Otto Siggaard, Frølund, der fik 1. Pr., medens den 10-aarige Johs. Gadegaard, Birk, fik 2. Pr. I Juni samme Aar havde Bestyrelsen iøvrigt en »vigtig« Sag til Erklæring. Det var et højtideligt Andragende fra selveste Professor Labri, der anmodede om ved Dyrskuet at »erholde en Plads med 12 Alen Facade og 7 Alen dyb for at fremvise nogle storartede Tryllekunster«. Det blev blankt afvist. Derimod gik man Aaret efter med til at lade en Mand fra Vildbjerg, der var Repræsentant for et Jernstøberi opstille en Motor ved Dyrskuet, »hvis der er Plads«. Det med Pladsen var der vist noget om. I mange Aar havde man nu holdt Dyrskuet paa Pladsen bagved »Vestjylland«, men paa Forslag af Erik Christensen, Nygaard i Ikast, flyttede man i 1912 Skuet til Markedspladsen. Resultatet af denne Flytning blev det største Skue, man hidtil havde oplevet. Der var iøvrigt forud for dette Skue vedtaget visse Ændringer i Dyrskue-

reglerne, idet man havde optaget Tillægspræmier for Ydelse. Grænsen for denne Præmiering sattes ved 3,3 pCt. Fedt og 225 Pd. Smør. I 1915 holdtes der kun Dyrskue med Heste og Fjerkræ paa Grund af Tilfælde af Mund- og Klovsyge i Rind. I 1917 fik man en Henstilling fra Ministeriet om at undlade at holde Dyrskue paa Grund af manglende Vogne og andre Trafikvanskeligheder, men det vedtog man intet Hensyn at tage til, »da man ikke her ansaa disse Ulemper for sandsynlige«. De fleste trak vel selv deres Dyr til Skuet. Skuerne blev iøvrigt i de sidste Krigsaar noget smaa, hvilket havde sin Forklaring i den vanskelige Fodringssituation.

Blandt Foredragsholderne i Foreningen i Aarene inden Verdenskrigen nævnes først den nye Forstander i Borris, Jens Nielsen, der i Marts 1910 talte om Planteforædling. I November samme Aar talte Hauch, Asmildkloster (nu Landbrugsraadets Præsident), for første Gang i Foreningen. Emnet var Jordens Grundforbedringsarbejder. I December 1910 talte Forstander Overgaard, Ladelund, om Rodfrugtdyrkning. I 1911 blev der bl. a. talt af Forstander Brink-Larsen, Tune, om Malkekvægets Vinterfodring og af Magdalene Lauritsen over Emnet »Lever vi over Evne?«. Samme Aar fik man fra Foreningen af jyske Landboforeninger Meddelelse om, at det kunde ventes, at Statstilskudet til Landboforeningernes Foredragsvirksomhed vilde bortfalde. Det skete ogsaa, men man vedtog saa at fortsætte for Foreningens egne Midler. Af senere Foredragsholdere inden Krigen skal lige nævnes Rosager, Borris, der talte om Kvæghold, Distriktsbestyrer Westergaard om Afvanding og Statskonsulent Fr. Hansen, Askov, om Græsmarker. Studsgaardmøderne blev jo fortsat, og her talte bl. a. Henriksen, Beder, og Læge Mikkel Hindhede. Sidstnævnte talte i 1913, og der var da en Forsamling paa ikke mindre end 900 Mennesker. Det berettes, at »Mødet var meget vellykket, tillige var det meget smukt Vejr«.

I Oktober 1911 havde man ved en ekstraordinær Generalforsamling besluttet at flytte Foreningens Møder og Sammenkomster fra »Vestjylland« til Højskolehjemmet. Motiveringen var, at »Vestjylland«, som det hedder i Forhandlingsprotokollen »synes at være bleven en noget ufin Beværtning«. Man havde foruden fra Højskolehjemmet indhentet Tilbud fra Hotel »Herning« og fra »Eyde«. Sidstnævnte havde dog svaret, at man ikke mente at have Lokaler til Raadighed til enhver Tid. For at flytte til Højskolehjemmet stemte 38, medens 8 stemte for Hotel »Herning«. Det blev altsaa Højskolehjemmet, og her har Landboforeningen befundet sig saa godt, at

den er blevet der siden og næppe heller kan tænke sig at flytte. Ved det første Bestyrelsesmøde paa Højskolehjemmet vedtog man at lade Planteavlsudvalget modtage Frøbestillinger til Danske Landmænds Frøforsyning, som man indmeldte sig i. Det første Foredragsmøde paa Højskolehjemmet blev holdt i November 1911, og her talte Rosager, Borris, der da var en meget ung Mand.

Herning Højskolehjem, hvor Foreningen har holdt sine Møder siden 1911

Ved Generalforsamlingen i 1913 var der flere Ting af Interesse paa Dagsordenen. Man vedtog saaledes at købe en Vitriolsprøjte. Den kom til at koste 350 Kr., og Jens Rasmussen, Hammerum, blev ansat som Sprøjtefører for 75 Øre i Timen. Foreningen havde 15 Aktiebreve i Borris Landbrugsskole liggende, og dem vedtog man at uddele 2—3 af om Aaret til trængende, unge Landmænd, der vilde søge Skolen. Forstanderen havde lovet at tage dem som Betaling for Skolepenge til 20 Kr. Stykket. Man fik dem dog ikke afsat allesammen, og engang mange Aar senere opdagede man, at man stadig havde nogle af disse i Behold. Man vedtog da at spørge paa Skolen, om de var noget værd, men fik det nedslaaende Svar, at det var de ikke. Markedssagen blev ogsaa rejst ved Generalforsamlingen i 1913. Det var Okkels Birk, der slog et Slag for at faa Andendagen ved

Store Marked afskaffet. Der kom dog ikke noget ud af det i første Omgang, men i 1915 vedtog man at søge at faa et Marked i hver Maaned, undtagen Januar og August, og at faa Andendagsmarkedet afskaffet. Ved Generalforsamlingen Aaret efter kunde Sjørvad oplyse, at Byraadet med knebent Flertal havde vedtaget Afskaffelsen af Andendagen ved Markedet samt de tre nye Markeder. Mindretallet havde hævdet, at Landboerne havde villet diktere Byraadets Stilling. Det benægtede Sjørvad dog paa det bestemteste. Landboerne havde ikke noget imod, at deres unge kom til Herning, men det, man vilde modvirke, var, at der »ødsles Penge til Gøgl og Spiritus«. Ved Generalforsamlingen 1917 oplyste Sjørvad, at Andendagsmarkedet nu var afskaffet, og der var oprettet tre nye Markeder i Januar, Juli og November. Andragendet herom var blevet tiltraadt af Amtsraadet og Byraadet, men modvirket af Haandværkerforeningen og Handelsstandsforeningen. Ved et Møde med Markedskommissionens Formand, Proprietær Ingvardsen, var man dog omsider naaet til Enighed.

I 1913 rejste Foreningen af jyske Landboforeninger Spørgsmaalet om Køb af en større Gaard (Ulstrup ved Randers) til Fremavl af ren Saasæd. Delegeretmødet i Aarhus vedtog at yde 10,000 Kr. og de lokale Landboforeninger skulde saa skaffe 50,000 Kr. I Hammerum Herreds Landboforening vedtog man at tegne sig for 700 Kr. Imidlertid kom Krigen, og Foreningen af jyske Landboforeninger turde ikke binde an med den store Opgave. I 1915 oplyses, at man har vedtaget at forpagte en mindre Gaard, hvortil der ikke behøves saa mange Penge, hvorfor Foreningen her faar 350 Kr. tilbage. Tilsidst faar man ogsaa de resterende Penge, idet man gaar med til kun at forpagte en Gaard paa 50 Tdr. Land, og dertil mente man, de 10,000 Kr., Delegeretmødet i sin Tid havde bevilget, var tilstrækkelig.

Endnu et Par Ting fra Tiden før Krigen skal lige nævnes. I 1910 havde Foreningen en Udflugt til Høgildgaard og Birkebæk, hvor man besaa Forsøgshaven og Læplantningerne m. m. Der skulde dog gaa endnu en Del Aar, inden Udflugterne blev aarligt tilbagevendende Begivenheder. I November 1913 vedtog man at søge »nogen Vejledning« i Maskinpasning ved en dertil egnet Mand, der skulde holde et lille Kursus i Herning. Samtidig forelaa der en Anmodning fra en af Omegnens Lærere om at faa afholdt et Foredrag om Gedeavl, og det vedtog man at imødekomme.

Foreningsmæssigt set gaar det første Par Krigsaar roligt uden

større Begivenheder. Ved Generalforsamlingen først paa Aaret 1916 siger Sjørvad, at Foreningen trods Krigen er gaaet sin rolige Gang. De første ni Maaneder af Aaret havde været gode for Landbruget, de sidste tre ikke saa gode, for da steg Priserne paa indførte Fodermidler stærkt, medens Smør og Flæsk samtidig faldt noget i Pris.

I 1916 vedtog man at yde Tilskud til flere af Egnens Svineavlsforeninger, idet Statstilskudet var blevet taget fra dem. Det Aar begyndte man ogsaa saa smaat at »pirke« ved Spørgsmaalet om en

Renparken i Sdr. Anlæg, der maatte nedlægges under forrige Krig paa Grund af Fodermangel

Havebrugsskole i Hammerum, hvortil Grosserer P. F. Nielsen havde skænket et større Beløb. Man vedtog at henlede Sogneraadets Opmærksomhed paa Sagen. Der skulde dog gaa endnu 11—12 Aar, inden Skolen blev en Kendsgerning, men herom senere. I Maj 1916 fik Foreningen en Skrivelse fra Hedeselskabet, der havde faaet en Forespørgsel fra Landbrugsministeriet i Anledning af »den store Udførsel af Lyng til Tyskland og Østrig paa flere Millioner kg«. Ministeriet havde overvejet et Forbud, men stillede det foreløbig i Bero. Det henstilledes dog, at man holdt Øje med Udviklingen, saa det ikke gik saaledes, at vi selv kom til at staa og mangle Lyng til Tækning og andet. I Juli samme Aar fik Foreningen en glædelig Overraskelse, idet Foreningen af jyske Landboforeninger og Hedeselskabet meddelte, at en anonym havde stillet 1500 Kr. til Raadighed for Hammerum Herreds Landboforening til Uddeling af rentefri Laan til mindrebemidlede Landmænd paa Sandjord til Køb af Kunstgødning eller til Grundforbedringsarbejder. Pengene skulde tilbagebetales, naar Laaneren skønnede at have haft saa megen Nytte af

det, der var udført for dem, at han kunde afse Pengene, der saa igen skulde bruges til Udlaan. Der kom 21 Ansøgninger til disse Laan, og 6 af dem blev imødekommet.

I Oktober 1916 drøfter man med de andre Landboforeninger og Statens Rugopkøber, Købmand S. Kjærgaard, om man skal oprette et Korntørreri i Herning. Man opgiver dog Tanken, dels fordi det er vanskeligt at skaffe Lokaler, dels fordi der allerede er et saadant Tørreri i Holstebro. Et Par Maaneder senere har man igen et Fællesmøde med de øvrige Landboforeninger, og her vedtager man at sende Indenrigsministeriet et Andragende om, at Prisforskellen mellem Rug og Foderkorn maa blive udlignet. Man ønsker ikke en Nedsættelse for Byg, da man saa frygter, denne Kornsort vil forsvinde fra Markedet, men foreslaar en Forhøjelse af Tilskudet til Rug. Ved Generalforsamlingen i 1917 henstiller Chr. Frølund, Gellerup, med flere, at man skal søge at faa Fremstilling af Spiritus, hvortil Korn og Foderstoffer bruges, forbudt indtil videre. Endvidere mener man, det bør kræves, at Restauranter ikke maa servere Spiritus i Tiden fra Lørdag Aften Kl. 6 til Mandag Morgen. Forslaget motiveredes med »den herskende Mangel paa Korn og Foderstoffer her i Landet, de vanskelige oversøiske Forhold og Tonnagens hyppige Formindskelse«. Senere overdroges det Formanden at forhandle med de andre Landboforeninger om Sagen, som der vist iøvrigt ikke kom noget ud af.

Ved Generalforsamlingen i 1918 havde Assistent Christensen afløst N. J. Nielsen, Studsgaard, som Formand for Planteavlsudvalget, og kort efter toges den Sag op, for hvilken Christensen (nu Tind-Christensen, Ribe) stadig mindes med Taknemlighed her paa Egnen. Det var Afvandingen af Knudmose og visse andre Arealer. Christensen oplyste paa et Møde for Bestyrelsen og Planteavlsudvalget, at der kunde faas Statstilskud til dette Projekt. Det var naturligvis en saa stor Opgave, at Landboforeningen ikke med sine ret beskedne Midler kunde bidrage i højere Grad økonomisk til dens Løsning. Man bevilgede et Beløb paa 300 Kr. Der gik nu en Tid med forskellige Forberedelser. Der blev nedsat et Byraadsudvalg og et særligt Knudmose-Udvalg, hvori Landboforeningen lod sig repræsentere ved N. J. Nielsen og Christensen. Det var dog først i Begyndelsen af Tyverne, Sagen for Alvor blev ført ud i Livet, men herom senere.

Ved Dyrskuet i 1918 havde man en Planteavlsudstilling, og samme Sommer havde man Besøg af Silkeborg Landboforening. Gæsterne besøgte først Studsgaard, og saa kørte man i Vogne, stil-

let til Raadighed af Egnens Landmænd, ud til Hjortsballehøje, hvor Dalgas tog imod Toget, der talte ca. 50 Vogne. Man var rundt i Plantagerne, og den vellykkede Dag sluttede med Middag paa Højskolehjemmet.

Sidst paa Sommeren 1918 var Sjørvad i København til et Møde for samtlige Landboforeningsformænd, hvor man drøftede en lang Række vigtige Problemer som Landbrugets Deltagelse i Vareudvekslingsforhandlingerne, Landbrugets Stilling i de af Krigssituationen skabte Erhvervsorganisationer og Udvalg, Drøftelse af Tilvejebringelse af et Arbejdsfond for De samvirkende danske Landboforeninger, Forhandlinger om Landbrugets Fællesrepræsentation osv. Efter at Sjørvad var kommet hjem, blev der indkaldt til et Medlemsmøde, hvor han redegjorde for de førte Forhandlinger, og hvor man navnlig drøftede den økonomiske Støtte, der ønskedes fra Lokalforeningerne til det nævnte Arbejdsfond for De samvirkende danske Landboforeninger. Man vedtog i første Omgang at yde et Bidrag paa 1 Kr. pr. Medlem eller ialt 750 Kr. Planerne tog efterhaanden et langt større Omfang, og i Februar 1919 vedtog man at sende Lister rundt til Tegning til Fonden, der nu havde faaet Betegnelsen De danske Landboforeningers Grundfond. Der indsamledes her paa Egnen betydeligt over 9000 Kr. Resultatet af hele dette Røre navnlig om Landbrugets Repræsentation blev Oprettelsen af Landbrugsraadet, der nu i en lang Aarrække har varetaget Landbrugets Interesser ved Handelsforhandlinger og paa talrige andre Omraader. Industrien havde dengang alt længe haft sin officielle Repræsentation i Industriraadet, og Handelsstanden sin i Grosserersocietetet, men Landbruget havde intet saadant officielt Talerør. Det fik det nu i Landbrugsraadet, og de Penge, der dengang blev givet ud paa at skabe dette Organ, er siden kommet igen med Renter mange Gange i Form af Handelsaftaler, der tog rimeligt Hensyn til Landbrugets Interesser.

Knud Pedersen, Brændgaard
Medlem af Bestyrelsen 1914—26

Ved Generalforsamlingen i 1919 udtrykte Sjørvad sin Glæde over, at den frygtelige Krig nu var forbi, og at Sønderjyderne kunde komme hjem.

Det lakkede nu mod Slutningen af dette Tiaar, og det skal lige kort nævnes, at man i Løbet af 1919 optog Præmiering af Kartoffelmarker og besluttede at anlægge en Forsøgsmark ved Hammerum paa et Areal paa 1 Td. Land af den Jord, der var udlagt til den senere Havebrugsskole. Man kunde leje Jorden af Sogneraadet for 150 Kr. I December 1919 drøftede man et Maskinkursus samt korte Landbrugskursus. Disse sidste skulde afholdes i Isenvad, Voulund, Fasterholt, Hammerum og Tanderupkjær. — Indenfor Ledelsen af Landboforeningen skete der ikke mange Ændringer i dette Tiaar. Sjørvad blev stadig genvalgt til Formand. I 1912 trak Jens Birk sig efter eget Ønske ud af Bestyrelsen og afløstes af Erik Karstoft, Svendlund. Jens Birk, der havde siddet i Landboforeningens Bestyrelse helt siden 1891, døde en Maaneds Tid efter, 63 Aar gl. Han var en meget anset Mand paa Egnen og havde beklædt en lang Række Tillidshverv. Han begravedes paa Gellerup Kirkegaard under meget stor Deltagelse. I Foraaret 1913 døde Foreningens Kasserer gennem 14 Aar, Proprietær P. Madsen, Holtbjerg, der ogsaa havde været Foreningen en god Mand. Til ny Kasserer valgte man ved Generalforsamlingen i 1914 Knud Pedersen, Brændgaard. I 1917 afløste Kr. Birk, Lægdsgaard, P. Jensen, Toftlund, der havde siddet i Bestyrelsen siden 1899. Planteavlsudvalget havde Hans Overgaard trukket sig ud af i 1914 og var her blevet afløst af Aug. Dinesen, Lind. I 1918 trak N. J. Nielsen sig tilbage fra Udvalget og blev efterfulgt af Assistent Christensen.

P. Madsen, Holtbjerg
Medlem af Bestyrelsen 1899—1913

1920—30

Tyverne var en Tid baade paa godt og ondt for dansk Landbrug. En Del af Vanskelighederne var »selvskabt Plage«, som der staar i Salmen, nemlig de, der hidrørte fra Kronens alt for hurtige Pariføring i 1925. Før den Tid gik det nogenlunde for de eksporterende Erhverv, selv om de jo ikke kom udenom et ret kraftigt Prisfald for deres Produkter et Par Aar efter Krigens Afslutning, men samtidigt faldt ogsaa Prisen paa indført Korn og Foderstoffer betydeligt, og det afbødede i nogen Grad Følgerne af de faldende Eksportpriser. For Landbruget kom det endog til at gaa saa godt, at Forrentningsprocenten i 1924—25 naaede op paa 10, men allerede Aaret efter, da Kronen var gaaet i Pari, faldt den til 1,7. Saa gik Procenten igen lidt op, men alligevel var Aarene 1925—28 ret slemme at komme igennem for Landbruget. Værre blev det dog i Begyndelsen af Trediverne, da Forrentningsprocenten i 1931—32 satte Bundrekord med ÷ 0,4, men da var ogsaa Krisen ude i den store Verden en meget medvirkende Aarsag til det trøstesløse Resultat.

Kravet om Kronens Pariføring var rejst af Industrien, der ved en Hævning af Kronens Købekraft ventede at faa billigere Raavarer fra Udlandet. Men Industrien opdagede snart, at Pariføringen var et tveægget Sværd, thi vel fik den billigere Raavarer, men den »ærlige« Krone fik jo ogsaa øget Købekraft overfor udenlandske Færdigvarer, og snart begyndte Industrien at raabe paa Toldbeskyttelse for ikke at blive konkurreret ud paa det hjemlige Marked af billige udenlandske Varer. Den siddende socialdemokratiske Regering veg tilbage for at tage Konsekvensen af Kronens Pariføring, nemlig en Nedbringelse af det hjemlige Udgiftsniveau, og det blev den følgende Venstreregering, der maatte igang med den lidet populære »Nedskæringskniv«, og som siden ved Valgene maatte tage de Klø, der faldt af. Den saakaldte »ærlige« Krone regner man

med kostede Landbruget rundt regnet 1 Milliard i Mindreindtægt om Aaret i de tre Aar op til 1928. Dertil kom de store Tab, den hærgende Mund- og Klovsyge forvoldte, og de løb op i store Millionbeløb. Landbruget beviste dog paany sin enestaaende Evne til at tilpasse sig en ny Situation. I Løbet af de tre Kriseaar satte det Udbyttet op med 30 Millioner Afgrødeenheder og øgede Importen af udenlandske Fodermidler i betydeligt Omfang. Denne store Forøgelse af Fodermængden omsattes i en mægtig Udvidelse af Svineproduktionen, og selv om Flæskepriserne ikke var høje, red man dog Stormen af. Mod Slutningen af Tiaaret syntes man igen at komme ind i smult Vande for saa først i Trediverne at komme ud for den værste Krise, Landbruget havde oplevet siden de strenge Aar i Firserne, men herom senere. —

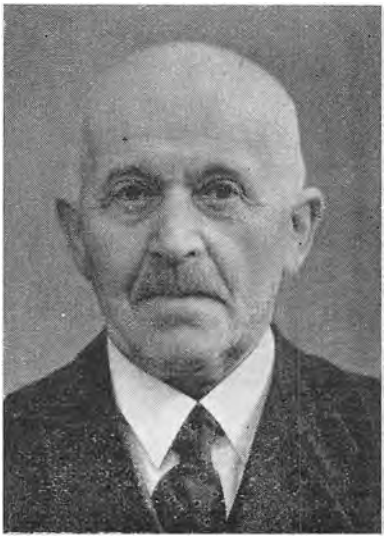

Aug. Dinesen
Husdyrudvalgets første Formand

Indenfor Hammerum Herreds Landboforening udfoldede der sig trods de mange Vanskeligheder for Landbruget et omfattende Initiativ i disse Aar. Foruden de gamle Arbejdsfelter, man hidtil havde plejet, som Dyrskuer, Konkurrencer, Præmiemalkning og Foredragsvirksomhed, toges der meget nyt op. Man fik saaledes dannet et Husdyrudvalg, fik en omfattende Kursusvirksomhed igang, der i 1924 resulterede i Paabegyndelsen af de saakaldte Landbrugsuger, der siden er blevet et fast Led i Foreningens Arbejde, og man begyndte at arrangere Udflugter og Markvandringer baade for ældre og unge. Konkurrencerne for hele Markbrug kom ind i et fast Leje, og foruden Kartoffelkonkurrencer begyndte man ogsaa at arrangere Konkurrencer for Roemarker. Senere kom hertil Roepasningskonkurrencer for Landbrugets Medhjælpere. Der blev gjort Forsøg med at lade de unge bedømme Dyrene ved Foreningens Skuer, og der var ogsaa et lille Tilløb til Optagelse af et landøkonomisk Ungdomsarbejde. Endelig begyndte i dette Tiaar de stærkt besøgte Fællesmøder med Husmændene med Præmieuddelinger i Konkurrencerne.

Husdyrudvalget, der oprettedes i 1921, havde Aug.

Dinesen, Lind, taget Initiativet til, og han blev da ogsaa dets første Formand. Tanken blev udkastet ved Generalforsamlingen i 1920. Bestyrelsen tog den op og fremsatte Forslag om dens Gennemførelse ved Generalforsamlingen Aaret efter. I Mellemtiden havde Foreningen sammen med de øvrige Landboforeninger i Amtet været medvirkende ved Ansættelsen af en Husdyrkonsulent for Ringkøbing Amt, L. Lauridsen, der fik Bopæl i Ringkøbing (senere Forstander paa Graasten Landbrugsskole). Aug. Dinesen hilste det naturligvis med Glæde, at hans Tanke var blevet taget op og udtalte den Paastand, at der kun var een dygtig Husdyrbruger for hver 10 dygtige Planteavlere. Han fandt, at det burde være et stort Udvalg med 1—2 Medlemmer fra hver Kontrolforeningskreds indenfor Omraadet. Det Forslag vandt dog ikke Tilslutning, og man nøjedes med et 3-Mands Udvalg, hvortil valgtes Aug. Dinesen (Formand), A. P. Andersen, St. Lundgaard, og Peder Brændgaard. Udvalget tog straks energisk fat, indbød Kvægavlsforeninger, Kontrolforeninger og Planteavlsudvalg til et Møde, hvor man drøftede Arbejdet. Udvalget havde faaet overdraget Ydelsesbedømmelsen ved Skuerne, og man besluttede at søge indført Øvelsesbedømmelse for de unge samt at optage Kaaringerne efter de nye Regler, der var kommet. Øvelsesbedømmelsen blev desværre snart opgivet. Der var en vis Uvilje mod den indenfor Foreningen, og ved Generalforsamlingen Aaret efter hævdede Kr. Birk, at Resultatet havde været yderst ringe. Martin Birk udtalte, at man ikke skulde bilde de unge ind, at de gik med »en Dommer i Maven«. Chr. Nedergaard, Bording, var derimod meget begejstret for Bedømmelsen. Han syntes, det var en udmærket Idé og mente blandt de unge at kunne spore øget Interesse for Husdyrene.

Man begyndte ogsaa med Kaaringer forskellige Steder i Sognene, og det første Aar var der rigtig god Tilslutning, men Aaret efter gik de istaa. Arbejdet blev dog fortsat, til Tider mødte der ret mange Køer, til andre Tider kun faa. Ved Generalforsamlingen i 1924 beklagede Aug. Dinesen, at der stadig blev gjort for lidt for Husdyravlen. Han afleverede en Spydighed til Ikastboerne, der i det forløbne Aar ikke havde faaet en eneste Ko kaaret. Deroppe forstaar de sig vist mere paa Kokke end paa Køer, sagde han. Ikast har som bekendt i mange Aar været kendt for sine mange udmærkede Fjerkræavlere. Spydigheden hjalp, for Aaret efter stillede Ikastfolkene med et betydeligt Antal Kreaturer til Kaaringen, og ved Generalforsamlingen det Aar kunde Aug. Dinesen konstatere,

at der nu var god Gang i Kvægavls- og Kontrolforeningsarbejdet. I hele Amtet var der 34 Kontrol- og ca. 90 Kvægavlsforeninger. Hammerum Herred havde en Fjerdedel af dette Antal. Det gennemsnitlige Smørudbytte pr. Ko i de jyske Kontrolforeninger var i 1924 steget med 11,5 kg Smør. Den bedste Ko i Ringkøbing Amt under Kontrol gav for 1484 Kr. og den daarligste for 448 Kr. Man burde, mente Aug. Dinesen, sætte sig som Maal at producere Smør for 200 Kr. pr. Tønde Land middelgod Jord og at naa en samlet Totalomsætning paa 650 Kr. pr. Tønde Land. Mange Landmænd var slemme til at klage sig, sagde Aug. Dinesen, men det er som Regel dem, der giver for lidt Kraftfoder. Der var ingen Vej til økonomisk Fremgang udenom en stor Produktion. — I 1925 trak Aug. Dinesen sig tilbage som Formand og efterfulgtes af A. P. Andersen, St. Lundgaard. Det Aar kaaredes der 139 jyske, 31 r. d. M. og 29 Korthornskreaturer. 23 pCt. af de kaarede Køer i Amtet var da fra Hammerum Herred. Næste Aar kom A. P. Andersen i Bestyrelsen, og Jens Lund, Vraa, blev Formand for Husdyrudvalget, hvoraf nu Lambreth Jensen, Ø. Lundgaard (senere Nørholm), blev Medlem. Ved Generalforsamlingen i 1928 kunde Jens Lund oplyse, at 16,7 pCt. af Køerne i Amtet nu var under Kontrol. I Hammerum Herred var Procenttallet noget højere, nemlig 19,3. I 1928 var der rigtig god Tilslutning til Kaaringerne, og der var da 3765 Køer under Kontrol i Herredet. Af Kvægavlsforeninger var der 9 for jysk og 2 for Korthorn.

A. P. Andersen, St. Lundgaard

Kursusarbejdet kom ogsaa ind i en god Gænge i dette Tiaar. Det begyndte for Alvor allerede i 1919, da der holdtes 6 Landbrugskursus rundt om i Sognene. I 1920 havde man 5 Kursus og Aaret efter 6. I 1922 var Tallet steget til 8, ved hvilke der ialt var holdt ikke mindre end 96 Foredrag. Formanden (Sjørvad) fremhævede ved en af Generalforsamlingerne, at denne Form for Foredragsvirksomhed var bedre end de enkelte Foredrag, idet man paa denne Maade bedre fik baade unge og ældre med. I 1923 stillede Sjørvad Forslag om en Landbrugsuge i Herning, og det vedtoges, skønt der rejstes visse Indvendinger, idet nogle var af den Opfattelse, at det var bedst med Kursus ude i Sognene. Den første Landbrugsuge holdtes saa fra 15.—19. Januar 1924 og fik en heldig Start med en Række af Landbrugets mest kendte Navne som Talere, nem-

lig Forstander Overgaard, Ladelund, Folketingsmand Niels Frederiksen, Sekretær Høgsbro Holm og Forstanderne Larsen, Malling, og Petersen-Dalum. Man fortsatte nu med Landbrugsugerne hvert Aar, og Tilslutningen, der det første Aar havde været ca. 130 daglig, steg efterhaanden stærkt. Desuden holdt man en Del Møder baade i Herning og ude i Sognene. I Vinteren 1927—28 havde man 3 Dages »Landbrugsuger« i Ikast og Kølkjær og endelig i December 1929 et Kursus paa den nyoprettede Havebrugsskole i Hammerum med Aug. Dinesen, Okkels Birk og Forstander Fastrup som Talere. Paa Forslag af Aug. Dinesen i 1927 forsøgte man ogsaa med Diskussionsmøder og havde saaledes i December samme Aar et stærkt besøgt Møde i Herning, hvor Okkels Birk og Rosager, Borris, indledede om økonomisk Svinefodring. I December 1928 indledede Aug. Dinesen og Binderup ved et lignende Møde om Rodfrugtavl.

Udstillinger. Ved Generalforsamlingen i 1920 havde H. C. Skytthe paa Husmandskredsens Vegne stillet Forslag om Afholdelse af en fælles Planteavlsudstilling. Det blev vedtaget, og Udstillingen holdtes i Efteraaret og varede i tre Dage. Den var besøgt af 900 Mennesker og omfattede Korn, Frø og Foderplanter. Ved Udstillingen blev der holdt 9 Foredrag. I 1926 holdtes der en ret stor Amtsplanteavlsudstilling. Den gav et mindre Underskud. Ved Dyrskuerne gjorde man ogsaa Forsøg paa at arrangere Planteavlsudstillinger, men dels kneb det med Interessen, dels havde man ikke et ordentligt Udstillingslokale paa selve Skuet.

Konkurrencer. I 1921 genoptog man Konkurrencerne for hele Markbrug, der vist havde været gaaet istaa i nogle Aar. Naar de nu igen toges op, var det foranlediget af, at Samvirksomheden i Amtet optog en Elitekonkurrence. Der meldte sig det første Aar 11 Deltagere, og tre indstilledes til Amtskonkurrencen, hvor A. P. Andersen, St. Lundgaard, fik 1. Præmie og Peder Brændgaard 2. Præmie. Aaret efter blev N. Jensen Hede, Gullestrup, Nr. 1 i Amtskonkurrencen. Konkurrencerne blev fortsat gennem Aarene og blev et betydningsfuldt Led i Foreningens Arbejde. I 1922 optog man paa Forslag af Forsøgsbestyrer C. J. Christensen foruden Konkurrencen for Kartoffelmarker ogsaa en Konkurrence for Rodfrugter, og i December samme Aar holdtes for første Gang et Fællesmøde med Præmieuddeling i Konkurrencerne sammen med Husmandskredsforeningen. Her blev der talt af Rosager og Jens Jensen, Als. Disse Møder er ogsaa blevet aarligt tilbagevendende Begivenheder til lige stor Glæde for begge Parter.

Udflugterne blev ogsaa taget op i dette Tiaar. Ved Generalforsamlingen i 1920 foreslog Sjørvad Markudflugter for unge til veldrevne Brug, og Forslaget vedtoges enstemmigt. Første Aar gik Turen til Foreningens nordlige Omraade med 125 Deltagere. Næste Aar var der 200 med, og da gik Turen til Tjørring, Snejbjerg, Studsgaard og Rind med Afslutning i Skærbæk. I 1921 foretog man en Markvandring for ældre i Omegnen af Hammerum. Der var 60 Deltagere, og man besøgte Peder Veje, Rasmus Hjøllund, Ole Olsen,

Sommerdag i Birkebæk Plantage

Besser, Marinus Pedersen og Jens Rasmussen og sluttede af paa Hammerum Højskolehjem. Aaret efter var de ældre paa Udflugt til Hesselvig Enggaard, og de unge var i Gullestrup, Vraa og Gelleruplund. I Sommeren 1924 havde Foreningen Besøg af 75 Sønderjyder fra Tønderegnens Landboforening. De var her i to Dage og besøgte Hesselvig, Birkebæk, Statens Forsøg i Knudmose og Gelleruplund Enge og fortsatte til Voldbjerg og Søndervig. Aaret efter aflagde Hammerum Herreds Landboforening med 150 Deltagere Genbesøg paa Tønderegnen. I 1926 var der Udflugt til Lemvigegnen, og de unge var det Aar i Viborg og Asmild. Der deltog ca. 200 i hver af disse Udflugter. I 1927 havde man den indtil da største Udflugt med ikke mindre end 500 Deltagere. Den gik til Askov og Ladelund. Aaret

efter var der Udflugt til Horsensegnen i 80 Biler og med 400 Deltagere. Samme Aar var de unge i et Antal af ca. 300 i Esbjerg og paa Fanø. Endelig var de ældre i 1929 paa Udflugt til Skanderborg og Odderegnen, medens de unge da nøjedes med en lille Tur rundt i Gellerup Sogn. Den havde dog samlet ikke mindre end 300 Deltagere.

Landøkonomisk Ungdomsarbejde. Ved Generalforsamlingen i 1921 havde Chr. Nedergaard, Bording, stillet Forslag om Optagelse af et særligt Ungdomsarbejde. De unge burde have et Stykke Jord at dyrke, og der kunde ogsaa laves Konkurrencer for Staldens Renholdelse og Pasning af Møddingen. Der blev i Bording startet en Forening under Navnet Bording Landboungdomsforening, og dens Medlemmer fik Lov at bedømme ved det følgende Dyrskue. Der blev ogsaa arrangeret Konkurrencer. De unge anlagde 6 lokale Gødningsforsøg, og 5 havde Jord at dyrke. Planteavlsudvalget bedømte Resultaterne, og Landboforeningen gav et lille Tilskud til Præmier. De unge i Bording gjorde her et godt Pionerarbejde, men desværre tabte Interessen sig, og først langt senere blev dette betydningsfulde Ungdomsarbejde igen taget op under Konsulent N. J. Nielsens dygtige Ledelse, men herom senere.

Forsøgsarbejdet blev fortsat under Binderups dygtige Ledelse, og det kan oplyses, at der f. Eks. i 1921 var anlagt 33 lokale Markforsøg, der var foretaget Kalktrangs- og Mergelprøver, og man havde haft flere Fremavlere af Havre og Petkusrug. Endvidere havde der været en betydelig Omsætning af Saasæd og Frø. Som tidligere omtalt havde Foreningen lejet et Stykke Jord ved Hammerum paa det Areal, der var udlagt til en Havebrugsskole, og her havde man flere Forsøg og Demonstrationer, i 1922 var der saaledes 11 Forsøg igang her. Et Par Aar efter blev Forsøgsmarken dog nedlagt.

Af større Opgaver af Interesse for Landbruget, der blev løst i Tyverne, skal nævnes Afvandingen af Knudmose. Der var som tidligere nævnt nedsat et Udvalg, hvori ogsaa Landboforeningen var repræsenteret. Udvalgets Formand var Borgmester Yde, men den Mand, hvem Æren for dette store Kultiveringsarbejdes heldige Gennemførelse først og fremmest tilkommer, er Forsøgsbestyrer C. J. Christensen (nu Tind-Christensen, Ribe). Da han i 1924 forflyttedes til Ribe, holdt Landboforeningen en smuk Afskedsfest for ham, hvor der blev sagt ham Tak for hans betydningsfulde Virke her paa Egnen. Borgmester Yde takkede Christensen for Arbejdet med Afvandingen, hvor Christensen altid gik foran, og Erik Kars-

toft betonede, at det var en Fryd nu at se Kvæget gaa i Knudmose i »Græs til over Knæ«. Christensen blev ogsaa takket for sin Indsats for Planteavlen, navnlig som Fremelsker af den saakaldte Studsgaard-Kaalrabi, der var modstandsdygtig overfor Svampeangreb. I flere Aar havde han ogsaa gjort en god Indsats som Leder af Udflugterne for de unge.

Naar Christensen blev forflyttet, skyldtes det, at Staten havde besluttet at nedlægge Højmoseforsøgene ved Herning. Landboforeningerne søgte at afværge denne Nedlæggelse, og Holdgaard, Binderup og Sjørvad var ovre for at forhandle om denne Sag. Man fik ogsaa udvirket en Udskydelse af Nedlæggelsen, saa at de igangværende Forsøg kunde afsluttes.

Forstander Tind-Christensen, Ribe

Som et Led i den almindelige Nedskæring af Statens Udgifter blev det i 1927 besluttet at nedlægge Forsøgsstationen i Studsgaard. Det vendte man sig her paa Egnen stærkt imod. Herredets Landboforeninger drøftede Sagen, og den daværende Folketingsmand Henrik Vejen var hos Ministeren og fik udvirket en Udskydelse af Afgørelsen. Der førtes en Række Forhandlinger med Statens Planteavlsudvalg om Sagen, og der var Tale om, at Amtets Landboforeninger skulde overtage Gaarden, der skulde drives videre med et vist Beløb i Statstilskud. Forsøgsstationen blev dog bibeholdt under Staten, men Forsøgsarbejdet blev stærkt begrænset. Forsøgsleder N. J. Nielsen tog sin Afsked i 1928 og efterfulgtes af Assistent N. C. Jensen, der da havde været knyttet til Stationen siden 1907. Han blev som bekendt senere Formand for Landboforeningen. Efter ca. 15 Aars Forløb blev Stationen omsider genoprettet i fuldt Omfang.

I Hammerum blev den Havebrugsskole, som Grosserer P. F. Nielsen allerede i 1905 havde testamenteret et betydeligt Beløb til Oprettelsen af, bygget i Sommeren 1927 og indviet den følgende Vinter. Tiden var imidlertid i de mere end 20 Aar, der var gaaet, siden P. F. Nielsen bestemte, at Pengene skulde anvendes til en

Havebrugsskole, i nogen Maade løbet fra denne for sin Tid udmærkede Tanke. I Mellemtiden var meget kommet til at se anderledes ud her paa Egnen, hvor Opdyrkningen og Kultiveringen og ogsaa Havebruget var gaaet frem med stærke Skridt. Der var for faa unge, der vilde ofre Tid og Penge paa Undervisning i noget saa specielt som Havebrug, og Skolen kom derfor ikke rigtigt igang. Først da man i 1937 tog Initiativet til at faa Skolen omdannet til en Landbrugsskole, lykkedes det at faa den igang, men herom senere.

I sidste Halvdel af Tyverne drøftede man i Landboforeningen jævnligt de Priser, der opnaaedes paa Herning Svineslagteri. Man drog Sammenligninger med Priserne paa Andelsslagterierne og mente, at Herningslagteriet betalte for smaa Priser for Svinene. Ved Generalforsamlingen i 1924 havde Martin Birk foreslaaet oprettet en Producentforening til at varetage Leverandørernes Interesser. Det blev der dog ikke noget ud af, men i de følgende Aar forhandlede man jævnligt med Direktør Madsen om Prisspørgsmaalet, uden at denne dog, som Flæskemarkedet dengang laa, kunde give noget større Haab om en Bedring af Priserne. En Overgang var der Overvejelser igang om at overtage Slagteriet og drive det paa Andelsbasis, selv om man, som Formanden (Kr. Birk) sagde paa Generalforsamlingen i 1929, i og for sig var tilfreds med Direktøren og Slagteriet. Disse Overvejelser strakte sig ogsaa et Stykke ind i det følgende Tiaar. For nogle Aar siden fik man en Overenskomst med Direktør Madsen, som stillede Leverandørerne til Herning Slagteri fuldt ud saa gunstigt som Leverandørerne til Andelsslagterierne.

S k u e r n e gik deres rolige Gang. I 1921 og 1927 havde man desuden Statsskue. Det førstnævnte Aar gav Skuet et Overskud paa op mod 4000 Kr., men det var ogsaa det eneste glædelige ved det. De tilforordnede var utilfredse med Dyrenes Kvalitet. Der var ingen Fremgang at spore, og ved næste Generalforsamling manede Sjørvad stærkt til en Forbedring af Avlen og til at holde sig til de rene Racer. I 1926 skulde man have haft Statsskuet, men paa Grund af Mund- og Klovsygen maatte det forlægges til Holstebro. Saa havde man det til Gengæld Aaret efter, og det blev et af de største Skuer, man nogensinde havde haft. Alene Lokalskuet omfattede ikke mindre end 228 Numre. Der blev i Tyverne flere Gange gjort Forsøg paa at faa det jyske Ungskue afholdt i Herning, uden at det dog lykkedes. I 1922 rejstes Spørgsmaalet om at faa Skuet i 1925 eller 26, og man forhandlede med Byraadet om Sagen. Byens Bor-

gere tegnede en Garantikapital paa ikke mindre end 18,000 Kr., og Indbydelsen blev forelagt paa Delegeretmødet i Foreningen af jyske Landboforeninger, men ved Afstemningen sejrede Viborg med 139 St., medens Herning fik 114. Ogsaa senere blev der gjort Forsøg paa at faa Ungskuet, men da endte det med, at det blev lagt fast i Skanderborg, hvor det som bekendt forblev i en Aarrække. Mund- og Klovsygen har lige været nævnt. Den var en Overgang meget slem her paa Egnen. Sidst paa Aaret 1920 var der enkelte spredte Tilfælde, men det var dog først i Vinteren 1924—25, den for Alvor satte ind. Foruden det store direkte Tab, Sygdommen forvoldte Landbruget, skabte den mange andre Ulemper dels for Afsætningen af Kreaturer, dels i Form af Afspærringer og andre Besværligheder.

I 1925 drøftede man indenfor Foreningen en Flytning af Grisetorvet fra Fredag til Tirsdag, da Slagteriet ikke længere modtog Svin om Fredagen. Haandværkerforeningen og en Del Grisehandlere satte sig imod denne Tanke, og det endte med, at Grisetorvet blev henlagt ikke til Tirsdag, men til Torsdag. I 1927 rejste Knud Pedersen Spørgsmaalet om at faa Paasken lagt fast, da den som Regel altid kom i den bedste Saatid. Han mente, der burde gøres et Forsøg paa at faa Paasken lagt paa bestemte Dage i Marts. Senere drøftede Bestyrelsen denne Tanke, men det oplyses, at »ingen Afgørelse blev truffet«.

Paa Delegeretmødet i Samvirksomheden i 1926 oplystes det, at man havde modtaget et Tilbud fra »Pajbjerg-Fonden« om et Tilskud paa 400 Kr. aarligt i tre Aar til en Præmiering af Landbrug. Samvirksomheden vedtog af egne Midler at stille et lignende Beløb til Raadighed, og man besluttede at anvende Pengene til Præmiering af saadanne Landbrug, der af mindrebemidlede var drevet frem ved Kultivering. Det fastsattes, hvor mange de enkelte Lokalforeninger maatte indstille til Præmiering hvert Aar. For Hammerum Herreds Landboforening blev det to, og herfra indstilledes saa for 1926 L. Chr. Lauridsen, Gunnerup, og Jens Albæk, Fastrup, for 1927 J. P. Jacobsen, Toftlund, og Jeppe Bækgaard, Fonvad, og for 1928 Peder Gregersen, Vraa.

En vigtig Ting af Betydning for hele Landet tog Hammerum Herreds Landboforening i Tiaarets Begyndelse Initiativet til at faa gennemført. Det var paa Delegeretmødet i Foreningen af jyske Landboforeninger i 1920, at Sjørvad paa sin Forenings Vegne foreslog, at der søgtes gennemført en Lov om Laan til Grundfor-

bedringsarbejder. Det blev paapeget, hvor vanskeligt det var for den enkelte Landmand at skaffe Penge til Gennemførelse af paakrævede Grundforbedringsarbejder. Tanken vandt Gehør, og Delegeretmødet vedtog en Henvendelse herom til Landbrugsministeriet. Dette resulterede i, at der i Finansaaret 1920—21 stilledes 3 Mill. Kr. til Raadighed til Udlaan til saadanne Arbejder, og i 1921 vedtoges en Lov, der stillede yderligere 1 Mill. Kr. til Raadighed til Formaalet.

Indenfor Foreningens Ledelse skete der i Tyverne en hel Del Ændringer. Ved Generalforsamlingen i 1925 erklærede Sjørvad, at han nu ikke længere vilde modtage Genvalg til Formandsposten, som han netop den Dag, Generalforsamlingen holdtes, havde beklædt i 15 Aar. Han mente, der nu burde nye Kræfter til og fremhævede, at man maatte forstaa at gaa i Tide. Sjørvad blev stærkt opfordret til at fortsætte, men afslog dette bestemt. Aaret før havde man vedtaget visse Ændringer i Lovene, saaledes at Formanden fremtidig skulde vælges af Bestyrelsen og ikke, som hidtil, direkte af Generalforsamlingen og endvidere, at Udvalgsformændene skulde deltage i Bestyrelsesmøderne. Som nyt Medlem af Bestyrelsen i Stedet for Sjørvad valgtes Ole Krogslund Olsen, Besser, og Bestyrelsen konstituerede sig siden med Erik Karstoft, Svendlund, som Formand. Han havde i en Aarrække haft Sæde i Bestyrelsen og var en Mand, der nød almindelig Tillid blandt sine Standsfæller. Karstoft var en rolig og besindig Mand, om hvem det med Sandhed kunde siges, at han ikke havde Fjender. Hans Formandstid i Landboforeningen blev kun kort. Allerede efter to Aars Forløb nægtede han at lade sig genvælge. Det var jo en vanskelig Tid for Landbruget, og de mere radikale Elementer indenfor Foreningen voldte vistnok Erik Karstoft en Del Bryderier. Han var af den Type, der mente, at Fremgang først og fremmest var baseret paa to Ting, som han ogsaa fremhævede ved en af Generalforsamlingerne, nem-

Erik Karstoft,
Formand 1925—27

lig Sparsommelighed og Arbejde. Det bedste Skudsmaal, Erik Karstoft kunde faa, gav Kr. Birk ham ved hans Fratræden i 1927, da han sagde: Vi var altid tryg ved dig.

Som Formand efterfulgtes Erik Karstoft af Kr. Birk, Lægdsgaard, der var Formand til sin Død i 1935. Hans Fader, Jens Birk, havde som tidligere omtalt haft Sæde i Landboforeningens Bestyrelse fra 1891—1912. Kr. Birks Formandstid faldt i en Række Aar, der var de vanskeligste, Landbruget havde oplevet siden Firserne, men Kr. Birk ledede Foreningen paa en saadan Maade, at Medlemmerne stort set holdt sammen om deres Forening. L.S.-Bevægelsen fik i disse Aar en meget betydelig Tilslutning indenfor Landbruget ogsaa her paa Egnen, og den rejste en lang Række Krav, som de »gamle« Landboforeninger ikke alle kunde sige god for. Der arrangeredes Bondestævner under stor Tilslutning. Kulminationen naaedes vel med det storstilede Bondetog til Kongen i 1935. Det er ikke her Stedet at bedømme denne Bevægelse og de Resultater, den naaede, men maaske kom en gammel, besindig Gaardejer i Lind, der ikke sluttede sig til Bevægelsen, Sandheden nærmest, da han engang sagde til den, der skriver disse Linjer: A tror jo egentlig nok, L.S. gjorde sin Nytte, for den bidrog til, at de gamle Organisationer blev holdt vaagne overfor Tidens Problemer. Kr. Birk var en Mand med Initiativ og Virkelyst, og i hans Formandstid udvidedes Foreningens Virkefelt yderligere, men herom nærmere under Omtalen af det følgende Tiaar.

Kr. Birk, Formand fra 1927—35

I 1926 trak Knud Pedersen, der havde siddet i Bestyrelsen siden 1914, sig tilbage og afløstes af A. P. Andersen, St. Lundgaard. I 1927 trak, som omtalt, Erik Karstoft sig tilbage, og samtidig udtraadte ogsaa Forsøgsleder N. J. Nielsen, der havde været i Bestyrelsen siden 1909. Til nye Medlemmer valgtes Jens Madsen, Lind, og P. Blaaberg, Snejbjerg. Saa skete der ikke flere Ændringer i det Tiaar indenfor Bestyrelsen.

I Planteavlsudvalget afløste Jens Madsen, Lind, i 1920

Ole K. Olsen, Medl. af Best. 1925 - 37

Jens Madsen, Lind, Medl. af Best. 1927—30

P. Blaaberg, Snejbjerg, Medl. af Best. 1927—33

Aug. Dinesen, der Aaret efter blev Formand for det da oprettede Husdyrudvalg, hvis øvrige Medlemmer er nævnt foran. I 1927 afløste Aug. Dinesen Jens Madsen som Medlem af Planteavlsudvalget, og i 1929 blev Chr. Korneliussen, Sdr. Vejen, Medlem i Stedet for Aug. Dinesen, medens Rs. Hjøllund, Lindbjerg Bakkegaard, afløste Peder Veje, Frølund.

I Husdyrudvalget indtraadte Jens Lund, Vraa, i 1924, og i 1925 udtraadte Aug. Dinesen, hvorefter Jesper Jespersen, Næstholttoft, kom ind. I 1926 blev Lambreth Jensen Medlem af Udvalget. Hvem der efterhaanden var Formand for dette Udvalg er allerede omtalt.

Ved Generalforsamlingen i 1922 fejrede man Foreningens 75-aarige Bestaaen. Det var ganske vist lidt for sent, idet 75 Aarsdagen passeredes i 1921. Sjørvad gav i sin Beretning et lille Rids af Foreningens Historie og omtalte særligt Niels Mouritsens Formandstid fra 1885—92, i hvilken Tid der havde været en særlig rig Udvikling i Landboforeningens Arbejde. I 1889 skiltes Vildbjerg Landboforening ud, senere Sdr. Felding-Assing-Skarrild Landboforening og Dele af Hedelandboforeningen for Hodsager og omliggende Sogne og Sunds-Simmelkjær-Ilskov Landboforening. Han omtalte videre Nedsættelsen af Planteavls- og Husdyrudvalg, og nævnte, at Forsikringsforeninger, Avlsforeninger m. v. havde deres Udspring fra Landboforeningen. Arbejder som Konkurrencer, Husmandspræmiering og lignende var plejet. For Husmandspræmieringens Vedkommende var Arbejdet dog som tidligere omtalt overtaget af Husmændenes egne Organisationer. Efter Generalforsamlingen fejredes

Jubilæet ved et fælles Kaffebord, hvor flere havde Ordet. Det vedtoges at sende en telegrafisk Hilsen til Foreningens eneste dalevende Æresmedlem, fhv. Bankdirektør Eugen Tolderlund. Sjørvad fortalte flere Træk af Foreningens Historie, og N. J. Nielsen udtalte, at det var interessant at høre, at næsten alt, hvad man nu beskæftigede sig med, havde de gamle ogsaa syslet med. Sjørvad omtalte de Foreninger, der havde Hammerum Herreds Landboforening som Moderforening, og som Repræsentant for en af disse talte Hans Hansen, Romvig, der lykønskede Moderforeningen og takkede for den gode Opdragelse »Børnene« fik. Man vedtog at sende J. P. Michelsen, Snejbjerg, der var syg, en Hilsen. Han var ogsaa blandt dem, der havde gjort en god Indsats for Foreningen. Okkels Birk syntes, det var godt engang imellem at skue tilbage. Vi ser, sagde han, at i gamle Dage var Initiativet hos Præster, Skolelærere og lignende. Nu kan vi nok være paa Hammel med disse, men de gamle var mere selvhjulpne. Nu forskriver vi Mænd til at komme med Oplysningerne. Vi bør tilbage til at tage egne Kræfter i Brug. Endnu en Række Talere havde Ordet ved den vellykkede Jubilæumsfest, og saa gik Arbejdet videre, saaledes som det allerede er omtalt.

Foreningens Medlemstal gik desværre i Tyverne noget tilbage. Det begyndte ellers meget straalende, idet Sjørvad ved Generalforsamlingen i 1920 kunde give Meddelelse om, at Tallet var steget med omkring 200 det foregaaende Aar. Det havde i det meste af det foregaaende Tiaar vistnok holdt sig ret uforandret omkring de 700. I 1921 var det naaet op paa 1005, og man takkede da særligt Chr. Nedergaard, Bording, der havde skaffet det største Antal nye Medlemmer. I 1924 var Tallet gaaet ned til 924. I 1928 opgaves det til 859.

1930—40

Tredivernes første Aar blev en meget svær Tid for dansk Landbrug. De kaotiske Forhold ude i den store Verden med stigende Arbejdsløshed og deraf følgende social Uro gav Selvforsyningstankerne Vind i Sejlene. Regeringerne maatte og skulde skabe Beskæftigelse til Millionhærene af Arbejdsløse, og Vejen hertil mente man var en Udvidelse af den indenlandske Produktion og en Nedskæring af Importen af udenlandske Varer. Det blev en Tid, hvor alle vilde sælge og ingen vilde købe, hvis de paa nogen Maade kunde blive fri. Den Frihandel, som navnlig dansk Landbrug havde været en ivrig Tilhænger af, fik trange Kaar, og det blev den saakaldte Planøkonomi, der kom til at føre det store Ord. Vi kunde ikke længere frit sælge vore Produkter. Aftagerne stillede Betingelser for, hvad vi til Gengæld skulde aftage fra dem. Det blev en Handelsaftalernes Tid, hvor vi snart til Stadighed maatte have Delegationer paa Farten til fremmede Lande for at afsætte vore Produkter. Til Besværlighederne med Afsætningen kom ogsaa betydelige Prisfald. England blev tvunget til at tage vidtgaaende Hensyn til sine Kronlande og Kolonier, der krævede Mestbegunstigelse paa det engelske Marked, og vor anden Hovedaftager, Tyskland, vilde nok købe af os, men kun paa Betingelse af, at vi aftog betydelige Mængder tyske Industrivarer.

De vanskelige økonomiske Forhold herhjemme skabte megen Uro indenfor Landbruget, og der rejstes en Mængde Krav til Regering og Rigsdag. Samm[illegible] med England forlod vi Guldet, men fast Bund under Pengepolitikken kom der ikke. Mange mente nu, at Redningen var at finde i en Sænkning af Kronekursen. Andre hævdede, at en synkende Krones Virkninger vilde være meget tvivlsomme. En Tilhænger af denne sidste Opfattelse udtrykte det engang ved et Landbomøde i Herning paa følgende drastiske Maade: »O synk æ

Kron er som o p.. i si' Hues o en koeld Daw«. Behageligheden vilde snart fortage sig, mente han.

Ved Nytaarstid 1933 naaede de to Ledere af de store Landbrugsorganisationer, Hauch og Holdgaard, til Enighed om en storstilet Kriselovgivning, der kom til at danne Baggrund for det ofte omtalte Kanslergade-Forlig. Denne Enighed naaedes paa en Biltur fra Vejle til Ikast. Jens Holdgaard maatte senere døje Skoser, fordi han, som man sagde, havde været ude at køre i Forligsbil med

Endnu er der lidt Hede tilbage paa Herningegnen

Hauch, men han afværgede Kritikken ved at svare: »Jow, men æ Bil kjor da ad Ikast te«. Der har været gjort mange afvigende Meninger gældende om Værdien af det Forlig, der her opnaaedes og af de Kriseforanstaltninger, der blev Følgen. Visse Kredse har villet hævde, at Landbruget her fik en storstilet Hjælp fra det øvrige Samfund, men Landbruget selv bryder sig naturligvis ikke om at faa Skyld for at have modtaget Almisser. Sterlingkursen blev som bekendt lagt fast paa 22,40, hvilket mange mente var for lidt, og en Kendsgerning er det da ogsaa, at Handelen drog betydelig Fordel af den relativt lave Sterlingkurs ved Indkøb i Udlandet, men det faar man jo saa tro igen kom det danske Samfund til Gode i Form af billigere Varer. Det er vist ørkesløst at drøfte nu, hvem

der fik mest ud af Kriseforanstaltningerne, men Krigsaarene maa vel have belært de øvrige Samfundsklasser om, at uden et dygtigt og produktivt Landbrug havde vi nu været saare ilde farne.

Kriseforanstaltningerne og noget bedrede Afsætningsforhold i de følgende Aar bevirkede, at det efterhaanden kom til at gaa nogenlunde taaleligt. 1935 var set paa Baggrund af den foregaaende voldsomme Krise et relativt gunstigt Aar, men naar dette Aar nu er fastlagt som et 100 pCt.s Normalaar for Landbruget, turde det dog give et noget misvisende Billede af de virkelige Forhold.

Med den anden Verdenskrigs Udbrud i Efteraaret 1939 og navnlig med Besættelsen det følgende Foraar kom Landbruget til at staa overfor en helt ny og uprøvet Situation, men herom senere.

Trods de store Vanskeligheder for Landbruget, der ogsaa ramte Egnen her haardt, fortsattes Arbejdet indenfor Landboforeningen støt og solidt ogsaa i dette Tiaar. Dyrskuer, Konkurrencer, Landbrugsuger, Sommermøder, Udflugter m. m. blev fortsat, og nye Opgaver toges op. Man begyndte med Græsmarksudflugter, drøftede Oprettelse af Eksportmarked og Eksportslagteri, hvilket resulterede i Opførelsen af en Eksport-Samlestald i Herning, fik Havebrugsskolen i Hammerum omdannet til en Landbrugsskole, fik ansat en Husdyrbrugskonsulent i Herning, begyndte at arrangere særlige Konsulentdage og fik endelig mod Tiaarets Slutning dannet en Forening for kunstig Sædoverføring.

Men lad os tage Begivenhederne i den Rækkefølge, de kom. I Januar 1930 holdt Foreningen for første Gang en Teateraften. Det var Henrik Malberg-Turnéen, der opførte tre Enaktere. Aftenen forløb yderst vellykket og gav et mindre Overskud. Man drøftede at fortsætte med lignende Arrangementer, men det blev ikke rigtigt til noget. Senere har man dog haft flere gode Oplæsningsaftener ved Præmieuddelingerne om Efteraaret. Et Aar læste Adam Poulsen saaledes »Det gamle Spil om Enhver«. Et andet Aar havde man kgl. Skuespiller Thorkild Roose. Senere holdt man sig mest til jyske Oplæsere som Lærer Demuth, der stammer her fra Egnen, og Lærer Malling, Varde. Et Aar havde man de flinke Thorning- Dilettanter med »E'Bindstouw«, der vakte megen Begejstring.

I Maj 1930 drøftede man ved et Møde med Kredsformændene at forsøge med Græsmarksudflugter under kyndige Konsulenters Ledelse. Tanken slog an, og allerede samme Sommer havde man en udmærket Udflugt til forskellige Ejendomme i Ikast med ca. 200

Deltagere. Man fortsatte de følgende Aar under betydelig Tilslutning og besøgte efterhaanden en lang Række af Egnens bedste Landbrug.

I Sommeren 1930 havde man Fællesskue i Herning under stor Tilstrømning. Skuet var besøgt af ca. 4000 Mennesker. Den Sommer var de ældre paa Udflugt til Tirsbæk, Vejle og Trædballehus med 250—300 Deltagere. Ungdomsudflugten gik til Rebild.

Det Aar vedtog man at søge Mejerierne om Tilskud til Malkepræmieringen, idet man mente, at disse jo i særlig Grad maatte være interesseret i en korrekt og god Malkning. Der blev truffet en Ordning, hvorefter Mejerierne gav 3 Kr. pr. Deltager indenfor deres Omraader og valgte de lokale Dommere. I 1930 var der ogsaa visse Forhandlinger om Oprettelse af et Andelsfjerkræslagteri i Herning, og Jesper Jespersen repræsenterede Landboforeningen i et Udvalg om denne Sag. Men Tanken skrinlagdes, idet private tog Opgaven op.

Man begyndte ogsaa at holde særlige Havedage i Samarbejde med Jysk Haveselskab og holdt saadanne nogle Aar. Endelig drøftedes i 1930 Dannelsen af en Regnskabskreds med Landbrugskandidat M. Bækgaard, Haunstrup, som Leder, men det lod ikke til, at Tiden rigtig var moden dertil, og Sagen blev først for Alvor taget op for faa Aar siden.

I 1931 begyndte Tanken om et Eksportslagteri og et Eksportmarked i Herning at spøge. Man indkaldte til et Fællesmøde med de andre Landboforeninger og Husmandskredsen, og der kom Forhandlinger igang med Herning Byraad. Det viste sig dog snart, at et Eksportslagteri vilde blive en meget kostbar Historie, og et Eksportmarked var man vistnok for sent paa Vej med, idet Holstebro da forlængst havde faaet et saadant. Slagtehuset i Herning kunde ikke rigtigt klare den Opgave ogsaa at slagte Kreaturer ud over dem, de lokale Slagtere slagtede. I Ikast og Kibæk havde man faaet opført Slagtehuse, der hver slagtede op mod et Par Tusind Kalve om Aaret. Det oplystes under Forhandlingerne, at der dengang aarligt sendtes ca. 5000 Kreaturer og Kalve fra Herning Banegaard, og de maatte for en stor Dels Vedkommende slagtes andetsteds, inden de gik til Eksport. Byraadet tilbød, at man kunde benytte Slagtehuset, naar Byens egne Slagtere ikke gjorde det, men det var man ikke tilfreds med, og man opnaaede tilsidst en Ordning, hvorefter Slagteriet opkøbte større og mindre Kalve.

Ved Generalforsamlingen i 1931 fejrede man Foreningens 85 Aars Jubilæum. Museumsforstander H. P. Hansen fortalte Træk af Foreningens ældste Historie, og Formanden (Kr. Birk) fremhævede,

hvor langt de gamle var naaet med de smaa Midler, der stod til deres Raadighed, og betonede, at det maatte anspore den nulevende Generation. Fra Slagteriet overraktes der Foreningen en Sølv-Dirigentklokke.

Samme Aar vedtog man at optage et Arbejde for Muldvarpenes Udryddelse. Der blev ansat Muldvarpejægere, og det følgende Foraar toges Arbejdet op i 8 Mejerikredse og med 25 Udlæggere og gav et godt Resultat. I 1931 fik man Byraadet til at opføre en Aflæsningsrampe og opstille 4 Bomme paa Markedspladsen. Det Aar gik Græsmarksudflugten til Gellerup Sogn. Ved Dyrskuet opgav man paa Grund af de vanskelige Tider Middagen og nøjedes med en Kop Kaffe. Om Efteraaret stillede Kr. Birk Forslag om Optagelse af Fodermesterkonkurrencer. Det blev vedtaget, og disse Konkurrencer blev snart et vigtigt Led i Foreningens Arbejde. Endelig havde man i December en Forhandling med Smedegaard Andersen og Dyrlæge Hagelskjær, Ikast, i Anledning af Politianmeldelser mod en Del Landmænd, der var kommet ind paa Hjemmeslagtning, og som solgte en Del af Kødet. Man vedtog at føre Sagen for en af de anmeldte, og det endte med, at Landbrugsministeriet frafaldt Søgsmaalet.

Caroline Overgaard, Husholdningsudvalgets første Formand

Ved Generalforsamlingen i 1932 oplyste Formanden, at man paatænkte oprettet et særligt Husholdningsudvalg, og i Marts holdt man et Møde om denne Sag med Foredrag af Konsulent, Frk. Holmegaard. Der meldte sig til at begynde med 25 Husmødre. Caroline Overgaard, Vejely, blev Formand for Udvalget, Fru Anna Birk, Lægdsgaard, Kasserer, og Fru Binderup Sekretær. Allerede i samme Maaned havde Udvalget sin første Demonstration, hvor Frk. Lauridsen, Skanderborg, viste 10 Maader at tilberede Spædekalve paa. Arbejdet gik under Fru Overgaards dygtige Ledelse støt videre med oplysende Foredrag og Demonstrationer for Husmødrene. Aaret efter begyndte man med det saakaldte »Kvindernes Telt« ved Dyr-

skuerne, en Virksomhed, der gennem Aarene blev meget populær blandt Dyrskuegæsterne.

Først paa Aaret 1933 drøftede man Oprettelsen af Kartoffelmelsfabrikker og eventuelt Køb af Herning Svineslagteri. Det sidste kom der intet ud af. Om det første holdtes der et Fællesmøde, hvor der nærmest var Stemning for at slutte sig til Fabrikken i Karup. Den følgende Tegning gav til Resultat, at der af 50 Medlemmer tegnedes ca. 5000 Tdr. Samme Vinter var der et stort Møde, indkaldt af L. S., om Rentesænkning. Der deltog ogsaa Repræsentanter for Landboforeningen og Haandværkerforeningen, og der vedtoges en Resolution, som senere cirkulerede og samlede en Mængde Underskrifter baade i By og paa Land. I Maj 1933 kom Svinekortene, og man drøftede i den Anledning at oprette et Byttekontor, men blev enige om, at den Opgave kunde Svinenævnene nok klare. Græsmarksudflugten gik den Sommer til Gelleruplund og Herning Landsogn. Den store Udflugt gik til Tjele og Viborg, og de unge var paa Tur i Kølkjær, Fastrup og Langelund, med Afslutning paa Hammerum Højskolehjem, hvor der for første Gang uddeltes Præmier i den nystartede Fodermesterkonkurrence. Om Efteraaret havde man Malkekursus paa Nørholm med 38 Deltagere. Næste Aar blev der intet Kursus, men i 1935 var der hele fire, og Aaret efter havde man 2 Kursus i Maskinmalkning.

Ved Generalforsamlingen i 1934 kunde Kr. Birk oplyse, at Foreningen stadig havde god Tilslutning og nu var Amtets næststørste efter Hjerm-Ginding. Han ankede over de elendige Priser paa Mælk og Kreaturer og fremhævede, at Landbruget stadig spejdede efter en Bedring i den økonomiske Situation. Ganske vist var der en Bedring i Forrentningen, men den var mest naaet ved gennemført Sparsommelighed og ringe Nyanskaffelser, og der kunde næppe naas mere ad den Vej. Svinene var det eneste, der var godt eller rettere Svinekortene, men man fik jo for faa af dem. Det vigtigste er, sagde Kr. Birk, at vi holder sammen. Enighed gør stærk.

Ved Generalforsamlingen fremsatte Direktør Madsen, Slagteriet, Tilbud om at afregne efter Klassificering og betale 1 Øre over et hvilket som helst Andelsslagteri, man maatte vælge i Nabolaget. I Marts holdt man et Møde om denne Sag med op mod 400 Deltagere. Der var her overvejende Stemning for at modtage Tilbudet, og der tegnedes det første Aar 120 Kontraktleverandører. 49,2 pCt. af de af dem leverede Svin kom i 1. Klasse og 24,8 i 2. Klasse. I Maj ved-

tog man en Henvendelse til Byraadet om at faa den sydlige Del af Markedspladsen drænet og gruset, hvilket ogsaa blev imødekommet.

Den Sommer gik Græsmarksudflugten til Lind, Skjoldborg og Sdr. Vejen og den almindelige Udflugt til Vildmosen. De unge var i Skanderborg til Ungskuet.

I December 1934 havde man et Fællesmøde med de andre Landboforeninger og Husmandskredsen, hvor man paany drøftede Tanken om et Andelsslagteri. Der syntes dog ikke mere at være Stemning for denne Tanke, men Kr. Birk erklærede, at han vilde blive ved at rejse Spørgsmaalet, indtil der blev gjort et Forsøg paa at realisere Tanken. Ved det samme Møde forelagde Kr. Birk Spørgsmaalet om en Husdyrkonsulent foranlediget af, at den hidtidige Fælleskonsulent for Amtet, Grue-Sørensen, havde købt Gaard i Hjerm og havde foreslaaet en Deling af Pladsen. Tanken var, at der skulde være en Konsulent i Skern. Aug. Dinesen syntes, at man selv skulde antage en Konsulent, og den Anskuelse gav baade Jens Hagelskjær og Jeppe Bækgaard deres Tilslutning.

I Januar 1935 drøftede man paany denne Sag. Samvirksomhedens Delegeretmøde skulde i Februar afholdes i Herning, og man indkaldte før dette til et nyt Fællesmøde, hvor man vedtog at stille Forslag om tre Konsulenter.

Ved Generalforsamlingen fremhævede Kr. Birk, at der var indtraadt en Prisbedring for Kvæg, Heste og Smør. Ogsaa Svinene var gode, og Økonomien var bedret for Landbruget. Aug. Dinesen oplyste, at der nu vilde blive ansat en Husdyrkonsulent i Herning. Han bemærkede, at der var 15,000 Kvægbesætninger i Amtet, hvorfor een Konsulent var altfor lidt. Der maatte mere Vejledning til.

Det blev den sidste Generalforsamling, Kr. Birk kom til at deltage i. Hen paa Foraaret — den 24. April — afgik han ved Døden efter nogen Tids Sygdom, kun 59 Aar gl. Birk, der var født 1876 i Birk som Søn af Gdr. Jens Birk, der selv i en lang Aarrække sad i Landboforeningens Bestyrelse, overtog som 30-aarig Lægdsgaard i Ikast, som han drev godt frem. Han var en praktisk, dygtig Landmand, der ogsaa i det landbrugsfaglige Arbejde gjorde en god og betydningsfuld Indsats.

Dagen efter Kr. Birks Død holdtes der et Bestyrelsesmøde, hvor Næstformanden, Forsøgsleder N. C. Jensen i smukke Ord mindedes den afdøde. Vi vil savne ham dybt, udtalte han, og vi vil mindes ham som en initiativrig, loyal og fordragelig Leder af Foreningen.

Hen i Maj valgtes N. C. J e n s e n til Formand, en Post, han beklædte til først paa Aaret 1939. Han blev Foreningen en god Formand, levende interesseret som han var i Landbrugets Anliggender og fuld af Initiativ og Virkelyst. I hans Formandstid løstes flere betydningsfulde Opgaver, saaledes Oprettelsen af Eksport-Samlestalden og Omdannelsen af Havebrugsskolen i Hammerum til Landbrugsskole. Det var naturligvis ikke Jensens Værk alene, han fik virksom Bistand af sine Kolleger i Bestyrelsen, navnlig af Næstformanden, Lambreth Jensen, men naar disse Opgaver blev løst paa en god Maade til Gavn for Egnen, har Jensen sin Del af Æren derfor. Jensen var baade teoretisk og praktisk en dygtig Landmand og drev Landbruget paa Studsgaard Forsøgsstation godt frem.

Direktør A. Madsen

Spørgsmaalet om en Husdyrkonsulent blev løst i Foraaret 1935. Her gjorde navnlig Aug. Dinesen

et godt Arbejde. Han deltog som Repræsentant for Landboforeningen i et Møde i Holstebro, hvor man drøftede de indkomne 26 Ansøgninger til de tre Konsulentstillinger, der skulde oprettes. Nordre Kreds fik naturligvis den hidtidige Fælleskonsulent Grue-Sørensen. I Skern antog man Konsulent Jens Jensen, og Herning foretrak den 27-aarige Landbrugskandidat E j l e r O l s e n fra Varde som den bedst kvalificerede. Han, der var en Gaardmandssøn fra Svinninge paa Sjælland, havde, efter at have taget Eksamen som Landbrugskandidat, været Lærer paa Asmildkloster og Danebod og derefter Medhjælper hos Konsulent Larsen i Varde. Han tiltraadte Stillingen i Maj 1935 og blev budt velkommen til Arbejdet ved et Bestyrelsesmøde, hvori ogsaa deltog de andre Foreningers Formænd. Han redegjorde her for sit Syn paa de Opgaver, der laa for, og Jensen, Studsgaard, bragte Aug. Dinesen en Tak for hans Indsats for denne Sag. Olsen faldt ligesom Binderup godt til paa Egnen her og blev Landbruget en god og paaskønnet Raadgiver paa Husdyromraadet.

N. C. Jensen
Formand 1935—39

I Foraaret 1935 blev Hammerum Herreds Kartoffelsektion oprettet, og den fik gennem Aarene megen Betydning for Egnen. Efterhaanden oprettedes der flere Kartoffelsektioner rundt om i Jylland, og de sluttedes sammen i Organisationen »Sajyka« med Hovedkontor i Herning, hvor der opførtes en stor Kartoffelcentral ved Jernbaneterrænet. Den nuværende Formand for »Sajyka« er Gdr. Chr. Thellesen, Skarrild, der har udrettet et meget stort Arbejde for Kartoffelavlen.

I Sommeren 1935 var der Græsmarksudflugt til Ikast, og den store Udflugt gik til Fyn, til Dalum, Blangstedgaard og Ollerup, i 8 Selskabsbiler og ca. 35 Smaabiler. Der var omkring 350 Deltagere. De unge var paa Tur i Omegnen og besøgte Nørholm, Chr. Frølund og Rs. Hjøllund og sluttede paa Højskolehjemmet i Hammerum.

I 1935 lod man Fjerkræklubben udstille ved Dyrskuet, og man havde Galopløb i Samarbejde med Ringriderforeningen.

I August drøftede man en Henvendelse til Spritfabrikkerne om ved en eventuel Udvidelse at faa en Fabrik lagt her til Udnyttelsen af Kartofler. Man holdt et Fællesmøde om Sagen, og Jensen, Studsgaard, oplyste her, at der spøgte noget om at blande Sprit i Benzinen, hvorfor man burde være paa Tæerne, hvis der blev Tale om nye Fabrikker. Man nedsatte et Udvalg, bestaaende af Jensen,

Kartoffelcentralen i Herning

Studsgaard, Lambreth Jensen, Chr. Thellesen, Jeppe Bækgaard og Binderup, der var i Aalborg for at forhandle med Spritfabrikkernes Ledelse. Udvalget blev modtaget med Velvilje, men fik den Besked, at der ikke for Tiden overvejedes nogen Udvidelse, men skulde det blive aktuelt, skulde Herning nok komme paa Listen over de Steder, hvor man kunde tænke sig at lægge en Fabrik.

Sidst paa Aaret 1935 havde man et nyt Fællesmøde, hvor P. Pedersen, Vesterly, Aulum, rejste en Diskussion om Ungdomsundervisningen. Der udspandt sig herom en længere Debat, og der var Enighed om, at skulde der en Skole igang i Lighed med dem, man havde faaet paabegyndt i Brønderslev og Grenaa, maatte det være paa Havebrugsskolen i Hammerum. Man nedsatte et Udvalg til at undersøge Sagen og forhandle med Gellerup Sogneraad, der var Legatbestyrelse for denne Skole. Udvalget kom til at bestaa af Formanden, Lambreth Jensen, Poul Næstholt Jensen, Jens Hagelskjær og Chr. Thellesen. I Januar 1936 var der Møde i dette Udvalg, hvor det oplystes, at der nu var ført visse orienterende Samtaler med forskellige Mænd i Gellerup Sogn, hvor der syntes at være Interesse for

Sagen. Blot Skolen kunde komme igang, mente man ogsaa, der vilde være Grundlag for et lignende Eftermiddagskursus, som det man havde i Grenaa, en Gang om Ugen om Vinteren for Egnens unge. Det var særligt Lambreth Jensen, der selv stammer fra Gellerup, som havde sonderet Stemningen blandt Sognets Folk. Saa vidt han havde forstaaet, var man villig til at overlade Fattiggaarden paa rimelige Vilkaar til Skolen. Lambreth Jensen fremhævede, at der jo maatte Penge til at financiere Overtagelsen af Gaarden og til at faa Skolen igang. Fra flere Sider blev der givet Udtryk for Betænkeligheder ved den økonomiske Side af Sagen. Man besluttede dog at forhandle videre med Sogneraadet, men der kom ikke noget ud af Sagen i denne Omgang.

I Marts 1936 havde man et Møde om Faareavl, og der stiftedes en Faareavlsforening med 16 Medlemmer og med Forvalter Lausen, Clasonsborg, som Formand. Den Sommer havde man igen Fællesskue i Herning. Det var meget vellykket og gav næsten 3000 Kr. i Overskud. Man havde Udflugt til Mols med 300 Deltagere under Ledelse af den nye Overlærer i Ikast, J. Krogh, der havde været Lærer paa Djursland, før han kom her til Egnen. Ungdomsudflugten gik til Lemvig og Thyborøn og Græsmarksudflugten til Kølkjær.

Da det ikke blev til noget med at faa en Landbrugsundervisning igang paa Hammerum Havebrugsskole, tog Overlærer Krogh, Lærer Ditlev Andersen og Martin Birk, Frisenborg, Initiativet til at faa begyndt en saadan paa den nye Skole i Ikast. Krogh havde visse Erfaringer fra sin tidligere Virkeplads, hvor man havde haft en saadan Undervisning, hvori deltog 3 Hold unge Mænd og 2 Hold unge Piger. Det var væsentligt Aftenskole. Landboforeningen blev gjort interesseret i disse Planer, og Undervisningen kom igang samme Vinter med de nævnte to Lærere, de to Konsulenter, Niels Thygesen, Remme, og Assistenterne Bundgaard, Hedeselskabet, og Esbensen, Studsgaard, som Lærere. Der undervistes om Aftenen, og Emnerne var Kvægbrug, Planteavl, Regnskab, Fodringslære m. m. Næste Vinter fortsattes der, men efter at Havebrugsskolen var omdannet til Landbrugsskole overgik Undervisningen til denne.

Ved Generalforsamlingen i 1937 omtalte Formanden, at Vaarsæden havde skuffet, og at det havde været nødvendigt at købe en hel Del Halm fra Øerne. Chr. Truelsen, Vesterholm, opfordrede til Tilslutning til en ny Hesteavlsforening, der var blevet dannet.

I Marts 1937 holdt man for første Gang en Konsulentdag. Det var Aug. Dinesen, der ved et Bestyrelsesmøde paa Nørholm i De-

cember havde stillet Forslag om Afholdelse af en saadan. Det var efterhaanden blevet saaledes, at der var saa meget at forhandle ved de aarlige Generalforsamlinger, at det kneb, at der kunde blive Tid til for Konsulenterne at aflægge nogenlunde udførlige Beretninger fra deres Virkefelt. Den nye Ordning vakte Tilfredshed, og man har siden fortsat med disse særlige Konsulentdage.

I April 1937 forhandlede man paany med Gellerup Sogneraad om Skolen, og her stilledes der Forslag om Antagelse af en ny Forstander Skete det, vilde Landboforeningen lægge sig i Selen for at skaffe Penge til Elevunderstøttelser de første Aar. En Løsning opnaaedes heller ikke nu, men Tanken om en Landbrugsskole var aabenbart ved at modnes. Det Foraar skænkede Fabrikant P. Mortensen, Herning, Foreningen sin Ajlenedfælder Nr. 5000. Den anvendtes som Præmie i Konkurrencen for hele Markbrug og tilfaldt Kjær Andersen, Frølund. Samme Foraar havde man et Mønstringskursus med 70—80 Deltagere. Sommerens Udflugt gik til Sønderjylland, Græsmarksudflugten til Assing og Clasonsborg, og de unge var i Tange, Grauballe og Hattenæs.

Ved et Bestyrelsesmøde i Juni 1937 rejste Formanden Spørgsmaalet om at faa oprettet en Samlestald i Herning. Der nedsattes et Udvalg, bestaaende af Formanden, Lambreth Jensen og Jesper Jespersen, og i August havde man et Fællesmøde om Sagen. Her viste der sig megen Interesse for Tanken, og der nedsattes et større Udvalg. Man kom i Forhandling med Byraadet, og et Udvalg, bestaaende af Købmand N. K. Hansen, Jensen, Studsgaard, Lambreth Jensen, Chr. Pedersen, Voldsgaard, og Binderup, var i København for at forhandle med Landbrugsministeren. Meget Haab kunde Ministeren dog ikke give i første Omgang. Kvægeksportudvalget var imod at faa for mange saadanne Stalde og var sindet at skærpe Kravet om de ugentlige Tilførsler fra 60—70 Kreaturer til 125. Man gav dog ikke op, men herom senere.

Kendte Ansigter fra Englandsturen

Hvil paa Dækket

I Efteraaret 1937 havde man sammen med Husmændene en meget vellykket Planteavlsudstilling, der havde et Besøg paa 12—1400 og gav et lille pænt Overskud.

Først paa Aaret 1938 oplystes det, at der nu var 1337 Kontraktegnere til Slagteriet mod 614 Aaret før. Direktør Madsen arrangerede hen paa Foraaret en Fællesudflugt til England for Egnens Landmænd. Det blev en herlig Tur for dem, der var med, og Historierne om Deltagernes Oplevelser i Millionbyen London blev drøftet flere Aar efter.

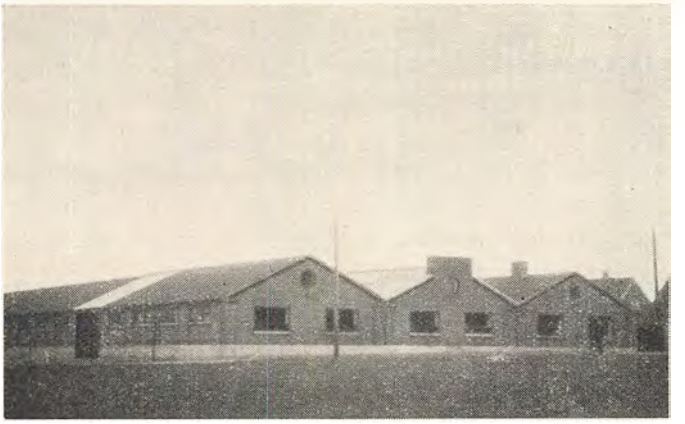

Eksportsamlestalden i Herning

Ved det Aars Generalforsamling oplyste Formanden, at det Arbejde, der havde været i Gang for at faa Ungskuet til Herning i 1939 desværre ikke havde givet noget Resultat.

Forhandlingerne om Samlestalden gik videre, og der var mange Vanskeligheder at overvinde. En Overgang stillede Kvægeksportudvalget Krav om, at en eventuel Stald i Herning først skulde have været igang i tre Maaneder og i den Tid have tilstrækkelig Tilslutning, inden der kunde blive Tale om Statsopkøb. I denne Sag var Landbrugsminister Bording Egnen her en god Mand. Han støttede paa udmærket Maade Arbejdet for at faa en Stald oprettet, og det endte med, at Udvalget frafaldt sit urimelige Krav, saaledes at der straks vilde blive købt op, fra den Dag Stalden oprettedes. Fortsatte Opkøb vilde dog blive gjort betinget af et ugentligt Gennemsnit af 100 Kreaturer, hvoraf mindst 30 skulde egne sig til Statsopkøb, eller 80, hvoraf 40 skulde være egnede. Man tog nu fat paa at tegne Aktier, og det gik saa godt, at Stalden kunde opføres samme Sommer. Den 4. Oktober 1938 holdtes det første Marked, der var tilført

100 Kreaturer, hvoraf Statens Opkøber aftog de 66. Saa kom der imidlertid Mund- og Klovsyge paa Egnen, og en Tid maatte Stalden derfor holdes lukket. Det viste sig, at de Mænd, der havde taget Initiativet til Oprettelsen af Stalden, havde set rigtigt. Den udviklede sig i de følgende Aar til en meget betydelig Faktor i Landbrugets Omsætning af Kreaturer, og gennem Stalden omsættes der nu hvert Aar for Millionbeløb.

I 1938 blev ogsaa det store Skolespørgsmaal løst paa en god Maade. Ved Landbrugsugen i Januar havde man som Taler haft en hidtil ukendt Mand her paa Egnen, Landbrugslærer K. Møller fra Haslev. Hans rolige og solide Væsen tiltalte Egnens Befolkning, og da den hidtidige Forstander paa Havebrugsskolen hen paa Foraaret rejste fra Egnen for at overtage anden Virksomhed, fik man en Forhandling i Stand med Møller om at overtage Ledelsen af Skolen, som man ønskede omdannet til Landbrugsskole. Der blev sat en Indsamling igang til Elevunderstøttelser, og den indbragte et saa betydeligt Beløb, at Skolens Start var sikret. Alle, der deltog i de Forhandlinger, der gik forud for denne Sags Løsning, vil sikkert nu bagefter indrømme, at det hele stod og faldt med, hvilken Forstander man fik. Det viste sig, at heldigere Valg end det, man her traf, næppe kunde have været gjort. Møller, der var en yngre Mand, først i Fyrrerne, var Sønderjyde af Fødsel og havde deltaget i den første Verdenskrig. Siden blev han Landbrugskandidat og var i en lang Aarrække knyttet til Skolen i Haslev, hvor han vandt almindelig Anseelse ikke alene paa Skolen, men ogsaa blandt Egnens Landboere, for hvem han virkede som Konsulent. I Hammerum viste det sig, at han foruden sine faglige Kvalifikationer ogsaa havde betydelige Lederevner, og paa ganske faa Aar arbejdede han Skolen op til at blive en af Landets mest ansete og stærkest besøgte Landbrugsskoler, en Skole, der er blevet en Pryd for vor Egn.

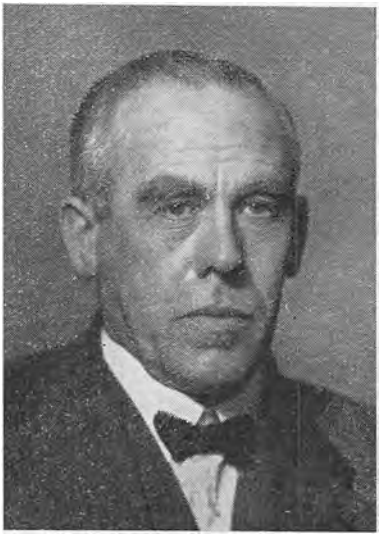

Forstander K. Møller

Foraaret 1938 bragte noget af en Katastrofe ind over Land-

Hammerum Landbrugsskole

bruget i Form af en forfærdelig Sandflugt, der voldte stor Skade mange Steder ogsaa her paa Egnen. Landboforeningen tilsluttede sig en Indsamling til de skadelidte og nedsatte Bedømmelsesudvalg til at vurdere Skaderne. En Ulykke kommer sjældent alene, siger et gammelt Ord, og samme Aar hærgedes talrige Besætninger af Mund- og Klovsyge, en Sygdom, der jo gennem Aarene har kostet dansk Landbrug Millionbeløb.

Det Efteraar var et Udvalg fra Foreningen af jyske Landboforeninger i Herning for at se paa Plads til Ungskuet. Det var omsider paa det foregaaende Delegeretmøde lykkedes at faa Ungskuet henlagt hertil i 1940. Herning sejrede ved Afstemningen stort. Udvalget valgte Pladsen ved Herningsholm suppleret med ca. 4 Tdr. Land af Nørholms Jorder til Mønstringsplads. Byraadet købte senere Pladsen ved Herningsholm. Desværre kom Krigen i 1939, og der kom derfor til at gaa endnu to Aar, inden Herning fik Ungskue, 35 Aar efter, at det første Ungskue afholdtes her i 1907.

Udflugten i 1938 gik til Thy, medens de unge var i Studsgaard. Græsmarksudflugten maatte man opgive paa Grund af Tørke.

Ved et Bestyrelsesmøde i Januar 1939 meddelte Formanden (Jensen, Studsgaard), at han var bevilget Afsked fra 1. April og agtede

at bosætte sig paa sin Gaard i Marslev paa Fyn. Han takkede for godt Samarbejde og betonede, at af de offentlige Arbejder, han havde haft med at gøre, havde intet været ham kærere end Arbejdet i Landboforeningen. Næstformanden, Lambreth Jensen, takkede Formanden for hans Virke her paa Egnen og for den praktiske Maade, hvorpaa han altid havde ledet Arbejdet. Den Elskværdighed, Imødekommenhed og Forstaaelse, Jensen havde udvist, havde været noget nær enestaaende. Hans Initiativ for bl. a. Samlestald og Landbrugsskole havde vist sig yderst heldigt.

Lambreth Jensen
Formand 1939—

Efter Generalforsamlingen afløste Lambreth Jensen nu Jensen, Studsgaard, paa Formandsposten. Allerede i en længere Aarrække havde han da øvet en betydningsfuld Indsats i Landboforeningens Arbejde som fleraarig Formand for Husdyrudvalget og efter Kr. Birks Død som Næstformand. Han er født i Gellerup 1886, blev oplært ved Landbruget og har ejet flere Gaarde paa Egnen, bl. a. Tanderup og Øster Lundgaard, og i de sidste mange Aar den gamle Herredsfogedgaard Nørholm, lige Nord for Herning. Han er en praktisk dygtig Landmand med et vaagent Blik for, hvad der kommer frem af nyt og værdifuldt paa det landbrugsfaglige Omraade, og i hans Formandstid har Foreningen taget en lang Række nye Opgaver op, som der efterhaanden vil blive redegjort for i det følgende.

I Marts 1939 drøftede man den Mindepark for Hededyrkere, der da var Planer fremme om at faa oprettet. Som en Betingelse for at faa Parken her til Egnen var der stillet Krav om et Beløb paa 20,000 Kr. Herning Byraad erklærede sig villig til at stille 10,000 Kr. til Raadighed. Landboforeningen bevilgede ogsaa et Beløb, og der førtes en Del Forhandlinger om at faa Parken anlagt ved Hjortsballehøje, men det endte med, at Viborgegnen blev den foretrukne.

Den Sommer havde man Udflugt til Ribeegnen og Græsmarksudflugt til Bording. Sommermødet blev for første Gang ikke holdt i

Studsgaard, men paa Hammerum Landbrugsskole, og det blev der hurtigt Tradition for. Disse Møder samler meget stor Tilslutning, og en Række af Landets kendte Mænd har ført Ordet ved disse Lejligheder.

I Maj drøftede man paa Foranledning af Johs. Iversen, Bording, Oprettelsen af en Forening for kunstig Sædoverføring, og sidst paa Aaret fik man oprettet Foreninger baade for r. d. M. og for jysk. Der meldte sig ikke mindre end 350 Medlemmer med ca. 1000 røde og godt 500 jyske Køer. Forstander Møller, Hammerum, blev Formand for den nye Forening.

Det Efteraar søgte Foreningen om Tilladelse til, at Store Marked kunde afholdes. Der havde da i 1 Aars Tid ikke været Kreaturmarked i Herning paa Grund af Mund- og Klovsygen. Andragendet blev imødekommet.

I Efteraaret brød Krigen ud, og nye, vanskelige Problemer taarnede sig op for Landbruget, men herom senere.

Kvægavls- og Kontrolforeningsarbejdet gik i dette Tiaar godt fremad, navnlig da efter at man havde faaet en Konsulent til særligt at tage sig af dette Arbejde. I 1930 oplyste Formanden for Husdyrudvalget, at der var 7 Kontrolforeninger indenfor Foreningens Omraade. Studsgaard stod højest i hele Amtet. Der var 12 Kvægavlsforeninger. I 1931 fortalte den daværende Formand, Jesper Jespersen, om en gevaldig Ko, der stod hos Jesper Andersen, Sdr. Vejen. Den havde givet 357 kg Smør i en Regnskabsperiode. Aaret efter, da

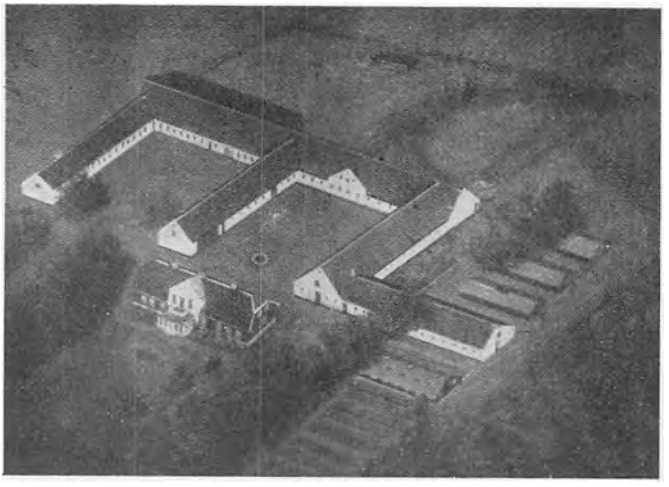

Formanden Lambreth Jensens Gaard „Nørholm" ved Herning

P. Brændgaard
Medl. af Best. 1936—39

P. Albæk
Medl. af Best. 1939—42

M. Thalund Madsen
Medl. af Planteavls-udvalget i flere Aar

Lambreth Jensen var blevet Formand, oplystes det, at Alfred Mikkelsen, Ikast, havde en Ko, der var blevet Nr. 6 i hele Jylland. Ved Generalforsamlingen i 1934 meddeltes det, at Herning Svineslagteri var begyndt at give Tilskud til Orner. Dette Tilskud var i første Omgang paa 11×50 Kr., men blev siden betydeligt større. Det Aar optog Samvirksomheden en Kaaring af Søer og Orner, og det Arbejde blev ogsaa taget op her. Man begyndte at holde Møder for Kontrolassistenter, og Arbejdet paa Husdyromraadet gik støt videre med god Fremgang paa alle Felter. I 1939 var der 16 Kontrolforeninger indenfor Landboforeningens Omraade. Lige før Tiaaret sluttede, fik man som nævnt oprettet en Forening for kunstig Sædoverføring.

Medlemstallet i Landboforeningen holdt sig i disse Aar ret uforandret. Ved Generalforsamlingen i 1930 opgaves det til 919, et Par Aar senere var det steget til godt 1000, i 1936 var det paa 1007, i 1938 paa 998 og endelig ved Generalforsamlingen først paa Aaret 1939 opgaves det til 1013.

Indenfor Bestyrelsen og Udvalgene skete der en Del Personskifter i dette Tiaar. Formændene er allerede nævnt. I 1930 kom Aug. Dinesen i Bestyrelsen i Stedet for Jens Madsen, Lind. Til Husdyrudvalget nyvalgtes P. Albæk, Helstrup, i Stedet for Jens Lund, Vraa. Aaret efter indvalgtes Jesper Andersen, Sdr. Vejen, i dette Udvalg i Stedet for Jesper Jespersen, Næstholttoft. I 1933 valgtes Forsøgsleder N. C. Jensen til Bestyrelsen i Stedet for Peder Blaaberg, Snejbjerg, og til Planteavlsudvalget nyvalgtes Mads Thalund Madsen i Stedet for Peder Brændgaard, medens Rs. Hjøllund blev Formand. I 1935 kom Niels Thygesen, Remme, i Bestyrelsen, hvor

Rs. Hjøllund, Planteavlsudvalgets nuværende Formand

han afløste A. P. Andersen, St. Lundgaard. Til Planteavlsudvalget nyvalgtes Kr. Understrup, Lind. Ved Generalforsamlingen i 1936 kom Peder Brændgaard og Jesper Jespersen i Bestyrelsen i Stedet for Kr. Birk, der var død, og Aug. Dinesen, som afslog Genvalg. Aaret efter afløste Jens Okkels, Birk, Ole Olesen, Besser, i Bestyrelsen. I 1938 udtraadte Kr. Understrup, Lind, af Planteavlsudvalget og efterfulgtes af Johs. Pedersen, Nr. Hauge. Endelig nyvalgtes i 1939 til Bestyrelsen Lambreth Jensen og Chr. Korneliussen i Stedet for Forsøgsleder Jensen, Studsgaard, og Peder Brændgaard. Lambreth Jensen havde da allerede i flere Aar været Næstformand, skønt han nu først indvalgtes i Bestyrelsen, og det hang sammen paa den Maade, at man ved Generalforsamlingen i 1934 havde vedtaget, at de to Udvalgsformænd skulde betragtes som Medlemmer af Bestyrelsen. Til Husdyrudvalget nyvalgtes i 1939 Otto Siggaard, Frølund, i Stedet for Lambreth Jensen. Udvalget valgte P. Albæk, Helstrup, til Formand. Til Planteavlsudvalget nyvalgtes N. Aagaard, Nr. Kollund. Bestyrelsen konstituerede sig som tidligere omtalt med Lambreth Jensen som Formand, medens Niels Thygesen, Remme, nu blev Næstformand.

Rs. Hjøllunds Gaard
Lindbjerg Bakkegaard

DE SIDSTE AAR

Kun godt 20 Aar efter Afslutningen af den første Verdenskrig drog en ny, hærgende Krig hen over Europa. Den første Krigs Spor, der knapt endnu var udslettede, afskrækkede ikke fra en Gentagelse af dette Vanvid. Og da Branden først var tændt, bredte den sig med rivende Hast. Det svirrede med nye Krigserklæringer, og stadigt flere Nationer droges aktivt ind i Verdensopgøret. Danmark undgik for anden Gang i dette Aarhundrede at blive aktiv Krigsdeltager, men Krigens Slagskygge faldt denne Gang langt tungere ind over »det Puslingland, der hygger sig i Smug, mens hele Verden brænder ved dets Vugge«. For første Gang i vor tusindaarige Historie oplevede vi en fuldstændig Besættelse af vort Land med alle deraf flydende skæbnetunge Følger.

For Landbruget betød det en helt ny Situation, der syntes ganske uoverskuelig. Med et Slag blev vi afskaaret fuldstændigt fra vort Hovedmarked og henvist alene til Forsyninger fra og Eksport til den Del af det øvrige Europa, der stod under tysk Indflydelse og de faa neutrale Lande, der undgik Inddragelse i Krigen. Takket være velforsynede Lagre og vort højt udviklede Landbrug klarede Danmark Krigsaarene forbavsende godt. Manglen paa Tilførsler af tilstrækkelige Mængder Kunstgødning og Foderstoffer gjorde dog en ret kraftig Besætningsreduktion nødvendig. Dertil kom tre ret daarlige Høstaar 1940—42, men saa kom Høsten 1943, der blev noget af en Rekord og bragte meget paa Fode. Med de Erfaringer, der var gjort under den forrige Verdenskrig, stod Landbruget denne Gang ikke nær saa famlende og usikkert overfor de Problemer, der meldte sig. Ogsaa Myndighederne optraadte med mere fast og sikker Haand og forstod stort set at afbalancere de forskellige Interesser overfor hinanden, saa der blev taget nogenlunde rimeligt Hensyn baade til Producenter og Forbrugere. Takket være den stærke Udvikling for

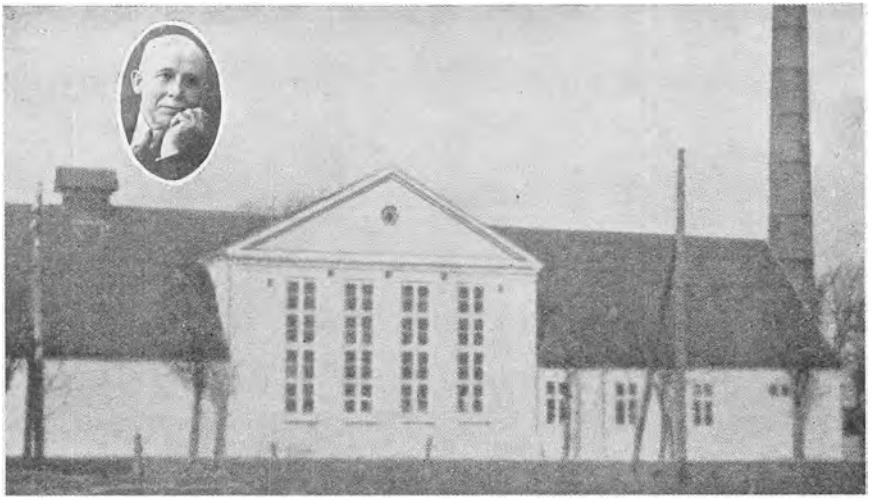

Snejbjerg Mejeri og dets Bestyrer gennem 50 Aar (1895—1945) J. Pingel

Landbruget i Tiden mellem de to Krige stod vi ogsaa forsyningsmæssigt langt bedre end under Krigen 1914—18. Endnu efter fem Aars Krig produceredes der dobbelt saa meget Smør som dengang, og Svinebestanden var 3—4 Gange saa stor som mod Slutningen af forrige Krig. Men nægtes kan det ikke, at det gode Resultat var opnaaet ved Forbrug af Kapital, der tænkes her ikke paa Penge, men paa den Værdi, den danske Jord repræsenterer. Paa Grund af de svigtende Tilførsler af Kunstgødning blev Jorden paany i nogen Grad udpint, maaske dog knapt saa meget som under den forrige Krig, idet det større Husdyrhold bevirkede, at der var øgede Mængder af Staldgødning til Raadighed. Paa Herningegnen var det navnlig Mangelen paa Fosforsyre, der blev alvorlig for mange Arealer. Der skete dog ikke større Skade paa den danske Jord, end at dennes Ydeevne efter Krigen hurtigt igen kunde bringes op paa det normale.

Og saa kom 5. Maj 1945 med Befrielsens Glæde, men ogsaa med nye Problemer for dansk Landbrug. Besættelsestidens kunstigt opskruede Prisniveau kunde naturligvis ikke opretholdes, men hvordan Forholdene fremover vil forme sig for Landbruget, er det endnu for tidligt at sige noget afgørende om. Foreløbig fik man en Handelsaftale med vor gamle Hovedaftager England, som betød en forholdsvis beskeden Nedgang i Priserne, men dog medførte, at Staten maatte træde til med et vist Tilskud til Landbrugseksporten. Vort bærende Erhverv kan naturligvis ikke i det lange Løb leve paa Stats-

tilskud, men hvordan Forholdene til sin Tid skal ordnes, er det ikke Stedet her at drøfte.

— — —

I Vinteren 1939—40 indledes der et Samarbejde mellem Landboforeningen og Husmandskredsen om Optagelse af et landøkonomisk Ungdomsarbejde. Der nedsattes et Fællesudvalg, bestaaende af 4 Repræsentanter for hver Organisation og med Karl Jensen, Fastrup, som Formand. Som Leder af Arbejdet antog man Landbrugslærer N. J. Nielsen, Hammerum, og det viste sig hurtigt, at han var den rigtige Mand til at vække de unges Interesse for Arbejdet, der bestod i Pasning af egen Jord, Pasning af Husdyr, Regnskabs- og Dagbogsføring m. m. for de unge Mænd og forskellige huslige Sysler for de unge Piger. Der udsattes Præmier for de bedste Præstationer, og der opnaaedes hurtigt særdeles gode Resultater. Det landøkonomiske Ungdomsarbejde har vundet meget stor Tilslutning blandt Egnens Landboungdom, og den praktiske Undervisning, der her gives i Kappestrid med jævnaldrende, skal nok til sin Tid sætte sine Spor i Arbejdet, naar de unge faar egen Bedrift.

Ved Generalforsamlingen i Februar 1940 fremhævede Formanden, Lambreth Jensen, at det var i en mørk og urolig Tid, man samledes. Det maatte haabes, at Danmark ogsaa denne Gang maatte blive skaanet for Krigens Rædsler. Trods Tidens Mørke og Uro maatte dansk Landbrug jo fortsat gøre Dagens Gerning. Formanden mindedes den tidligere mangeaarige Formand, Niels Sjørvad, der var død i November 1939, og Husholdningsudvalgets dygtige Formand, Fru Caroline Overgaard, der var afgaaet ved Døden i Juli samme Aar. Som Formand var hun blevet efterfulgt af Fru Kirstine Jørgensen, Nørgaard ved Herning. Om Situationen for Landbruget udtalte Lambreth Jensen, at næsten Halvdelen af de danske Landmænd enten havde faaet eller trængte til Gældssanering, hvilket vilde sige, at næsten Halvdelen havde en Gæld paa 110 pCt. af den bogførte Kapital. Han beklagede, at Regeringen havde forladt sit eget Forlig — Kanslergade-Forliget — med Sterlingkursen paa de 22,40 og havde besluttet at følge Dollaren, hvilket betød en yderligere Forringelse af Landbrugets Eksportpriser paa 10 pCt. Formanden understregede, at Landbruget slet ikke ønskede Gullaschtider, men kun Løn for dygtigt Arbejde.

Den 9. April 1940 kom den tyske Besættelse af Danmark, der betød, at dansk Landbrug nu helt var henvist til det europæiske Fastland, baade hvad angik Eksport og Import. Der blev truffet

To af Egnens landskendte Industrivirksomheder

P. Mortensens Specialfabrik for Pumper og Ajleredskaber i Herning. Fremstiller to Trediedele af Landets samlede Forbrug af Ajlenedfældere, Pumper, Tønder m. m.

Plovfabrikken „Skjold" i Lind tilh. Fabrikant N. Frank. Her fremstilles 85 pCt. af Landets Forbrug af Muldplader

Clearing-Aftaler, hvorefter Nationalbanken financierede Eksporten, og herhjemme kom der Maksimalpriser paa en lang Række Varer samt Rationering af vigtige Levnedsmidler. Man er tilbøjelig til at tro, at Landbruget har gode Tider under Krige, fordi man ser, at Landmændene da som Regel faar mange Penge mellem Hænderne, men Velstanden er, som det alt tidligere er fremhævet, kun tilsyneladende, idet den i væsentlig Grad hidrører fra Omsætning af andre Værdier. Besætningerne svinder ind under en Krig, og Jordens Gødningskraft og Ydeevne formindskes. Der er ingen Tvivl om, at baade Landbrug og det øvrige Samfund er bedst tjent med rolige stabile Forhold, som dem, man kendte i Aarene op til den første Verdenskrig.

Krigens Virkninger mærkedes paa mange Felter ogsaa indenfor Hammerum Herreds Landboforening. Det Ungskue, der var planlagt til Afholdelse i Herning i 1940, blev aflyst, og det motiveredes navnligt med Benzinmangelen. Ogsaa Amtsskuet, der skulde have været afholdt i Ringkøbing, blev aflyst. I Herning afholdtes der et Lokalskue, og i Hammerum var der Sommermøde med Claus Eskildsen som Taler og med et Deltagertal paa ca. 1000. Græsmarksudflugten lededes af Forstander Møller, medens man opgav den store Udflugt. Den Sommer rettede Foreningen en Henvendelse til Landbrugsministeren vedrørende Kornordningen, og man havde den Tilfredsstillelse, at der ved Lovens Udformning blev taget Hensyn til de herfra udformede Tanker. En anden Henvendelse om Superfosfat-Tildelingerne mødte ogsaa Imødekommenhed. Man mente, at den fastsatte Skæringsdato, 15. Oktober, var for tidlig, da mange her paa Egnen først købte denne Gødning i November.

Vækstbetingelserne i Sommeren 1940 var ikke gode, og havde man her paa Egnen ikke haft Kartoflerne, havde det set skidt ud. Det kneb med Foderet til Besætningerne, og mange blev nødsaget til at reducere disse stærkt, ofte i for ringe Foderstand, saa Realisationen indbragte for faa Penge.

Det begyndte at knibe med Tilslutningen til Aftenskolen for de unge paa Landbrugsskolen i Hammerum paa Grund af de vanskelige Trafikforhold, og man besluttede saa at forsøge med en saadan Undervisning ogsaa i Studsgaard, for at de unge fra Foreningens vestlige Omraade ikke skulde faa for langt. Der var i Vinteren 1940—41 74 Deltagere i Undervisningen i Hammerum og 54 i Studsgaard. Ved Fællesmødet i December uddeltes der for første Gang Præmier i det landøkonomiske Ungdomsarbejde.

Vinteren 1940—41 var meget streng. Frosten trængte sine Steder en hel Meter ned i Jorden. Foraaret 1941 var tørt og koldt, og Tørken vedvarede til hen paa Sommeren, men da der skulde høstes, øsregnede det næsten hver eneste Dag, saa Avlen blev heller ikke det Aar god. Der var dog meget Græs i Eftersommeren, og Roerne kom der heldigvis rigtig Fart i. Heller ikke det Aar blev det til noget med Ungskuet, men Herning havde Amtsskuet med en Del af Ungskuet, hvorfor det lokale Skue blev opgivet. Skuet var begunstiget af straalende Vejr og satte Publikumsrekord for et Amts-Fællesskue med 9—10,000 besøgende. Man havde Græsmarksudflugt med Forstander Fastrup som Leder og med Afslutning i Studsgaard. Ogsaa en stor Udflugt vovede man den Sommer. Den gik til Silkeborg og Himmelbjerget og havde 250 Deltagere. Ved Sommermødet i Hammerum skulde Magister Rosenkjær have talt, men han udeblev, og i Stedet holdt Forstander Møller et udmærket Foredrag for de ca. 1000 Deltagere.

I Efteraaret 1941 begyndte Elektricitetsrestriktionerne at spøge. Landboforeningen opnaaede dog ved Forhandling en nogenlunde tilfredsstillende Ordning, saaledes at der maatte tærskes to Dage om Ugen, nemlig Onsdag og Lørdag, medens derimod Formaling kun maatte finde Sted om Natten. I September drøftede man en Henvendelse fra Horsens, der ønskede at faa Ungskuet i 1942—43 paa Grund af Byjubilæum, saa kunde Herning faa det i 1944—45. Formanden vendte sig skarpt derimod og gjorde gældende, at Horsens havde haft Skuet i 1922, mens Herning ikke havde haft det siden 1907. Man vedtog enstemmigt at afvise Kravet fra Horsens.

Ved Generalforsamlingen i 1942 oplyste Formanden, at Repræsentanter for Bestyrelsen og Konsulenterne havde deltaget i et Møde i Aarhus om Nødvendigheden af en yderligere Besætningsreduktion, og siden havde der været holdt Møder i Herning, Ikast, Ilskov, Vildbjerg, Kibæk og Sdr. Felding, hvor man havde agiteret for en saadan for at faa Besætningerne bragt ned paa et Niveau, der svarede til det Foder, man disponerede over.

Formanden omtalte videre Beskæftigelseslovene, som man i Begyndelsen havde set paa med nogen Skepsis, men siden var de blevet stærkt udnyttede her paa Egnen. Ialt var der paa det Tidspunkt indsendt 1750 Ansøgninger med en samlet Byggesum paa over 5 Millioner Kroner.

I Sommeren 1942 havde man Græsmarksudflugt med Konsulent Hasle Nielsen som Leder, og Sommermøde i Hammerum, hvor Biskop

Skat-Hoffmeyer talte i Skjorteærmer til en meget stor Forsamling. Sommerens største Begivenhed var dog det jyske Ungskue i Herning, der blev en straalende Succes med stor Tilstrømning fra det ganske Jylland. Trods Fodervanskeligheder og besværlige Transportforhold blev Skuet en imponerende Revy over, hvad jysk Husdyravl formaaede ogsaa i en svær Tid. I tre Aar havde der paa Grund af Krigen ikke været noget Ungskue, og selv om Anmeldelserne var noget mindre end under normale Forhold, omfattede de dog omkring

Ungskuet 1942, Hovedindgangen

1000 Dyr, deraf mere end 600 Stk. Kvæg, 130 Heste, over 200 Svin og 67 Faar. Skuet varede i fire Dage, 9.—12. Juli, og var besøgt af mere end 46,000 Mennesker. De sagkyndige gav Udtryk for megen Tilfredshed baade med de fremstillede Dyr og med Herning som Værtsby.

Det lokale Dyrskue var lidt mindre end sædvanligt, særligt paa Grund af den vanskelige Fodersituation. Ved et Bestyrelsesmøde i September drøftede man en Henvendelse om at faa oprettet en Kartoffelkogeforening. Man besluttede at henvende sig til Direktør Madsen, Slagteriet, om Sagen, og Direktøren viste sig som saa ofte før meget imødekommende overfor Landbrugets Ønsker, saaledes at det med hans Hjælp lykkedes at faa en saadan Forening oprettet. I Vinteren 1942—43 holdtes der landbrugsfaglig Aftenskole paa Hammerum Landbrugsskole og i Snejbjerg Skole.

Høsten i 1942 var meget vanskelig. Tilsaaningen var begyndt sent, og Høsten faldt ogsaa paa et sent Tidspunkt. Det var meget fugtigt i Høsttiden, men alligevel blev der en nogenlunde Kornhøst. Der avledes det Aar en Mængde Kartofler. Landboerne paa Herning-

egnen kom efterhaanden til at lægge megen Vægt paa denne Afgrøde, og der blev gjort meget for at opbevare Kartoflerne godt. Der opførtes en Mængde Kartoffelhuse, men det viste sig at være Penge, der var godt givet ud. Økonomisk betød Kartoflerne uhyre meget for et rentabelt Landbrug paa disse Egne.

Ved Generalforsamlingen i 1943 mindedes Formanden Hans Overgaard, der var afgaaet ved Døden i Januar samme Aar. Han havde i flere Aar været Formand for Planteavlsudvalget og i mange Aar Ordstyrer ved Generalforsamlingerne. I en Aarrække var han Formand for Hingsteskuekommissionen for Ribe og Ringkøbing Amter. Iøvrigt vendte Formanden sig i sin Beretning mod den Paastand, at det nu var Landbruget, der svømmede ovenpaa. Det var ikke Tilfældet, især ikke i Vestjylland, hvor Gennemsnittet af 133 Regnskaber kun viste en Forrentning paa 2,8 pCt. af den bogførte Kapital og 1,6 pCt. af Handelsværdien. Det var Tørken, der de senere Aar havde virket langt stærkere her paa de lette Sandjorder end andetsteds i Landet. Man maatte derfor reducere Besætningerne for tidligt og havde ikke noget at sælge i 1942.

Hen i Marts oplystes det, at der næppe blev noget Ungskue i Herning den Sommer. Man opgav ogsaa det lokale Dyrskue, men havde en Græsmarksudflugt til Birk-Gaardene og med Afslutning i Studsgaard. Der blev ogsaa arrangeret en Udflugt til Silkeborg, men den havde kun ringe Tilslutning. Den Sommer fejrede Hammerum Herreds Spare- og Laanekasse sit 75 Aars Jubilæum, og som en Anerkendelse af, at det var Landboforeningen, der i sin Tid havde taget Initiativet til Sparekassens Oprettelse, skænkede den Foreningen et Legat paa 3000 Kr. til unge Landmænds Uddannelse samt et aarligt Tilskud paa 100 Kr. til samme Formaal.

I Juli var der igen stort Sommermøde i Hammerum, hvor Seminarielærer Lambertsen, Haslev, talte til en Forsamling paa 1500 Mennesker.

Det Aar havde man igen Amts-Fællesskue i Herning i Forbindelse med Amts-Ungskue, og der var godt Fremmøde af Dyr.

I August behandlede man en Sag om Indretning af en Stald til Forhandling af rene Kreaturer. Det var Kredsdyrlægen, der havde krævet, at saadanne ikke maatte forhandles ved de offentlige Markeder sammen med Reagenter, men at Handelen med dem skulde foregaa i lukket, godkendt Stald. Formanden havde ventileret Tanken om at faa Stalden indrettet paa Centralhotellet, og man besluttede at sende Byraadet en Anmodning om at give Tilskud hertil.

Produktionen af Brunkul, der optoges i stor Stil paa Egnen i Krigsaarene

Der førtes forskellige Forhandlinger om Sagen, idet der ogsaa kom Bestræbelser igang for at faa Stalden paa Vestre Gæstgivergaard, men det endte med, at Hotelejer Nybo sluttelig byggede Stalden for egen Regning, saaledes at der ikke blev Brug for noget kommunalt Tilskud.

Produktionsforholdene for Landbruget var i Sommeren 1943 særdeles gunstige. Man havde haft en mild Vinter, Foraaret kom tidligt, og det var næsten Ønskevejr hele Sommeren igennem med skiftende Regn og Varme. Der var god Græsning og meget Hø. Resultatet af Høsten blev 76 Millioner Afgrødeenheder mod 70 Aaret før, en særdeles kærkommen og tiltrængt Forøgelse af Udbyttet. Heri var endog ikke medregnet Udbyttet af Græsmarkerne. Tages dette med, var Tallene 122 Mill. mod 112 Mill. Aaret før. Mange Landboere fik Mod paa en betydelig Udvidelse af Svineholdet. Landbrugets Forrentningsprocent steg det Aar til 5,6 mod 3,8 Aaret før. Trods dette relativt gunstige Resultat blev Landbruget dog ikke sparet for Vanskeligheder af forskellig Art. Det kneb med Gødningen og med at skaffe den fornødne Arbejdskraft. Der kunde tjenes

store Penge i Moser, Brunkulslejer og ved andet Arbejde, og det fristede de unge, af hvilke adskillige søgte bort fra Landbruget.

Ved Generalforsamlingen i 1944 mindedes Formanden to af Egnens gode Mænd, der var gaaet bort i det forløbne Aar, nemlig Erik Karstoft, der i en lang Aarrække havde siddet i Landboforeningens Bestyrelse og et Par Aar været Formand, og Knud Pedersen, Brændgaard, der ligeledes i mange Aar havde været i Bestyrelsen. Han betonede, at selv om det foregaaende Aars gode Høst havde betydet meget for Landbruget, var der dog stadig ikke Tale om Gullaschtider. En Forrentning paa 5,6 betød kun, at Landbruget nu var ved at have en Forrentningsprocent nær de andre Erhvervs. Billedet formørkedes dog af, at Landbrugets Produktionsapparat stadig forringedes, navnlig gik det ud over Jordens Gødningskraft, ligesom ogsaa Mangelen paa Arbejdskraft var et alvorligt Problem for mange, ja for nogle endda saa alvorligt, at de havde maattet sælge deres Ejendomme.

Det Aar fik man oprettet en Regnskabskreds med M. Bækgaard som Konsulent. Kredsens første Formand var Helmer Laursen, der efterfulgtes af den nuværende Formand, Søren Sørensen, Gullestrup. Samme Aar (1944) knyttedes Landbrugslærer J. E. Foged til Foreningen som Konsulent i Planteavl, saaledes at Foreningen nu sammen med de øvrige Foreninger indenfor Konsulentsammenslutningen raader over fire Konsulenter.

I 1944 opstod der i Ikast-Bording en Agitation for at faa oprettet en selvstændig Landboforening for de østlige Sogne. Fra Hammerum Herreds Landboforening blev der udfoldet Bestræbelser for at tilfredsstille de Krav, man stillede fra dette Omraade af Foreningens Virkefelt, men uden Resultat, og Ikast-Bording Landboforening blev dannet.

I Juni havde man et Græsmarksmøde i Studsgaard med Forstander Jesper Overgaard, Ladelund, som Taler, og senere var der igen stort Sommermøde i Hammerum med Claus Eskildsen, Tønder, som Taler. Man holdt et godt Dyrskue i Juli paa Pladsen ved Nørregade, og ved den Lejlighed fik Foreningen en glædelig Overraskelse, idet Destruktør Harke Jessen, Herning, overrakte Formanden et Beløb paa 5000 Kr. For Pengene blev der oprettet et Fond under Betegnelsen »Landboforeningens Fond til særlige Formaal«.

I 1944 tog man en ny Konkurrence op paa Forslag af Husdyrudvalgets Formand, Jesper Andersen, nemlig i Hestepasning, og den fik rigtig god Tilslutning. Man havde allerede da en saadan Konkurrence

igang i Aulum og Vildbjerg Landboforeninger. Det Aar blev ogsaa Studsgaard Forsøgsstation genoprettet i fuldt Omfang, og dens Leder, Frode Hansen, blev udnævnt til Forstander. Denne Genoprettelse var et Ønske, man indenfor Landboforeningen havde næret lige siden den delvise Nedlæggelse i 1928, og man hilste den derfor med Glæde.

Høsten i 1944 blev ret tilfredsstillende om end ikke paa Højde med Rekordhøsten Aaret før. Hen paa Efteraaret indtraadte der efter Politiets Opløsning ret lovløse Forhold paa Egnen med talrige Røverier, og man overvejede indenfor Landboforeningen at aflyse den sædvanlige Efteraarsfest, men Forholdene trak sig dog ved myndig Optræden af den lovlydige Befolkning ret hurtigt i Lave igen, saa man kunde samles ogsaa til denne Fest.

Frode Hansen, Forstander, Studsgaard

Ved Generalforsamlingen i Februar 1945 mindedes Formanden to af Landbrugets gode Mænd, der var gaaet bort i det forløbne Aar, nemlig Peder Blaaberg, Snejbjerg, og fhv. Forsøgsleder N. J. Nielsen. Begge havde de i en Aarrække haft Sæde i Landboforeningens Bestyrelse. Formanden beklagede den stadige Mangel paa Arbejdskraft og vendte sig mod den Kritik af Landbruget, der var kommet frem i Anledning af de høje Kartoffelpriser i Byerne. Naar der forlangtes helt op mod 40 Kr. pr. Tønde, var det ikke Landboerne, der fik den store Avance. De fik ikke engang det halve af den Pris, det øvrige var Mellemhandleravance, som Landbruget intet Ansvar havde for.

Ingen Landmand vilde benægte, sagde Formanden videre, at det forløbne Aar havde været det hidtil bedste for Landbruget med en Forrentningsprocent paa 8,7, men saa man paa Gennemsnittet for de sidste 15 Aar, laa dette kun paa 3,55 pCt. Om Udsigterne for Fremtiden udtalte Formanden, at Indtægterne kendte man ikke, men man vidste, at man havde ca. 8 pCt. mindre at fodre med, og at Landbrugets Udgifter er langt større end tidligere. For en Del Aar siden kunde et Føl eller en Kælvekvie betale en Karleløn, men nu skulde der sælges 5 Kælvekvier for at skaffe Løn til en voksen Karl, og saa

Sommermødet i Hammerum 1945

kneb det endda at faa den fornødne Hjælp. Han sluttede med at udtrykke Haabet om, at alle gode Kræfter i vort Land vilde staa sammen om at bære Danmark gennem de mange Vanskeligheder, der sikkert vilde komme. Landbruget vilde altid være at finde i dette Samarbejde og være med til at bære sin Del af Byrderne.

I Sommeren 1945 var der stort Sommermøde i Hammerum med Forstander Hans Lund, Rødding, som Taler.

— — —

Indenfor Husdyrudvalget gik Arbejdet jævnt og støt fremad i disse Aar. Ved Generalforsamlingen i 1941 opgav Formanden, Peder Albæk, Kvægavlsforeningernes Antal til 16 og Kontrolforeningernes til 18. Han omtalte det forkerte i, at man ikke havde nogen jysk Hesteavlsforening. Chr. Truelsen, Vesterholm, opfordrede kraftigt til Dannelsen af en saadan, og ved et Møde kort efter lykkedes det da ogsaa at faa en Hesteavlsforening oprettet.

I 1942 oplystes det, at der var 5440 Aarskøer i Kontrolforeningerne, hvoraf 50,7 pCt. rene. Næste Aar oplyste den nye Formand, Jesper Andersen, at der nu var 15 Kvægavls- og 14 Kontrolforeninger. I disse sidste var der 5151 Køer med et Gennemsnit paa 110,4 kg Smør og 4,01 pCt. Fedt. Efter den gode Høst i 1943 kunde Konsulent Olsen ved Generalforsamlingen i 1944 oplyse, at der var sket en Stigning i Ydelserne indenfor Kontrolforeningerne med 10 kg Smør pr. Ko. Kvægavlsarbejdet i Amtet prægedes mere og mere af de kun-

stige Foreninger, der nu havde 16,000 Køer, mens der kun var 10,000 i de andre. I 1944 blev indenfor Hammerum Herred ca. 2000 Køer løbet ved kunstig Sædoverføring, medens Kvægavlsforeningerne med naturlig Befrugtning havde ca. 2500 Køer.

Ved Generalforsamlingen i 1945 meddelte Jesper Andersen, at Smørgennemsnittet indenfor Kontrolforeningerne i Omraadet nu var 134,3 kg.

— — —

Jesper Andersen,
Formand for Husdyrudvalget

Landboforeningens Medlemstal steg meget stærkt i Krigsaarene. I 1942 meddeltes det, at der i de sidste tre Aar havde været en Fremgang paa ca. 300, saa man nu var oppe paa 1246. I 1944 var Tallet steget til 1411. Ved Generalforsamlingen i 1945 opgaves det til 1424, det hidtil største Tal, man nogensinde havde været oppe paa, skønt

Sommerdag ved Rind Aa

Foreningen i det forløbne Aar delvist havde maattet tage Afsked med sit østlige Omraade ved Oprettelsen af Ikast-Bording Landboforening. Adskillige Landmænd i dette Omraade blev dog staaende som Medlemmer af deres gamle Forening.

Indenfor Bestyrelsen skete der ingen Ændringer. Til Planteavlsudvalget nyvalgtes i 1942 Chr. Okkels, Vejen, i Stedet for N. Aagaard, Nr. Kollund. I 1944 kom Martin Fastrup ind i dette Udvalg. Ogsaa indenfor Husdyrudvalget skete der et Par Personskifter. I 1942 indvalgtes Jens Hindhede, Øster Lundgaard, i Stedet for Peder Albæk, og Jesper Andersen blev Formand.

Foreningens Ledelse 1946

Bestyrelsen:

Lambreth Jensen,
Formand

Niels Thygesen,
Næstformand.

Jens Okkels,
Kasserer.

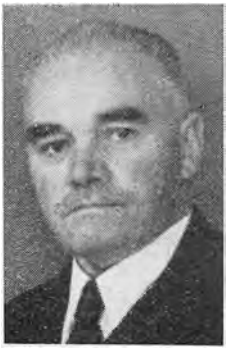

Jesper Jespersen,
Næstholttoft.

Chr. Korneliussen,
Sdr. Vejen

Planteavlsudvalget:

Rs. Hjøllund.
Fmd. og Bestyrelses-
medlem.

Chr. Okkels,
Nr. Vejen.

Martin Fastrup,
Fastrup.

Husdyrudvalget:

Jesper Andersen,
Fmd. og Bestyrelses-
medlem.

Otto Siggaard,
Frølund.

Jens Hindhede,
Ø. Lundgaard.

Ungdomsudvalget:

Forstander K. Møller,
Formand.

Troels Lauridsen,
Ikast.

Th. Sejthen,
Snejbjerg.

Regnskabsudvalget:

Søren Sørensen,
Formand.

Helmer Laursen,
Skjoldborg.

Magne Jensen,
Fastrup.

Ordningsudvalget:

Søren Toustrup,
Formand.

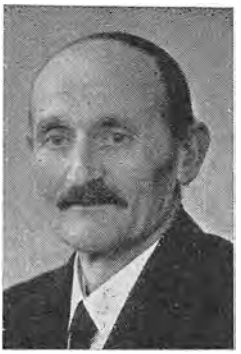

Peder Vestergaard,
Herning.

H. I. Christensen,
Herning.

Husholdningsudvalget:

Fru Kirstine Jørgensen,
Formand.

Fru Korneliussen,
Kasserer.

Fru Overgaard,
Gullestrup.

Fru Anna Okkels,
Birk.

Fru Karen Nørgaard,
Snejbjerg.

Fru Poulsgaard,
Tjørring.

Fru Binderup,
Herning.

Fru Flensborg,
Herning.

Fru Fløe Merrild,
Lind.

Foreningens Værtinde:

Frk. Karen Bisgaard,
Højskolehjemmets populære
Værtinde.

Foreningens Konsulenter:

Konsulent A. Binderup
(Planteavl).

Konsulent Ejler Olsen
(Husdyrbrug).

Konsulent J. E. Foged
(Planteavl).

Konsulent M. Bækgaard
(Regnskabsvæsen).

Bestyrelse, Udvalg og Konsulenter med Damer samlet hos Jesper Jespersen, Næstholt, i Anledning af dennes 60 Aars Fødselsdag. Fødselaren sidder yderst til højre.

PLANTEAVLEN

Af Konsulent A. Binderup

En rask Gennemgang af Hammerum Herreds Landboforenings Forhandlingsprotokoller viser, at selv om det vel nok fra første Færd fortrinsvis var Husdyrbrugets Fremgang, man vilde tjene, saa dukkede der hurtigt ogsaa Spørgsmaal op vedrørende Planteavlen. Man drøftede en Række herhenhørende Spørgsmaal og optog Arbejder, der direkte tog Sigte paa en bedre Dyrkning af Jorden. Det er egentlig næsten helt forunderligt at læse om, hvilke Spørgsmaal der har været drøftet, Spørgsmaal, der selvfølgelig i mange Tilfælde kun havde forbigaaende Interesse, men ofte tillige Spørgsmaal, som det først blev en langt senere Tids Opgave at bringe til Løsning.

Paa et af de allerførste Møder var der saaledes Forhandling om Udveksling af gode, sunde Læggekartofler. Prisen var den Gang, for ca. 100 Aar siden, 4 Kr. pr. Td. — Engvandingen var ogsaa til Forhandling og Genstand for praktisk Foreningsarbejde ca. 20 Aar før Oberstløjtnant Dalgas efter 1866 ogsaa fik denne Opgave lagt ind under Hedeselskabets Virke.

Man interesserede sig tidligt for Indførelse af bedre Agerdyrkningsredskaber og foretog endog Fællesindkøb af disse.

Ligeledes var der Interesse for Plantningssagen, og der gaves allerede paa et tidligt Tidspunkt Tilskud til Planteskoler, og senere indkøbtes gennem Foreningen betydelige Partier Træplanter, der solgtes til Medlemmerne for ¼ Pris.

Saa tidligt som i 1857 drøftede man Brugen af Kunstgødning. Det var fosforsur Kalk, der kostede 24 Rdl. for 600 Pd. Flere havde prøvet denne Gødning og mente at kunne se Virkning af den.

Af de mange Emner, der blev drøftet i Foreningens første Aar-

tier, skal endvidere nævnes: Kompostmøddinger, Dræning, Gul Lupin som Grøngødning, Rodfrugtdyrkning (1867), Hedens Tilplantning, Brakning, Mærgling, forskellige nye Landbrugsredskaber saasom: Mejemaskiner, Slaamaskiner, Høvendere, Lokomobiler m. fl. (1869). I 1880erne er der igen stærkt Røre om Brugen af kunstige Gødninger, som mange var begejstrede for. Andre var skeptiske. Gødningerne var nok heller ikke alle lige gode. — Under Forhandlingen om disse Gødninger foresloges Afprøvning ved Forsøg, en Tanke, som først blev virkeliggjort ca. 15 Aar senere. I 80erne slaas til Lyd for rigeligere Brug af Kløver, og man drøfter indgaaende Bekæmpelse af Ukrudtet. Rodfrugtdyrkningen breder sig langsomt, det er Gulerødder, Turnips og Kaalrabi, der tages i Brug, og samtidig øges Interessen for Kartoflerne, som der lystes efter et bedre Marked for. Der var paa Møderne stærkt Uenighed om, hvorvidt man skulde dyrke Rodfrugt eller Kartofler. I store Træk laa det saadan, at det var Sandjordsdyrkerne, der holdt mest af Kartoflerne, og i den Henseende slægter de nuværende Sandjordsdyrkere Fædrene paa.

Spørgsmaal som Staldgødningens hurtige Nedpløjning, Nedkuling af kogte Kartofler og Roetoppens Anvendelse som Foder er Genstand for Drøftelse i 80ernes begivenhedsrige Aar. Roetoppen vil de fleste absolut have pløjet ned, men Niels Pagh og Niels Mouridsen vil allerede da have den anvendt til Foder. I samme Periode drøftedes tillige Spørgsmaal som Græsmarkernes Udlæg, Brug af Sommerstaldfodring, Møddingens Pleje m. m.

Ja, det er kun et Uddrag af de mange Planteavlsspørgsmaal, der rørtes ved i Foreningens første 50 Aar. Dertil maa dog føjes, at man allerede i 1869 havde Foreningens første Planteavlsudstilling i Herning, og en lignende, men endnu større Udstilling afholdtes i 1880.

I 1870erne begyndte Foreningen at præmiere veldrevne Husmandsbrug, et Arbejde, der fortsattes i Foreningen i nær 40 Aar, indtil det i 1908 overgik til de nyoprettede Husmandsforeninger. Til Præmierne modtoges Tilskud fra Staten. Deltagelsen skete efter Indstilling fra de enkelte Sogne, hvorfor Præmietagerne altid boede meget spredt, og det var baade tidskrævende og bekosteligt at foretage Bedømmelsen.

Allerede i 1881 rejstes Spørgsmaalet om Oprettelse af en Forsøgsstation paa Herningegnen, en Opgave, det som bekendt lykkedes at løse i 1905 med Studsgaard Forsøgsstation.

I 1899 optoges Forsøgsarbejdet i Foreningen, omtrent samtidig med at det optoges i en Række af de øvrige Landboforeninger i Jylland. Dette Arbejde, der fra først af fortrinsvis omfattede Gødningsforsøg, men senere ogsaa en Række andre Planteavlsspørgsmaal, er siden da plejet af Foreningen i større eller mindre Udstrækning, efter som Opgaverne har foreligget. Det har haft en ikke ringe Betydning for at skabe et almindeligt Kendskab til de forekommende Kunstgødninger og deres Virkning under forskellige Jordbundsforhold og til de forskellige Plantearter. Ogsaa for Afprøvning, Udbredelse og Kendskab til de nye Stammer og Kulturformer har de lokale Forsøg haft og har stadig en betydelig Opgave og ligeledes til Besvarelse af en Række mindre komplicerede Spørgsmaal, der rejser sig hos Medlemmerne under Arbejdet i deres Bedrift. — Forsøgene har haft den indirekte Betydning, at de ogsaa til Tider har ført Foreningens faglige Medhjælpere ukaldede i Marken. — Ikke mindst siden Videnskaben har skabt Lys over en Del af de Plantesygdomme, som Kulturplanterne kan lide af, er der bleven meget at raadgive om paa dette Omraade. Landmanden nu kan ikke nøjes med at konstatere, at en Afgrøde er syg og delvis mislykket, han maa, om muligt, have at vide, hvorfor Afgrøden er syg, om den kan helbredes, og hvilke forebyggende Foranstaltninger, der kan træffes for at forhindre, at Sygdommen gentages ad Aare. Der har været Opgaver nok. Jeg nævner Kaalbroksvampen. Den var en Overgang en Svøbe for de Korsblomstrede Roer. Planteforædlerne skabte det sidste Modtræk mod den ved at fremstille modstandsdygtige Stammer. Jeg nævner Kartoffelskimmelen. Der maa stadig kæmpes haardt mod denne Sot, men Plantepatologerne har skabt os Midler til dens Bekæmpelse, og Planteforædlerne har fremelsket Stammer, der angribes senere og derfor ikke saa ødelæggende, som andre, der angribes tidligt. Paa en Række Omraader er der skabt Stammer, der er immune overfor de Farer, der truer Plantearten. Vi har faaet Gifte til Bekæmpelse af Skadedyr som Stankelben og Aadselbiller. — Afsvampningsmidler til at hæmme Brandsygdomme, Stribesyge og Fusarioser o. s. v.

De senere Aar har ført til Kendskab af flere Mikronæringsstoffer, som er lige saa nødvendige for Planternes gode Trivsel som Gødningslærens 3 store Næringsstoffer: Kvælstof, Kali og Fosforsyre. Uden Kobber bliver Planterne gulspidssyge og uden Mangan bliver de lyspletsyge o. s. v. Det har for mange været en absolut Betingelse for økonomisk Drift af Jorden, at han fik lært at give

Blaasten til sine Afgrøder. Lyspletsygen er en bitter Erfaring, der faas ved Tilførsel af for store Kalkmængder. Heldigvis kan den nu helbredes ved Tilførsel af Mikronæringsstoffet, Mangan. Ja, der kan nævnes flere Eksempler, hvor der kan gribes ind, men endnu er Plantepatologien ikke ved Vejs Ende, og der er endnu Spørgsmaal, hvor der maa gives blankt op.

— Foreningen har gennem Aarene haft til Opgave at vejlede med Hensyn til Valget af Saasæd. Paa faa Omraader har Udviklingen været rigere end paa Saasædsforædlingen. Med faa Aars Mellemrum er der særlig af 2-radet Byg kommen ny Stammer med stigende Ydeevne og bedre Egenskaber, Stammer, hvis hastige Spredning er ren Gevinst for den arbejdende Landmand. Til denne Spredning tjener Fremavlen. — Ogsaa for Havre og de andre Kornsorter gælder til Dels, hvad der er anført om Byg.

Først i 20erne rejstes den jyske Græsmarkssektion, der i Samarbejde med de lokale Landboforeninger satte sig som Opgave at forbedre Græsmarkerne. Vor Forening har samarbejdet med denne Sektion, og mange af vore Medlemmer har tilmeldt sig Sektionens Arbejde, der ogsaa umiskendeligt har sat sig gode Spor her paa Egnen. — I 1913 tilmeldte Landboforeningen sig Danske Landboforeningers Frøforsyning, en Organisation, der arbejder for Fremavl af de bedste forekommende Stammer af Kløverfrø, Græsfrø, Roefrø m. m. Gennem denne Organisation kan vore Medlemmer indtegne sig som Frøavlere. Avlen sælges til Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, hvis Indkøb og Forhandling af Frø kontrolleres af et af Landbo- og Husmandsforeningerne valgt Kontroludvalg. Udvalget paaser, at der saa vidt muligt kun forhandles de bedste Stammer. Ved Indmeldelsen er Landboforeningen samtidig indmeldt i Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg, hvorfra de Medlemmer, der ønsker det, kan bestille deres Frø gennem Foreningen. Lige siden 1913 har mange benyttet sig heraf, sidste Aar saaledes 175 Medlemmer.

Gennem Danske Landboforeningers Frøforsyning er Foreningen Parthaver i det Forædlingsarbejde, der nu gennem mange Aar er drevet paa Øtoftegaarden og Roskildegaarden, hvorfra et stort Tal af de mest ydende Kløver-, Græs- og Roestammer er udgaaet. Lige siden 1921 har Foreningen arbejdet med Konkurrencer mellem hele Markbrug. Tilslutningen er i Reglen ikke overvældende, men der har været nogle Deltagere hvert Aar. De, der opnaar 1. Præmie i Foreningen her, kan senere deltage i Elitekonkurrencen i

De samvirkende landøkonomiske Foreninger i Ringkøbing Amt. 1. Præmietagerne i Elitekonkurrencen tildeles Sølvbæger og Diplom. Mange af vore Medlemmer har gennem Aarene opnaaet denne Anerkendelse.

Igennem en lang Aarrække har Foreningen haft Konkurrence i Roepasning mellem unge Medhjælpere hos Medlemmerne. I denne Konkurrence er der i Reglen ca. 20 Deltagere, der normalt tildeles Præmier i Form af Sølvske og Sølvgaffel.

I mange Aar, lige indtil Krigen, har Planteavlsudvalget i Samarbejde med Husdyrudvalget arrangeret Udflugter for Ungdommen til dygtigt drevne Landbrug. Udflugten samlede sædvanlig meget stor Tilslutning. Enkelte Aar tog Udflugten i Bil til fjernere Egne, hvor der var noget lærerigt at se.

Planteavlsudvalget har ogsaa deltaget i Ordningen af de store Udflugter for Medlemmer med Damer. — Paa disse Udflugter er store Dele af Landet besøgt. Fra Vildmosen og Hanstholm i Nord til Rudbøl, Dybbøl og Mommark i Syd og fra Thyborøn og Fanø i Vest til Grenaa, Odense og Ollerup i Øst. Tilslutningen har enkelte Aar været ca. 500 i op mod 100 Biler.

Ogsaa i snart en længere Aarrække har Foreningen først i Juni foranstaltet en Græsmarksudflugt i Foreningens eget Omraade. Tilslutningen er sædvanlig 200 a 300 Deltagere. Til Leder af Udflugten har man altid en af Græsmarkseksperterne.

Vor Forening var bl. a. meget virksom for Oprettelse af Studsgaard Forsøgsstation 1905. Denne Forsøgsstation har og er stadig af mægtig Betydning for Planteavlen her paa Egnen. Et Sted, hvor man ved Besøg har hentet Impulser til Nytte for Bedriften derhjemme. Ledelsen og Funktionærerne har gennem Aarene taget virksom Del i Foreningens Arbejde og deltaget i det oplysende Arbejde ved Kursus og Møder. Lige siden Oprettelsen har der været Tradition for, at Foreningen indbød til Sommermøde paa Forsøgsstationen, hvor man hørte Foredrag og fik Planteavlsforsøgene forevist og forklaret. Disse Møder har i mange Aar samlet ca. 1000 Deltagere.

Siden Hammerum Landbrugsskole oprettedes i 1938 har Foreningen afholdt Sommermøder dér i Juli Maaned. I de senere Aar har disse Møder samlet 1500 a 2000 Deltagere. Efter et Foredrag foreviser Forstander Møller og hans Lærere Landbrugsbedriften for Deltagerne.

Foreningen har flere Gange arrangeret vellykkede Planteavls-

udstillinger — i Reglen i Samarbejde med Husmandsforeningerne.

I en Aarrække havde Foreningen Fællesmøder med Husmandsforeningerne i November Maaned. Ved dette Møde uddeltes Præmier fra Markbrugskonkurrencerne.

Under første Verdenskrig havde Foreningen i nogle Aar et Ungdomsarbejde i Gang i Bording Sogn. De unge dyrkede egen Jord, anlagde Forsøg m. v. Paa nær Roepasningskonkurrencen laa Ungdomsarbejdet derefter for Planteavlens Vedkommende stille til 1940, da der i Samarbejde med Husmandsforeningerne startedes et Ungdomsarbejde, der under Landbrugslærer Nielsens Ledelse i nogle Aar naaede et betydeligt Omfang.

Foreningen var virksom ved Oprettelse af Karup Kartoffelmelsfabrik først i 30erne og mange af Medlemmerne er tilsluttet denne Fabrik, andre Fabrikken i Brande og atter andre Fabrikken i Videbæk. Kartoffelmelsfabrikkerne blev en kærkommen Støtte for mange i 30ernes Krisetid og ogsaa senere.

I 1934—35 var Foreningen her aktiv ved Dannelse af Hammerum Herreds Kartoffelsektion. Det var den første Sektion, der baade havde Avl og Eksportsalg paa sit Program. Sektionen, der omfatter hele Herredet og lidt til, slog godt an og er nu Landets største Kartoffelsektion med godt 1300 Medlemmer. Den tog Initiativet til Dannelse af Salgsorganisationen Sajyka, omfattende en Række jyske Kartoffelsektioner. Sajyka er nu en stor, velfunderet Organisation, der økonomisk har betydet meget for Egnen gennem flere Aar. Den har Kontor og stort Kartoffellager i Herning.

Snart gennem mange Aar har man i Foreningen arbejdet med Jordbundsundersøgelse. Først gennem mange Aar alene Undersøgelse af Kalkningsforholdene, men i de senere Aar — i en Række Tilfælde — tillige Undersøgelse af Forekomsten af Fosforsyre, Kali, Kobber og Mangan.

Uden Tvivl har Kalktrangsundersøgelsen hidtil haft langt den største Betydning og benyttes da ogsaa stadig i størst Udstrækning og i stigende Omfang. Ved Hjælp af den faar man Mulighed

---

Billederne paa næste Side:

Øverst fra venstre: Sparekassen i Herning, Haunstrup Kirke, Herning Museum, Herning Kirke, Arnborg Kirke, Dalgasmindesmærket i Vestre Anlæg, Herning, Gellerup Kirke (Landets ældst daterede Landsbykirke fra 1140), Pontoppidan-Monumentet i Søndre Anlæg i Herning

SPAREKASSEN
Fra Bu og Eg

for at faa oplyst, hvor store Mængder af Kalk, der skal tilføres for til Stadighed at have den gunstigste Reaktion for det, der skal dyrkes.

I Aarene indtil 1916 arbejdedes i Foreningen med Fællesindkøb af Kunstgødning til Salg blandt Medlemmerne, og der var Aar efter Aar et betydeligt Salg. Dette ophørte, da Dansk Andels Gødningsforretning af 1916 blev stiftet. Foreningen var virksom for, at der blev dannet Lokalforeninger i de fleste Sogne i dens Omraade.

Hedeselskabet, der stiftedes 1866, har i al den Tid, der er gaaet siden, haft en mægtig Betydning for Udviklingen her paa Egnen. Selskabet har taget sig af Tilplantning, Vandløbsreguleringer, Afvanding m. v. og har gennem sin Kalk- og Mergelafdeling virket for, at Mergel blev fremskaffet til Jorden, baade den tidligere dyrkede og al den Jord af Hede og Mose, der i Aaremaalet er lagt til Landbrugsarealet. De to Organisationer, Hedeselskabet og Landboforeningen, har stadig arbejdet i bedste Forstaaelse, hver tjenende sine specielle Opgaver til Landbrugets Udvikling.

Det er en stor Udvikling, der er foregaaet. Jeg kan desværre ikke for det begrænsede Omraade, der er Tale om, anføre Tal til Belysning af Omfanget. Saa meget tør dog nok dristigt siges, at næppe noget andet tilsvarende Omraade har forøget sit dyrkede Areal og Plantageareal saa meget som dette.

I efterfølgende Tabeller er vist lidt om Udviklingen i den sidste Trediedel af Hundredaaret. Tabellerne omfatter dels hele Ringkøbing Amt, og dels, hvor Materialet var tilgængeligt, de tilsvarende Tal for Hammerum Herred.

I dette Trediedel Aarhundrede er Skov- og Plantagearealet forøget fra 32801 ha til 42,188 ha eller ialt med 9387 ha. Samtidig er efter Afvanding indtaget til Dyrkning af Eng- og Kærjorder ialt 11,294 ha og af Hede og Højmoser samt andre udyrkede Arealer ialt 18,471 ha. — Opdyrkningen og Plantningen har i dette Trediedel Aarhundrede nedbragt »væsentlig ubenyttet Areal« (Hede, Klitter m. m.) fra 118,517 til 92,031 ha. Med samme Fart paa vil den Tid ikke være fjern, da der ikke er mere ny Jord at tage ind i Ringkøbing Amt.

Tabellerne viser tillige, hvad det dyrkede Areal har været brugt til, og de fortæller om en Udvikling fra mere primitive til mere krævende Afgrøder. Den højere Kultur, Jorden er bragt i, giver Tid efter anden Betingelser for Dyrkning af Afgrøder, man ikke før turde binde an med.

Hvedearealet stiger fra 338 ha i 1912 til 5358 ha i 1939 (Tallet 1943 er unormalt efter de strænge Frostvintre).

Rugen gaar ikke frem, men beholder som vor mest betydende Brødkornssort nogenlunde sit Areal.

I 1912 var der ialt med Byg 5218 ha, hvoraf 5/6 Del var 6rd Byg, i 1943 var Arealet 12,656 ha næsten udelukkende 2rd. Byg. Byggets stigende Betingelser og Benyttelse maales dog utilstrækkeligt med disse Tal. — For at faa det rigtigt belyst, maa vi lægge Mærke til, at Blandsædsarealet samtidig er steget fra 12,092 til 54,421 ha. Blandsædsdyrkerne er for en stor Del Dyrkere paa Vej mod ren Bygdyrkning, Folk, som endnu ikke helt tør stole paa Bygget. Havrearealet falder i den anførte Periode fra 34,651 til 18,619 ha. — Ren Havre har bl. a. maattet afgive Areal til Blandsæden. I Havrearealet fortrænges den graa Havre af hvid eller gul Havre. — Den graa Lyngby Hedehavre, der vandt sig Areal, under den første Verdenskrig som Afløser for ofte ret stærkt purhavreblandede Sorter, fremfor hvilke den betød en stor Fordel, er nu i Slutningen af Perioden næsten helt fortrængt.

Bælgsæd, ja Dyrkningen stiger under Krigene, men derimellem er den ret upaaagtet. Vi faar se, om Sødlupinen hjælper Bælgsædsdyrkningen til et betragteligt Areal.

Rodfrugtdyrkningen har været i stadig Vækst gennem de 31 Aar, Tabellen gælder. Arealet er steget med 22,129 ha, fra 33,844 ha til 55,973 ha. Af Stigningen tager Kartofler alene 10,363 ha, idet de er gaaet frem fra 8385 ha i 1912 til 18,748 ha i 1943. Den store Stigning i Kartoffelavlen skyldes fortrinsvis Afsætningen til Kartoffelmelsfabrikkerne og Avlen af Spisekartofler til Eksport, men er dog ogsaa nok paavirket af Krigsforholdene.

Bederoernes Areal stiger jævnt indtil ca. 1930 og derefter stærkt. Det er Fodersukkerroernes Indtog i Avlen, der bringer denne Stigning, som vel nok —trods ondartede Larveangreb — vil holde sig. — Sukkerroernes og Fodersukkerroernes proteinrige Top var af væsentlig Værdi til at opretholde Mælkeproduktionen under Krigen, og sin Proteinværdi vil den jo ogsaa have i Fredstid, hvis Bekostningen ved at bjerge disse Værdier ikke bliver for stor.

Kaalroerne hævder sig smukt som Egnens betydeligste Foderroe. Dens Areal stiger stærkt til ca. 1930 og har siden trods Bederoernes Fremgang nogenlunde holdt sine Arealer.

Turnips har derimod været i rivende Tilbagegang og dyrkes siden 1930 kun paa smaa Arealer.

Gulerodsdyrkningen har indtil Krigen været i Tilbagegang, væsentlig vel nok paa Grund af Krusesygen, der er vanskelig at bekæmpe.

Græsningsarealerne i Agermarken har igennem en 27-aarig Periode holdt sit Areal. Fremgangen for disse Arealers Udbytte er iøjnefaldende og skyldes sikkert for en stor Del Paavirkning af den Indsats, som den jyske Græsmarksektion har øvet gennem de sidste 25 Aar. Markerne tilsaas bedre og ydes nu ligeledes bedre Pleje end tidligere. De varige Græslejer har haft nogen Stigning, men denne synes allerede at have kulmineret.

Trods mange dygtige og ihærdige Tilløb synes Lucernen ikke at kunne vinde frem i Ringkøbing Amt. — Arealet er dalende. Brakarealerne, baade Helbrak og Halvbrak er i rivende Tilbagegang og udgjorde i 1943 kun 1798 ha mod 13,677 i 1912. Tællingen af Halvbrak er vel nok noget problematisk, men selv med det Forbehold er Tilbagegangen umiskendelig. Stigningen i velholdte Rodfrugtmarker har gjort Brakningen overflødig næsten overalt.

Tabellerne fra Hammerum Herred alene viser i Tendens ikke større Afvigelse fra det, der gælder hele Ringkøbing Amt. Der er, som man kunde vente, større Fremgang for Kartofler, hvoraf mellem 40 og 50 Procent af Amtets samlede Areal dyrkes her. Kaalroerne indtager ogsaa en betydelig større Del af det samlede Rodfrugtareal end for Amtet taget som Helhed.

Ringkøbing Amt.

1. Kornareal i ha.

	1912	1921	1929	1939	1943
Hvede	338	1219	2056	5358	1005
Rug	33308	29758	24019	21803	29001
2-radet Byg	957	1390	6970	12355	12656
6 „ „	4261	3086	1974	379	
Hvid eller gul Havre	12764	12364	14839	20502	18619
Graa eller sort Havre	22559	23664	8065	2303	
Blandsæd	12092	13154	43849	51168	54421
Bælgsæd	250	1032	327	261	491
Boghvede	435	377	70	0	173
Tilsammen Kornareal	86964	86044	102169	114129	116366

Ringkøbing Amt.

2. Rodfrugtarealerne i ha.

	1912	1921	1929	1939	1943
Kartofler	8385	11536	9670	12562	18748
Bederoer	2186	3072	5947	15707	12654
Kaalroer	13044	15362	22737	21267	22001
Turnips	8670	6311	6561	1892	1573
Gulerødder	1558	1048	938	649	996
Cikorierødder	1	0	1	2	1
Tilsammen Rodfrugtareal	33844	37329	45854	52079	55973

Ringkøbing Amt.

3. Staldfoder- og Græsningsarealer i Agermarken i ha.

	1912	1921	1929	1939
Staldfoder (Blandsæd, Spergel, Boghvede m. m.)	1769	826	509	256
Kløver og Græs til Høslet	17948	18854	15622	21942
„ „ „ til Afgræsning	64476	69590	65064	65587
Varigt Græs	14744	9003	19483	16361
Lucerne	321	112	37	58
Tilsammen Staldfoder og Græsareal	99258	98385	100715	104204

Ringkøbing Amt.

4. Arealer i Eng, Kærjorder og Fælleder i ha.

	1912	1929	1939	1943
Eng	35268	30720	27349	25099
Kærjorder og Fælleder	9948	8339	7534	8829
Tilsammen Eng, Kær og Fælleder	45216	39059	34883	33928

Ringkøbing Amt.

5. Brakareal i ha.

	1912	1921	1929	1939	1943
Helbrak	4027	1573	866	848	322
Halvbrak	7348	4904	4296	1882	1476
Benyttet Brak	1476	?	?	?	?
Afgrøder til Nedpløjning	826	?	?	?	?
Tilsammen Brakareal	13677	6477	5162	2730	1798

Ringkøbing Amt.

6. Andre Arealer samt Skove og Plantager i ha.

	1912	1929	
Skove og Plantager	32801	42188	
Moser til Tørveskær	8235	6863	
Væsenlig ubenyttet Areal (Hede, Klitter m. m.)	118517	92031	
	159553	141082	

Hammerum Herred.

7. Kornarealerne i ha.

	1912	1921	1929	1939	1945
Hvede	44	46	252	607	208
Rug	10579	9650	8342	7946	8135
2-radet Byg	137	111	658	1804	2023
6-radet Byg	886	545	402		
Hvid eller gul Havre	1207	955	1819	4307	3635
Graa eller sort Havre	8498	9235	2759		
Blandsæd	2419	2599	14238	17215	15470
Ren Bælgsæd	61	308	102	72	320
Boghvede	241	201	35	?	?
Tilsammen Kornarealer	24072	23650	28607	31951	29791

Hammerum Herred.

8. Rodfrugtarealerne i ha.

	1912	1921	1929	1939	1945
Kartofler	2852	3909	3630	5413	8196
Bederoer	256	346	1125	2944	1888
Kaalroer	2809	3960	6362	6755	7241
Turnips	2674	1888	2171	775	478
Gulerødder	507	308	218	105	67
	9098	10411	13506	15992	17870

Hammerum Herred.

9. Grønfoder og Græsarealer i Omdriften.

	1912	1921	1929	1939	1945
Staldfoder (Blandsæd, Spergel, Boghvede m. m.)	505	194	122	71	174
Kløver og Græs til Høslet	4810	4450	3825	6044	7688
„ „ „ „ Afgræsning	17639	20698	18748	17261	16598
Varigt Græs til „ evt. Slet	4661	2208	4935	5172	3960
Lucerne	58	23	11	14	22
Tilsammen Grønfoder og Græsarealer	27673	27573	27641	28562	28442

Hammerum Herred.

10. Eng, Kær og Fælled i ha.

	1912	1921	1929	1939	1945
Eng, (Slet eller Græsning)	7254	?	5709	5700	5784
Kær, Fælled, Strandmarker o. lign	2318	?	1777	1680	2157
Tilsammen Eng, Kær, Fælleder m. m.	9572		7486	7380	7941

Hammerum Herred.

11. **Brakareal i ha.**

	1912	1921	1929	1939	1945
Helbrak	1424	389	204	202	415
Halvbrak	2665	2222	1888	901	
Benyttet Brak	660	?	?		
Afgrøder til Nedpløjning	240	?	?		
Tilsammen Brakareal	4989	2611	2092	1103	415

Hammerum Herred.

I 1945 anvendtes desuden 257 ha til andre Høstafgrøder som Oliehør, Spindhør, Hamp, Sennep, Græsfrø, Grøntsager paa Friland, Boghvede m. m. mod ca. 60 ha i Aarene før Krigen, og desuden af Græsarealer i og udenfor Omdriften ialt 477 ha til Tørreplads for Tørv. — Tilsvarende Areal er ikke talt før Krigen.

— — —

Lad det være nok til et Tilbageblik nu i Jubilæumsaaret. Der er sket meget i Løbet af de 100 Aar. Hvis den, der saa ud over Landet fra Højdepunkter som Hjortsballehøje, Linnebjerg Banke eller en anden Banke i vort ellers ret flade Land for 100 Aar siden, i Dag havde Lejlighed til at skue ud over det samme Land, vilde han sikkert udbryde: »Nej, hvor er det dog forandret!« Vi vil tro, at han ogsaa vilde tilføje: »Og hvor er her bleven kønt.« — Vi synes, at Landet, som det er nu, er kønt, selv om Lyngen, der dominerede meget mere for 100 Aar siden, nok var »et pragtfuldt Tæppe«.

Vi tænker ved denne Lejlighed paa de mange Slidere, der vandt sig Ager hver Arbejdets Stund og lagde Vindingen til Landet. — Vi har kendt en Del af dem og har glædet os med dem, naar de foreviste os Resultatet af deres Slid. For mange af dem blev det et lønsomt Arbejde, der efterhaanden gav bedre Kaar; men for andre blev der ikke stort mere end Glæden over at have øvet et trofast og godt Virke. Dog, hvadenten det gik saadan eller slig, deres Daad havde de øvet, og Vindingen var lagt til Landet.

Den nuværende Slægt staar over for at føre Arbejdet videre, og der er stadig nok at tage fat paa, meget nyt Land at vinde og store Muligheder for at gøre det endnu bedre end Fædrene. — Ikke mindst maa de gøre Landet endnu kønnere og derved herligere at leve i.

A. Binderup.

HUSDYRBRUGET

Af Konsulent Ejler Olsen

Konsulent Ejler Olsen

I de 100 Aar, Hammerum Herreds Landboforening har virket, prægedes den tekniske og økonomiske Udvikling i første Række af Erhvervsdelingen. For 100 Aar siden stillede det danske Landbohjem ikke store Krav om Livsfornødenheder udover, hvad der kunde fremskaffes indenfor Landbruget selv, og det var ret beskedne Mængder og Kvaliteter af Landbrugsprodukter, der solgtes bort fra Landbruget. Dette var i høj Grad selvforsynende og af Omverdenen økonomisk uafhængigt. Med Erhvervsdelingen, hvor den enkeltes Arbejdsomraade indsnævredes, styrkedes Evnen til at producere, men samtidig øges Kravet om Varebytte, og den enkelte gøres mere og mere økonomisk afhængig af Omverdenen.

For dansk Landbrug fandt der i disse 100 Aar en mægtig Udvikling af Produktionsevnen Sted, og Landbrugets økonomiske Afhængighed af det øvrige Samfund og Verden udenom øgedes meget stærkt. Stigningen i Produktionsevnen modsvaredes af øget økonomisk Evne til og Krav om Tilførsel udefra af tekniske Hjælpestoffer og Livsfornødenheder. Landbruget specialiserede sig stærkere og stærkere om Jorddyrkningen og de første Led i den Kæde af Led, der har med Husdyrproduktionen at gøre, medens den tekniske Færdigbehandling af en Række Landbrugsvarer udskiltes i særlige Landbrugsindustrier: Mejerier, Slagterier, Ægpakkerier m. m., men hvor Andelssamvirket var raadende, bevarede Landbruget direkte økonomisk Forbindelse gennem disse Industrier undertiden helt frem til Færdigvarernes Forbruger.

Paa den danske Jord og med Planteproduktionen fra denne som det første og største Raaprodukt og Husdyrholdet som Formidleren voksede i disse 100 Aar et Landbrug og en dertil knyttet Landbrugsindustri og Handel frem, hvis Betydning og Produktionsevne maaske bedst illustreres ved at paapege, at Landbrugsproduktionen foruden at kunne dække Landets stærkt stigende Behov i rigelige Mængder nu i en Aarrække har udgjort om ved 80 pCt. af de Vareværdier, der er eksporteret fra Landet.

Planteproduktionen var det egentlige Raaprodukt til Landbrugsproduktionen, men om Planteavlen meddeles andet Sted, her skal kun paapeges enkelte Hovedtræk fra Planteproduktionens Historie af særlig Betydning for Husdyrholdet.

I Tiden omkring Midten af det 19. Aarhundrede fortæller Arealstatistikken, at der ved Opdyrkning af ny Jord er sket en ikke helt ringe Forøgelse af det dyrkede Areal. Saaledes anfører O. H. Larsen i Landbrugets Historie og Statistik, at det dyrkede Areal i pCt. af Landets samlede Areal fra 1861 til 1888 steg fra 63,4 til 72,4, medens der ikke senere har været nogen væsentlig Forøgelse af dette Procenttal, idet den senere Opdyrkning kun har opvejet Afgangen af Landbrugsareal til Beplantning, Vejanlæg, Bebyggelse m. v. Den stærke Opdyrkning her i Midtjylland maa derfor have øget disse Egnes Andel i det samlede Landbrugsareal ret betydeligt.

I den nedenfor anførte Tabel over Danmarks Arealbenyttelse henholdsvis 1881 og 1929 ses det, at Landbrugsarealet i disse Aar kun er forøget med 35,000 ha. Her er Sønderjylland medregnet for 1881 efter preussisk Arealstatistik. Tabellen angiver endvidere Procenttal for Høstudbyttets Fordeling paa de forskellige Afgrøder 1929—33. Tabellen her anført efter Landbrugets Ordbog og Landøkonomisk Driftsbureaus Beretninger.

	Landbrugsarealets Benyttelse				Høstudbyttets Fordeling i pCt. 1929—33
	1881		1929		
	i 1000 ha	i pCt.	i 1000 ha	i pCt.	
Korn	1249	38,9	1339	41,2	39
Rodfrugter	69	2,2	510	15,7	29
Andre Afgrøder	20	0,6	33	1,0	
Brak	271	8,4	67	2,1	
Græs- og Grøntfoder	1604	49,9	1299	40.0	32
Landbrugsareal ialt	3213		3248		

Bemærkelsesværdigt er det, at Kornarealet er øget lidt og Rodfrugtarealet meget stærkt, medens Græs- og Grønfoderarealerne er indskrænket, og ikke mindre iøjnefaldende er Rodfrugtafgrødernes omtrent dobbelt saa store procentiske Andel i Høstudbyttet som i Arealbenyttelsen. Naar Høstudbyttet er steget saa stærkt i Aarene fra 1880—84 til 1931—35, for Korn og Roer tilsammen fra 32 til 79 Mill. Afgrødeenheder, saa har Rodfrugtdyrkningen her direkte sin store Andel, men ogsaa indirekte ved, at Sædskifteordningen med Skifte mellem Roer og Korn forøger Kornafgrødernes Udbytte pr. Arealenhed. Ogsaa Græs- og Grønfodermarkernes Udbytte pr. Arealenhed er steget betydeligt, og Plantebestanden i Kløvergræsmarkerne betinger ogsaa en bedre Kvalitet end i Fortidens Græsmarker.

I Dag dyrkes mere end Halvdelen af Landbrugsarealet med Roer og Græs, og Udbyttet af disse, de saakaldte Grovfoderafgrøder, udgør ogsaa over Halvdelen af Høstudbyttet. Det er derfor af stor Betydning, hvordan disse Afgrøder kan afsættes paa den mest lønnende Maade, og det kan nok siges, at uden Kvæget vilde en saadan Sædskifteordning ikke kunne gennemføres, idet saa store Grovfodermængder vanskeligt vilde kunne omsættes i salgbare Færdigvarer udenom Kvæget. Dertil kommer, at den Mælkeproduktion, der følger med det danske Kvæghold, ikke alene er Grundlaget for Fremstilling af Mejeriprodukterne Smør og Ost, men i Skummetmælken afgiver et Foderemne, der giver gode Betingelser for at knytte andet Husdyrhold til Kvægholdet til Omsætning og Udnyttelse af Kornafgrøderne. I første Række er det i Dag Husdyrbrugsproduktionerne: Mælk, Bacon, Kød og Æg, der har Betydning for dansk Landbrug og udgør langt den overvejende Del af et Landbrugs Salgsproduktion.

Ifølge landøkonomisk Driftsbureaus Beretninger var den procentiske Fordeling af Bruttoudbyttet som anført nedenfor, for henholdsvis et Gennemsnitslandbrug for hele Landet og for Midtjylland. Tallene anført for Aarene 1932—33, da Husdyrproduktionen kulminerede, 1939—40, det sidste Aar før Besættelsen, der skabte sine særlige Ændringer, og for 1944—45, det sidste Aar der foreligger Beretning om.

Bruttoudbyttets procentiske Fordeling efter L. D.

		Plante-produkter	Mælk	Andet Kvæg	Kvæg ialt	Svin	Andre Husdyrbrug Fjerkræ	Husdyr	ialt	Andre Kilder
Alle Brug	1932-33	8,4	33,4	4,1	37,5	41,1	7,3	0,9	86,8	4,8
do.	1939-40	12,0	35,2	10,3	45,5	26,9	10,1	1,6	84,1	3,9
do.	1944-45	22.7	35,0	10,5	45,5	20.5	4,7	3,5	74,2	3,1
Midtjylland	1932-33	3,8	34,6	4,6	39,2	44,1	6,5	1,3	91,1	5,1
do.	1939-40	6,5	36,7	12,0	48,7	27,7	11,5	1,6	89,5	4,0
do.	1944-45	10,4	37,3	12,3	49,6	25,1	6,4	4,3	85,4	4,2

Tallene viser, at det er Husdyrbrugsproduktionen, der har skaffet det danske Landbrug den største Part af dets Indtægter, og i højere Grad for Midtjylland — 85,4 til 91,1 pCt. — end for Landet som Helhed — 74,2 til 86,8 pCt. — Selv under Forhold som nu under Krigen, hvor Priser og Arbejdsforhold har begunstiget Salg af Planteafgrøder direkte fra Marken, har der navnlig for Midtjylland været en bemærkelsesværdig lille Forskydning herover imod.

Kvægholdet er en Betingelse for, at den Sædskifteordning, der i Dag anvendes ved Jordens Dyrkning, kan gennemføres og opretholdes. Som det før var Græsmarkerne, Kvægholdet var baseret paa, er det nu Kløver-Græsmarkerne om Sommeren og Rodfrugtmarkerne om Vinteren, og det er for Landet som Helhed Udbyttestigningen pr. Arealenhed og ikke Arealudvidelse, der gav den store Fremgang i Høstudbyttet.

Med Rodfrugtdyrkningen og Oliekageimporten skabtes det fodringsmæssige Grundlag for en rationel Vinterfodring og dermed Muligheden for at gennemføre en jævn Mælkeproduktion Aaret igennem, et Forhold, der sammen med den forbedrede Smørkvalitet har været stærkt afgørende for en god Afsætning af den Smørproduktion, der blev Kvægholdets mest betydende Produktionsgren.

For alle Produktioner gælder, at det bedste økonomiske Resultat naas der, hvor Produktpriserne er høje i Forhold til Priserne paa Driftsmidlerne, og naar Produktionen lykkes saadan, at denne bliver det mest mulige i Forhold til Driftsindsatsen, og endvidere gælder ikke mindst i Husdyrbruget og i særlig Grad for Kvægholdet den Regel, at Driftsudgifterne skal afholdes først og ofte betydeligt før, Indtægterne falder. Under saadanne Forhold er det i særlig Grad nødvendigt at have et Ledemotiv at planlægge og gennemføre Driften efter.

Ledemotivet i dansk Husdyrbrug kan vel i Korthed siges at have været det »at faa Dyr frem med de størst mulige Produktionsevner

og at faa disse Evner udnyttet helt ud paa den mest rationelle Maade«.

Vedrørende Kvægholdets Udvikling anføres her efter Hansen Larsens: Haandbog i Kvægets Avl og Pleje enkelte Tal fra Statistikken:

Aar	Antal Køer	kg Mælk pr. Ko	Ialt Mill. kg Mælk
1861	757000	1000	760
1914	1310000	2750	3600
1930	1634000	3296	5385
1938	1627000	3350	5450

Antal Køer er godt og vel fordoblet, men Gennemsnitsydelsen pr. Ko er tredoblet fra 1861 til 1930. Det kan tilføjes, at i Tiden indtil 1930—32 skabtes det fodringsmæssige Grundlag for Produktionsfremgangen ved det stigende Høstudbytte fra Roe- og Kløver-Græsmarkerne i Forbindelse med en, omend knap saa stærkt, stigende Oliekageimport, medens denne sidste siden da er stagneret og nærmest har været nedadgaaende, og det fodringsmæssige Grundlag for den senere Ydelsesfremgang skabtes ved hjemmeavlede F. E., og denne Ydelsesfremgang skete ved en Forøgelse af Gennemsnitsydelsen pr. Ko, medens Koantallet stagnerede eller gik lidt ned efter 1930.

Det gennem Aarene stærkt forøgede Koantal medførte, at der blev et stigende Antal Køer til Slagtning, og et stigende Antal fødte Kalve, hvorved der blev et større Overskud af unge Dyr — navnlig Tyrekalve — til Kødproduktionen, og den overvejende Del af Kvægets Kødproduktion bestaar i Dag af Udsætterkøer og unge Dyr, der ikke bliver Brug for til Fornyelse af den voksne Kreaturstyrke. Kvægavl for Kødproduktion alene praktiseres vel ingen Steder her i Landet, men navnlig i en Del vestjyske Egne med større Engarealer, der bedst udnyttes ved Græskreaturer og Høslæt, lægges stor Vægt paa Kødproduktionen i Forhold til Mælkeproduktionen, og der tages her særligt Hensyn til at faa Dyr med en god Tilvækstevne og Evne til at afgive en god Slagtevare. Malkekvægavl uden Kødproduktion kan af naturlige Grunde ikke praktiseres, men de økonomiske Udviklingsmuligheder har gennem en Aarrække begunstiget Udviklingen imod Kvæghold, hvor Hovedvægten mere og mere lægges paa Mælkeproduktionen. Nedenanførte Oversigt over Racefordelingen for de kontrollerede Besætninger i Hammerum Herred

henholdsvis for Kontrolregnskabsaaret 1934—35 og 1944—45 fortæller lidt om denne Udvikling i disse Egne.

Procent kontrollerede Besætninger med

	S. J. M.	R. D. M.	Korthorns	Mere end 1 Race	Antal kontroll. Besætn.
1934—35	32	21	6	41	514
1944—45	35	49	2	14	936

Besætninger med mere end en Race bestaar eller bestod fortrinsvis af Korthornsdyr og Krydsninger.

For Kornavlen var der en Forøgelse i Arealet og en betydeligt stærkere i Foldudbyttet, men medens Kornhøsten omkring Midten af forrige Aarhundrede dækkede Folkets Ernæringsbehov og dertil afgav en Del til Eksport ud af Landet, saa ændredes dette Forhold gennem Aarene til, at Danmark blev stærkt kornimporterende, og Landets egen Avl og til Tider en ret stor Del af Kornimporten anvendtes til dyrisk Produktion, fortrinsvis til Svin og til Fjerkræ. Navnlig Kornet og Skummetmælken blev det fodringsmæssige Grundlag for Svineproduktionen. Selv om der efterhaanden ogsaa anvendtes en Del andre Foderemner som Kartofler og Rodfrugter og noget æggehviderige Kraftfodermidler, saa var det dog Kornet og Skummetmælken, der havde Førstepladserne i Fodringen, og dertil kommer, at disse 2 Foderemner i Svineproduktionen betinger en særlig god Slagtekvalitet.

Svineholdet i Danmark voksede fra ½ Mill. Stk. i 1861 til 2½ Mill. i 1914 umiddelbart før sidste Verdenskrig, under hvilken Flæskeproduktionen gik stærkt ned, for efter denne at stige endog meget stærkt, saaledes var Svineholdet i 1932 paa ialt 5½ Mill. Stk., og i samme Aar kulminerede Kornimporten med ca. 12 Mill. Afgrødeenheder. Efter Indførelsen af den engelske Kvotaordning for Baconimport sattes den danske Eksport af Bacon ned, og Svineholdet gik herefter ned til fra 1934 til den anden Verdenskrigs Udbrud at ligge omkring 3 Mill. Stk.

Ogsaa Fjerkræholdet har undergaaet en stærk Udvikling i disse 100 Aar, i særlig Grad i Mellemkrigsaarene, saaledes var Fjerkræbestanden 1912 ca. 14 Mill. Stk. mod 33 Mill. i 1933, og Hønsenes Gennemsnitsæglægning steg i samme Tidsrum fra ca. 80 til ca. 130 Æg aarlig. Landboforeningen har som saadan ikke arbejdet ret meget med Fjerkræavlen, bortset fra, at det har haft en Plads paa Dyrskuerne og i Foredragsvirksomheden. Iøvrigt er det Egnens

Fjerkræklubber, der har varetaget de specielle Interesser for Fjerkræavlens Fremme.

Den Udvikling, her er paapeget for dansk Landbrug, laa vel nok i andre Egne af Landet videre fremme og højere oppe, men ingen Steder var Fremskridtene vist større end her paa disse Egne. Det var dog nok i første Række Planteproduktionen, Befolkningen her naaede de forholdsvis bedste Resultater med. De meget forskellige Jordbundsforhold og de mere usikre Dyrkningsforhold stillede større Krav til Jorddyrkeren i disse Egne end andre Steder og medførte, at Evner og Kræfter her maatte udvikles særlig stærkt. Det økonomiske Udbytte af Landbruget var stærkere varierende fra Aar til Aar her end i andre Egne, alt efter som de klimatiske Forhold artede sig, og Jorddyrkerens Arbejde lykkedes. Men Husdyrholdet var og blev dog Formidleren for Omsætningen af den overvejende Del af Planteproduktionen. Et Udtryk for Kvægholdets centrale Stilling i Landbrugsomsætningen her, faar man, naar man blandt Landmænd spørger om en Gaards Størrelse, idet Svaret da oftere falder med en Oplysning om Koholdets Størrelse end om det tilliggende Areal.

Medvirkende til den her omtalte Udvikling for dansk Landbrug var mange forskellige Faktorer. Saaledes maa det have været af afgørende Betydning, at der var Afsætningsmuligheder for den Produktion, der skabtes, og uden den maskinelle Tekniks stærke Udvikling var Væksten nok bleven langt ringere.

Uden Tvivl var ogsaa stærkt afgørende for Udviklingen de Folkerørelser i det danske Folk, der vel havde sine mest iøjnefaldende Begyndelser i Blichers Folkemøder paa Himmelbjerget fra 1839 og i den danske Folkehøjskoles Start i Rødding 1844. Det var her i særlig Grad Landbefolkningen, der sluttede op om og blev Grunden, disse Folkerørelser byggede paa. Det var her det personligt prægede frie Ord, ført af Mænd og Kvinder, der troede paa Udvikling og Fremskridt aandeligt og materielt, der viste sin Evne til at vække Trangen og Viljen til saadan Udvikling langt ud i Befolkningen. Fra de nævnte Begyndelser bredte denne Oplysningsform sig i Ringe ud i Befolkningen, og i første Omgang særligt i Landbobefolkningen, og fik i dennes Organisationer sin overordentligt store Betydning baade fagligt og kulturelt.

Ved Foredrag og ofte dertil knyttede Forhandlinger var Landboforeningen her i høj Grad virksom for at sprede faglig Oplysning og vække Interessen for Udvikling og Fremskridt for Egnens Land-

brug. Denne Oplysning underbyggedes oftest af Forsøgsvirksomhedens og den videnskabelige Forsknings eksakte Resultater.

Dansk Forsøgsvirksomhed og videnskabelig Forskning har ikke haft saa store økonomiske Midler at virke med som de tilsvarende Institutioner i andre Lande, men i Forhold til Landets Størrelse har Danmark haft disse Institutioner stærkt udbygget, og store og for Praksis betydningsfulde Resultater er opnaaet. Videnskabens og Forsøgsinstitutionernes Tale ligger oftest i et Plan, der gør det vanskeligt for den almindelige Praktiker at forstaa og tilegne sig deres Lære. Her blev Landbrugsskolerne og Konsulenterne gennem deres Virksomhed i første Række Formidlerne til Omtransformering af Videnskabens højspændte Lære til en Spænding, der gjorde Tilegnelsen og Brugen mulig for Praktikeren, og i intet andet Land er der vist opnaaet en mere levende Kontakt mellem de to Yderpoler end her i Landet.

Andelssamvirket maa ogsaa nævnes som en af de Faktorer, der paa en god og virkningsfuld Maade var med at forme Livet indenfor Landbruget, og vel i særlig Grad indenfor de Landbrugsindustrier der med Husdyrholdet som Grundlaget byggedes til Landbruget. Her i Herredet var det dog kun Mejerierne, der i Hovedsagen blev rejst ved Andelssamvirket, medens det ikke lykkedes at bygge Virksomheden for Svineslagtningerne paa dette Grundlag. Samvirket i Andelsselskaberne, hvor den enkelte deltog i Tab og Gevinst i Forhold til hans Andel i Omsætningen, udviklede paa en egen Maade hos den danske Landmand Forstaaelsen af, hvilken Betydning den enkeltes Indsats havde for det samlede Hele og lærte Deltagerne at bygge paa indbyrdes Tillid og Sammenhold, og man gennemførte paa denne Forstaaelse en stærkt udviklet Kvalitetsbetaling indenfor Andelsforeninger. Denne Kvalitetsbetaling understøttede paa meget virkningsfuld Maade Kravet om Kvalitet, hvilket som nævnt har været af afgørende Betydning for en god Afsætning. I særlig Grad var det Mælkehygiejnen, der her blev fremmet.

For Landboforeningerne var der iøvrigt et enkelt Virke, der i særlig Grad blev deres, og som fik en egen central Plads i deres Virksomhed, nemlig D y r s k u e r n e. Her i Herredet er Dyrskuerne, som andet Steds omtalt, ældre end Landboforeningen, og Dyrskuerne blev gennem hele Landboforeningens Virketid en næsten uden Undtagelse fast aarlig Begivenhed. Dyrskuerne blev Festdage, hvor man i særlig Grad samlede Opmærksomheden om de Arbejdsresultater, der var naaet i Hverdagens Avlsarbejde med de

forskellige Husdyrarter og Racer. Her samledes de bedste Dyr fra Egnen og rangeredes af sagkyndige Dommere i Præmierækker, og Egnens unge og ældre Landmænd med flere, som Regel langt ud over Landboforeningens Medlemskreds, holdt fri den Dag og samledes paa Dyrskuepladsen, hvor Dyrene og Dommernes Bedømmelse diskuteredes, og ikke sjældent blev Bedømmelsen stærkt kritiseret, men alligevel, Dyrskuebedømmelsen fik i Hverdagen derefter afgørende Indflydelse paa, hvilke Dyr, der i særlig Grad blev anvendt i Avlen og fik sine Anlæg gennem Afkom spredt stærkest ud over Omraadet. Faa Foranstaltninger har haft den Evne til som Dyrskuerne at anskueliggøre og sprede sin Lære vidt omkring.

Dyrskuernes egentlige Opgave var at virke til Fremme af det bygningsmæssige, det man kunde vurdere ved at iagttage Dyrets Fremtoning. Dyrene selv indenfor en bestemt Dyrerace er forskellige, har ikke alle en lige hensigtsmæssig Bygning til det Brug, man ønsker at gøre af Dyrene. Ved gennem Generationer at udvælge og bruge til Avl dem, der har den mest hensigtsmæssige Bygning, kan

Konsulenten giver Karakteristik af Dyrskuet i Herning 1945

man ændre en Races Udseende til som Helhed at være mere hensigtsmæssig, og naar man gennem Generationer har haft et ensartet bygningsmæssigt Udseende, opnaas mere og mere den konstante Nedarvning af denne Bygning. Det er disse Forhold, der ligger til Grund for Gennemførelse af Dyrskuepræmieringen og for Udvalg efter Dyrets Afstamning.

At det ved Dyrskuepræmiering er rigtigt at virke til Fremme af de Bygningstræk, der har direkte Betydning for den økonomiske Brug af Dyrene, er ligetil. Mere vanskelig og mere tilsløret bliver

Opgaven at løse, hvis man ved Bedømmelsen af Dyrets Udseende ogsaa ønsker at virke til Fremme af Produktionsanlæg i Dyret, som ikke direkte kan erkendes i den ydre Bygning. Saaledes havde man i ældre Tid ved Dyrskuebedømmelsen en Teori om, at en bestemt Form og et klart udseende Spejl hos Kvæget var Udtryk for gode Anlæg til Mælkeydelse, og man tog Hensyn til dette ved Præmieringen. Det viste sig dog, at der intet Realitetsgrundlag var for denne Teori. Mere Realitet var der maaske i den Teori, der ogsaa har været fremme om, at den saakaldte aabne Bygning i Modsætning til den tætte skulde staa i Forhold til, om Koen var Bærer af gode Anlæg til Mælkeydelse. Men maaske er det kun det, at den gode Malkers Udseende ved Brugen præges af denne i Retning mod en mere aaben Bygning.

Det kan dog fastslaas, at i Dag vurderes Kvæget ved Dyrskuerne i Almindelighed ud fra den Opfattelse, at man ikke af de ydre Bygningstræk kan afgøre noget virkeligt om Dyrets Anlæg til Mælkeydelse. Vurderingen af Kvæget vedrørende Ydelsesanlæg og Tildeling af Tillægspræmier herfor sker i Dag alene paa Grundlag af de gennem Kontrolforeningerne fremskaffede Oplysninger om Ydelsespræstationerne hos Køerne. Tillægspræmie for Ydelse gives i Reglen ved Fremstilling af Køer og da direkte efter den fremstillede Kos Ydelsespræstationer, hvor Hensyn tages til saavel Mælkemængde som Fedtprocent og om Koens Kælvningsforhold eller øvrige Ydre har været i Orden eller kan have paavirket Ydelsespræstationen. For Tyrenes Vedkommende gives ogsaa ofte en Tillægspræmie, af naturlige Grunde ikke for dens Ydelsespræstationer, men for de Ydelsesanlæg, den formodes at være Bærer af. Denne Formodning grundes paa en Vurdering af de paa Stamtavlen opførte Ophavsmødres Ydelse og for de anførte Ophavsfædres Døtres Ydelse, de saakaldte Afkomsundersøgelser, og hvor det er muligt underbygges denne Vurdering ogsaa ved at betragte Ydelse hos eventuelle Søstre til Tyren og iøvrigt Ydelsen hos de forskellige Køer i de Kofamilier, Stamtavlens Ophavsmødre tilhører. Ved Bedømmelsen af Kvægets Bygning tages vel Hensyn til, at Dyrene har et rummeligt Midtstykke, Plads for veludviklede Organer til Omsætning af et stort og fyldende Foder, og for Malkekøerne bedømmes Malkeorganerne, idet der ønskes et veludviklet og velbaaret Yver, og at saavel Yver som Patter er af en hensigtsmæssig Størrelse, men denne Bedømmelse tillægges ingen Værdi, som direkte Udtryk for en Kos Malkeevner.

Kan der saaledes ikke ved Bedømmelse af Kvægets Ydre opnaas nogen egentlig begrundet Formodning om Dyrets Anlæg til Mælkeydelse, saa er det til Gengæld muligt ved Bedømmelse af visse Bygningstræks Udvikling hos Kvæget og Svinet at faa en endda ret sikker Formodning om visse skjulte Egenskabers Tilstedeværelse og Udvikling, skjulte Egenskaber af Betydning for Dyrets Slagteværdi. Saaledes er det muligt paa Grundlag af Svinets Længde at danne sig en endda meget sikker Formodning om Rygflæskets Tykkelse, der som bekendt sammen med dets jævne Fordeling er Grundlaget for Klassificeringen af de slagtede Svin paa Slagteriet. Dyrenes Udseende kan ogsaa fortælle en Del om Dyrets Konstitution, Sundhed og Trivelighed.

Selve Formen for Præmieringen paa Dyrskuerne har undergaaet visse Ændringer, saaledes præmieredes i Dyrskuernes første Aar saadan, at kun et Dyr fik 1. Pr. og det næstbedste 2. Pr. og saaledes videre. Dette førte med sig, at det samme Præmienummer ikke hvert Aar dækkede over tilnærmelsesvis samme Kvalitet i Dyret, idet Præmien i høj Grad afhang af de det paagældende Aar fremmødte Dyrs Antal og Fordeling paa Kvalitet.

Dommerholdet for Tyre af S. J. M. og Husdyrbrugskonsulenten drøfter de fremstillede Tyre paa Dyrskuet 1945

Ret hurtigt kom man over til at tildele Præmie saadan, at flere Dyr af tilnærmelsesvis samme Kvalitet og gerne med samme Kvalitet Aar efter Aar skulde tildeles samme Præmie, og Hensigten var vel ogsaa, at de forskellige Dyrskuers Præmier skulde dække saa vidt muligt over en ensartet Kvalitet. Den første Maade at præmiere paa krævede altsaa kun af Dommerne, at de skulde kunne rangere Dyrene i Række efter Kvalitet, medens den senere indførte

og endnu anvendte Metode kræver, at Dommerne skal kunne afgøre, hvor Kvalitetsgrænserne ligger for 1. og 2. Præmie og videre nedad for de øvrige Præmieklasser. Oprangeringen af Dyrene i Kvalitetsorden foregaar dog stadig og bidrager Dyrskuedagen stadigvæk til Belæring og som Grundlag for indgaaende Diskussioner blandt Publikum om Dommernes Afgørelser.

De sortbrogede jyske er sandsynligvis det oprindelige Kvægslag paa Herningegnen og er endnu den mest udbredte Kvægrace her, om end den røde, danske Malkerace (R. D. M.) vinder stærkt frem paa Siden af den, og nu blandt de kontrollerede Besætninger i Herredet har det højeste Procenttal. (Se Side 204.) Af Dyrskueprotokollen ses det, at det sortbrogede, jyske Kvæg har haft Førerstillingen paa Herning Dyrskue baade i Antal og Kvalitet helt frem til de allersidste Aar, hvor de 2 nævnte Racer har været nærmest jævnbyrdige.

Til Fremme af Kvægholdet har de 2 Organisationsforanstaltninger, Kvægavls- og Kontrolforeninger, tiltrods for, at de er langt yngre af Alder end Dyrskuerne, haft en saa stor Betydning, at denne nok tør maales med Dyrskuernes.

Kvægavlsforeningerne er ældst af de to Organisationsformer, og meget tyder paa, at dette Samarbejde om Tyrehold nærmest er en Fortsættelse af det gamle Landsbyfællesskabs fælles Tyrehold om den saakaldte Bytyr. I det gamle Landsbyfællesskab var Formaalet dog nok ene det at faa et billigt Tyrehold. Men allerede i 1839 skal St. St. Blicher i sin Amtsbeskrivelse om Kvæget i Viborg Amt have fremdraget Tanken om fælles Tyrehold til Kvægholdets Fremme, og i Vedtægter af 4.Januar 1860 for en Forening med fælles Tyrehold ved en Bytyr for Ølholm By vedføjes 4. September 1874 en Bestemmelse om, »at 2 Medlemmer udmeldes til for et Aar ad Gangen sammen med den, der skal holde Tyren, at købe og antage denne, forinden den tages i Brug«. Her er altsaa fastslaaet, at fælles Tyrehold nu ikke alene skal være billigt, men ogsaa en Form for et godt Tyrehold til Fremme af Avlen. I 70erne arbejdes der iøvrigt flere Steder for at danne Foreninger til Fremme af Kvægavlen, og i 80erne kommer saa Kvægavlsforeningerne frem i den Form, vi nu kender dem.

De af Foreningen af jyske Landboforeninger i 90erne udsendte Konsulentberetninger giver iøvrigt et stærkt Indtryk af, at Organiseringen af fælles Tyrehold i Kvægavlsforeninger til Fremme af Kvægavlen i disse Aar er bleven stærkt aktuelt. Vedrørende Ham-

merum Herred læses i disse Beretninger, at der fra 1889 skal have virket en Kvægavlsforening i Hodsager, 1891 kommer der en frem i Aulum, og den i Hodsager kan ikke følges videre, 1893 begynder en Kvægavlsforening sin Virksomhed under Navnet Gjellerup nordre og en under Navnet Ørre-Sinding, 1894 en kaldet Sdr. Felding nordlige, alle disse Foreninger har arbejdet med sortbroget jysk Kvæg, medens der ogsaa 1894 dukker en Kvægavlsforening op for rød, dansk Malkerace, den virkede ude i Ilderhede, Syd for Sdr. Felding. Flere af de her nævnte Kvægavlsforeninger ligger i Dag uden for Hammerum Herreds Landboforenings Virkeomraade, men i hvert Fald for Sdr. Feldings Vedkommende ser man af Dyrskueprotokollen, at der har været Udstillere paa Herning Dyrskue derude fra saa sent som i 1891, da Sdr. Felding-Assing-Skarrild Landboforening oprettes, og fra Aulum ses Udstillere endda senere, selv om Landboforeningen derude skulde være oprettet 1884, 1895 oprettes Gjellerup søndre Sogns Kvægavlsforening og 1896 Herning Landsogns, og disse 2 Foreninger har siden da været i Virksomhed, medens de andre anførte ikke kendes i Dag. Gjellerup søndre og Herning Landsogns arbejdede begge med sortbroget, jysk Kvæg, ligesom denne Race blev den, de fleste Kvægavlsforeninger gennem Aarene samledes om. 1945 var der i Hammerum Herred 11 Kvægavlsforeninger med 16 Tyre af S.J.M. og 9 Foreninger med 12 Tyre af R.D.M. Kvægavlsforeninger med Samarbejde om Tyre af R.D.M. er betydeligt yngre end de omtalte for S.J.M., saaledes viser Indberetningerne, at den ældste af de nu bestaaende Foreninger med Tyre af R.D.M. paa Herningegnen skulde være Skærbæk i Rind Sogn, oprettet 15. Marts 1930, den næstældste Birk i Gjellerup Sogn, oprettet i Juli 1931. I ovennævnte er ogsaa medregnet en Kvægavlsforening af hver Race, der i Modsætning til de øvrige, der har et ret begrænset Virkeomraade, dækker hele Herredet og bruger kunstig Sædoverføring. I denne Forening, der begyndte 2. Januar 1940, insimineres nu aarligt ca. 1100 Køer af R.D.M. og godt 500 af S.J.M., medens de andre Kvægavlsforeninger i 1945 havde et samlet Koantal af ca. 1875 af S.J.M. og 960 af R.D.M. De anførte Oplysninger fra 1945 dækker kun for Kvægavlsforeninger, der har søgt om Statstilskud til Tyre, men udover disse findes enkelte Foreninger rundt i Hammerum Herred.

Kontrolforeningerne i den Form, som vi anvender disse i Dag, begyndte 1. Maj 1895 i Vejen ved Brørup. Disse Foreningers Opgave er at gennemføre regelmæssig Prøvevejning af de enkelte

Køers Mælk i Besætningerne og samtidig foretage Fedtbestemmelse i Mælken fra hver enkelt Ko, at gennemføre Kalvemærkning af alle fødte Kalve i Besætningen samt at føre Løbe- og Kælvelister og iøvrigt at bogføre de indsamlede Oplysninger og udregne Aarsregnskab over disse. Kontrolforeningerne er de yngste af de her hidtil omtalte Kvægavlsforanstaltninger, men derfor blev de alligevel Grundlaget, man i Dag bygger paa, hvor man ønsker at gennemføre rationel Fodring og Avl. Ved Hjælp af Kontrolforeningernes opgivne Dagsydelser, er det blevet muligt at fodre de enkelte Køer efter Fortjeneste, saaledes at de Køer med den højeste Mælkemængde og samtidig høj Fedtprocent faar dækket deres Foderbehov fuldt ud, ligesom det er muligt at tage Hensyn til, hvor Mælkemængden, eventuelt Fedtprocenten, er lav. Denne Lære til Udnyttelse af Køernes Ydeevner ved rationel Fodring i Forhold til Køernes forskellige Ydeevner er dog først blevet rationelt udformet efter og paa Grundlag af de af Landøkonomisk Forsøgslaboratorium under Professor Lars Frederiksens Ledelse gennemførte praktiske Fodringsforsøg med Malkekøer i Aarene 1922—28.

Omtrent fra første Begyndelse toges jævnsides med Ydelseskontrollen en Avlskontrol med i Kontrolforeningernes Arbejde. Bogføringen af Oplysninger om Løbninger, Kælvninger og Kalvemærkning sammen med Ydelsespræstationerne afgav herefter et rationelt Grundlag for Avlsudvalg efter Afstamning. Brugen af disse Oplysninger udviklede efterhaanden en stærk Forstaaelse for og øvede Evnen til paa Grundlag af Afstamningen at udvælge Tillægsdyr, og i særlig Grad fik dette Betydning for Udvalg af de Tyrekalve, der skulde opdrættes til Brug i Avlen.

De første, trykte, samlede Kontrolforeningsberetninger er, saa vidt det kan oplyses, samlet og trykt paa Foranledning af Foreningen af jyske Landboforeninger. Den første er udsendt 1904 og omfatter Kontrolforeningsregnskaber fra Kontrolaaret 1902—03 og 1903—04. I denne Beretning findes Regnskaber fra 2 Foreninger i Hammerum Herred: Ørre og Omegns Kontrolforening, der har indberettet for baade 1902—03 og 1903—04, og Vildbjerg-Timring-Nøvling, der kun har indberettet for 1903—04. De 2 nævnte Foreninger synes ikke at være identiske med de paa disse Egne nu virkende Kontrolforeninger, idet disse sidste angives at være traadt i Virksomhed senere og ogsaa har andet Navn. Derimod skulde den Forening, der nu virker i Gjellerup søndre Sogn være den samme,

som begyndte sin Virksomhed fra 1. April 1903, og derfor i Dag være Herredets ældste Kontrolforening.

I hosstaaende Tabel anføres Gennemsnitstallene for Ørre og Omegns Kontrolforening 1902—03 og for den i samme Egn nu virkende Forening, Sinding-Ørre, for Regnskabsaaret 1937—38, det sidste Aar før Mund- og Klovsyge og Besættelsesforhold gjorde Forholdene unormale.

Kontrolforening	Aar	Aarskøer	kg Mælk	pCt. Fedt	kg Smør
Ørre og Omegns	1902—03	234,6	2695	3,45	103
Sinding-Ørre	1937—38	441,6	3947	3,85	170

Gennemsnitssmørmængden varierer for de 1902—04 indberettede 3 Kontrolregnskaber iøvrigt meget lidt, nemlig mellem 103 og 105 kg Smør. Den højstydende Besætning i Ørre og Omegns Kontrolforening 1902—03 havde en Gennemsnitssmørmængde af 134 kg af 12,4 Aarskøer, og den højstydende i Sinding-Ørre 1937—38 havde 229 kg Smør i Gennemsnit af 17,4 Aarskøer.

Kvægavls- og Kontrolforeninger er ikke organisationsmæssigt direkte tilknyttet Landboforeningen, men sammen med de øvrige Kvægavls- og Kontrolforeninger i Ringkøbing Amt danner de deres egen Sammenslutning, Ringkøbing Amts Fællesledelse. Denne Sammenslutning arbejder dog i nær Kontakt med Landboforeningerne, idet Amtets Husdyrbrugskonsulenter er ansat i Fællesskab af disse Organisationer.

Foruden at lede Samarbejdet for Kvægavls- og Kontrolforeningerne har Fællesledelsen fra 1932 oprettet Tilsyn for de bedste, dog helt ud frivilligt tilmeldte, Besætninger. Her foretages regelmæssige Kaaringer af alle Køer i Besætningen, for Tiden med 1½ Aars Mellemrum, og der føres Familiestambøger over Besætningerne, ligesom en Oversigt over Kaarings- og Ydelsesresultater i disse Besætninger anføres i den aarlige Kvægavlsberetning, hvori ogsaa medtages Anmeldelser om Avlsdyr til Salg i de nævnte Besætninger. Dette Besætningstilsyn er nu organiseret efter ensartede Regler for hele Jylland og saadan, at de bedste Besætninger fra hver af de lokale Fællesledelser skal indstilles til Optagelse i Foreningen af jyske Landboforeningers Tilsyn, der derefter skulde omfatte alle de bedste Besætninger fra hele Jylland.

Fra Hammerum Herred er Korthornsbesætningen paa Møltrup Optagelseshjem og Besætningen af R.D.M. hos Jens Jørgen Hind-

hede, Ørre, i Tiden optaget i Foreningen af jyske Landboforeningers Tilsyn, og under det lokale Tilsyn var 1945 ialt 12 Besætninger med S.J.M., 5 med R.D.M. og 1 med Korthorns.

Kvægavlen i Hammerum Herred naaede ikke at hæve sig til et saadant Stade, at der kunde sælges Avlsdyr af Betydning ud fra Herredet, mere var det andre Egnes Kvægavl, der kom til at levere Avls- og Tillægsdyr til Herredet her, idet den store Part af Kvægavlsforeningernes Tyrehold og en Del af det private hentedes udefra, ligesom der ogsaa Tid efter anden blev indkøbt et ret stort Antal Dyr til Fornyelse af Kobesætningerne.

Et nærmere Studie af Egnens Kvægbesætninger viser dog, at der ogsaa er naaet betydelige Resultater ved et maalbevidst og udholdende Kvægavlsarbejde i en Række Besætninger, navnlig ses

Fløjsamlingen af Køer af S. J. M. paa Dyrskuet 1945. Samlingen tilhører Th. Thomsen, Langelund, Hammerum. De 2 Køer tilvenstre efter „Eg Matador", Stb. 4112, og den tredie efter „Fastrup Matador", Stb. 4489. Begge Tyre har virket i Gjellerup søndre Sogns Kvægavlsforening

dette for sortbroget, jysk Malkerace i Gjellerup Sogn omkring Sognets Kvægavlsforeninger. Dyrskuernes Præmielister og Kontrolforeningsberetningerne fortæller ogsaa stærkt om Besætninger derudefra, der hævder sig med god bygningsmæssig Kvalitet og høj Ydeevne.

Kvæg af rød, dansk Malkerace er forholdsvis nyt paa Herningegnen, og det blev vel ofte her i første Omgang andre Egnes Avlsresultater, der vistes. Men der arbejdes meget energisk med denne Race. I 20erne var det særlig enkelte Besætninger af denne Race, der lagdes Mærke til. Saaledes tiltrak Besætningen paa Kidris Møllegaard sig i en Del Aar stor Opmærksomhed paa Grund af sine høje Udbyttetal i Kontrolforeningsberetningen, og Besætningen her sammen med enkelte andre højtydende Besætninger i Nabolaget

har uden Tvivl været stærkt med til at fremme Interessen for denne Race. Besætningen paa Kidris Møllegaard viste sig dog ikke stammefast nok til at bevare Førerstillingen, eller maaske var det et for stærkt Salg af gode Tillægsdyr, der udmarvede Besætningen. Meget tyder iøvrigt paa, at der nu er ved at være oparbejdet en Del stammefaste, ydedygtige Besætninger med en god Bygningskvalitet, Besætninger, der lover godt for Fremtidens Udvikling af den røde, danske Malkerace paa Herningegnen. Korthornskvæget har haft en pæn Position takket være enkelte Besætninger, men denne Race fortrænges i Øjeblikket mere og mere paa Herningegnen og i Stedet begynder Jerseyracen at dukke frem.

Kontrolforeningerne skabte det rationelle Grundlag for Malke-

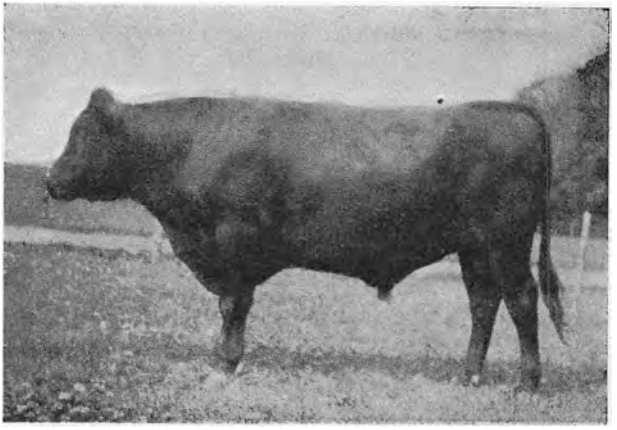

Tyren „Eske Ørre", Reg. Stb. 18831, tilh. Hammerum Herreds Kvægavlsforening

kvægavlen, og Kvægavlsforeningerne gjorde Fremskaffelsen og Bevarelsen af et godt Tyrehold økonomisk overkommelig for alle Besætningsejere, navnlig er disse Muligheder nu blevet udbygget ved at optage den kunstige Sædoverføring, hvorved mange Besætningsejere kan samarbejde om Tyrehold. Et Studie af denne Forenings Tyrehold viser da ogsaa, at Herredets Køer under denne Forening er bleven befrugtet med Sæd fra højt anerkendte Tyre. Saaledes har man for sortbroget, jysk Malkerace bl. a. brugt Tyre som Døstrup Matador, E. Stb. 3485, og Knop, E. Stb. 3990, begge to Tyre der, før de blev anvendt her, havde opnaaet højeste Anerkendelse 1. Kl. 1 Gr. for deres Afkoms Bygning, og Afkomsundersøgelsen viser for Døstrup Matador, E. Stb. 3485:

	Antal Køer	Aar	kg Mælk	pCt. Fedt	kg Smør
Døtre	14	18*)	4895	4,19	230
Mødre	14	18	4118	4,03	186
Fremgang			777	0,16	44

*) 13 Regnskabsaar efter 1ste og 5 efter 2. Kælvning og for Knop E. Stb. 3990.

Døtre	11	13**)	4645	4,29	224
Mødre	11	13	4308	4,06	196
Fremgang			337	0,23	28

**) 7 Regnskabsaar efter 1ste, 6 efter 2. Kælvning.

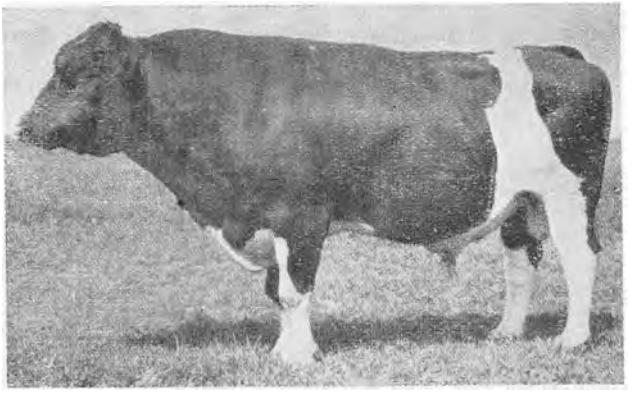

Tyren „Knop", E. Stb. 3990. Tilhører Hammerum Herreds Kvægavlsforening

For R.D.M. kan nævnes, at de 7 Tyre, Kvægavlsforeningen for kunstig Sædoverføring har ejet og brugt, alle har været anerkendt med 1. Præmie ved Ungskue og Amtsskue eller med Guldmedalje ved Landbrugsudstillingen paa Bellahøj 1938, og de har alle haft 21 Points for Bygningsafstamning, fem af Tyrene naaede at faa deres Afkom anerkendt med 1. Kl. 2. Gr., en af disse ved Afkom fra Foreningens Omraade, en Tyr fik 2. Kl. 1. Gr. for Afkom ogsaa fra sit Virke i Foreningen her, medens een endnu ikke er gammel nok til, at Afkommet har kunnet fremstilles. Af de 7 Tyre har de 5 haft 23 Points for Ydelsesafstamning og de to, der ikke har haft dette, har forud for deres Virke i Foreningen her vist, at de avlede godt med Hensyn til Ydelse.

I de senere Aar er der ogsaa paa Herningegnen arbejdet stærkt for systematisk Bekæmpelse af Kvægtuberkulosen, saaledes var der i 1936 kun 21 pCt. af de kontrollerede Besætninger, der havde bestaaet Tuberkulinprøven, 1942 naaede dette Procenttal op til 42 og var 1945 paa 94.

Dette Bekæmpelsesarbejde blev vel paa Herningegnen i ret høj Grad gennemført ved, at Besætningerne udskiftedes, og dette, at man handlede sig fra Kvægtuberkulosen fremfor at avle sig fra den, var vel nok en stærkt medvirkende Aarsag til, at Kvæg af rød, dansk Malkerace gik saa stærkt frem de senere Aar. Udbudet af rene Dyr var størst i denne Race som Følge af dens i Forvejen store Udbredelse, og Racen havde et særligt godt Ry som Malkerace.

Svineholdet har i Midtjylland været forholdsvis stort, hvilket vil ses af de Side 202 anførte Procenttal fra Landøkonomisk Driftsbureau for Bruttoudbyttets Fordeling i et Gennemsnitslandbrug

Tyren „Gorm", Reg. Stb. 20403 tilhørende Hammerum H. Kvægavlsforening sammen med Helbroderen „Højager Herning"s Afkom paa Dyrskuet i Herning 1945

for hele Landet og fra Midtjylland. Der har navnlig under den sidste Krigsperiode været opretholdt en forholdsvis større Svineproduktion her end i den øvrige Del af Landet, hvad ogsaa Slagteriernes Slagtninger fortæller om. Dette skyldes, at man i disse Egne i særlig høj Grad har anvendt Grovfoder og særlig Kartofler i Svinefodringen. Navnlig efter, at man har lært at bruge kogte Kartofler, er der anvendt betydelige Kvanta heraf til Svinene.

Eliteavlen er for Svineholdet organiseret under et for hele Landet i de saakaldte statsanerkendte Svineavlscentre, der er undergivet Tilsyn af Avlscenterudvalg i de forskellige Distrikter, for Landet ialt 9. Disse Udvalg vælges med en Repræsentant fra Slagterier, en fra Landboforeninger og en fra Husmandsforeninger. Deres Arbejde samles under et efter samme Regler sammensat Landsudvalg. Desuden er der i hvert Distrikt ansat en Assistent, i Reglen en Husdyrbrugskonsulent, der fungerer som Sekretær for det lokale Avlscenterudvalg, og i Forbindelse med en ledende Konsulent for Svine-

avlen for hele Landet udfører Arbejdet med Kontrol med Føringen af Avlscenterbøgerne og indsamler Materialer til Beretninger samt staar til Raadighed for Centerejerne med Raad og Vejledning.

Disse Centrer støtter i stor Udstrækning deres Udvalgsarbejde paa fem Kontrolstationer, fordelt over hele Landet. Til disse Stationer skal Centerejerne indsende Grise efter kaarede Søer. Her afprøves Tilvækstevnen for Grisene fra de forskellige Avlscentre under ensartede ydre Kaar, og naar disse Grise slagtes, bedømmes Slagtekvaliteten af Grisene ved et stærkt udbygget Pointssystem med Tildeling af Points for en Række forskellige Egenskaber hos det slagtede Dyr. Disse Slagteresultater, Tilvækststallene og Opnoteringer i Avlscentrene af Frugtbarheden hos Søerne danner sammen med Kaaring og Dyrskuepræmieringen Grundlaget for Avlsudvalget i Centrerne.

Paa Herningegnen har der været en Del statsanerkendte Svineavlscentre, der har gjort sig stærkt gældende paa Dyrskuerne og i høj Grad præget disse ved de af Avlscentrene selv udstillede Dyr, men vel ofte i lige saa høj Grad ved solgte og af andre Ejere udstillede Avlssvin. Svineavlscentrene fik ogsaa paa Herningegnen stor Betydning for Svineholdet ved Opdrætning og Salg ud i Herredet af gode Avls- og Tillægsdyr. Ældst som Avlscenter, og det der gennem den længste Aarrække har haft Anerkendelsen, er paa Herningegnen Avlscentret Gjellerup, oprettet 1915, og endnu i Dag i stadig Virksomhed.

Ofte er det paa Dyrskuerne næsten ene Svin af Avlscenterafstamning, der udstilles. I Reglen er det ogsaa de samme Opdrættere, der udstiller Aar efter Aar, foruden Centerejerne gerne en Del Svineholdere, der holder Orne til Udhold for Søer fra andre Svineholdere.

I en Aarrække, fra 1934, gennemførtes af Landboforeningerne og Husmandsforeningerne i Fællesskab for den nordlige og østlige Del af Ringkøbing Amt en Kaaring af Søer i Besætninger, der saa skulde føre et Fremavlsarbejde for at sprede gode Avlsdyr. Arbejdet var at opfatte som en Supplering af Avlscentrene, for i højere Grad end disse kunde overkomme at sprede gode Avlsdyr ud i Egnen, og dermed fremme Svineavlsarbejdet i en videre Kreds. Dette Kaaringsarbejde indstilledes ved Krigens Udbrud.

Husdyrbrugsudvalget for Landboforeningen har ogsaa i en Aarrække forestaaet Uddeling af et Beløb, stillet til Raadighed af Herning Svineslagteri, til Støtte for Indkøb af og Udhold af gode Orner.

Hesteavlen varierede for Herningegnen stærkt i Forhold til de

for denne Husdyrgren stærkt varierende Konjunkturer. Under de lave Konjunkturer i Mellemkrigsaarene gik meget af Avlsarbejdet her næsten helt i Staa, medens dette under de høje Konjunkturer under sidste og forrige Krigsperiode samlede megen Interesse. Saaledes ses det af Dyrskueprotokollen, at Hesteudstillingen i Aarene under den første Verdenskrig samlede et stort Antal Heste. I 1915 ses det, at der paa Grund af Mund- og Klovsyge paa Egnen ikke har kunnet afholdes Dyrskue for Kvæg og Svin. Dyrskuet er derefter afholdt som et Fællesskue for Herredets den Gang 4 Landboforeninger. Skuet omfattede kun Heste og Fjerkræ. Paa dette Fællesskue præmieredes ialt 100 Hopper, 5 Familiegrupper af Heste, 3 Hingste og 21 Numre Fjerkræ. Det har altsaa været en meget stor Hesteudstilling. Under den nu sidst afsluttede Krigsperiode var det Hoppekaaringerne fremfor Udstilling paa Dyrskuer, der interesserede Hesteopdrætterne.

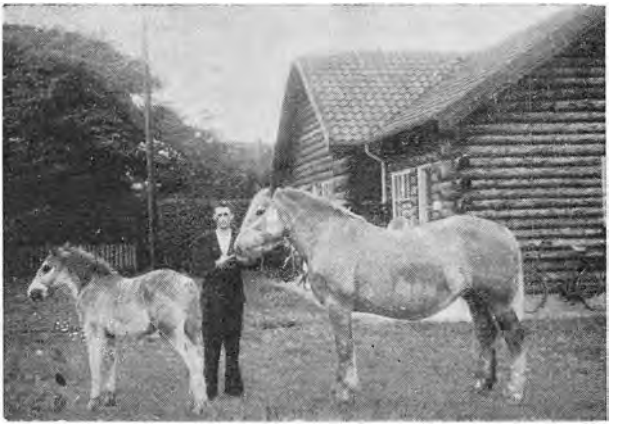

Jydsk 1. Præmiehoppe med sit Føl paa Dyrskuet 1945

Saavidt det kan ses af Dyrskueprotokollen, har alle Heste paa Herning Dyrskue helt op til de sidste Aar været ene fra den jyske Race. — Iøvrigt ses det af de førnævnte Konsulentberetninger, udsendt i 90erne af Foreningen af jyske Landboforeninger, at der paa Herningegnen oprettedes en Hesteavlsforening den 26. Februar 1887 med Navnet Hammerum Herreds Hesteavlsforening. Det berettes ogsaa der, at Foreningens første Hingst »Korfits« betaltes med 6000 Kr. ved Indkøb og den aarlige Foderløn var 600 Kr. Interessant er en Indberetning om Hoppekaaring, afholdt i Herning 1894. Det faste Kaaringsmedlem af Dommerkomitéen, M. Agger, Kølhede, skriver her: »De Hopper, her fremvistes, vare særdeles

gode, saa det langt overgik m'n Forventning at se en saadan Hoppebestand i Herningegnen.« Der kaaredes dette Aar 19 Hopper i 1. Kl. og 7 i 2. Kl. af ialt 28 fremmødte. Aaret før skulde der være kaaret 21 Hopper i 1. Kl. og 12 i 2. Kl. Mærkeligt nok gaar Antal Hopper, løbet ved Foreningens Hingst, ifølge Indberetningerne ned fra 1893 at være 104 til 1895 at være 58. Om dette skyldes de vanskelige økonomiske Forhold for Landbruget i 90erne eller andre Grunde kan ikke oplyses her. Hesteavlsforeningen fortsatte dog sin Virksomhed og havde navnlig under den første Verdenskrig en stærk Opblomstring. Foreningens bedste Hingst var nok "Bonden«, hvis Virketid dog blev meget kort, men ikke desto mindre kom den til at præge Hesteavlen paa Herningegnen ved en Del særdeles godt Afkom. Hingsten, der havde været meget dyr i Indkøb, blev efter en kort Virketid forfangen og døde, hvilket var saa haardt et Slag for Foreningen, at denne maatte ophæves. Dette skete 1931.

Igen i Aaret 1941 oprettedes en Hesteavlsforening paa Herningegnen, denne Gang med Navnet Herningegnens Hesteavlsforening, iøvrigt findes en Hesteavlsforening i Gjellerup-Ikast Sogne, og dennes Virksomhed har derude paa god Maade sat sit Præg paa disse Egnes Hestebestand. De senere Aar har Husmandsforeningerne haft en Hesteavlsforening for lettere Heste, og anvendt en Frederiksborghingst. Dennes Afkom har gentagne Gange været præsenteret paa Herning Dyrskue.

Ved Landboforeningens Generalforsamling i Februar 1921 nedsattes et Husdyrbrugsudvalg. Dette har i første Række beskæftiget sig med Kaaring af Køer, og fra 1932 er afholdt en aarlig Fodermesterkonkurrence, der har vundet stor Interesse, 1945 var der her 20 Deltagere. Fra 1944 afholdes ogsaa Hestepasningskonkurrence, denne samlede i 1945 20 Deltagere. Et Par Gange er der paa Husdyrbrugsudvalgets Foranledning i 30erne afholdt Malkekursus for Maskinmalkere og ogsaa nogle Kursus i Haandmalkning. Aarlig er der med økonomisk Støtte fra Mejerikredsene gennemført Præmiemalkning for Børn i en Række af Egnens Mejerikredse. Desuden har der været afholdt Kursus i Mønstring og Behandling af Heste.

Faareavlen, der i ældre Tid var af meget stor Betydning i Herredet her, har ikke evnet selv under de nu under Krigen særlig gode Prisforhold for denne Husdyrgrens Produkter, at hævde sin Stilling, saa der her kan paavises en Udvikling. Faareholdet er vel stadig ret udbredt, men Udviklingen stagneret.

Husdyrholdet fik i dansk Landbrug en stor og betydningsfuld

Plads. En Ting er dog, at det nu har vist sig, at der var Muligheder for at skabe og at afsætte en saa stærkt forøget Husdyrbrugsproduktion, noget helt andet er det at staa foran en saadan Udvikling og finde frem ad de Veje, der førte til de opnaaede Resultater. Hvorvidt andre Veje og andre Produktioner kunde have givet dansk Landbrug den samme eller en større økonomisk Betydning i Samfundets Økonomi og for Levefodens Højnelse, er vel nok lidet sandsynligt, men kan naturligvis ikke afgøres med fuldstændig Sikkerhed, da Løbet ikke kan gøres om. En Kendsgerning er det nu, at det var Husdyrbrugsproduktionerne: Smør, Bacon og Æg, der i særlig Grad blev Udviklingen navnlig efter 90erne, da Prisforholdene ændrede sig til Gunst for de 3 Produktioner fremfor til Salg af Korn direkte fra Landbruget. Fremtiden skal saa afgøre, om dansk Landbrug fortsat maa og kan hævde sin Position i Udviklingen, og om dette kan eller skal naas ved Udvikling af nye Produktionsgrene eller ved fortsat at bygge videre paa de gamle. Den nærmeste Fremtid vil sandsynligvis give en Afprøvning af de gamle Produktioners Bæreevne. At Verden i Dag trænger til og kan tage en stærk Produktionsudvidelse i disse Varer, er der nok kun Grund til at tro, men derfor kan det jo godt i en ikke alt for fjern Fremtid blive mest aktuelt, hvordan Udnyttelsen af Produktionsevnerne mest rationelt og dermed mest økonomisk kan gennemføres og eventuelt blive af Værdi at aflaste noget af Produktionskapaciteten ved Optagelse af nye Produktioner, som der kan findes Markeder for.

»Endnu et bette Nøk« synger Aakjær i Omkvædet i en af sine bedste Sange om den Hverdagens Mand, der ved sin daglige Arbejdsindsats var med til at gøre Danmark større og rigere, ikke ved at trænge andre til Side, men i en frugtbar Arbejdsindsats for at faa nyt og stadigt mere frodigt Liv til at gro frem af og ved den danske Jord.

I de 100 Aar, Hammerum Herreds Landboforening har virket, skete det, at Danmark paa en Række — ja, mangfoldige Omraader blev et andet, ikke ved pludselige Omvæltninger, men ved en langsom, rolig fremadskridende Vækst, saadan som det gror dér, hvor Naturen er sund og dens Orden følges, Livsviljen stærk og Troen paa Fremtiden en levende Realitet.

De ydre Kaar — Omverdenen — øvede en stadig stærkere Indflydelse paa Udviklingen, men lige saa afgørende blev det nok fortsat, at der trods Danskerens stærkt omtalte Veghed, allige-

vel i denne boede en sund og stærk, naturlig Livsvilje og en levende Trang til, hvad før var gjort godt selv at prøve at gøre bedre. I hvert Fald Udviklingen skred fremad, og det særlige for denne her i Landet var vel nok, at selv om de enkelte Menneskers Betydning og Indsats var i høj Grad forskellig, saa var det for Danmark et Særkende, at saa stor en Part af Folket levede med i Udviklingen, følte sig med i denne og i deres daglige Indsats var med til at faa det sidste bette Nøk med — det, der øgede Væksten.

Der var i Danmark Egne, der var foran Hammerum Herred, men nok ingen Steder var Udviklingen stærkere og sundere, Fremskridtene større end blandt den Befolkning, der var Hammerum Herreds Landboforening gennem de 100 Aar — mon ikke først og fremmest fordi de mange her netop var tro imod det at faa det sidste bette Nøk med.

HAMMERUM HERREDS LANDBOFORENINGS UNGDOMSUDVALG

Af Formanden, Forstander K. Møller, Hammerum

Først i September 1945 nedsatte Hammerum Herreds Landboforening et specielt Ungdomsudvalg, bestaaende af Troels Lauritsen, Ravnsvad, Ikast, Thorvald Sejthen, St. Krogstrup, Snejbjerg, og undertegnede.

Landboforeningens Hensigt med Nedsættelsen af et saadant Udvalg var, at det skulde virke for Højnelsen af Landbrugsarbejdets Omdømme og hjælpe med ved Landboungdommens Uddannelse og Dygtiggørelse.

Det kan forudses, at det i den kommende Tid bliver vanskeligt for Landmanden at faa den fornødne Medhjælp til Landbrugsarbejdets Udførelse, og Lønningerne er blevet større, end det er forsvarligt under Hensyn til Landbrugets øjeblikkelige Økonomi. I denne Situation er det vigtigere end nogen Sinde, at vi faar en dygtig og forstaaende Medarbejderstab paa de danske Bøndergaarde. Meget tit hører man en Udtalelse som denne: »Det gør ikke saa meget, om man giver den virkelig dygtige Mand et Par Hundrede Kroner for meget i Løn, for han er langt den billigste alligevel«. Den Erfaring er rigtig, og nu skal Ungdomsudvalget prøve at give sit Bidrag til vor Ungdoms Dygtiggørelse.

Fra Pløjningskonkurrencen hos Jens Okkels i Birk

Foreløbig har Ungdomsudvalget fungeret som Dommere ved to Pløjningskonkurrencer, Foreningen har afholdt henholdsvis i Snejbjerg og i Birk. Der var rigtig god Tilslutning, og Interessen var saa stor hos Deltagerne, at de nok er fuldt saa gode Pløjekarle efter Deltagelsen end før. Ja, der var da ogsaa en ung Pige, der deltog i Konkurrencen.

Naar det nævnte Ungdomsudvalg først blev nedsat i 1945, betyder dette imidlertid ikke, at der ikke tidligere har været forskellige Former for Ungdomsarbejde indenfor Foreningens Omraade.

Forskellige Steder har nogle Lærere haft et udmærket Tag paa at undervise i Aftenskole, og dette Arbejde er meget paaskønnelsesværdigt. Omkring 1935 tog Overlærer J. Krogh, Ikast, Initiativet til Paabegyndelsen af en landbrugsfaglig Aftenskole, der havde betydelig Tilslutning og gik udmærket.

Ved Oprettelsen af Hammerum Landbrugsskole i 1938 arbejdede Formændene for Egnens Landbo- og Husmandsforeninger paa forskellig Vis sammen for at sikre Skolens Start, og disse Foreninger tog ved samme Lejlighed Initiativet til, at der paa den ny Landbrugsskole iværksattes en landbrugsfaglig Undervisning som Aftenskole. Første Vinter kom der fra forskellige Steder i Hammerum Herred 119 Elever til denne Undervisning og 2. Vinter — den sidste Fredsvinter — blev Arbejdet organiseret udmærket med Rutebiler til at køre de unge hertil, og da kom der 274. Saa kom Krigen og afbrød denne Form for Arbejdet. De følgende Aar blev den landbrugsfaglige Aftenskole mere og mere en lokal, landbrugsfaglig Aftenskole, hovedsagelig for Sognet. Deltagerantallet har varieret mellem 40 og 60 i alle disse Aar; kun 45/46, da næsten alt Cyklegummi er slidt, er der kun 30 tilmeldt.

Da det blev umuligt at samle Elever fra et større Omraade paa Skolen i Hammerum, har de førnævnte Landbo- og Husmandsforeninger hvert Efteraar holdt et Møde for at tilrettelægge landbrugsfaglige Aftenskoler, hvor dette var ønskeligt og muligt. Vildbjerg Landboforening har i alle Krigsaarene holdt en god Skole gaaende, og der har enkelte eller flere Aar været undervist i Studsgaard, Snejbjerg, Gødstrup og Kibæk. Alt i alt er det et betydeligt Antal Elever, der ad denne Vej har faaet en teoretisk Undervisning. Paa Landbrugsskolen er Undervisningen bestridt af Landbrugsskolens Lærerkræfter, ligesom disse har medvirket i andre Skoler i det Omfang, de kunde overkomme.

Som et betydningsfuldt Ungdomsarbejde maa ogsaa nævnes

»Dyrkning af egen Jord« eller »4 H«-Arbejdet, som det ogsaa kaldes. Det paabegyndtes i 1940 som et Samarbejde mellem Herningkredsens Husmandsforeninger og Hammerum Herreds Landboforening med Carl Jensen, Fastrup, som den, der tog Initiativet. Trods Besættelsen blev der i 1940 56 Deltagere, og dette Tal voksede til 112 i de Aar, N. J. Nielsen var Konsulent for det; han fratraadte April 1945. Der kan ikke være Tvivl om, at dette Arbejde var interesseskabende hos mange af Deltagerne.

Alt i alt er der saaledes øvet et ret betydeligt Undervisningsarbejde indenfor Foreningens Omraade, og der har været et godt Samarbejde med Husmandsforeningerne.

Naar Talen er om Ungdommens Uddannelse, bør det ogsaa nævnes, at det er Hammerum Herreds Landboforening, der skal have en stor Del af Takken og Æren for, at Hammerum Landbrugsskole i 1938 blev til. Man kan godt nu sige — naa ja — det gik jo let, men det var slet ikke saa lige til endda. Dengang krævede Højskoleloven, at Skolen skulde gaa 2 Aar uden Mulighed for at faa Statstilskud eller Amtsunderstøttelse til Eleverne. For at gøre det muligt at modtage mindrebemidlede Elever, der ikke magtede selv at betale Skoleopholdet, tilbød Landbo- og Husmandsforeninger i Hammerum Herred at skaffe et Beløb til Understøttelse af saadanne Elever, der maatte trænge dertil. Jeg havde budgetteret det nødvendige Beløb til 16,000 Kr., beregnet efter 40 Elever. Lambreth Jensen sagde: »Godt — saa skaffer vi 20,000«, og der kom 24,000 Kr. Det var et meget smukt Resultat paa dette Tidspunkt efter den haarde og langvarige Krise i Trediverne! Pengene gik alle med til det nævnte Formaal, da der straks kom over 60 Elever i Stedet for som budgetteret 40. Da de to Aar var gaaet, blev Skolen statsanerkendt, og dens Økonomi kom derved paa Linie med andre Skolers. En Nybygning gjorde det muligt at huse de 110—115 Elever, der har været hvert Aar siden, men jeg kan ikke undlade her skriftligt at bringe Egnens landøkonomiske Foreninger med Hammerum Herreds Landboforening i Spidsen min bedste Tak for den store Hjælp og Interesse.

K. Møller.

LANDBOERE I HAMMERUM HERRED, DER HAR FAAET LANDHUSHOLDNINGS-SELSKABETS SØLVBÆGER

Under Udarbejdelsen af denne Bog blev det fra Bestyrelsens Side nævnt, at den ogsaa burde indeholde en Fortegnelse over de Landmænd i Hammerum Herred, der i de forløbne 100 Aar havde faaet tilkendt Landhusholdningsselskabets Sølvbæger. En Henvendelse til Selskabet besvaredes med, at man ikke paa Kontoret havde Personale at afse til det ret store Arbejde med at gennemgaa Selskabets Aarbøger, men vilde Landboforeningen selv sende en Mand til København, skulde han nok faa Adgang til Arkivalierne. Vi var saa ved at opgive Tanken om at faa denne Fortegnelse med, men kort før Bogen skulde gaa i Trykken viste der sig en Udvej, idet Bureauchef Niels Siggaard, København, der stammer fra Gellerup, paatog sig Opgaven med at gennemgaa de gamle Protokoller i Landhusholdningsselskabets Arkiver. Niels Siggaard fortjener Tak for den Interesse, han derved har vist sin Hjemegn.

Landhusholdningsselskabets Sølvbægre var til at begynde med i første Række tiltænkt særligt dygtige Hedeopdyrkere, men i de sidste Aartier er de blevet uddelt for Landboflid i det hele taget, saaledes at ogsaa dygtige Landmænd paa Øerne har kunnet komme i Betragtning. I de senere Aar er der ogsaa i særlige Tilfælde blevet uddelt Sølvbægre til dygtige Landøkonomer: Statskonsulenter, Opdrættere, Planteforædlere m. fl.

Indenfor de 100 Aar, Hammerum Herreds Landboforening har bestaaet, har det været saaledes, at der indtil 1899 var 6 Klasser af Sølvbægre (altsaa Bægre af forskellig Størrelse) 1., 2., 3. Sølvbæger osv. Fra 1899 gik nogle af Klasserne ud, saa at man nu kun kunde erhverve enten 1., 3. eller 5. Sølvbæger. Fra 1918 fik Sølvbægrene Betegnelsen: Største Sølvbæger, store og almindelige Sølvbæger.

Fra Begyndelsen af 1840erne, da Oprettelsen af lokale Landboforeninger begyndte at tage Fart, blev der krævet en Erklæring fra den Landboforening, indenfor hvis Omraade den, man tænkte at belønne, boede. I 1899 blev det bestemt, at Sølvbægrene kun kunde tildeles efter Indstilling fra den stedlige Landboforening.

I nedenstaaende Afskrift af Beskrivelserne af de præmierede Brug er Tidens Stavemaade og Ordvalg bevaret.

1846

Gaardmand Lars Jensen i Okkels, Rind Sogn, for at have benyttet Vandet af en forbi hans Jorder løbende Aa til disses Forbedring har han — dog uden foregaaende kunstmæssig Nivellering — ladet grave en Hovedtilledningsgrøft i en Længde af 3,649 Alen og af tilstrækkelig Dybde samt opføre en Dæmning af 152 Alens Længde, 7 Alen bred og 2 til 3 Alen høj, Herved er han sat i Stand til at kunne overrisle 50 Tønder Land, deels Eng, deels Agerjord og Hede, hvilken sidste dog først maa planeres, hvormed han har begyndt. Desuden har han opdyrket nogen raa Hedejord, hvortil han har købt og hentet Mergel i en Fjerdingveis Afstand.

Tilkendtes det tredie Sølvbæger.

1850

Gaardmand Søren Hansen, Assing Sogn, der for 16 Aar siden begyndte med et lidet Fæstested paa den Ejendom, han nu har tilkøbt sig, og hvor han har opdyrket 48 Tdr. Land, og nu har en Besætning paa 10 Høveder og 30 Faar.

Tilkendtes det 4de Sølvbæger.

Gaardfæster Lars Nielsen, Assing Sogn, der for 11 Aar siden begyndte paa aldeles sort Hede, har nu opdyrket 35 Tdr. Land, og har en Besætning paa 7 Høveder og 14 Faar.

Tilkendtes det 4de Sølvbæger.

1852

Gaardmand Ole Nielsen, Store Søndergaard, Skarrild Sogn, har med megen Møie opdyrket, planeret og merglet et stort, tilforn ganske unyttigt Stykke Hede, som han berisler ved Hjælp af flere 1000 Alen, tildels 3 Alen dybe Grøfter, hvorigennem Vandet ledes fra en lille Møllebæk.

Tilkendtes det 4de Sølvbæger.

1854

Gaardmand Jens Christensen i Deuling, Skarrild Sogn. Han overtog Gaarden 1840 og har siden da opdyrket en Strækning af Hede og Mose, der før var aldeles ufrugtbar og som giver ham nu ved Hjælp af Overrisling 80 Læs godt Enghø aarlig. Af Hede har han opdyrket og merglet meget, et Arbejde, der aarlig fortsættes. Ogsaa af Mergling paa Vandingsenge har han sporet gode Frugter. Han bruger Brak paa de opdyrkede Jorder og efter een Gjødning tre Sædafgrøder, hvorefter han udlægger med Kløver og Thimotheigræs.

Tilkendtes 6te Sølvbæger.

Gaardmand Mads Jensen Eeg af S. Karstofte, Skarrild Sogn, har forbedret sin Ejendom meget især ved Engvanding, hvortil der findes særdeles god Lejlighed ved denne og lignende Hedegaarde, der ofte have et stort Areal i samlet Strækning langs med Vandløb.

Tilkendtes 6te Sølvbæger.

1872

Husmand Anders Andersen af Tanderup Mark, Sneiberg Sogn. Ved Besigtelsen i afvigte Sommer udviste hans Ejendom 30 Tdr. Land Ager, vel merglet og afgrøftet samt indhegnet med særdeles gode Afgrøder og godt Græs .. Der er ved Stedet anlagt en efter Forholdene passende vel holdt Have, hvorom er plantet Pilehegn og et Læbælte af vilde Træer, og hvori der findes Kirsebærtræer og Frugtbuske. Møddingen er omgiven med en Jordvold og vel behandlet, samt ei udsat for Sol og Vind. Bygningerne ere vel vedligeholdte.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

Husmand Jens Thomsen, Birkmose Mark, Timmering Sogn. Da han i 1856 købte Ejendommen med en Formue af 260 Rd. bestod den kun af uopdyrket Hedejord og Kjærmose .. Nu er der opdyrket 25 Tdr. Land Ager og 7 Tdr. Land som ved Afgravning og Overrisling er forvandlet til Eng. Agermarken er overalt merglet een Gang, og der er paabegyndt at mergle anden Gang. Den er afgrøftet, hvor det behøves, og indhegnet, saa langt den strækker sig.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

Husfæster Thøger Christensen af Fonnesbæk Mark, Ikast Sogn. Han fæstede for 16 Aar siden 12 Tdr. Land uopdyrket Hede og Mose uden Bygninger og maatte betale 300 Rd. i Indfæstning, hvilket var hans hele Formue .. Paa Stedet findes nu en vel holdt Besætning af 2 Stude, 4 Køer, 2 Kalve og 22 Faar med Yngel, gode Bygninger, en vel behandlet Mødding .. Han har med Flid lagt sig efter Havedyrkning, saa han hvert Aar sælger Havesager for en køn lille Sum.

Tilkendtes 5te Sølvbæger.

Husmand Søren Christensen, Sneptrup Mark, Ørre Sogn. Han købte for 20 Aar siden sin Ejendom, bestaaende af 75 Tdr. Land Hede og Kærmose, havde da kun 16 Rd. og maatte forrente saavel Pengene til at bygge for som ogsaa den rigtignok ubetydelige Købesum .. Ved Besigtigelsen fandtes der nu 66 Tdr. Land Ager, 4 Tdr. Land Eng og kun 5 Tdr. Land Hede, samt en vel holdt Besætning af 8 Fækreaturer og 25 Faar med Yngel.

Tilkendtes 5te Sølvbæger.

Husmand Mikkel Frandsen, Mørup Mark, Rind Sogn. Han købte for 5 Aar siden sit Sted, hvortil dengang hørte et Areal af 8 Tdr. Land af simpel Beskaffenhed og 30 Tdr. Land Hede og Mose. Nu har han opdyrket over 12 Tdr. Land af Heden, saa at der ved Besigtigelsen fandtes 20 Tdr. Land Agerjord i meget god Kultur til Stedet.

Tilkendtes 5te Sølvbæger.

1875

Boelsmand Niels Jensen, Bodholt, Bording Sogn. Han købte i 1863 et Parcelsted paa 15 Tdr. Land fugtige og sure med Lyng bevoksede Jorder og 3 Tdr. Land gammel Agerjord, hvorpaa der næppe kunde holdes 1 Ko, og i den ene Ende af Lodden var et ubetydeligt, lille Hus. Ved sin store Flid og Dygtighed, uden nogensinde at tage fremmed Hjælp og uden at have forøget Gælden paa sin Ejendom har han nu opdyrket hele Lodden .. Besætningen er nu 2 Arbejdsstude, 3 Køer, 1 Kvie, 8 Faar og 1 Svin, der alle fodres godt baade Vinter og Sommer. Istedetfor sit ringe ubekvemt liggende Hus, har han omtrent midt paa Lodden opført to gode velindrettede Bygninger.

Tilkendtes 5te Sølvbæger.

1892

Gaardejer Erik Nielsen, Fjederholt, Rind Sogn. Han købte i 1873 ca. 100 Tdr. Land mager Hede. Efterhaanden er al Jorden bleven opdyrket, udgrøftet og merglet, og der holdes nu en velnæret Besætning af 18 Fækreaturer, 3 Heste, 10 Faar og 10 Svin. Erik Nielsen har lagt særlig Vind paa Havedyrkning. Han har anlagt en Have paa ca. 2 Tdr. Land og udenom den har han plantet et betydeligt Læbælte af Naale- og Løvtræer. I Haven er der plantet mange Frugttræer og Frugtbuske, som giver en ret god aarlig Indtægt. Af Hvidkaal har der et enkelt Aar kunnet sælges for ca. 100 Kr.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

1893

H. Willumsen, Rind Sogn. Han købte i 1874 en Parcel paa 140 Tdr. Land Hede og Mose uden Bygninger, han har siden den Tid opdyrket og merglet omtrent Halvdelen. Bygningerne bestaar nu af 35 Fag; han har ved deres Opførelse personlig udført Murer-, Tække-, Tømrer- og Snedkerarbejdet og brændt Mursten.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

1894

Husmand Niels Peder Trovelsen, Arnborg Sogn. Han købte i 1861 ca. 160 Tdr. Land ubebygget Hedejord og en mindre Engparcel af Gaarden Tovdal for en Købesum af 1600 Kr. Senere tilkøbte han 50 Tdr. Land Hede for 1000 Kr., yderligere 25 Tdr. Land for 150 Kr., hvoraf der nu er opdyrket og merglet 125 Tdr. Land, som afgiver tilstrækkeligt Korn og Foder til Gaardens nuværende Besætning bestaaende af 2 Heste, 16 Kreaturer, 12 Faar og 4 Svin. De fornødne Bygninger, bestaaende af 45 Fag grundmurede Huse, assurerede til 3500 Kr. opførte Trovelsen selv uden fremmed Hjælp og med Sten fabrikerede og brændte af ham selv.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

1899

Husmand Niels Thomsen, Skibild, Arnborg Sogn. Han overtog Ejendommen i 1874 uden Midler, idet Aftægten, der skulde svares, samt Gælden paa Ejendommen udgjorde dens Værdi. Arealet var 90 Tdr. Land Hede, hvoraf kun nogle faa var opdyrket. I 1877 købte han den første Hest og et Par Aar efter een til og nu gik det

rask fremad med at forvandle Heden til Agerjord. Nu er hele Ejendommen opdyrket, der staar 4 velvedligeholdte Længer; der er anlagt en stor Have med Læbælte og Frugttræer, ligesom en væsentlig Del af Ejendommen er indhegnet. Besætningen er nu 4 Heste, 1 Føl, 14 Kreaturer, 10 Faar og 16 Lam.

Tilkendtes 4de Sølvbæger.

1903

Parcellist Peder Mortensen, Kollund, Rind Sogn. Han overtog i 1872 en Parcel fra Faderens Gaard 62 Tdr. Land, hvoraf 7 Tdr. Land daarlig Eng og ca. 25 Tdr. Land opdyrket Hede, medens Resten var raa Hede .. Han har senere i 3 Gange købt 42 Tdr. Land Hede og Eng til .. Den meste Hede og Mose er nu opdyrket og Besætningen er 12 Heste, 20 Køer, 10 Stkr. Ungkvæg og ca. 30 Svin.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

1904

Gaardejer Peter Troelsen, St. Voulund, Rind Sogn. Han købte i 1859 Ejendommen for 3000 Kr. .. Til denne hører ca. 1000 Tdr. Land, mest meget daarlig Hede, som for Størstedelen kun egner sig til Beplantning. Ved Overtagelsen var kun ca. 50 Tdr. Land opdyrket og delvis merglet. Bygningerne var gamle og elendige, og Besætningen bestod af 2 Køer, 3 Kalve og 3 Faar. Ved ihærdig Flid og usvækket Udholdenhed har Troelsen nu opdyrket og merglet 300 Tdr. Land. Gaarden er ombygget solidt og smukt, en Læplantning paa ca. 2 Tdr. Land er anlagt Vest for den, og Besætningen bestaar af 28 Køer, 4 Arbejdsstude, 10 Stk. Ungkvæg, 6 Kalve, 13 Heste (hvoraf 3 Følhopper), 16 Svin og 50 Faar.

Tilkendtes 3die Sølvbæger.

1905

Husmand Niels Kristian Kristensen, Hauge, Gellerup Sogn. I 1868 købte han for 1500 Kr. — hvoraf han selv ejede de 800 Kr. — 95 Tdr. Land uopdyrket Hede uden Bygninger og uden Besætning .. Han har nu faaet opdyrket og merglet hele Arealet paa 4 Tdr. Land nær, har rejst gode Bygninger og havde ved Ejendommens Besigtigelse i Efteraaret 1904 en Besætning paa 5 Heste, 15 Køer, 9 Stk. Ungkvæg, 10 Faar, og der leveres aarlig 30 Svin til Slagteriet.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1907

Gaardmand Niels Hagelskær, Ildskov, Sunds Sogn. Han købte i 1883 den Gaard han stadig ejer for 9300 Kr. samt Aftægt. Han ejede intet, da han købte Gaarden. Til denne hørte 369 Tdr. Land, hvoraf 70 Tdr. Land var opdyrkede. Besætningen udgjorde 2 Heste, 6 Køer, 7 Stk. Ungkvæg, nogle Faar, 1 Svin. I Tidens Løb er Gaarden tildels bygget om, der er opdyrket og merglet 80 Tdr. Land, og Besætningen er bragt op til 10 Heste, 20 Køer, 20 Stk. Ungkvæg og nogle Faar, og der leveres aarlig 25 a 30 Svin til Slagteriet.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Husmand Niels Dinesen, Søby, Rind Sogn. Han købte i 1875 en Hedelod paa 95 Tdr. Land, hvoraf kun 1½ Tdr. Land opdyrket. Besætningen bestod af 1 Ko og 2 Stude, og der var ialt kun 7 Fag Hus. Han har nu 70 Tdr. Land under Plov. Gaarden er bygget op, og Besætningen bestaar nu af 1 Tyr, 11 Køer, 2 Arbejdsheste, 7 Ungkreaturer og 4 Faar; der leveres aarlig til Slagteriet 16 Svin, og der holdes 2 Følhopper.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

1912

Husmand Peder Christensen, Søby Mark, Rind Sogn. Han havde oprindelig en lille Ejendom i Langelund, hvor han gik paa Dagleje. I 1883 ombyttede han denne Ejendom med Huset paa Søby Mark, hvortil der hørte 101 Tdr. Land, hvoraf kun 3 a 4 Tdr. Land var opdyrket. Der medfulgte en mager Ko og to smaa Stude. Nu har han faaet opdyrket 56 Tdr. Land, og Halvdelen af den resterende Hede har han beplantet med Fyr og Gran, som trives godt, den anden Halvdel skal beplantes efterhaanden som Lejlighed gives.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1914

Gaardejer Niels Andersen, Hedegaard, Ikast. Han købte 1878 Gaarden Hedegaard, der havde 135 Tdr. Land Hedejord, hvoraf 30 Tdr. Land var opdyrkede .. Med stor Flid tog han fat paa Ejendommens Opdyrkning og senere tilkøbte han 75 Tdr. Land Hede og 5 Tdr. Land Mose, og havde ogsaa delvis gennemført Opdyrkningen heraf. Han delte derefter Gaarden i 2 Dele, hvoraf han lod en Søn faa den gamle Gaard, medens han selv byggede en ny paa Hedejord, som straks blev taget under Opdyrkning .. Den gamle Gaards

Besætning naaede efterhaanden op til 8 Heste, 24 Malkekøer, 14 Stk. Ungkvæg og en Del Kalve samt 30 a 40 Svin.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1915

Gaardejer Jens Christensen, Slumstrup, Rind Sogn. Han købte i 1895 en Ejendom paa 65 Tdr. Land, hvoraf omtrent Halvdelen var opdyrket. Prisen var 6500 Kr., og Besætningen bestod af 1 Hest, 3 Køer og 2 Kalve. Nu er hele Lodden opdyrket paa 3 Tdr. Land nær, og der er yderligere erhvervet et Engstykke paa 5 Tdr. Land. Bygningerne var gamle og utilstrækkelige, saa Christensen hurtigt maatte i Færd med at opføre først et Stuehus, derefter en Kostald med Fodergang og endelig en solid Kørelade, endvidere opførtes et Møddingsted med Ajlebeholder. Opførelsen af Bygningerne kostede ialt 9000 Kr. Besætningen er nu 2 Heste, 12 Malkekøer, 1 Tyr, 12 Stk. Ungkvæg, 3 Grisesøer, 5 Ungsvin og en Del Smaagrise samt 100 Høns.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Gaardejer Christian Jensen Højland, Kølkær, Rind Sogn. Efter at have giftet sig i 1876 købte han en Lynghede paa 23½ Tdr. Land for 900 Kr., som alle maatte laanes .. Familien maatte bo i et Hus opført af og tækket med Lyngtørv, og han gav sig straks til at grave »Klyner« og tørrede dem, hvorefter der af dem, med iblandet Ler, opførtes et tarveligt Hus tækket med Lyng .. Ved Ægtefællernes fælles Hjælp lykkedes det at opdyrke hele Parcellen og faa en indbringende Ejendom ud af den magre Hedelod. Senere tilkøbtes 3 Tdr. Land Eng for 1500 Kr., og der opførtes et godt Stuehus af brændte Sten, en dækket Møddingplads med Ajlebeholder.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1918

Niels Kristian Pedersen, Knudmose, Rind Sogn. Han købte sin Ejendom i Knudmose i 1893. Den var paa 28 Tdr. Land, hvoraf 5 Tdr. Land var opdyrket, medens Resten var Hede og Kær. Der var ingen Bygninger paa Grunden, saa det unge Ægtepar maatte straks begynde at bygge. 20 Aar senere tilkøbtes en mindre Ejendom paa 6 Tdr. Land. — Da Ejendommen i 1918 blev besigtiget, var Besætningen vokset til 2 unge og gode Heste, 7 Køer, 4 Stk. Ungkvæg og 2 Faar med Lam. Alle Kreaturerne var i meget god Kondition. Hele

Ejendommen var da opdyrket, og der var opført gode, rummelige og tidssvarende Bygninger.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Laurits Mortensen, Søby Mark, Rind Sogn. Han købte i 1878 en Hedelod paa 70 Tdr. Land og gav 1000 Kr. for den. Købesummen blev staaende i Ejendommen og maatte forrentes.

Allerede det første Aar blev der bygget 6 Fag Hus, og til Pløjning af de første 2 Tdr. Land lejedes Plov og Trækkraft.

Da Ejendommen i 1918 besigtedes af Landboforeningen bestod Besætningen af 4 Heste, hvoraf de to var unge og gode, 8 Køer, 12 Stk. Ungkvæg, 5 Faar, 12 Svin, ca. 100 Høns og 5 Bistader og samtidig forefandtes gode og tidssvarende Bygninger: Stuehus, Stald og Lade. Der var af de 70 Tdr. Land opdyrket over 50 Tdr. Land og Restopdyrkningen fortsættes.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1924

Boelsmand Johannes Sørensen, Mølkjær, Rind Sogn. Hans og Konens sammensparede Løn — 2000 Kr. — brugte de til at købe en Ejendom paa 60 Tdr. Land, hvoraf de 10 var opdyrket. Der begyndte de et brydsomt Arbejde med at opdyrke og mergle Ejendommen .. Baade ude og inde hersker en mønsterværdig Orden. Udhusene har han efterhaanden faaet opført. De er velholdte og passende til Gaardens Størrelse.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Gaardejer Iver Pedersen, Sdr. Vejen, Rind Sogn. Han købte i 1884 sin nuværende Ejendom, Arealet var 37 Tdr. Land, hvoraf 9 Tdr. Land var opdyrket, men i yderst daarlig Forfatning. Senere købte han mere Jord til, saa Arealet nu er 58 Tdr. Land. Besætningen udgør 13 Malkekøer, 2 Tyre, 4 Kvier, 10 Kalve, 3 Heste og 1 Føl, 4 Svin og ca. 50 Høns .. Det er et helt igennem mønsterværdigt Brug. Trods Jordens lette Beskaffenhed stod der meget lovende Afgrøder. Særlig det store Kartoffelareal — 5½ Tdr. Land — og Roemarken lovede en efter Egnens Forhold enestaaende Afgrøde. Kornafgrøderne stod udmærket, og Græsmarkerne var frodige med rigelig Kløver og Rundbælg.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Gaardejer Ole Jensen, Hedegaardshøj, Ikast Sogn. Da Ole Jensen og Hustru overtog Ejendommen for 3000 Kr., ejede de kun 48 Kr. Nu er de Ejere af en veldreven og velbygget Ejendom, hvorpaa holdes 2 Heste, 8 Køer, 2 Kvier, 1 Kalv, 60 Høns, samt Faar og Svin. Bygningerne er gode og velholdte. Der er 4 Længer og Møddingshus. Alt har Ole Jensen opført.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

1925

Husmand Lars Jensen, Rønkilde, Bording Sogn. Han overtog en Hedeparcel i 1894 paa 60 Tdr. Land, nogle Agre var opdyrket, men Resten var Lyng. Nu er alt opdyrket. Jorden er selvfølgelig tarvelig, og mange Steder ligger Ahlen højt og enkelte Steder er den alentyk .. Besætningen er nu 3 Heste, 8 Køer, 2 Kvier, 1 Tyr, 6 Kalve, 2 Grisesøer og 11 Polte .. Det først opførte Hus staar endnu, men er degraderet til Hestestald, Svinehus og Hønsehus. Kostalden er helt moderne med cementerede Baase og Ajlerender.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

1928

Niels Kristian Madsen, Knudmose, Rind Sogn. Han har haft 3 Ejendomme før den nuværende, som han først nylig har opført Bygninger paa. De to første Ejendomme har han afstaaet til 2 Sønner. Den tredie var et Stykke uopdyrket Hede, da han overtog den. Efter at have opdyrket den, men ikke bebygget den, byttede han den i 1926 med sin nuværende, der har en mere passende Beliggenhed. Her har han nu opført Bygninger, og her bliver han vel boende Resten af sit Liv.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Peder Øvig, Arnborg Mark, Arnborg Sogn. Han har særlig udmærket sig ved Opdyrkning af Hede og Mose. Det er et Areal paa ca. 60 Tdr. Land, som ved hans Arbejde er bragt under Kultur. Nogen Læplantning findes paa Ejendommen, men den er ikke gennemført. Peder Øvig har drevet Biavl, han har lært Nivellering og har derefter virket meget som Engvandingsmester.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1929

Frands Mølgaard, Fasterholt Mark, Arnborg Sogn. Han købte i 1903 en Hedeejendom paa 45 Tdr. Land, hvoraf de 4 Tdr. Land var opdyrket. Nu er hele Ejendommen opdyrket og forsynet med gode Bygninger, som bestaar af Stuehus, Staldlænge, Lade og en Træbygning med Vognport osv. Desuden er der en stor Staklade, Roehus og en stor, ny Ajlebeholder.

Besætningen bestaar af 2 jyske Heste, 10 Køer af rød, dansk Malkerace, 10 Stk. Opdræt, 4 Grisesøer, 6 Svin og 10 Grise.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

1930

Henrik Vejen, Tværmose, Ikast Sogn. Han overtog Ejendommen i 1904 for en Købesum af 4500 Kr. plus en mindre Aftægtsydelse. Arealet var paa 43 Tdr. Land, de 6 var opdyrket, Resten henlaa som Hede, Mose og Tørvegrave, af Bygninger var der kun et faldefærdigt Hus. Han tilkøbte senere 13 Tdr. Land. Arealet er nu opdyrket og merglet og bragt i god Kultur, paa den højere liggende Del af Marken er der overalt plantet Læhegn og omkring Gaarden er anlagt en 1 Td. Land stor Frugt- og Prydhave.

Besætningens nuværende Størrelse er paa 15 Malkekøer, 18 Ungkreaturer, 3 Heste, ca. 40 Svin og 70 Høns. Kvægbesætningen er endda af betydelig Kvalitet og Avlsværdi.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

Anton Serup, Kølkjær, Rind Sogn. Da han i 1906 overtog Ejendommen var kun 18 Tdr. Land opdyrket, Resten, 72 Tdr. Land, henlaa som lav, uopdyrket Hede. Efterhaanden er der yderligere indkøbt 43 Tdr. Land Hede og Mose, og hele Arealet er nu opdyrket med Undtagelse af 3 Tdr. Land; der er merglet, ialt 80 Tdr. Land, og da store Dele af Marken var meget vandlidende, er der udført omfattende Afvandingsarbejder. Desuden er der anlagt en stor, smuk Have, og i de senere Aar er der plantet en Del Læbælter .. Besætningen bestaar af 18 særdeles gode Malkekøer, 17 Ungkreaturer og Tyre, 4 Heste, ca. 30 Svin og 60 Stk. Fjerkræ.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

1933

Anders Feldbak, Feldbak, Rind Sogn. Han overtog i 1899 sin Fødegaard, der var paa 207 Tdr. Land, og hvoraf kun 25 a 30 Tdr. Land var kultiveret, Resten var Hede og Mose. Nu er der opdyrket 175 Tdr. Land, ca. 170 Tdr. Land er bleven merglet og en betydelig Del af Arealet er afvandet ved aabne Grøfter, medens en Del er anlagt til Vanding. Ca. 28 Tdr. Land er beplantet, væsentligst med Naaletræer, dog er der 3 Tdr. Land Løvskov, og der arbejdes med Underplantning af Løvtræer i en Del af Naaleskoven.

Tilkendtes det almindelige Sølvbæger.

Det smukke Anlæg ved Feldbak

1938

Gaardejer Anders Pedersen, Kildegaard, Snejbjerg. Han købte Gaarden i 1896, den var da paa 60 Tdr. Land, hvoraf 5 Tdr. Land Plantage og 35 Tdr. Land uopdyrket Hede. Paa Ejendommen fandtes et Stuehus og et Hus til Stald og Lade i brugbar Stand . .

Efterhaanden er indkøbt 2 Tdr. Land Eng og godt 40 Tdr. Land Hede. Nu er alt opdyrket paa nær 20 Tdr. Land. Plantagen er forøget til 10 Tdr. Land. De 70 Tdr. Land Agerjord er merglet, ja, ca. 50 Tdr. Land endog 2 Gange. Afvanding ved Drænrør er udført i nødvendig Udstrækning paa ialt 22 Tdr. Land. Læplantning er anlagt paa de vindudsatte Marker med ca. 1500 løbende Meter Læbælter. I Aarenes Løb er Bygningerne udvidet og ombygget, og der er anlagt en smuk Have. Gaarden har nu elektrisk Kraft, eget Vandværk samt alle moderne Maskiner og Avlsredskaber.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Gaardejer Knud Pedersen Malmkjær, Kølkjær, Rind Sogn. I 1903 overtog han sit Fædrenehjem, der da havde et Areal paa 42 Tdr. Land, hvoraf 5 Eng, 2 Græskær, 15 opdyrket og 20 uopdyrket Hede. 1907 tilkøbtes 42 Tdr. Land tilgrænsende uopdyrket Hede og Mose. Siden 1903 er opdyrket ca. 60 Tdr. Land, hvorefter Agermarken er paa 76 Tdr. Land, som er merglet 1 a 2 Gange. Dræning er udført paa ca. 10 Tdr. Land. Der er anlagt en Have paa ca. 2½ Tdr. Land. Frugthaven rummer foruden Frugtbuske 275 Æbletræer, 15 Pæretræer og 4 Blommetræer. Saavel Stuehus som Udbygninger er ombygget og nye Tilbygninger foretaget. Gaarden er forsynet med moderne Maskiner og har eget Vandværk.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

1943

Gaardejer Christian Frølund, Gellerup Sogn. Han overtog i 1899 en Parcel fra sin Fødegaard paa 25 Tdr. Land, hvoraf de 10 Tdr. Land var opdyrket, Resten var Hede. De nødvendige Bygninger opførtes, men i de første Aar maatte han tage noget Arbejde hos fremmede, foruden at han udnyttede sine Aftener og Fritimer ved Arbejde med en Strikkemaskine. Efterhaanden som Økonomien gik fremad, søgte han at forbedre Ejendommen ved Opdyrkning og Mergling af Heden. Efter nogle Aars Forløb udvidede han Arealet

ved Tilkøb af 27 Tdr. Land nærved liggende Hedejord, hvoraf Størsteparten var uopdyrket. Hele Arealet er nu opdyrket, merglet og drænet, og der er en stor Besætning, normalt paa 4 Heste, 18 Malkekøer, 20 Ungkreaturer, 70—100 Svin og 150 Høns. I over 25 Aar har han haft Avlscenter for Svin af dansk Landrace. Bygningerne er meget velholdte og godt indrettede, og det er i det hele et smukt og veldrevet Landbrug.

Tilkendtes det store Sølvbæger.

Sølvmedalje.

Et Billede af P. Kjeldsens Gaard i Voulund. Ejeren tilkendtes Foren. af jyske Landboforeningers Sølvmedalje

LANDBOFORENINGENS FORMÆND GENNEM 100 AAR

I de 100 Aar, der er forløbet, siden Hammerum Herreds Landboforening stiftedes i Marts 1846, har Foreningen haft 19 Formænd, alle dygtige og ansete Mænd, Foregangsmænd for deres Tid, hvilket ogsaa den Omstændighed, at deres Standsfæller valgte dem til Foreningens højeste Post, jo er et Vidnesbyrd om.

Rækken af Formænd ser saaledes ud:

Proprietær, Prokurator B. K. Øllgaard, Tanderup, 1846—48.
Foreningen laa stille 1848—55.
Herredsfoged G. F. Tillisch, Nørholm, 1855—56.
Proprietær, Cancelliraad Helmuth Krarup, Skibbild, 1856—63.
Proprietær V. Claudi, Nygaard, Ikast, 1863—64.
Prokurator W. T. Valeur, Birk, 1864—72.
Landinspektør V. A. Klein, Birk, 1872—75.
Proprietær Harro Harrsen, Bjødstrup, 1875—77.
Proprietær Niels Worm, Herningsholm, 1877—79.
Proprietær Chr. Riegels, Lindbjerggaard, 1879—81.
Skovrider P. Borch, Herning, 1881—82.
Proprietær Eugen Tolderlund, Holtbjerg, 1882—85.
Mølleejer Niels Mouritsen, Vildbjerg, 1885—92.
Gaardejer Niels Østergaard, Ikast, 1892—95.
Proprietær Eugen Tolderlund, 1895—1904.
Distriktsbestyrer Jens Westergaard, Herning, 1904—10.
Gaardejer Niels Sjørvad, Langelund, 1910—25.
Gaardejer Erik Karstoft, Svendlund, 1925—27.
Gaardejer Kr. Birk, Lægdsgaard, Ikast, 1927—35.
Forsøgsleder N. C. Jensen, Studsgaard, 1935—39.
Proprietær Lambreth Jensen, Nørholm, 1939—

Foreningens første Formand, Proprietær Baltazar Krarup Øllgaard (1846—48) var Præstesøn fra Varde, født 1811. Faderen, Hans Øllgaard, der var Søn af en Værtshusholder i Ribe, blev senere Præst i Snejbjerg-Tjørring fra 1815—21 og kom derfra til Møborg-Nees. Faderen var en dygtig Landmand og velstaaende. Mens han var Præst i Snejbjerg-Tjørring, ejede han en Tid Bassumgaard. Sønnen tog dansk juridisk Eksamen og købte i 1836 Tanderup. Han blev meget afholdt og anset paa Egnen og betroedes en lang Række Tillidshverv. Foruden at drive Gaarden virkede han som Prokurator, han var Tiendekommissær og Forligskommissær og spillede, som man allerede vil have set, en fremtrædende Rolle indenfor Dyrskueselskabet og Landboforeningen.

Øllgaard var en meget hjælpsom Mand overfor Smaafolk. Det fortælles, at da Rugen et Aar var blevet saa dyr, at Husmændene tidsidst ikke saa nogen Udvej til at faa Føden, klagede de deres Nød til Øllgaard, der fik det ordnet saaledes, at Sogneforstanderskabet gik rundt til Gaardmændene og sagde dem, at saa og saa meget skulde hver aflevere. Det hjalp, og nu kunde Husmændene godt købe Rug til en rimelig Pris uden Sogneforstanderskabets Mellemkomst. Øllgaard døde desværre i en ung Alder, kun godt 40 Aar gl., af Tyfus. Hans gamle Fader, der da boede hos Sønnen paa Tanderup, forsøgte at bestyre Gaarden for Enken, men det vilde ikke rigtigt gaa, og saa solgte de Gaarden. Enken flyttede til Kolding med Børnene. Den gamle Præst flyttede til nogle Slægtninge i Uldsund, hvor han døde 4 Aar efter Sønnen, 83 Aar gl. Hans Børnebørn fra Tanderup naaede vidt. En af dem, Mathias Øllgaard, blev Birkedommer og hans Søn igen Amtmand paa Bornholm. En anden var Lægen P. L. G. Øllgaard, hvis Søn er den nuværende Biskop over Fyns Stift, der er opkaldt efter sin Bedstefar paa Tanderup. En tredie Søn af Øllgaard paa Tanderup var Højesteretsassessor Hans Øllgaard, og en fjerde, Chr. Krarup Øllgaard, blev Borgmester i København. Øllgaards Enke døde først i 1891, 79 Aar gl.

I Ribe Amtstidende findes en Dødsannonce over Proprietær Øllgaard, indrykket af hans Svoger, Pastor Svejstrup i Rind. Den er dateret 29. Februar 1852, og det hedder heri bl. a., at Øllgaard døde af »hidsig Tyfus« efter 11 Dages Sygdom. I en saare vid Kreds, hedder det videre, var han kendt, agtet og æret som den retskafne Mand, den virksomme, dygtige og nidkære Embedsmand og Borger, men dertil kom, at han var en troende Kristen, en øm og kærlig Ægtefælle, en fortræffelig Fader og Opdrager af sine

6 Børn og en omhyggelig Søn, ligesom han var en trofast Ven. Smukkere Eftermæle kunde en Mand vel vanskeligt faa.

Herredsfoged George Flemming Tillisch (Formand 1855—56) var født 1807, Søn af Oberst G. F. Tillisch og Hustru Elisabeth von Stemann, der var Datter af Gehejmekonferensraad, Overpræsident i Altona C. L. von Stemann. Slægten Tillisch er en meget fornem Slægt, der menes at stamme fra Schlesien. I 1872 blev den anerkendt som dansk Adel. Herredsfoged Tillischs Bedstefader var Amtmand i Stavanger. Selv blev han, efter at have taget sin juridiske Eksamen, Sorenskriver paa Færøerne. I 1849 blev han Herredsfoged i Hammerum Herred. Han var da Kammerjunker. En Broder til ham havde tidligere været Amtmand i Ringkøbing (1837—43). Trods sin fine Herkomst var Herredsfoged Tillisch en jævn og ligefrem Mand, gemytlig og folkelig. Han forsøgte sig som Folketingskandidat i Kredsen, men blev slaaet af P. Knudsen, Sneftrup. Senere kom han ind i Landstinget. I 1856 blev Tillisch forflyttet til Bjerre-Hatting Herred, hvor han døde i 1872.

G. F. Tillisch

Proprietær, Cancelliraad Helmuth Krarup, Skibildgaard (Formand 1856—63), var Præstesøn fra Vejrum. Hans Fader var Stifteren af den første Landboforening i Ringkøbing Amt, Holstebroselskabet af 1820, Provst J. B. Krarup. Helmuth Krarup var født 1820 i Vejrum Præstegaard. Det var Tanken, at han ligesom Faderen skulde have været Præst. Han blev ogsaa Student og begyndte paa Teologien, men opgav Studeringerne for at blive Landmand, hvilket han havde mere Lyst til. Han kom paa Haraldslund Landbrugsskole, hvis Forstander var hans ældre Fætter, Niels Bygom Krarup. Det var denne Fætter, der havde grundlagt den første egentlige Landbrugsskole her i Landet, og som tog Initiativet til de tidligere omtalte Landmandsforsamlinger, der paabegyndtes 1845 med et Møde i Randers. Helmuth Krarup rejste til Udlandet og besøgte Landbrugsskoler i Tyskland. Efter sin Hjemkomst blev han

Lærer paa Rødding Højskole. Han fik et Tilbud om at blive Forstander for et Landvæsensinstitut i Sverige, men foretrak selv at oprette et saadant paa den jyske Hede. I 1846 købte han ved Auktion Skibildgaard for 3600 Rdl. Den var paa 400 Tdr. Land og havde forfaldne Bygninger, men gode Enge. Sine Skoleplaner praktiserede han paa den Maade, at han i en Del Aar med en mindre Understøttelse fra Landhusholdningsselskabet, senere ogsaa fra Indenrigsministeriet, havde nogle Landvæsenselever i Huset. Krarup, der i 1852 blev Branddirektør, blev en meget anset Mand paa Egnen og fik en Mængde Tillidshverv. Foruden Formandsposten i Landboforeningen, som han beklædte i 7 Aar, var han i 28 Aar Forligsmægler, han var Landvæsenskommissær til sin Død og i en Aarrække Vandinspektør for de offentlige Vandløb i Ringkøbing Amt. Han var Sogneraadsformand, Tiendekommissær og nogle Aar Formand for Repræsentantskabet i Vest- og sønderjysk Kreditforening. Krarup var levende med i alt, hvad der kunde tjene til Landbrugets Fremme og ogsaa stærkt optaget af kulturelle Spørgsmaal. Han var historisk interesseret og har, som tidligere omtalt, skrevet en lille Bog om det gamle Hammerum Herred. I 1890 afstod han Gaarden i Skibbild til sin Søn og flyttede til Herning, hvor han døde i 1899. I 1857 var Krarup blevet Kancelliraad og senere udnævntes han til Justitsraad. Ved sit 50 Aars Jubilæum i 1896 udnævnte Hammerum Herreds Landboforening ham til Æresmedlem. Krarup er blevet skildret som en virksom Mand med Sans for mange af sin Tids Opgaver, human og rettænkende, konservativ i god Forstand. Han var ikke uden Lune. Engang da en Mand klagede sig til ham over Ildebefindende, sagde Krarup: »Aa æ do syk, aa ve o dø, aa ka du et blyw bæjer, saa ska' du ha' en Pewerkjan, der æ gawen igjemmel en Skræjer«. En anden Historie om ham lyder saaledes: En Gang traf han et Par Drenge, hvoraf den ene ræbede højlydt. Krarup sagde da: Kan du gøre det en Gang til, skal du ligegodt faa en Mark. Den anden Dreng tilskyndede ham nu ivrigt med Ordene:

Helmuth Krarup

»Gyer ed Niels«, men nu kunde han naturligvis slet ikke. Dette »Gyer ed Niels« blev senere et helt Slagord, naar man vilde opmuntre en eller anden til at gøre noget særligt svært, men nu er det jo nok gaaet i Glemmebogen, som saa meget andet. Krarup var almindeligt afholdt paa Egnen og en dygtig Landmand.

Proprietær V. O. C. Claudi (Formand 1863—64) var en Herredsfogedsøn fra Mariager, født 1834. Han kom her til Egnen i 1862, da han købte Nygaard i Ikast af Chr. Nielsen Krarup. I Ikast kom Claudi til at spille en ret betydelig Rolle. Han blev Sogneraadsformand, men var vistnok en ret stridbar Natur. I hvert Fald kom han voldsomt paa Kant med en ny »Sognekonge«, der dukkede op i Ikast i 1867, nemlig J. N. Wistoft, der det Aar købte Lægdsgaard. Denne var en Skolelærersøn fra Le i Middelsom Herred, stærkt optaget af det politiske Røre i Tiden og ivrig Tilhænger af Bjørnbak. Senere blev han forøvrigt Folketingsmand, men mest kendt blev han dog som Stifter af Wistofts Brandkasse. Claudi var konservativ, de to Mænd skændtes jævnligt baade ved Møder og i det lokale Blad. Det er tidligere omtalt, hvordan de skar sammen i Jernbanestriden, men det var ikke det eneste. Engang beskyldte Wistoft, der var Sogneraadsformand i Ikast efter Claudi, sin Forgænger for ikke at have omgaaedes rigtigt med de Skadeserstatninger, han skulde udbetale efter Krigen 1864. Claudi anlagde Sag og blev ved dette Sagsanlæg renset for Beskyldningerne, men bedre Venner blev de naturligvis ikke af den Grund. Claudi var stærkt interesseret i Landbruget, men i et Indlæg i Herning Folkeblad fra de Tider bebrejder Wistoft ham, at han det ene Aar er ivrig for een Afgrøde, det næste for noget helt andet. Det kan oplyses, at det var Claudi, der indførte Korthornskvæget her paa Egnen, og det vakte i Begyndelsen megen Opsigt. Det var jo noget helt andet end de smaa, magre, jyske Køer, man ellers havde. I 1879 afstod Claudi Gaarden til Johan Christensen fra Funder og flyttede fra Egnen. Han rejste til København, hvor han kom ind i et Gød-

Vilh. Claudi

ningsfirma, som han i mange Aar var Repræsentant for. En Del Aar boede han i Hinnerup i Østjylland som Agent for det samme Firma. Sine sidste Aar tilbragte han paa en Stiftelse i Randers, hvor han døde saa sent som i 1921 i en meget høj Alder. Claudi var en høj, slank og nydelig Mand, flink og forekommende, naar han ikke blev gaaet for nær. Som Landmand var han maaske noget forud for sin Tid.

Prokurator W. T. Valeur (Formand 1864—72) var født i Mygind ved Randers 1819 som Søn af Sognepræst Johan Chr. Valeur. Han blev Student fra Aarhus 1840 og vilde, ligesom Faderen, have været Præst, men Sygdom tvang ham til at afbryde Studierne, efter at han havde taget den saakaldte Andeneksamen, og han virkede nu nogle Aar som Huslærer. I 1846 tog han dansk juridisk Eksamen og fik samme Aar Ansættelse paa Gørding-Malt Herreders Kontor, hvor han Aaret efter blev Fuldmægtig. I 1848 blev han Forligskommissær i en Del af Gørding-Malt Herreder (mellem Esbjerg og Kolding). I 1852 nedsatte Valeur sig som Prokurator i Herning. Indtil 1858 boede han i »Byen«, men flyttede saa til Birk, hvor han i 13 Aar boede i den Ejendom, Knud Hjørnholm nu har. Saa flyttede han tilbage til Herning og boede her til sin Død i 1896. Valeur var i 1866 med til at stifte Det danske Hedeselskab, og han var gennem Aarene en af Dalgas' trofaste Støtter og nærmeste Venner. Han havde Sæde i Hedeselskabets Repræsentantskab fra Stiftelsen og til sin Død. Endvidere var Valeur med til at oprette Sparekassen og var dens første Formand og Leder fra 1868—74, hvorefter han trak sig tilbage, fordi han var blevet Direktør i Hedebanken, som han ligeledes havde været med til at stifte. Valeur var Landboforeningen en dygtig Leder, og han nød stor Anseelse og Respekt i Befolkningen. Han var en af Herning Bys Pionerer og var med i snart alt, hvad der kom frem, som han skønnede kunde gavne Byen

W. T. Waleur

og Egnen. Valeur besad en ikke ringe historisk Interesse og har skrevet et lille Skrift om Egnen, nemlig »Herning 1852—88«.

Landinspektør Valdemar Alexis Klein (Formand 1872—75) var født i København 1833, Søn af Kammerraad, Statsgældskasserer P. Klein. Han uddannedes som Landinspektør og kom her til Egnen, hvor han købte den Gaard i Birk, som Johs. Gadegaard nu har. Denne drev han i en Aarrække, hvorefter han flyttede til Herning og byggede det Hus, Østergade 39, som Redaktør A. R. Bendixsen nu ejer. Her boede han nogle Aar, men flyttede saa til en Datter, der var gift med Maler Jørgensen (den senere Fotograf C. W. Jørgensen). Han døde den 8. Marts 1888 paa Sct. Josephs Hospital i København, men blev først begravet i Herning over en Maaned senere, idet det paa Grund af Snehindringer var umuligt at faa Liget overført hertil. Maler Jørgensen og hans Hustru var rejst til København for at faa ham ført hjem, men maatte opgive det og tiltræde Hjemrejsen, der blev meget besværlig og kostbar. Det lykkedes dem at naa til Roskilde med Toget. Derfra lejede de Slæde til Korsør og kom med Isbaad over Storebælt. Rejsen varede næsten tre Dage og kostede dem 140 Kr., fortælles det, og det var »en grow Hoben« Penge dengang. Klein havde iøvrigt nogle Aar været Direktør i Hedebanken. Han var en høj, pæn Mand, stilfærdig, men meget dygtig. Valeur giver ham som tidligere omtalt det Skudsmaal, at han ikke taalte Modsigelser og hævder, at det var Aarsagen til, at han allerede efter tre Aars Forløb nedlagde Formandsposten i Landboforeningen.

V. A. Klein

Proprietær Harro Harrsen (Formand 1875—77) var Holstener af Fødsel, født i Husum 1831. Faderen var Manufakturhandler, men døde, før Sønnen blev født. Moderen, der var af Storbondeslægt, rejste efter Mandens Død til sin Familie, der boede et Par Mil sydfor Tønder. Senere giftede hun sig med Amtsforvalter Dircks i Løgumkloster. Dengang hørte der Landbrug til saadant et Em-

bede, og Sønnen fattede Interesse for dette. Som 17-aarig kom han ud for at lære Landvæsen paa holstenske Herregaarde og blev senere Forvalter bl. a. hos en Baron von Gerrsdorff paa et Gods ved Slesvig. I 1862 rejste den unge Harrsen til Danmark, som saa mange unge Landmænd fra Holsten havde gjort det, fordi deres Penge var for smaa til at købe Ejendomme dernede. Han var først Forpagter og senere Ejer af Bjødstrup ved Hammerum. I 1864 skulde han have været med i Krigen, men lejede en Stedfortræder og blev paa Bjødstrup. Næsten hver Vinter kørte Harrsen en Tur ned til det slesvigske og besøgte sin Moder. Turen foregik med Hestekøretøj og varede ca. 4 Dage hver Vej. Ogsaa i Januar 1864 var han dernede, men kørte hjem før Bestemmelsen, da han syntes, at Krigen nærmede sig. Han var paa Bjødstrup, da Østrigerne kom, og de var meget glade for ham, da han kunde tale tysk med dem. Men i Sognet skumlede man, og nogle af Beboerne krævede af Herredsfogden, at han skulde lade Harrsen arrestere. Denne afslog det og sagde: »Hvad har han gjort — intet. Har han sagt noget — nej. Jeg maa have en Grund for at arrestere ham.« Der blev ikke noget af den Anholdelse. Senere, da Harrsen var blevet gift med en sønderjysk Præstedatter, der tilhørte en Slægt, som var det danskeste af alt dansk, blev han accepteret som den gode og brave Mand, han var. Han var dygtig og sparsommelig, men det kneb baade ham og de andre større Landmænd at klare den voldsomme Krise i Firserne. Offentlige Hverv interesserede ham ikke. Foruden den 2-aarige Formandsperiode i Landboforeningen var han dog en Tid Kasserer i Hammerum Mejeri. I 1910 afstod han Bjødstrup og flyttede til Herning, hvor han døde i 1917. En Søn af Harrsen var nu afdøde Dr. Harrsen senior i Herning. En anden Søn er Godsejer W. Harrsen, Sjørup ved Ringsted, der i nogle Aar fra 1900—1910 bestyrede Bjødstrup for sin Fader.

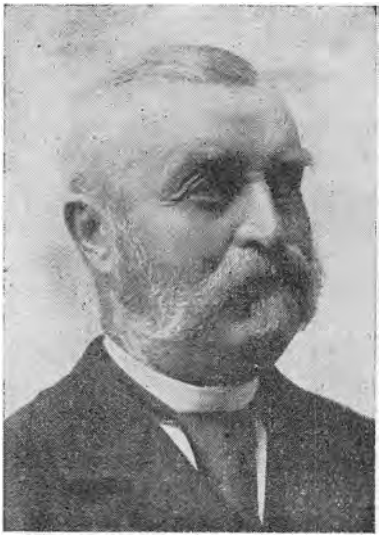

Harro Harrsen

Proprietær Niels Worm (Formand 1877—79) har det været meget vanskeligt at skaffe Oplysninger om. Henvendelser til nule-

vende af Navnet Worm har ikke givet noget Resultat. De vil ikke kendes ved ham og hævder, at han heller ikke findes i Stamtavlen over Slægten Worm. Han købte Herningsholm i 1873 og tituleres da Løjtnant. Han havde i nogen Tid forud været Forpagter af Gaarden, som han gav 65,790 Rdl. for. Worm skal have været en ret dygtig Landmand med mange Idéer, maaske for mange. I hvert Fald gik han fallit, og i 1879 maatte den tidligere Ejer, Niels Gram, igen overtage Gaarden. Familien flyttede til København, hvor Fru Worm forsørgede dem i nogle Aar ved at hækle og strikke, og hun fik oparbejdet en ret betydelig Forretning med flere Medhjælpere. Imens læste Manden til dansk Jurist og blev Sagfører i København. Det gik rigtig godt for ham en Tid, men paa en eller anden Maade blev han rodet ind i en mindre pæn Forretning og maatte hurtigt tage Billetten til Amerika, hvor han døde nogle Aar senere. Han havde vist Arbejde derovre som Opsynsmand paa en Fabrik. Hans Kone og Datter blev i København.

Chr. Riegels

Proprietær Chr. Riegels (Formand 1879—81) var født 1831 paa Als som Søn af Justitsraad J. F. W. Riegels, der var Husfoged for Als Nørre Herred, en Stilling, der nærmest svarede til den, en Amtsvejinspektør nu indtager. Faderen blev fordrevet af Tyskerne i 1864. Moderen var en Datter af Christian den Syvendes Livkirurg Stephan Hoffmann. Chr. Riegels blev slesvigsk Jurist i Flensborg 1856, men havde Lyst til Landbruget og var en Tid Ejer af Carlslund ved Randers. I 1876 købte han Lindbjerggaard. Riegels var stærkt optaget af Plantningssagen, og gjorde meget for at forskønne Gaarden. Han anlagde en 16 Tdr. Land stor Planteskole ved Lindbjerggaard og havde her baade Løv- og Naaletræer. Derimod skal han ikke have været nogen særlig fremragende Landmand, og Krisen i Firserne slog ham ud. Det siges, at han brugte hele sin Formue, 30,000 Kr. (og det var mange Penge dengang) paa Lindbjerggaard. I 1886 maatte han gaa fra Gaarden, der overtoges af en københavnsk Bank. Den-

nes Direktør, Rønne, købte senere Gaarden og udstykkede den delvis. Gaarden og Hovedparcellen skiftede Ejer et Par Gange, men købtes i 1914 af den nuværende Ejer, Laurids Flensborg. Riegels og hans Hustru, der var af den kendte de Neergaard-Slægt, flyttede til Mariager, hvor de boede paa en lille Ejendom, Jomfrubakken, der tilhørte Fru Riegels' Fader. Riegels selv blev Retsvidne og havde vist ogsaa andre smaa Bestillinger. Han døde i 1903. Hustruen døde først i 1928, næsten 86 Aar gl. Som et Minde om Riegels kan det nævnes, at det var ham, der i 1882 sørgede for, at enhver fik sit eget Gravsted paa Sognets Kirkegaard, og at der blev anlagt Gange.

P. Borch

Skovrider Peter G. K. Borch (Formand 1881—82) var født 1843 paa Skern Hovedgaard i Viborg Amt som Søn af Godsejer Frederik Borch. Han blev Student fra Randers 1863 og tog Eksamen som Forstkandidat 1869. Samme Aar ansattes Borch som Godsforvalter og Skovrider paa Gyllebo i Skaane, hvor han var i tre Aar. Saa var han en kort Tid Assistent ved Statsskovenes Regulering og blev i 1875 ansat som Skovrider under Hedeselskabet med Bopæl i Herning. Borch gik med Liv og Lyst op i Arbejdet for Hedesagen, der dengang var i sin Vorden. Sjælen i Arbejdet var jo Dalgas, og under hans energiske Ledelse voksede Arbejdet med rivende Hast. Dalgas lærte hurtigt at sætte Pris paa Borch, og de to Mænd arbejdede udmærket sammen, selv om Borch ikke altid kunde se paa Sagerne med samme Øjne som Dalgas. Denne var Optimist og maatte vel være det for at blive den Fører for Hedesagen, som han blev. Et karakteristisk Træk til Belysning af de to Mænds Forhold overfor hinanden er fortalt af Borchs Enke. Engang var de med nogle Mænd ude for at se paa et Areal, der paatænktes udlagt til Beplantning. Dalgas fremlagde et fuldt udarbejdet Overslag over Udgifterne. En af Parthaverne i Foretagendet udtrykte sin Tvivl om, at det kunde holde. Borch, der ikke i Forvejen havde haft Lejlighed til at forhandle med Dalgas om Overslaget, sluttede sig til

Mandens Kritik og Tvivl. Dalgas sagde intet, før de var kommet hjem i Logiet. Da sagde han kort: »Husk, Skovrider, at naar vi to er ude sammen, er vi altid enige«. Det var den eneste Irettesættelse, Borch nogensinde fik af sin Chef. Borch havde megen Glæde af sit Arbejde i Hedesagens Tjeneste. Hans tætte Skikkelse var præget af Energi, og han vandt Hedens Folk ved sin ligefremme og djærve Optræden. De forstod ham og nærede ubegrænset Tillid til ham. Idelig var Borch paa Rejser, og Agitationen krævede Afholdelse af en Mængde Møder. Et Udslag af Egnens Tillid til ham var det, at man valgte ham til Formand i Landboforeningen, men han havde vanskeligt ved at afse Tid til Foreningsarbejdet, og allerede Aaret efter trak han sig tilbage fra Formandsposten. Da han i 1884 forlod Egnen for at overtage en Stilling som Godsinspektør paa Jægerspris, skænkede Egnens Beboere ham en smuk Vinkande som et synligt Tegn paa deres Taknemlighed for hans Indsats. I Jægerspris var Borch til 1894. Aaret efter blev han Direktør for Hedeselskabet efter Dalgas, en Post, han beklædte til Udgangen af Aaret 1901, da han af Helbredshensyn trak sig tilbage. Han døde i Randers 1919. Borch var en Broder til den kendte Arkitekt, kgl. Bygningsinspektør Martin Borch, der bl. a. har bygget Rigshospitalet i København.

Eugen Tolderlund

Proprietær Eugen Tolderlund (Formand 1882—85 og 1895—1904) var født 1834 i Vonsild, hvor Faderen var Sognepræst. Han blev dansk Jurist 1853 og lærte Landbrug hos Etatsraad Hofmann-Bang, Hofmannsgave. Derefter blev han Forvalter paa Tanderup og købte 1856 Holtbjerg, som han ejede i en meget lang Aarrække til 1894, da han solgte Gaarden og flyttede ind til Herning. Allerede i 1876 blev han Meddirektør i Hedebanken og efter Landinspektør Kleins Død i 1888 blev han Bankens administrerende Direktør. Tolderlund var Veteran fra 1864 og i en lang Aarrække Formand for Vaabenbrødrenes Afdeling i Herning. Han var levende interesseret i Landbrugets Anliggender og en ivrig Plantningsmand.

Tolderlund var en meget anset Mand paa Egnen og blev betroet en Mængde Tillidshverv. I en Nekrolog ved hans Død i 1924 hedder det, at det at skrive hans Historie og berette om den Mangfoldighed af Tillidshverv, der blev paalagt ham i de 60 Aar, han levede og virkede her, vilde være at skrive en god Del af Historien om Hammerum Herred og Herning By, hvis kendteste Mand, han i mange Aar var. Han røgtede sine Hverv med Dygtighed og Uegennytte, og som Privatmand var han hjælpsom overfor enhver, der søgte hans Bistand. Derfor blev han ogsaa i sjælden Grad afholdt af alle. Tolderlund var R. af Dbg. Under den første Verdenskrig trak han sig tilbage fra Direktørposten i Hedebanken og flyttede til København, hvor han som nævnt døde i 1924.

Niels Mouritsen

Mølleejer Niels Mouritsen (Formand 1885—92) var den første af Egnens egne, der naaede frem til at blive Formand for Landboforeningen. Alle de tidligere Formænd var Tilflyttere og de fleste af dem studerte Folk. Men Niels Mouritsen var en jævn Bonde, født i Vildbjerg 1838. Han kom til at eje den Gaard, paa hvis Jorder en stor Del af Vildbjerg Stationsby nu ligger. Niels Mouritsen var en Mand med store Evner, Fremsyn og Arbejdsiver, og hans Standsfæller og andre betroede ham gennem Aarene en lang Række Tillidshverv. Han blev Amtsraadsmedlem, Sogneraadsformand, Repræsentant for Kreditforeningen og senere Formand for Repræsentantskabet efter Justitsraad Krarup. Han var Skatteraadsmedlem, Landvæsenskommissær og meget andet. Naar Niels Mouritsen ikke ogsaa blev Rigsdagsmand, siges det, at det kun var fordi, han ikke vilde og ikke havde Tid dertil. Som allerede omtalt blev han Formand i Landboforeningen ved noget af et Kup, idet Egnens Venstremænd i Provisorieaarene blev kede af Foreningens konservative Ledelse og ved en Generalforsamling satte lutter Venstremænd med Niels Mouritsen i Spidsen ind i Bestyrelsen. Niels Mouritsen var en besindig Mand, der klogt og roligt lagde sine Planer, men forstod at vente med at faa dem gennemført, til det gunstige Tidspunkt var

inde. Det viste han navnlig i Jernbanesagen, der optog ham stærkt. Mangfoldige Rejser gjorde han i den Anledning til København for at forhandle, og han lod ingen Lejlighed gaa hen til at virke for denne Sags Fremme. Ejendommeligt nok blev Banen Holstebro—Herning først aabnet en Uge før Niels Mouritsens Død i 1904, men han naaede dog at se sin Kongstanke ført ud i Livet. Niels Mouritsen var i mange Aar en af Egnens mest ansete Mænd, og det er blevet sagt om ham, at hans sikre Haand ofte savnedes i de første Aar efter hans Død. Foruden sit Landbrug drev han ogsaa Møllen i Vildbjerg og blev derfor tituleret som Mølleejer.

Niels Østergaard

Gaardejer Niels Østergaard (Formand 1892—95) var ogsaa en af Egnens egne Mænd. Han var født i Faurholt 1855 og var som ung Mand paa Askov Højskole, hvorfra han bevarede nogle af sine bedste Ungdomsminder. I en forholdsvis ung Alder overtog han sin Fødegaard i Faurholt, og det varede ikke længe, før den unge Landmands rige Evner blev taget i det offentliges Tjeneste. Han fik betroet en Mængde Tillidshverv. I en Del Aar sad han i Sogneraadet og var en Tid Formand, han var Forretningsfører for Hedeselskabets Ikast-Kreds, Medstifter af Myremalmsselskabet, Voldgiftsdommer m. m. I 1901 var han med i det Udvalg, der købte Ikast Kirke af Godt paa Højris. Ved Starten af Ikast Bank i 1917 blev han Direktør for denne, en Post, han beklædte i 8 Aar. Niels Østergaard var ogsaa i de tre Aar i Halvfemserne, da han beklædte Formandsposten i Landboforeningen, denne en udmærket Leder. Han havde alle Dage meget stor Interesse for Plantningssagen, plantede meget ved sin Gaard i Faurholt og var med til at stifte Skelhøj Plantage. Som Menneske var Niels Østergaard en sjælden reel og retlinet Karakter, og han forstod at føre en Sag igennem paa en jævn og stille Maade, saa han vandt almindelig Respekt baade blandt Venner og blandt dem, der maaske i den foreliggende Sag var hans Modstandere. I de senere Aar af sit Liv boede han i Ikast, hvor han døde i 1932.

Bankdirektør Eugen Tolderlund (Formand 1895—1904) er omtalt tidligere. Han havde i 1894 solgt Holtbjerg og boede nu som Direktør i Hedebanken i Herning. De politiske Bølger havde nu lagt sig saa meget, at man igen kunde bruge Tolderlund som Formand. Han blev Foreningen en udmærket og repræsentativ Formand, og man hædrede hans dygtige Virke for Landbruget i Hammerum Herred ved at udnævne ham til Æresmedlem, da han i 1904 som 70-aarig trak sig tilbage fra Formandsposten.

Distriktsbestyrer Jens Westergaard (Formand 1904—10) var en Gaardmandssøn fra Ottrup ved Skive, født 1866. Som ungt Menneske var han Elev paa Salling Højskole, Tune Landbrugsskole og Askov og blev i 1895 Landbrugskandidat. Samme Aar fik han Ansættelse ved Hedeselskabet og var i en lang Aarrække Distriktsbestyrer med Bopæl i Herning. I 1918 blev han Afdelingsleder for Selskabets Eng-, Mose- og Mergelvæsen og senere Direktør for disse Afdelinger med Bopæl i Viborg. Fra 1913—24 var han Folketingsmand for Herningkredsen, valgt af Venstre, og fra 1909 til sin Død Forretningsfører for Hedebruget. Westergaard vandt ved sit elskværdige og joviale Væsen almindelig Agtelse. Han havde et praktisk Greb paa Tingene og arbejdede med stor Energi for Egnens Fremgang. Han var blandt andet med i Arbejdet for en Løsning af Landbrugsskolesagen i Vestjylland og for Oprettelsen af Forsøgsgaarden i Studsgaard. I flere Aar sad han i Bestyrelsen for Hedebanken, og Aaret før sin Død blev han Formand for Grundejerkreditforeningens Repræsentantskab efter I. C. Christensen. Han var R. af Dbg. Westergaard led i mange Aar af en ondartet Halssygdom, og han døde i April 1932 efter i et Par Maaneder at have ligget som Patient paa Sygehuset i Viborg.

J. Westergaard

Gaardejer Niels Sjørvad (Formand 1910—25) var født i Langelund ved Hammerum 1863 og ejede i mange Aar til sin Død sin Fødegaard i Langelund. Sjørvad var en dygtig og begavet Mand,

Niels Sjørvad

der fik en Mængde Tillidshverv. Han kom i Sogneraadet og var en Tid Formand. Senere blev han Amtsraadsmedlem og var det til 1935. Han var i Mejeribestyrelsen, Formand for Brugsforeningen, Næstformand i Dansk Andels Gødningsforretning, Vurderingsformand, Dommer ikke alene ved lokale Dyrskuer, men ogsaa ved Amtsskuer og Ungskuer, Landvæsenskommissær og meget andet. Sjørvad var en Mand med sine egne Meninger om Tingene og ikke bange for at fælde en Lanse, for det han ansaa for rigtigt, men en god og brav Mand, hjertelig og imødekommende og med betydelig Evne til at se det lyse ved Tingene. Virksom og aandsfrisk var han til det sidste. Han fik en brat Død, idet han paa en Biltur i November 1939 sank om ved Rattet i sin Bil og var død faa Øjeblikke efter. For sit store og betydningsfulde Virke i det offentlige Livs Tjeneste var Sjørvad nogle Aar før sin Død blevet belønnet med Ridderkorset.

Gaardejer Erik Karstoft (Formand 1925—27) var ogsaa en af Egnens egne, født 1866 i Svendlund. Som ung Mand overtog han sin Fødegaard, der da var en ret stor Hedegaard, hvorpaa der dog kun kunde holdes en halv Snes Kreaturer. Men Arbejdet var Erik Karstofts Lyst, og gennem Aarene drev han Gaarden stærkt frem, saa at der, da han i 1935 afstod den til en Søn, var en Besætning paa ca. 30 Køer, 30—40 Ungkreaturer og betydeligt Svinehold. Hans gode Evner toges tidligt i Brug i det offentliges Tjeneste. Han kom i Sogneraadet og var i en Aarrække Formand for dette. Han var med til at stifte Rind

Erik Karstoft

Mejeri og i mange Aar dettes Formand. Desuden var han i Bestyrelsen for Ringkøbing Amts Mejeriforening, Voldgiftsmand og en Tid Formand for Voldgiftsretten. Nogle Aar var han i Bestyrelsen for Handelsbanken og til sin Død Medlem af Repræsentantskabet. Indenfor Landboforeningen spillede han i en Aarrække en betydelig Rolle, først som mangeaarigt Bestyrelsesmedlem og sluttelig i to Aar som Formand. Erik Karstoft, der døde i Maj 1943, var afholdt af alle, der lærte ham at kende, en jævn og bramfri Mand, arbejdsom som faa, en Mand, man kunde stole paa i stort som i smaat.

Gaardejer Kristian Birk (Formand 1927—35) var født i Birk 1876 som Søn af en af Egnens kendte og ansete Mænd, Gaardejer Jens Birk, der selv i en lang Aarrække var i Bestyrelsen for Landboforeningen. Som 30-aarig overtog han Lægdsgaard ved Ikast, som han drev frem til noget af et Mønsterbrug. Han var en Mand med bestemte Anskuelser om Tingene, der ikke altid faldt sammen med Flertallets. Noget kantet og stejl kunde han vel undertiden virke overfor Folk, der ikke kendte ham nærmere, men han var i Virkeligheden en varmhjertet Natur, stærkt optaget af Arbejdet for sine Standsfællers Vel. Han var ogsaa interesseret i aandelige og kulturelle Spørgsmaal og var i en Del Aar Formand for Gellerup Valgmenighed. Af andre Tillidshverv, han beklædte, kan nævnes Kassererposten i Ikast Mejeri, Tillidsmand for Hedeselskabet og en Plads i Bestyrelsen for De samvirkende landøkonomiske Foreninger i Ringkøbing Amt. Sit betydningsfuldeste Arbejde indenfor det landbrugsfaglige lagde han dog i Landboforeningen, hvor han først i nogle Aar var Medlem af Bestyrelsen og derefter i 8 Aar til sin Død i 1935 Formand. Ejendommeligt nok er han den eneste af Landboforeningens Formænd i de 100 Aar, der er død som Formand. Efter nogle Maaneders Sygdom, døde han paa en Privatklinik i Odense i April 1935. Han blev kun 59 Aar gl.

Kr. Birk

N. C. Jensen

Forsøgsleder N. C. Jensen (Formand 1935—39) er født i 1872 og Landmandssøn fra Hjørringegnen. Han arbejdede ved praktisk Landbrug til sit 25. Aar, og efter en Vinter paa Skole blev han ansat paa Askov Forsøgsstation. I Foraaret 1907 blev Jensen knyttet til den nyoprettede Forsøgsstation i Studsgaard som Assistent og var efter N. J. Nielsens Fratræden Forsøgsleder fra 1928—40. Efter sin Afsked flyttede han til Marslev paa Fyn, hvor han ejede en Gaard. Denne solgte han i 1941 og købte Ørskovslund i Holev, som han senere afstod til sin Datter og Svigersøn, hvorefter han bosatte sig i Odense. Jensen beklædte en Del Tillidshverv paa Herningegnen. Foruden i 4 Aar at være Formand for Landboforeningen var han Bestyrelsesmedlem og Kasserer i De samvirkende Landboforeninger i Ringkøbing Amt, i Forretningsudvalget for Sajyka, i Bestyrelsen for Samlestalden og en Tid Medlem af Menighedsraadet i Studsgaard. I Jensens Formandstid oprettedes Landbrugsskolen i Hammerum og Eksportsamlestalden i Herning, og han gjorde her en god og betydningsfuld Indsats. Hans friske Initiativ og ukuelige Humør prægede ogsaa paa andre Omraader Arbejdet indenfor Landboforeningen. Jensen var en dygtig Landmand, der drev Forsøgsgaarden stærkt frem, og han var levende interesseret i Landbrugets Anliggender. Det er maaske forkert at skrive var, for Jensen er langtfra aflægs, og i et Brev fra den ungdommelige 73-aarige hedder det, at han gaar og venter paa at faa fat ved Landbruget igen. Jensen er nu den eneste af Landboforeningens tidligere Formænd, der er i Live.

Proprietær Lambreth Jensen (Formand 1939—) er født i Gellerup 1886 som Søn af Fabrikant og Gaardejer Jacob Jensen. Han blev oplært ved Landbruget og havde først Faderens Landeri i Forpagtning. Senere ejede han en Gaard i Kjæret og fra 1919—22 Tanderup, derefter til 1926 Øster Lundgaard og siden da den gamle Herredsfogedgaard Nørholm lige nordfor Herning. Lambreth Jensen

er en praktisk dygtig Landmand, der driver sin Gaard som noget af et Mønsterbrug, men han har ogsaa faaet Tid til at tage stærkt Del baade i det landbrugsfaglige og andet offentligt Arbejde. Han er foruden at bestride Formandsposten i Landboforeningen Formand for Samlestalden, Bestyrelsesmedlem og Kasserer for De samvirkende Landboforeninger i Ringkøbing Amt, Medlem af Herning Ligningskommission og i Repræsentantskabet for Handelsbanken m. m. Lambreth Jensen har sin store Del af Æren for, at de to største Opgaver paa landbrugsfagligt Omraade, der er blevet løst paa Egnen i det sidste Tiaar, nemlig Oprettelsen af en Landbrugsskole i Hammerum og af Eksportsamlestalden i Herning, blev virkeliggjort paa en saa god og tilfredsstillende Maade, som Tilfældet var. I Lambreth Jensens Formandstid har Foreningen taget en Mængde Opgaver op, som der allerede er redegjort for under Skildringen af Foreningens Historie.

Lambreth Jensen

BESTYRELSESMEDLEMMER GENNEM 100 AAR

Proprietær B. K. Øllgaard, Tanderup,	1846—48
Forligskommissær Bertelsen, Herning,	1846—48
Proprietær Tronhiem, Lindbjerggaard,	1846—48
Herredsfoged G. F. Tillisch, Herning,	1855—56
Kancelliraad H. Krarup, Skibildgaard,	1855—63
Proprietær Leth, Tanderup,	1855—61
Gaardejer Søren Michelsen, Snejbjerg,	1856—57
Sognefoged Niels C. Bladbjerg, Snejbjerg,	1857—59
Gaardejer H. C. Berthelsen, Lundgaard,	1859—61
Prokurator W. T. Valeur, Birk,	1861—72
Gaardejer Peder Nielsen, Hammerum,	1861—63
Proprietær V. Claudi, Nygaard, Ikast,	1863—64
Købmand Niels Merrild, Bærslund,	1863—68
Forpagter Dohm, Herningsholm,	1864—68
Landinspektør V. A. Klein, Birk,	1868—75
Proprietær E.Tolderlund, Holtbjerg, 1868—75, 1882—85, 1895—1904	
Gaardejer Chr. Overgaard, Gullestrup,	1872—74
Købmand M. Pedersen, Herning,	1874—75
Proprietær H. Harrsen, Bjødstrup,	1875—77
Højskolelærer Rs. Nielsen, Hammerum,	1875—77
Gaardejer Niels Mikkelsen, Snejbjerg,	1875—76
Gaardejer Søren Krøjgaard, Gellerup,	1876—78
Proprietær N. Worm, Herningsholm,	1877—79
Plantør Nielsen, Høgildgaard,	1877—79
Gaardejer Enevold Kjær, Herning,	1878—82
Proprietær Chr. Riegels, Lindbjerggaard,	1879—81
Gaardejer P. Mortensen, Snejbjerg,	1879—82
Skovrider P. Borch, Herning,	1881—82
Postkontrahent N. Pagh, Herning,	1882—85

Gaardejer J. P. Michelsen, Snejbjerg,	1882—85
Mølleejer N. Mouritsen, Vildbjerg,	1885—92
Gaardejer Hans Bertelsen, Herninglund,	1885—87, 1892—93
Gaardejer Jens Thomsen, Trælund,	1885—91
Farver L. Larsen, Herning,	1887—90
Gaardejer Chr. Østergaard, Gelleruplund,	1889—94
Gaardejer Knud Kr. Thomsen, Drongstrup,	1889—92
Gaardejer Niels Østergaard, Faurholt,	1890—95
Gaardejer Jens Birk, Birk,	1891—1912
Skovrider Chr. Dalgas, Birkebæk,	1892—96
Proprietær Werlauff, Herningsholm,	1893—99
Gaardejer P. Chr. Jensen, Studsgaard,	1894—1909
Gaardejer Jens Kølbæk, Bærslund,	1896—99
Proprietær P. Madsen, Holtbjerg,	1899—1913
Gaardejer P. Jensen, Toftlund, Ikast,	1899—1917
Distriktsbestyrer J. Westergaard, Herning,	1904—10
Forsøgsleder N. J. Nielsen, Studsgaard,	1909—27
Gaardejer Niels Sjørvad, Langelund,	1910—25
Gaardejer Erik Karstoft, Svendlund,	1912—27
Sognefoged Knud Pedersen, Brændgaard,	1914—26
Gaardejer Kr. Birk, Lægdsgaard, Ikast,	1917—35
Gaardejer Ole Olsen, Bessergaard, Hammerum,	1925—37
Gaardejer A. P. Andersen, St. Lundgaard,	1926—35
Gaardejer Jens Madsen, Lind,	1927—30
Gaardejer P. Blaaberg, Snejbjerg,	1927—33
Gaardejer Aug. Dinesen, Lind,	1930—36
Forsøgsleder N. C. Jensen, Studsgaard,	1933—39
Proprietær Lambreth Jensen, Nørholm,	1934—
Gaardejer Rs. Hjøllund, Lindbjerg Bakkegaard,	1934—
Gaardejer Niels Thygesen, St. Remme,	1935—
Gaardejer Peder Brændgaard, Brændgaard,	1936—39
Gaardejer Jesper Jespersen, Næstholttoft,	1936—
Gaardejer Jens Okkels, Birk.	1937—
Gaardejer Chr. Korneliussen, Sdr. Vejen,	1939—
Gaardejer P. Albæk, Helstrup,	1939—42
Gaardejer Jesper Andersen, Sdr. Vejen,	1942—

EFTERSKRIFT

Vi har nu fulgt Hammerum Herreds Landboforening gennem de 100 Aar, den har bestaaet, og har set den store Udvikling, der er sket for Landbruget paa vor Egn i dette lange Spand af Aar. Famlende og usikre overfor mange Problemer stod de Generationer, der nu er gaaet i Graven men med Initiativ og Virkelyst og med aabent Øje for, hvad der kom frem af nyt. Dengang som nu gjaldt det for den dygtige Landmand, at han aldrig følte sig færdig, aldrig mente nu at have naaet det fuldkomne, men alligevel altid følte sig paa Vej. Og paa de forrige Slægtleds Arbejde og Erfaringer bygger vor Tid videre. Der er Grund til Taknemlighed mod dem, der begyndte og tog de første sejge Tag baade for at føre Landbruget frem og for at organisere det i en faglig Sammenslutning. Og naar de Landbrugets Mænd, der nu lever, maa slippe Ploven og give Arbejdet og den fra Fædrene arvede Jord videre til nye Slægtled, maa det haabes, at de kan gøre Aakjærs skønne Verslinier til deres:

Lad mig kun flagre hen som Blad i Høst,
naar du mit Land, min Stamme, frit maa leve,
og skønne Sange paa den danske Røst
maa frie, stærke Sjæle gennembæve.
Da staar en ny Tids Bonde paa sin Toft
og lytter ud mod andre Lærkesange,
mens Himlen maler blaat sit Sommerloft,
og Rugen gulnes tæt om Vig og Vange.

Journalist Elvig Larsen, der har skrevet Bogens historiske Afsnit

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord 5
Tiden forud 7
Den første Landbrugsorganisation i Ringkøbing Amt 27
En Forløber for Landboforeningen. — Det gl. Dyrskueselskab 30
Landboforeningens Stiftelse og første Aar 34
Søren Fjelstrup — Landboforeningens Stifter 40
Landboforeningen genoprettes 46
1860—70 56
1870—80 67
1880—90 82
1890—1900 98
1900—1910 109
1910—20 119
1920—30 132
1930—40 146
De sidste Aar 165
Foreningens nuværende Ledelse 179
Planteavlen 185
Husdyrbruget 199
H. H. L.s Ungdomsudvalg 223
Landboere, der har faaet Sølvbæger 226
Foreningens Formænd gennem 100 Aar 240
Bestyrelsesmedlemmer 258
Efterskrift 261

NAVNE- OG SAGREGISTER

Agrarbevægelsen 99. Albæk, P., Helstrup, 163, 178. Andelsbevægelsen 68, 83, 98. Andersen, A. P., St. Lundgaard, 134, 135, 143, 164. Andersen, Jesper, Sdr. Vejen, 162, 163, 174, 177, 180. Andersen, Poul, Hotelejer, 75, 84.

Bestyrelsesmedlemmer 258. Bibliotek 55, 78, 93. Binderup, A., Konsulent 123, 183, 185. Binderup, Fru, 182. Bindstouw 10, 11, 12. Birk, Jens, Birk, 101, 102, 131. Birk, Kr., Lægdsgaard, 131, 143, 153, 255. Birkebæk 81, 127, 137. Bisgaard, Karen, Frk., 182. Bjødstrup 21, 24, 80. Blaaberg, P., Snejbjerg, 144, 175. Blicher, St., 12. Borch, P., Skovrider, 94, 249. Borris Landbrugsskole 111, 126. Brolægning i Herning 94, 109. Brunkul 173, 174. Brændgaard, P., 163. Bækgaard, M., Konsulent, 149, 174, 183.

Christensen, H. I., Blikkenslagerm., 181. Claudi, V., Proprietær, Ikast, 64, 72, 91, 244.

Dalgas, Chr., Birkebæk, 103, 105, 107. Dalgas, Enrico, 81, 89, 104. Dinesen, Aug., Lind, 115, 131, 133, 144, 153, 156. Dyrskueselskab, Hammerum Herreds, 30. Dyrskuer, omtalt adskillige Steder.

Eksportslagteri 149. Englandstur 157, 158. Engvanding 25, 56. Ensilage 100. Eyde, John, Hotelejer, 75, 84. Esbjerg Havn, 69.

Faareavlsforening 156. Fastrup, Martin, Fastrup, 178, 179. Fjelstrup, Søren, Sindinggaard, 16, 19, 20, 23, 30, 34, 40, 47, 48, 93. Fjelstrup, Præst, Aulum, 60, 79. Flensborg, Fru, Herning, 182. Fodermesterkonkurrence 150, 151, Foged, J. E., Konsulent, 174, 183. Formænd 240. Forsøgsmark ved Hammerum 131, 138. Forsøgsstationen (Studsgaard) 94, 110, 139, 175, 256. Forsøgsvirksomhed 104, 138. Frank, N., Fabrikant, Lind, 168.

Grisetorvet 141. Grundforbedringslaan 141. Græsmarksudflugter 148.

Haandværkerforeningen 83. Hagelskjær, Jens, Ilskov, 155. Hald, I. C., 16. Hamborg 55, 67. Hansen, Frode, Forstander, Studsgaard,

175. Hansen, H. P., Museumsforstander, Herning, 11, 14, 149. Harrsen, H., Proprietær, Bjødstrup, 80, 246. Harrsen, W., Godsejer, Sjørup, 82. Hauch, H., Landstingsmand, 125, 147. Havebrugsskolen i Hammerum 128, 139, 155. Hedeselskabet 59, 104. Herning Folkeblad 60, 84, 85, 95, 106, 244. Herningsholm 15, 17, 21, 81, 248. Hesselvig 60. Hesteavlsforeninger 93, 156, 176. Hestepasning, Konkurrence i, 174, 177. Hindhede, Jens, Ø. Lundgaard, 178, 180. Hingste, kongelige, 37, 53. Hjulplov 9, Hjøllund, Rs., Lindbjerg Bakkegaard, 144, 163, 164, 179. Holdgaard, Jens, Husmandsfører, 114, 124, 147. Holst, N. M., Dyrlæge, 85, Holstebro Eksportslagteri 69, Holstebro landøkonomiske Selskab 26, Holtbjerg 23, 95, 250. Husdyrbruget (Hovedafsnit) 199, iøvrigt omtalt talrige Steder, Husdyrudvalg 133, 180. Husflidsforening 70. Husholdningskursus 114. Husholdningsudvalg 150, 181. Husmandsbevægelsen 100. Husmandspræmiering 73, 101, 114, 124. Husmandsrejser 100, 114, 124. Hübertz, Provst, 23. Høgildgaard 81. Højris 15, 19, 22, 24. Højskolehjemmet 125, 126.

Jensen, J. M., Snejbjerg, 104, 113. Jensen, Lambreth, Proprietær, Nørholm, 5, 144, 153, 155, 156, 161, 179, 256. Jensen, Magne, Fastrup, 180. Jensen, N. C., Forsøgsleder, Studsgaard, 139, 153, 154, 160, 256. Jernbaner 62, 71 94. 104. Jespersen, Jesper, Næstholttoft, 144, 162, 163, 179. Jubilæer 71, 106, 144, 149. Jørgensen, Kirstine, Nørgaard, 150, 167, 181.

Kaaringer 134, Kanslergade-Forliget 147, 167. Karstoft, Erik, Svendlund 113, 131, 142, 174, 254. Kartoffelcentral 155. Kartoffelmarker, Præmiering af 131, Kartoffelsektion 154, 190. Kartoffelmelsfabrikker 151, 190. Kartofler 10,20, 36, 78, 185, 194. Kjær, Magnus, Holstebro, 87. Klein, V. A., Landinspektør, 60, 65, 79, 246. Knudmose, Afvandingen af, 129,138. Knudsen, Mads, Bjødstrup, 69. Konsulenter 104, 113, 123, 152, 153, 154, 183. Konsulentdag 156. Kongepræmier 84. Korneliussen,Chr., Sdr.Vejen, 144, 164, 179. Korneliussen, Fru, Sdr. Vejen, 181. Korntørreri 129, Krarup, Helmuth, Skibbildgaard, 14, 23, 37, 46, 51, 52, 61, 63, 106, 242. Krarup, J. B., Præst, 27, 52. Krarup, Ove, Præst, 29. Kreaturer, Stald for rene, 172. Kredsformænd 79. Kunstsmør 92. Kvindernes Telt 150. Kvægavlsforeninger 89, 210.

Labri, Professor, 124. Lacoppidan, Fjederholt, 24. Landboforeninger, Foreningen af jyske, 75, 90. Landbrugskursus 114, 131, 135. Landbrugsministerium 91, 99. Landbrugsraadet 130. Landbrugsskolen i Hammerum 155, 157, 159, 160. Landbrugsugen 135. Landhusholdningsselskab, Det kgl. danske, 16, 25, 33, 226. Landmandsforsamlinger 65, 242. Landøkonomiske Foreninger, De samvirkende i Ringkøbing Amt, 110. Landøkonomisk Ungdomsarbejde 138, 167, 169, 225. Lauridsen, Troels, Ravnsvad, 180, 223, Laursen, Helmer, Skjoldborg, 174, 180. Lawaetz, Otto, Bjødstrup, 21. Legater 81, 93, 172, 174. Lerche, Vincent, Greve, Møltrup, 24, 35. Lind-

bjerg Bakkegaard 164. Lindbjerggaard 24, 86, 248. L. S. 99, 143, 151. Luen Marken 13.

Madsen, A., Direktør, Herning, 99, 140, 153. Madsen, Jens, Lind, 144. Madsen, M. Thalund, 163. Madsen, P., Holtbjerg, 131. Markedspladsen 75. Markvandringer 137. Markbrug, Konkurrencer for hele, 113, 136. Mejerisagen 21, 58, 68, 75, 86, 98. Medlemstallet 53, 96, 118, 145, 163, 177. Merrild, Fru Fløe, Lind, 182. Meteorologisk Station 78. Michelsen, J. P., Snejbjerg, 95, 96. Mindepark for Hededyrkere 161. Mortensen, P., Fabrikant, 168. Mosestationen 103. Mouritsen, Niels, Vildbjerg, 97, 105, 107, 251. Muldvarpes Udryddelse 150. Mund- og Klovsyge 125, 133, 141, 159, 160, 162. Møller, Kaspar, Herredsfoged, Højris, 22, 23. Møller, K., Forstander, Hammerum, 159, 180, 223. Møltrup 24.

Nielsen, N. J., Forsøgsleder, Studsgaard, 111, 112, 118, 123, 129, 131, 139, 143, 175. Nielsen, Rasmus, Folketingsmand, 78, 80, 87, 90, 94, 107, 113. Nielsen, Thomas, Landstingsmand, 13, 62, 84, 88. Nørgaard, Fru, Snejbjerg, 181, Nørholm 162.

Oehlerich, Fr., Husmandsfører, 99. Okholm, H., 29. Okkels, Fru, Birk, 181. Okkels, Chr., Nr. Vejen, 178, 179. Okkels, Jens, Birk, 102, 164, 179. Olsen, Ejler, Konsulent, 154, 183, 199. Olsen, Ole Krogslund, 142, 144. Overgaard, Fru, Gullestrup, 181. Overgaard, Caroline, 150, 167. Overgaard, Hans, Gullestrup, 113, 131, 172.

Pajbjerg-Fonden 141. Pariføring af Kronen 132. Pedersen, Knud, Brændgaard, 130, 131, 143, 174. Pedersen, Marinus, Sognefoged, Hammerum, 13,92, 122. Planteavlen (Hovedafsnit) 185, iøvrigt omtalt mange Steder, Planteavlsudstilling 117, 129, 136, 158. Planteavlsudvalg 113, 179. Plovprøver 28. Pontoppidan, H., Generalkonsul, 68, 81, 93, 104. Poulsgaard, Fru, Tjørring, 181. Produkt- og Redskabsudstillinger 60, 83. Præmiemalkninger 101, 114, 124, 149.

Regnskabskreds 149, 174. Renpark i Sdr. Anlæg 128. Riegels, Chr., Proprietær, Lindbjerggaard, 81, 85, 248. Rodfrugter 10, 20, 58, 77, 89, 102, 186. Rodfrugter, Konkurrence for, 136.

Samlestalden 157, 158. Sandflugt (Knog) 9, 11, 69, 160. Schnackenburg, L. H., Ejsingkjær, 24. Sejthen, Th., Snejbjerg, 180, 223. Sessioner 63. Siggaard, Niels, Bureauchef, København, 226. Siggaard, Otto, Frølund, 114, 124, 164, 180. Sjørvad, Niels, Langelund, 121, 122, 142, 167, 253. Skytteforening 62. Smørproduktion 21, 57, 71. Smørudstilling 74. Snejbjerg Mejeri 166. Sommermøder i Hammerum 161, 176. Sommerstaldfodring 19, 90. Sparekassen 55, 63, 172. Statsbankerotten 15, Stavnsbaandet 14, Staunstrup, P., Redaktør, 16. Store Marked 14, 75, 127. Studehandel 20, 67. Studsgaardmøderne 111, 115, 122, 125. Svineavl 87. Svinekort 151. Svin, Kon-

traktlevering af, 151, 158. Svineslagteri 87, 98, 140, 151, 152. Sædoverføring, Forening for kunstig, 162. Sølvbæger, Landhusholdningsselskabets, 74, 101, 226. Sørensen, Søren, Gullestrup, 174, 180.

Tanderup 15, 23. Telefoncentral i Herning 83. Telegrafstation 72. Theill, Postmester, 72. Thellesen, Chr., Skarrild, 154, 155. Thygesen, Niels, St. Remme, 114, 156, 163, 164, 179. Tillisch, G. F., Herredsfoged, 48, 242. Tind-Christensen, Forstander, Ribe, 129, 136, 138, 139. Tinghus, Hernings første, 35. Tinghus, Hernings andet, 54, 58. Tolderlund, E., Proprietær, 65, 89, 95, 105, 117, 145, 250, 253. Torvedage i Herning 84, 103. Toustrup, Søren, Kjæret, 181, Tyendesparekasseforening 101. Tyreforeninger 89.

Udflugter bl. a. 127, 137. Udskiftningen 16. Ungdomsudvalget 223. Ungskue 108, 116, 140, 158, 160, 169, 171.

Valeur, W. T., Prokurator, 62, 63, 65, 96, 245. Veje, Peder, Frølund, 113, 114. Vestergaard, Peder, Birk. 113, 181. Vest- og sønderjysk Kreditforening 55. Vestjylland, Hotel, 76, 83, 95, 124, 125. Vestre Anlæg 60. Vestre Gæstgivergaard 75. Vistoft, Lægdsgaard, 72.

Westergaard, Jens, Distriktsbestyrer, 112, 118, 125, 253. Worm, N., Herningsholm, 74, 75, 76, 80, 247.

Æresmedlemmer 48, 81, 105, 106, 117.

Øllgaard, B. K., Tanderup, 35, 36, 38, 46, 241. Østergaard, Niels, Faurholt, 105, 252.